

ורהשב את העבודה

תמצית הלכות מומי הבהמה ומעשר בהמה
השנויים במסכת בכורות

מהדורת ביקורת • אייר תשע"ט

לידיעת הלומדים בחוברת

בחוברת זו - בשונה משאר חיבורי המכון - הושם דגש על ההמחשה הכללית של איברי הבהמה ודוגמאות למומי הבהמה, כדי לפתוח פתח ללומדים המתחילים את דרכם בסדר קדשים, ועל כן לא דקדקנו באמצעי ההמחשה בהתאמת פרופורציות וזוויות מדויקות; ההמחשות ניתנות רק כדי לסייע לקליטת הענין ולהמחשה כללית בלבד, ואין לדייק מהם שום פרט להלכה ולמציאות.

הארות, הערות ותיקונים

ניתן לשלוח לפקס: 077-240-1515
או לדוא"ל: korbanot@okmail.co.il

ניתן להשיג את החוברת

במוקד המכירות של "מראה כהן"

07722-73333

קו המידע של מכון תורת הקרבנות: 077-2261034

כל הזכויות שמורות למכון "מראה כהן"
שע"י מכון "תורת הקרבנות"

דברי פתיחה

חוברת זו המוגשת לפניכם הינה חיבור ייחודי ביותר בס"ד. בחיבור זה השתדלנו להקיף את כל הלכות מומי הבהמות והעופות בלשון קלה, בליווי תמונות מרהיבות ומאירות עיניים, הממחישות באופן ברור את המושגים השונים הנלמדים במסכת בכורות. מפעל 'מראה כהן' שע"י מכון תורת הקרבנות בשיתוף ארגון 'קול הלשון', נטלו על עצמם בס"ד את המיזם להקל ולסייע ללומדי 'הדף היומי' להבין ולקלוט את ענייני סדר קדשים הנהוגים בבית המקדש, כהכנה ליום בו ייבנה בית המקדש ונזכה להקריב קרבנות לפניו יתברך. לאחר שזכינו בס"ד להוציא לאור חוברות ייחודיות על מסכתות זבחים, מנחות וחולין, זוכים אנו שוב במסכת בכורות בסייעתא דשמיא להגיש לפני לומדי התורה הקדושה חוברת נפלאה זו על חלק ממסכת בכורות, בנושא הבהמות והעופות שאינם ראויים לקרבן.

אחד הדברים המרכזיים העומדים בפני כל אדם הבא להקריב קרבן, הוא הצורך לברר ולבדוק את הבהמה ממומים, ועליו לעשות זאת עוד לפני שמקדיש אותה לקרבן כדי שלא ייכשל באיסור הקדשת בעל מום לצרכי קרבן.

בגמרא במסכת ע"ז דף ה: מבואר שמסיבה זו תיקנו חז"ל לעסוק בהלכות הפסח שלשים יום קודם החג, כיון שבחירת בהמה כשרה ונקיה מכל מום, דורש חיפוש רב **המתמשך על פני כל שלשים הימים שלפני חג הפסח.**

כולנו מקווים שבמהרה ייבנה המקדש וכל אחד ואחד יזכה להביא קרבנות חובה ונדבה, ולכן בוודאי ראוי שכל אחד יידע היטב בעצמו את הלכות המומים כדי שיוכל לבחור בהמה כשרה בעצמו ולא ייכשל ח"ו בהבאת קרבן בעל מום.

בגודל חשיבות שלימות הקרבן נעתיק את לשון הזהב של הרמב"ם בפירוש המשניות (בכורות ו, יב): "ואין מקריבין אלא דבר **שהוא שלם בתכלית השלימות**" עכ"ל.

לא רק בהקרבת הבהמה הקפידה התורה שיהיה הקרבן תמים ממום, אלא גם המקדיש בהמה בעלת מום לקרבן עובר בלאו, וכן הכהן העובד ומקריב קרבן בעל מום עובר בכמה וכמה לאוין (תמורה ו:), וכל זה מורה על החשיבות היתירה שיש בהגשת קרבן שלם ומהודר לפני ה'.

כדי שיהיה הקרבן שלם בתכלית השלימות, דרושה השקעה רצינית ויסודית בלימוד דיני המומים של הבהמה ובהכרת כל איבריה. רק על ידי לימוד מעמיק וברור, ישנה אפשרות לדעת את פרטי ההלכות ולבדוק שאכן הקרבן ראוי להקרבה לכתחילה.

וה"ר שבזכות הפתח שנפתח בחוברת זו לבירור מעשי של הלכות מומי הבהמה, יתווספו תלמידי חכמים שיעסקו בסוגיות אלו וירחיבו את היריעה במקומות שלא הספקנו עדיין לברר וללבן, ויתחדשו ויתבררו כל פרטי הדינים ונזכה להגדיל תורה ולהאדירה.

עקב הזמן הקצר של עריכת החוברת שלפניכם לא הספקנו להמחיש פרטים רבים, ותקוותנו שבס"ד בעקבות חוברת זו היוצאת במהדורת ביקורת נקבל הערות והארות ותמונות נוספות, וכך תהיה בידינו האפשרות בעז"ה לשוב ולשנות פרק זה בהרחבה יתירה. בחוברת זו הוספנו – לבקשת הלומדים את ההלכות בצמוד למקורות וכך ייקל על המעיין למצוא מיד את המקורות אשר הוא מחפש.

גם הלומדים הבקיאים בסוגיות המומים יראו בעז"ה תועלת מרובה מעיון בתמונות ההמחשה הייחודיות שבחוברת זו המסייעות מאד להבנת דברי רבותינו בסוגיות אלו.

יש לציין כי הלכות המומים לא נתבררו בזמננו כראוי, וכבר בזמן חז"ל מצינו שרב התגורר במשך שמונה עשר חודשים אצל רעה בהמות, כדי לדעת מהו מום קבוע ומהו מום עובר. מלבד זאת **חשוב לציין שבזמן הזה אין מתירים בכור בהמה טהורה הנוהג בזמן הזה, אלא על ידי מומים מובהקים**, כפי שמנה הטור ביו"ד סי' ש"ט. ולכן אין ללמוד להתיר בכור מההלכות הכתובות בחוברת זו, העוסקות בדיני המומים בזמן שביהמ"ק קיים.

בנוסף לכך ברור שאין ללמוד ולפסוק מהתמונות שבחוברת זו, כיון שהתמונות הובאו להמחשה בלבד, וכל שינוי זעיר עלול לגרום לשינוי בהלכה, וע"כ יש לראות את התמונות כהמחשה כללית בלבד על המושגים השונים, בלא לדייק ולפסוק מהם להלכה.

ויה"ר שלא תצא תקלה מתחת ידינו ח"ו, ונבקש להאיר את עינינו בכל הנצרך לתיקון.

פרק מיוחד בסוף החוברת הוקדש לדיני מעשר בהמה השניים במסכת בכורות.

מצווה זו שחז"ל ביטלו בזמן הזה כמובא בגמרא בדף נג, תחזור ותנהג במהרה בימינו בעז"ה בבניין בית מקדשנו.

עקב ריבוי ההערות הקשורות להלכות מעשר בהמה הבאנו בחוברת זו רק את תמצית ההלכות, והרוצה להרחיב בסוגיה זו יוכל לעיין בקובץ "תורת הקרבנות הלכות מעשר בהמה" שיצא לאור ע"י מכון "תורת הקרבנות", והוכנס למאגרים התורניים השונים.

נבקש מבורא עולם שיזכנו שחוברת זו תביא את הלומדים במסכת בכורות לידי תועלת בהבנת הסוגיות כולן, ויזכו להגיע ללימוד המביא לידי מעשה, ובכך יגיעו לידי מעלת הלימוד בסדר קדשים, שעליו אמרו חז"ל כל העוסק בתורת הקרבנות כאילו הקריב אותם לפני ה'. ובזכות העיסוק בהלכות הקרבנות, והכמיהה העצומה לקיום המצוות הכרוכות בהקרבת הקרבנות נתבשר כולנו במהרה בבשורה הנכספת (ישעיהו נב, ז) **מה נאו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אומר לציון מלך אלוקיך, אמן ואמן.**

מפעל 'מראה כהן' שע"י מכון תורת הקרבנות

בשיתוף 'קול הלשון'

מזמור לתודה

אילו פינו מלא שירה כים, ולשונו רינה כהמון גליו, ושפתותינו שבה כמרחבי רקיע, ועינינו מאירות כשמש וכירח, וידינו פרושות כנשרי שמים, ורגלינו קלות כאילות, אין אנחנו מספיקין להודות לך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו, ולברך את שמך על אחת מאלף אלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות שעשית עם אבותינו ועמנו ועל תורתך שלמדתנו ועל חוקיך שהודעתנו, ועל כל הס"ד שליוותה אותנו עד הלום.

עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך ואל תטשנו ד' אלוקינו לנצח.

על כן אברים שפלגת בנו ורוח ונשמה שנפחת באפנו ולשון אשר שמת בפינו הן הם יודו ויברכו וישבחו ויפארו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו את שמך מלכנו.

פותחין בכבוד אכסניא ביהמ"ד הגדול "הליכות משה" בית שמגדלין בו לתורה ולתפילה בכבוד ובהערכה ללומדי התורה החל מאשמורת הבוקר, בחול ובשבת, בזמן ובבין הזמנים אשר בין כתליו אני זוכה להסתופף. הברכה אחת היא לעומד בראשו נדיב הלב הרב דן גרטלר שליט"א. כה ייתן ד' וכה יוסיף להרבות חיל לתורה ולתעודה כשאיפה ליבו הטהור, ויראה רוב נחת ובריאות ממשפחתו וכל יוצ"ח באושר ועושר וכטו"ס כל הימים.

ובפרט: לראש הכוללים "מורשה ודעת" הגרב"ד דיסקין שליט"א המנווט ומדריך את הכוללים בדרך העולה בהר ד', ולמורינו ראש הכולל הגר"י רקוב שליט"א ולראש הכולל הרה"ג רבי אורי קסלר שליט"א ולראה"כ הרה"ג רבי דוד שרייבר שליט"א והרה"ג רבי דוד סיינה שליט"א והרה"ג רבי יוסף פרוינד שליט"א והרה"ג רבי ד. פ. שליט"א על הסיוע והעידוד להשלמת החיבורים העוסקים בדיני בית ה' - דיני בית המקדש והקרבת, הטיבה ה' לטובים ולישרים בליבותם.

חיבור זה נכתב בעמל וביגיעה ע"י הרבנים הגאונים ראשי כוללי "תורת הקרבנות" הרה"ג רבי א. י. שליט"א והרה"ג רבי א. ר. שליט"א והרה"ג רבי א. ק. שליט"א ונערך ע"י הרה"ג י. ד. שליט"א.

חוברת זו יצאה לאור בשותפותם המלאה של ארגון 'קול הלשון' אשר שמו להם למטרה להקל ולהמחיש ללומדי הדף היומי את כל הסוגיות הנלמדות לאורך כל הש"ס. תודתנו נתונה להם על עזרתם הרבה. ברכותינו שיזכו להגדיל תורה ולהאדירה ולהוסיף עוד רבות בהאדרת התורה לציבור הלומדים.

תודה מיוחדת לנדיב המופלא בעין טובה, טוב עין הוא יבורך, התומך במפעלי מכון תורת הקרבנות מתחילת היווסדו, ויצר מהפכה רבתי בהכנת עם ישראל לבנין בית המקדש על ידי לימוד הלכות הקרבנות. יזכהו ד' לראות אך טוב וחסד כל ימי חייו ויתמלאו כל משאלות ליבו לטובה, ויזכה במהרה לחזות בבנין בית המקדש בתפארתו ובגילוי כבוד מלכות שמים.

ונזכה כולנו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה והאר עיניו בתורך ודבק לבנו במצוותיך ויחד לבבנו לאהבה וליראה שמך, לזכות ולזכות ולהגדיל תורה ולהאדירה, ולא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו עד עולם. וכל בנייך למודי ה', ורב שלום בנייך. ונזכה לשני ימות המשיח ולחיי העוה"ב.

נודה לכל האברכים החשובים וצוות הצילום והעריכה שעזרו וסייעו בהכנת החוברת, ובפרט לרבנים הרב ב. צ. ו. שליט"א והרב י. ל. שליט"א והרב נ. ס. שליט"א והרב ד.א. שליט"א על הסיוע והידע הנכתב. ישלם ה' שכרם וימלא כל משאלות ליבם לטובה אמן ואמן.

"בן יכבד אב" תודתי להורי היקרים שגידלוני במסירות ושתלוני בחצרות בית ה', וטרחו ועמלו בכל כוחם לגדלני ולחנכני בדרך הישר, ולסבי שליט"א שזכיתי לקבל ממנו רבות והעמידני בקרן אורה ולמו"ח שליט"א ולחמותי תחי' אשר מסייעים בידינו וזכיתי רבות בזכותם, יאריך ה' שנותיהם בטוב ובנעימים ויזכו להמשיך ללמוד וללמד ולהעמיד תלמידים הרבה בתורה וירא"ש כשאיפתם הטהורה.

תודתי נתונה לרעייתי מנשים באוהל תבורך על סיועה ותמיכתה לאורך כל השנים בנטילת עול הבית כולו על שכמה, ובזכותה יצאו לאור בס"ד סידרת החיבורים ושיעורי ההמחשה של "מראה כהן", ישלם ה' שכרה, ונזכה לגדול ולגדל יחד את כל יוצ"ח לתורה וירא"ש אורך ימים ושנות חיים ולראות בעינינו בשוב ה' ציון ברחמים וסדר העבודה לירושלים במהרה בימינו אמן.

פה עיה"ת ב"ב י"ד באייר פסח שני ה'תשע"ט

א. כ.

תוכן עניינים

9	מפתח התמונות לפי סדר מסכת בכורות
13	פרק א דינים כלליים בבהמה בעלת מום
21	פרק ב מומי האוזן
33	פרק ג מומי העין
49	פרק ד מומי החוטם
55	פרק ה מומי הפה
69	פרק ו מומי הקרניים
77	פרק ז מומי הרגליים
85	פרק ח מומי הזנב
105	פרק ט מומי הפרסות
109	פרק י מומי הטלפיים
113	פרק יא מומין שבכל הגוף
127	פרק יב מומי העוף
• • •	
135	נספח תמצית דיני מעשר בהמה
143	בכור בהמה טהורה בזמן הזה

פסוקי התורה בחומש ויקרא פרשת אמור:

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו וְאֶל
 כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל
 וּמִן הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיב קָרְבָּנוּ לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל
 נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ לְעֹלָה: לְרִצְנֹכֶם תָּמִים זָכָר בַּבֶּקֶר
 בְּכַשְׂבִּים וּבַעֲזִים: כָּל אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבוּ כִּי לֹא לְרִצּוֹן
 יִהְיֶה לָכֶם: וְאִישׁ כִּי יִקְרִיב זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לְפִלֵּא נֹדֵד אוֹ
 לְנִדְבָה בַּבֶּקֶר אוֹ בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה
 בוֹ: עֹנֵת אוֹ שָׁבוֹר אוֹ חָרוּץ אוֹ יִבֶּלֶת אוֹ גָּרֵב אוֹ יִלְפֶת לֹא
 תִקְרִיבוּ אֵלֶּה לָהּ וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לָהּ: וְשׂוֹר
 וְשָׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֹדֵד לֹא יִרְצָה: וּמַעֲוֹן
 וְכַתּוּת וְנִתּוּק וְכָרוּת לֹא תִקְרִיבוּ לָהּ וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ:
 וּמִיַּד בֶּן נֶכֶד לֹא תִקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹקֵיכֶם מִכָּל אֵלֶּה כִּי
 מִשְׁחָתָם בָּהֶם מוֹם בָּם לֹא יִרְצוּ לָכֶם" (ויקרא כב יז - כה)

רש"י: לא תקריבו. שלשה פעמים, להזהיר על הקדשן, ועל
 שחיטתו, ועל זריקת דמן: ואשה לא תתנו. אזהרת הקטרתו.

מראה מקומות להלכות ולתמונות לפי סדר הדף במסכת בכורות

- **לה, ב** לבן ונכנס בשחור - פרק ג סע' יג יד תמונות 37, 39, 40
- **לה, ב** שחור ונכנס בלבן - פרק ג סע' יג תמונות 37, 38
- **לה, ב** חורור - פרק ג סע' י תמונות 34, 34ב
- **לה, ב** המים הקבועים - פרק ג סע' ט תמונה 34

מומי החוטם

- **לט, א** חוטמו שניקב - פרק ד סע' ב תמונה 55
- **לט, א** שנפגם - פרק ד סע' א תמונה 52
- **לט, א** ושנסדק - פרק ד סע' א תמונות 50, 51, 53, 54
- **לט, א** ניקבו חוטמין זה לתוך זה מבחוץ הרי זה מום - פרק ד סע' ב תמונה 55
- **לט, א** ניקבו חוטמין זה לתוך זה מבפנים אינו מום - פרק ד סע' ב תמונה 55

מומי הפה

- **לט, א** שפתו שניקבה - פרק ה סע' ג
- **לט, א** שנפגמה - פרק ה סע' ב תמונה 62
- **לט, א** ושנסדקה - פרק ה סע' א תמונות 60, 61
- **לט, א** שפתו וכו' אמר רב פפא תורא ברא דשיפתיה - פרק ה סע' א תמונות 60, 61
- **לט, א** חוטין החיצוניות לשיטה א' - פרק ה סע' ח תמונות 67, 78, 79
- **לט, א** חוטין החיצוניות לשיטה ב' - פרק ה סע' ח תמונות 69, 70
- **לט, א** חוטין החיצוניות לשיטה ג' - פרק ה סע' ח תמונה 74, 75, 76
- **לט, א** חוטין החיצוניות סיכום השיטות - פרק ה תמונה 77
- **לט, א** חוטין הפנימיות לשיטה א' - פרק ה סע' ח תמונה 68
- **לט, א** חוטין הפנימיות לשיטה ב' - פרק ה סע' ח תמונה 73
- **לט, א** חוטין הפנימיות לשיטה ג' - פרק ה סע' ח תמונה 76

- **לט, ב** הצורם אוזן הפר - פרק ב סע' ב תמונה 12

מומי האוזן:

- **לז, א** נפגמה אזנו מן הסחוס - פרק ב סע' ב תמונה 11, 12
- **לז, א** נסדקה אע"פ שלא חסרה - פרק ב סע' ד תמונה 13
- **לז, א** ניקבה מלא כרשינה - פרק ב סע' ה תמונה 14, 15, 16, 17
- **לז, א** או יבשה, איזוהי יבשה כל שתינקב ואינה מוציאה טיפת דם, רבי יוסי בן המשולם אומר כדי שתהא נפרכת - פרק ב סע' ט י תמונה 18
- **לז, א** פיסח - פרק ז סע' ב
- **לז, א** עיוור - פרק ג סע' ח
- **לז, א** חוטין החיצונות שנפגמו ושנגממו והפנימיות שנעקרו - ראה לקמן דף לט, א.

מומי העין:

- **לה, א** הריס של עין שניקב - פרק ג סעיפים א ב תמונה 23א
- **לה, א** שננסדק - פרק ג סע' א ב תמונה 23
- **לה, א** הרי בעינו דק - פרק ג סע' יא יב תמונה 35, 36
- **לה, א** תבלול - פרק ג סע' יג יד תמונה 37, 39, 40
- **לה, א** חלזון נחש - פרק ג סעיף טז תמונה 41
- **לה, א** איזהו תבלול לבן הפוסק בסירא ונכנס בשחור - פרק ג סעיף יג תמונה 37
- **לה, א** שחור ונכנס בלבן אינו מום - פרק ג סע' יג תמונה 37א, 38
- **לה, ב** מאי הריס אמר רב פפא תורא ברא דעינא - פרק ג סע' תמונה 20, 21, 22
- **לה, ב** דק - פרק ג סע' יא תמונה 35
- **לה, ב** דק שחור משוקע הרי"ז מום, צף אינו מום - פרק ג סע' יב תמונה 36
- **לה, ב** דק לבן משוקע אינו מום, צף הרי"ז מום - פרק ג סע' יב
- **לה, ב** חלזון נחש - פרק ג סע' טז תמונה 41
- **לה, ב** איזהו תבלול לבן הפוסק את הסירא - פרק ג סע' יג תמונה 39, 40 ופתיחה למומי העין עמ' 34

- **מ, א** אמר רב פפא לא תימא דשפיד ופרוס. לרש"י: שפיד - פיו עגול. פריס - ששפה עליונה ולחיים העליונות עודפות על התחתונות - פרק ה סע' ד תמונות 64, 65
 - **מ, א** רש"י סוף ד"ה דשפיד - שלחיים העליונות הולכות ומתחדדות כשיפוד. - פרק ה סע' ה תמונה 66
 - **מ, א** לרש"י: אלא כיון דפרוס - ששפה העליונה ולחיים העליונות עודפות על התחתונות אע"פ שלא שפיד - פרק ה סע' ד תמונה 65
 - **מ, ב** אמר רב פפא לא קשיא הא דאית בה עצם הא דלית בה עצם - פרק ה סע' ד תמונה 65 (כדוגמא)
 - **מ, ב** אוזן הגדי שהיתה כפולה אמרו חכמים בזמן שהיא עצם אחד - מום - פרק ב סע' יא
 - **מ, ב** עצם אחד - אוזן שנכפלה על עצמה ונדבקה סמוך לראש - פרק ב' סע' יא
 - **מ, ב** בזמן שאינו עצם אחד - שני אוזניים - שיוצאים שניהם מאותו מקום בראש אחד בתוך השני - פרק ב סע' יא
- המשך מומי הזנב** - למומי זנב נוספים ראה לעיל לט ב ולקמן בסוף העמוד
- **מ, ב** אמר רב פפא לא תימא דקטינא אלא דכריכא אף ע"ג דאלימא - פרק ח סע' ז תמונות 124, 125
 - **מ, ב** בגדי אחת הרי זה מום שתיים אינו מום - פרק ח סע' ה
 - **מ, ב** בטלה שתיים הרי זה מום שלש אינו מום - פרק ח סע' ה תמונות 119, 120
 - **מ, ב** משנה זנב הגדי שהוא דומה לשל חזיר - פרק ח סע' ז תמונות 124, 125
 - **מ, ב** ושאין בה שלוש חוליות הרי"ז מום - פרק ח סע' ה תמונה 119, 120
 - **מ, ב** גמ' בגדי אחת הרי"ז מום - פרק ח סע' ה תמונה 121
 - **מ, ב** זנב העגל שאינה מגעת לערקוב - פרק ח סע' ו תמונה 123א, 123ב
 - **מ, ב - מא, א** איזהו ערקוב שאמרו רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר בערקוב שבאמצע הירך. תנא קפץ העליון ולא קפץ התחתון שכנגדו - בגמל ניכר - פרק ח סע' ו תמונה 122, 123א

מומי רגליים ופה

- **מ, ב** ת"ר פיה בלום - קצר - פרק ה סע' ו
- **מ, ב** ורגליו מבולמות - קצרות ברוחב - פרק ז סע' ט פ"י שני: נפוחות תמונות 103, 104
- **מ, ב** מחמת הרוח אינו מום - פרק ז סע' ט
- **מ, ב** רש"י לש' ראשון שאין לו ריווח כ"כ בפה, לא בעצם ולא בבשר השפתיים מחמת העצם ה"ז מום - שהשפתיים פתוחות יפה אבל הלחיים אדוקות זו בזו וכשפתחת השפתיים ניכר שהעצם סגור - פרק ה סע' ו

מומי הזנב

- **לט, ב** נפגם הזנב - מן העצם - פרק ח סע' א תמונה 111
 - **לט, ב** נפגם הזנב - מן הפרק - פרק ח סע' א תמונה 112, 114, 113
 - **לט, ב** או שראש זנב מפצל - נקלף העור והבשר לרש"י - פרק ח סע' ג תמונה 115, 116
- להמשך מומי הזנב ראה בגמ' מ, ב
- **לט, ב** מעוך וכתות ונתוק וכרות - פרק ח סע' טו, טז, יז
 - **לט, ב** נפגם הזנב - פרק ח סע' י
 - **לט, ב** או העריה - פרק ח סע' כד
 - **מ, א** אין לו ביצים וכו' - פרק ח סע' יט, כ, כא, כב, כג

מומי הרגליים והפרסות

- **מ, א** בעל חמש רגליים - פרק ז סע' א תמונה 99
- **מ, א** או שאין לו אלא שלוש - פרק ז סע' א תמונה 98
- **מ, א** ושרגליו קלוטות כשל חמור - פרק ט סע' ב תמונות 134, 135
- **מ, א** והשחול שנשמטה יריכו - פרק ז סע' ג
- **מ, א** וכסול שאחת מירכותיו גבוהות - פרק ז סע' ה
- **מ, א** אמר רב פפא לא תימא דעגילן ולא סדיקן אלא כיון דעגילן אע"ג דסדיקן - פרק ט סע' א תמונה 133, 134
- **מ, א** כסול שרגלו אחד בתוך הכסל ורגלו אחד ע"ג הכסל - פרק ז סע' ה
- **מ, א** שרוע שנשתרבב לו יריכו - פרק ז סע' ג ד תמונה 100
- **מ, א** קלוט שרגליו קלוטות כשל חמור ושל סוס - פרק ט סע' ב תמונות 133, 134, 135
- **מ, א** נשבר עצם ידו - פרק ז סע' ו תמונה 101
- **מ, א** נשבר עצם רגלו - פרק ז סע' ו תמונה 101

מומים - כללי

- **מ, א** שגלגל עינו עגול כשל אדם - פרק ג סע' ד תמונה 26
- **מ, א** ופיו דומה לשל חזיר - פרק ה סע' ד, ה תמונות 64, 66, 65
- **מ, א** ושניטל רוב המדבר של לשונו - פרק ה סע' יב תמונות 82, 83
- **מ, א** אינו ניכר מחמת עצמו. רש"י: שאין השבר נראה אבל ניכר מחמת מלאכתו - רש"י: שצולע והילוך הרגל זו מלאכתו - פרק ז סע' ו תמונה 102 (לדוגמא בלבד)
- **מ, א** ואמר רבה בב"ח א"ר יוחנן מ"ט דר"מ הואיל וגלגל עינו עגול כשל אדם - פרק ג סע' ד תמונה 26
- **מ, א** א"ר יוסף לא קשיא הא באוכמא הא בחיוורא (בציהרא) - פרק ג סע' ד תמונות 25, 26, 27, 28

מומים כלליים

- **מ, ב** רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר את שיבלת בעיניו - פרק ג סע' יח, יט, כ תמונות 42, 43, 44, 45
- **מ, ב** ושנפגם עצם ידו ורגלו - פרק יא' סע' ח' תמונה 147, 148
- **מ, ב** ושנפרק עצמו של פיו - פרק ה' סע' יא'
- **מ, ב** עינו אחת גדולה ואחת קטנה - פרק ג' סע' ה' תמונה 29, 30, 31
- **מ, ב** בעל גרב - פרק יא סעיף א' תמונה 143 (לדוגמא)
- **מ, ב** ובעל יבלת - פרק יא סעיף ה' תמונה 144
- **מ, ב** הא בגופו - פרק יא סעיף ה' תמונה 144, 145
- **מ, ב** הא בעינו - פרק ג' סעיף יח' תמונות 42, 43, 44, 45
- **מ, ב** הא דלית בה עצם - פרק יא' סעיף ה' תמונה 145
- **מ, ב** ר"א אומר בעלי התילולין פסולין באדם וכשירין בבהמה - פרק יא סעיף ה' תמונה 145
- **מ, ב** הא בשחור - פרק ג' סעיף יח' תמונה 42
- **מ, ב** הא בלבן - פרק ג' סעיף יט' תמונה 45
- **מ, ב** הא דאית בה שיער - פרק ג' סעיף יח' תמונה 42
- **מ, ב** הא דלית בה שיער - פרק ג' סעיף יח' תמונה 43, 44
- **מ, ב** תנא גדולה כשל עגל קטנה כשל אווז - פרק ג סעיף ה' תמונה 29, 30, 31
- **מ, ב** משנה זנב העגל שאינה מגעת לערקוב - פרק ח' סעיף ו' תמונה 122, 123 א' ב'
- **מא, א** גמ' תנא קפץ העליון - פרק ח' סעיף ו' תמונה 122
- **מא, א** ולא קפץ התחתון - פרק ח' סעיף ו' תמונה 123 ב'
- **מא, א** וכנגדו בגמל ניכר - פרק ח' סעיף ו' תמונה 123 א'
- **מא, א** חוורור - פרק ג' סעיף י' תמונה 34 א' ב'
- **מא, א** והמים שאין קבועין - פרק ג' סעיף ט' תמונה 34
- **מא, א** וחוטין הפנימיות שנפגמו - פרק ה' סעי' ז' ח' תמונות לפי ג' שיטות 68, 73, 76
- **מא, א** ובעל גרב - פרק יא' סעיף א'
- **מא, א** ובעל יבלת - פרק יא' סעיף ה' תמונה 144, 145
- **מא, א** ובעל חזזית, תנא ילפת זו חזזית - פרק יא' סעיף תמונה 143
- **מא, א** וחולה - פרק יא' סעיף יד'
- **מא, א** ומזוהם - פרק יא סעיף טז'
- **מא, א** והמים שאין קבועין - פרק ג' סעיף ט' תמונה 34
- **מד, א** עיניו גדולות כשל עגל - תמונה 31
- **מד, א** קטנות כשל אווז - תמונה 30
- **מד, א** אמר רב חסדא עז שאין לה קרנים - פרק ו' סעיף ד' תמונה 94
- **מד, א** ורחל שיש לה קרנים - פרק ו' סעיף ה' תמונה 97
- **מד, א** נטלו קרנותן וזכרותן עמהן - פרק ו' סעיף א' תמונות 88, 89, 90, 91, 92
- **מד, א** נטלו טלפיים וזכרותם עמהן - פרק ו' סעיף א' תמונה 138, 139, 140
- **מד, א** הא דאיתעקור איתעקורי - פרק ו' סעיף א'
- **מד, א** רש"י: בדעקור איעקורי. קרנים, ושרשי הזכרות ונראית גומא בראש - פרק ו' סעיף א'
- **מד, א** רש"י: רב חסדא דאיגום איגומי. נחתכין מלמעלה ושרשיו נשאר - פרק ו' סעיף א' תמונה 92, 93
- **מד, א** מעילווי זכרות - פרק ו' סעיף ג' תמונה 91 בקצה הצר של השופר
- **מד, א** רש"י מעילווי זכרותיהו. שיש בחודו של קרן כשתים ושלוש אצבעות שאין זכרות מגיע שם. - פרק ו' סעיף ג' תמונה 91

לימוד סוגיות מומי הבהמה

פרק א

דינים כלליים בבהמה בעלת מום

פרק א

דינים כלליים בבהמה בעלת מום

איסור הקדש והקרבת בעל מום

דיני בהמה שיש בה מום

מום קבוע ועובר

ד. בהמה שיש לה מום קבוע פסולה להקרבה וטעונה פדיון, ואם יש לה מום עובר הרי היא פסולה להקרבה מן התורה עד שיעבור המום¹⁰, אבל אינה נפדית עד שיפול בה מום קבוע.¹¹

ה. בהמה שיש לה מום שניתן להעבירו על ידי רפואה, יש אומרים שדינה כבעלת מום עובר¹², ויש אומרים שדינה כבעלת מום קבוע.¹³ ואם המום עובר על ידי רפואה קלה, לכל הדעות דינה כבעלת מום עובר.¹⁴

ו. עבר המום הרי היא כשרה לקרבן¹⁵, בין אם הוקדשה קודם שנולד בה המום ובין אם הקדישה בשעה שהיה בה המום¹⁶, ואינו צריך להקדישה שוב.¹⁷ ואפילו היה בה מום שאינו עובר אלא על ידי רפואה גמורה, אם עבר המום כשרה¹⁸, וראה בהערה מה הדין אם הקדישה בשעה שהיה בה מום זה אם צריך להקדישה שוב.¹⁹

איסור הקדשת בעל מום

א. אסור מן התורה להקדיש בהמה שיש בה מום, ואין חילוק אם מקדישה להקריבה על גבי המזבח או שמקדישה לדמי קרבן או לדמי נסכים, ואם הקדישה לוקה.¹²

איסור הקרבת בעל מום

ב. בהמה שיש לה מום, בין שהוא מום קבוע בין שהוא מום עובר, אסורה בהקרבה מן התורה.³ והשוחרט או הזורק על המזבח דם בהמה בעלת מום או שהקטיר אימוריה [אפילו מקצתם]⁴, עובר בלאו⁵. ואפילו נעשית בעלת מום לאחר שחיטה קודם קבלת הדם, הרי זו פסולה.⁶

אופנים שבהם המום פוסל

ג. כל המומין שיתבארו להלן⁷, פוסלים בין נעשו בידי אדם ובין נעשו בידי שמים⁸, ואפילו היה בה המום משעת לידתה.⁹

נולד מבעלת מום

ז. ולד תמים שנולד מבהמה בעלת מום חולין כשר להקרבה, ויכול להקדישו לקרבן אפילו כשהוא במעי אמו.²⁰

הקדיש בעל מום

ח. הקדיש בעל מום קבוע למזבח בלשון הרי זה לעולה וכיו"ב, לא חלה עליו קדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד, וימכר עפ"י הערכת הכהן ויביא בדמיו עולה.²¹

ט. אמר הרי זה עולה (ולא אמר לעולה שמתפרש לצורך עולה) וכיו"ב, יש אומרים שלא חלה עליו

אפילו קדושת דמים²², ויש אומרים שחלה קדושה על דמיו וצריך למוכרו על פי הערכת הכהן ולהביא בדמיו כל קרבן שירצה.²³

י. הקדיש בעל מום עובר למזבח, הרי הוא קדוש קדושת הגוף²⁴, ואין חילוק בין אם אמר זה עולה ובין אם אמר זה לעולה או שהקדישו לדמי עולה.²⁵

נולד מבהמת קדשים

יא. ולד בעל מום שנולד מבהמת קדשים תמימה, ימכר ויביא בדמיו קרבן מאותו שם שאמו קדושה.²⁶

"בֵּן יִכְבֵּד אָב וְעָבַד אֲדֹנָיו וְאִם אָב אָנִי אֵיִה כְבוֹדִי וְאִם אֲדֹנָיִם אָנִי אֵיִה מוֹרְאֵי אָמַר ה' צָב-אוֹת לָכֶם הִכְהַנְיִם בּוֹזֵי שְׁמִי וְאִמְרָתֶם בְּמַה בְּזִינוּ אֶת שְׁמִי: ... וְכִי תִגְשׁוּן עֵוֶר לְזִבַּח אֵין רָע וְכִי תִגִּישׁוּ פֶסֶח וְחִלָּה אֵין רָע הִקְרִיבֶהוּ נָא לִפְחֹתֶךָ הִירְצֶךָ אוֹ הִישָׂא פָנֶיךָ אָמַר ה' צָב-אוֹת: ... וְאִמְרָתֶם הִנֵּה מִתְלַאֶה וְהִפְחֹתֶם אוֹתוֹ אָמַר ה' צָב-אוֹת וְהִבְאֵתֶם גְּזוּל וְאֶת הַפֶּסֶח וְאֶת הַחֹלָה וְהִבְאֵתֶם אֶת הַמִּנְחָה הָאֶרְצָה אוֹתָהּ מִיַּדְכֶם אָמַר ה': וְאֶרְוֹר נֹכַח וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנִזְר וְזִבַּח מְשֻׁחַת לֵה' כִּי מִלְּךָ גְּדוֹל אָנִי אָמַר ה' צָב-אוֹת וְשְׁמִי נִזְרָא בְּגוֹיִם"

(מלאכי ו, ח, יג-יד)

מקורות ומראי מקומות לעיון פרק א - דינים כלליים בבהמה בעלת מום

בלאו.⁵ ואפילו נעשית בעלת מום לאחר שחיטה קודם קבלת הדם, הרי זו פסולה.⁶

אופנים שבהם המום פוסל

ג. כל המומין שיתבארו להלן,⁷ פוסלים בין נעשו בידי אדם ובין נעשו בידי שמים,⁸ ואפילו היה בה המום משעת לידתה.⁹

איסור הקדשת בעל מום

א. אסור מן התורה להקדיש בהמה שיש בה מום, ואין חילוק אם מקדישה להקריבה על גבי המזבח או שמקדישה לדמי קרבן או לדמי נסכים, ואם הקדישה לוקה.¹

איסור הקרבת בעל מום

ב. בהמה שיש לה מום, בין שהוא מום קבוע בין שהוא מום עובר, אסורה בהקרבה מן התורה.³ והשוחרט או הזורק על המזבח דם בהמה בעלת מום או שהקטיר אימוריה [אפילו מקצתם],⁴ עובר

הוא ברש"י יומא סג: בסה"ע.

5. כדכתיב בקרא (ויקרא כ"ב כ"ב) לא תקריבו אלה לה' ואשה לא תתנו מהם על המזבח, והובא ברמב"ם שם ה"ד, וזהו אף במום עובר כמש"כ שם בהלכה ה'. וע"ע בהלכה א' שם שכתב דהמביא קרבן בע"מ עובר ג"כ בעשה דתמים יהיה לרצון, אולם נחלקו בזה המפרשים, דהמנ"ח סוף מצוה רפ"ו נקט שהעשה הוא רק בזורק ומקטיר ולא במקדיש ושוחט, עיי"ש טעמו. ואולם בחינוך שם כתב דגם השוחט עובר בעשה. ובהערות למנ"ח שם כתבו בשם מנחת סולת, דמדברי התו"כ ויקרא נדבה פרשה ג' הי"ב לפירוש הראב"ד והר"ש (והח"ח שם) מבואר דגם המקדיש עובר בעשה.

6. זבחים כה: ורמב"ם פ"א מפסוה"מ הכ"ט. [ודינים אלו יתבארו במקומם אחר דיני השחיטה].

7. בין המומים הקבועים ובין המומים העוברים. ועיי' רמב"ם רפ"ב מאיסו"מ שמנה שבעים ושלושה מומים קבועים הפוסלים בבהמה, ולדעת חלק מהראשונים ישנם מומים נוספים שלא נמנו ברמב"ם כדלהלן סעיף י"ב ועוד. ועיי' ברמב"ם שם ה"ד שנקט דיש ארבעה מומים עוברים בלבד, אמנם לדעת הרבה ראשונים יש עוד מומים עוברים, ועיי' להלן הערה 10 מה שהובא בענין זה.

8. כן איתא בגמ' בכורות לז: לגבי מומי אוזן, וכתב החזו"א בכורות סי' כ"ה סק"ה דה"ה בכל המומין.

9. כן איתא בספרי פר' ראה פיסקא קכ"ו, ונתבאר בגמ' בכורות לז: כמו שכתב רש"י שם, וכ"כ הרמב"ם פ"ו מביא"מ ה"ג לגבי מומי אדם. [ועיי' בגמ' תמורה ז. דע"כ גם בנולד כך היו בע"מ, דהא שרוע וקלוט דכתיבי בקרא הוו בעלי מומין מעיקרא].

1. רמב"ם פ"א מאיסו"מ ה"ב. וכתב הכס"מ בהלכה ה' שכן הדין לרמב"ם במקדיש בעל מום עובר, [וכדבריו נקט בהר המוריה פ"ג מאיסו"מ אות כ"ב, אך במנ"ח מצוה רפ"ה אות א' נסתפק בזה לדעת הרמב"ם]. וכן היא דעת הרמב"ן שהובאה בכס"מ שם, ובשטמ"ק תמורה ו: אות ו' גרס כן בדברי הגמ' שם. ועיי' בחזו"א תמורה סי' ל"א סק"ב שהוכיח כן גם מדברי השטמ"ק תמורה ז. עיי"ש.

וראה עוד להלן בהערה 22 שיש שנקטו דרק המקדיש בלשון "זו לעולה" וכיו"ב עובר באיסור זה, אבל אם אמר "זו עולה" אינו עובר כיון שלא חל כלום, יעויין במה שנתבאר שם. ודין בעל מום שהוקדש לקרבן יתבאר להלן בסעיפים ח"ט'.

2. ואם מחלל קדושת דמים על בהמה בעלת מום, עיין מנ"ח רפ"ה אות ט' שהביא דמיומא סג: ותמורה ו: מוכח דעובר בלאו זה, אולם מתמורה כז. הוכיח דאינו עובר. וכתב האו"ש פ"ב מתמורה ה"ב דרק כשחילל על בע"מ עובר שחלה עליו קדוה"ג עובר בלאו, אבל אם חילל על בע"מ קבוע שאינו קדוש אלא לדמיו אינו עובר משום שלא חידש קדושה שלא היתה בבהמה הראשונה. ובאבי עזרי פ"א מאיסו"מ ה"ב חידש שאם אמר לעולה הוי לשון של קדוה"ג אף שאינו ראוי להקרבה, ובכה"ג עובר בלאו, אבל אם פירש שמחלל עליו כדי לקנות בדמיו קרבן אינו עובר, עיי"ש.

3. רמב"ם פ"א מאיסו"מ ה"ד וה"ה. ופסולה אפי' בדיעבד, ואפי' במום עובר כמ"ש המל"מ פ"ב מאיסו"מ ה"ו. [וכן אסור להעלות את איבריה על המזבח אפי' לשם עצים כמבואר בזבחים עז: עיי"ש].

4. מנ"ח מצוה ר"צ, ועיי"ש ששיעורו למלקות בכזית. וכן

דיני בהמה שיש בה מום

מום קבוע ועובר

ד. בהמה שיש לה מום קבוע פסולה להקרבה וטעונה פדיון, ואם יש לה מום עובר הרי היא פסולה להקרבה מן התורה עד שיעבור המום¹⁰, אבל אינה נפדית עד שיפול בה מום קבוע.¹¹

ה. בהמה שיש לה מום שניתן להעבירו על ידי רפואה, יש אומרים שדינה כבעלת מום עובר¹², ויש אומרים שדינה כבעלת מום קבוע.¹³ ואם המום

10. רמב"ם פ"א מאיסו"מ ה"ה וכדלעיל סעיף א' עיי"ש. וראה להלן סעיף ו' בדין כשרות הבהמה לאחר שעבר המום. והנה מדברי הרמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ז מבואר שיש רק ארבעה מומים עוברים, אולם לדעת הרבה ראשונים ואחרונים ישנם עוד מומים עוברים כמובא בהמשך.

11. בכורות לז: ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ו. ודיני הפדיון בבע"מ קבוע נתבארו בס"ד בספר תורת הקרבנות פרק כ"ח.

12. כן נקטו תוס' בבכורות לח: ד"ה וסימנך בתירוץ הראשון, ועיי"ש שהאריכו ליישב דעה זו מכמה מקומות. ומבואר בגליון מהרש"א יו"ד סי' נ"ה ס"א שכן נקטו התוס' לעיקר. וכן דעת תוס' שם לד. סד"ה אילימא [כמ"ש המהריט"א פ"ו אות נ"ב, ועיי"ש שאף התירוץ הראשון בתוס' הסובר שאחוזת דם מיקרי מום קבוע מודה בזה, דשם הטעם מכיון שאינו מתרפא אא"כ יעשו בו מום קבוע, אבל בעיקר דין מום המתרפא גם הוא מודה דחשיב מום עובר]. וכ"ה ברא"ש פ"ה סי' ד' ובשטמ"ק מנחות נו. אות ט'. וע"ע בשו"ת קהלת יעקב יו"ד סי' י"ב שהוכיח כן מדברי רש"י שם לח: בסוף המשנה. וכן נקטו לדינא המהריט"א שם ובמרכבה"מ פ"ט משבת ה"ח. [אמנם מה שהוכיח המרכבה"מ מתוספתא צ"ב, דאיי"ז אלא הוכחה למה שיישבו התוס' דעה זו, אולם לכו"ע אפשר להעמיד כמו שתירצו שם. ועיי"ש שו"ת חזון נחום ח"א סי' ק"ל שכתב דמדברי המרכבה"מ פ"ב מאיסו"מ ה"ח מוכח שנקט להיפך, וצ"ע].

ועיין שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' שט"ז שנקט דאינו נחשב עובר אלא אם רוב הפעמים הוא מתרפא, אבל במקום שאינו מתרפא ברוב המקרים חשיב מום קבוע.

13. כ"כ תוס' בבכורות לח: בתירוץ השני, וכ"ה בפסקי תוס' שם, וכתב האגרו"מ אהע"ז ח"א סי' י"ב שמשמע שכן נקטו התוס' לעיקר, [אולם עיין במהריט"א שם שהביא דנסתפקו האחרונים אם פסקי תוס' נכתבו ע"י בעלי התוס' עצמם]. וכן נראה במאירי פסחים סה:; וכ"כ המרכבה"מ פ"א מפרה ה"ו בדעת הראב"ד שם, אמנם יש שפירשו באופ"א (עי' תפא"י פרה פ"ב מ"ב ואו"ש שם). וכן נקטו בשו"ת חזון

עובר על ידי רפואה קלה, לכל הדעות דינה כבעלת מום עובר.¹⁴

ו. עבר המום הרי היא כשרה לקרבן¹⁵, בין אם הוקדשה קודם שנולד בה המום ובין אם הקדישה בשעה שהיה בה המום¹⁶, ואינו צריך להקדישה שוב.¹⁷ ואפילו היה בה מום שאינו עובר אלא על ידי רפואה גמורה, אם עבר המום כשרה¹⁸, וראה

נחום שם וחזו"י בכורות פ"ד ה"ב בדעת הרמב"ם, וכן דייק הגר"ד בדבריו פ"ו מביא"מ ה"ג והובא בספר הדרת קודש שם. וסברות המחלוקת בזה י"ל דנחלקו אם הקולא במום עובר הוא מחמת שיכול לעבור בעתיד באיזה אופן, ואף אם יעבור רק על ידי רפואה חשיב עובר, או משום שלא נקבע המום בבהמה כיון שעובר מאליו ואינו בר קיימא מצד עצמו. ואכמ"ל בזה.

14. כן מבואר בתוס' גיטין סט. ד"ה לברוקתי [ועיי"ש שנחלקו שני התירוצים שם במום המתרפא אי חשיב מום קבוע או עובר], ועיין הגהות מהרש"ם בכורות לח: שכתב שכן י"ל בתוס' זבחים יב: סוד"ה וש"מ, דמש"כ שמום המתרפא חשיב מום עובר היינו במתרפא ע"י רפואה קלה, וכן נראה בתו"י יומא סד. ד"ה מי דמי עיי"ש היטב.

והנה הובא להלן בהערה 170 שהקשו האחרונים אמאי נשברה העצם הוי מום קבוע, הא ע"י קשירה מתאחים השברים ונדבקים יחדיו כדאיתא בשבת נג. וברש"י שם ד"ה קשישין, וא"כ הו"ל מום עובר. וכתב בשו"ת שבט הלוי ח"ה קונטרס המצוות סי' מ"ח ופירות תאנה בכורות מ., דלשיטת דמום המתרפא חשיב מום קבוע לק"מ. אמנם י"ל דהאחרונים שהקשו בסתמא סבירא להו דהכא לכו"ע חשיב מום עובר, דהא השברים מתאחים מאליהם והקשירה אינה נעשית לרפואתם אלא כדי שלא יזוזו העצמות, ועכ"פ לא גרע ממום העובר ע"י רפואה קלה דחשיב לכו"ע מום עובר.

15. כדאיתא ביומא סד. וזבחים עז:; וילפינן לה מקרא דמום במ לא ירצו לכם דמשמע הא עבר מומם ירצו.

16. כן מוכח מהגמ' ביומא שם דמכאן הוכיח רב דאפי' בנראה ונדחה נקטינן דאין בע"ח נדחין, ואף לריו"ח דס"ל בשאר מקומות בע"ח נדחין מ"מ בעבר המום כשרה בכל גווי.

17. וכמבואר להלן בסעיף י' שהמקדיש בע"מ עובר, חלה עליו קדוה"ג.

18. כן כתבו המהריט"א פ"ו סוף אות נ"ג, אחיעזר ח"ב סי' ל"ה אות ג', חזו"א בכורות סי' כ"ה סק"י"ט וקה"י תמורה סי' ח', דאפי' לדעות דחשיב מום קבוע אם עבר המום כשרה. [ועיין באחיעזר שכתב שאין להוכיח כן מתוס' בכורות לח: סד"ה וסימנך שצדדו דחתיכת יבלת המכשירה את הבהמה

הקדיש בעל מום

ח. הקדיש בעל מום קבוע למזבח בלשון הרי זה לעולה וכיו"ב, לא חלה עליו קדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד, וימכר עפ"י הערכת הכהן ויביא בדמיו עולה.²¹

ט. אמר הרי זה עולה (ולא אמר לעולה) וכיו"ב, יש אומרים שלא חלה עליו אפילו קדושת דמים²², ויש

רוב האחרונים (עי' פרק י"ד שם). וע"ע קה"י ב"ק סי' ל"ד אות ד' שדייק ג"כ מלשון הרמב"ם בפ"ג מאיסו"מ הי"ג, שאין הטעם דולד נוגחת ונרבעת פסול משום שהולד שותף במעשה, אלא משום שהוא נפסל יחד עמה דעובר ירך אמו. ולדעת הסוברים דעובר לאו ירך אמו בכל גווני הולד כשר.

21. משנה תמורה כז: [ומשמע ברש"י שם דה"ה באמר לדמי עולה], ורמב"ם פ"א מאיסו"מ ה"י. ועיין מרכבה"מ פט"ו ממעה"ק ה"ו ופ"ה מערכין הי"ב שכתב דאם אמר הרי זו למזבח, מביא בדמיה כל קרבן שירצה, ורק כשאמר הרי זו לעולה או לשלמים צריך להביא בדמיה כמו שאמר. והובא בספר תורת הקרבנות פרק ד' הערה 57.

ובאופן זה א"צ העמדה בבי"ד, ואף אם מתה הבהמה יכול לפדותה כמ"ש הרמב"ם שם הי"א והראב"ד פ"ה מערכין הי"ב, והיינו דלא כליו דבעי העמדה והערכה וכמסקנת הנו"כ שם בהלכה י', ומ"מ צריך הערכת הכהן כמ"ש הכס"מ ומל"מ שם כמבואר בלשון הרמב"ם.

וראה בספר תורת הקרבנות פרק י"ז סעיף נ"ה שבאופן זה שפודה בעל מום או כל דבר שהוקדש על ידו לדמי קרבן צריך להוסיף חומש, ויביא בדמי הפדיון והחומש את הקרבן שלשמו הוקדש הבעל מום.

22. כן משמע מלשון המשנה בתמורה שם ורמב"ם פט"ו ממעה"ק ה"ו, וכן נקטו בפשיטות המנ"ח מצוה רפ"ה אות י"ג והחזו"א תמורה סי' ל"א סק"ב. והטעם דכל היכא שאמר בלשון זו משמע שמקדישו לגופו ולא לדמיו, וכיון דגופו לא קדוש לא אמר כלום.

ונחלקו האחרונים לדעה זו אם לוקה בכה"ג על הלאו דמקדיש בע"מ, דדעת המנ"ח שם ואו"ש פ"א מגירושין הי"ד ואבי עזרי פ"א מאיסו"מ ה"ב דאינו לוקה כיון שלא חל בדיבורו כלום, ובמנ"ח שם צידד שאפי' איסור אין בזה. אולם החזו"א תמורה סי' ל"א סק"ב וסק"ז הוכיח דודאי לוקה, וכתב הטעם משום דעבר אמימרא דרחמנא. [ועי"ש בסק"ה שצידד דאם הקדישו לגופו ב' פעמים אינו לוקה על ההקדש השני, ומשמע דס"ל שבהקדש השני אינו נחשב כעבר אמימרא דרחמנא, וצ"ב הטעם. ועי' בספר הזכרון לגר"ח שמואלביץ עמ' קס"ה שהביא שנסתפקו בזה האחרונים אם עובר בלאו]. וע"ע בהערה הבאה.

בהערה מה הדין אם הקדישה בשעה שהיה בה מום זה אם צריך להקדישה שוב.¹⁹

נולד מבעלת מום

ז. ולד תמים שנולד מבהמה בעלת מום חולין כשר להקרבה, ויכול להקדישו לקרבן אפילו כשהוא במעי אמו.²⁰

לקרבן מיירי במום קבוע, שהרי יש לדחות דמיירי שעדיין לא הקדיש אותה דלא שייך בה דיחוי, אולם קה"י כתב דלא משמע כן]. וע"ע בשו"ת קהלת יעקב יו"ד סי' י"ב שכתב דאם לא נתרפאה לגמרי אינה חוזרת להכשרה, והובא להלן הערה 171, ועי"ש עוד בזה.

19. הנה אף לדעות דחשיב מום קבוע, לכאוף אם הקדישה בשעה שהיה בה מום דלא חלה עליה אלא קדו"ד, מ"מ א"צ להקדישה שוב דהא קיי"ל מיגו דנחתא קדו"ד נחתא נמי קדוה"ג, וכן נראה בחזו"א שם. אמנם דין זה תלוי במחלוקת הראשונים בתמורה י: דדעת תוס' שם ד"ה כי והשטמ"ק באות ל"ז דאמרי' מיגו דנחתא אף שלא בזמן ההקדש, אולם שיטת רש"י שם ד"ה קדו"ד דהיכא שבזמן ההקדש לא חלה קדוה"ג, לא אמרי' אח"כ מיגו דנחתא קדו"ד נחתא נמי קדוה"ג. והטעם בזה י"ל דס"ל לרש"י דכל מה שחלה קדוה"ג הוא מכח המקדיש, ומש"ה רק בשעה שהקדיש יכולה לחול קדושת הגוף מכחו.

20. כדאיתא בתמורה יא. דולד בעלת מום לכו"ע כשר, ונכלל דין זה בדברי הרמב"ם פ"ג מאיסו"מ הי"ב. ומבואר בגמ' בתמורה שם דלריו"ח יכול להקדישו אף כשהוא עובר במעי אמו, וכן פסק הרמב"ם פט"ו ממעה"ק ה"ח. ועיין בספר תורת הקרבנות פרק י"ד מסעיף י"א דיני מקדיש עובר לקרבן. ואם היתה אמו בהמת קדשים שנפל בה מום, נתבאר דינו בספר תורת הקרבנות פרק כ"ו.

נתעברה ואחר כך נפל בה מום: והנה בגמ' בתמורה ל: מבואר לגבי נוגחת ונעבדה בה עבירה שאם נהיה הפסול בשעה שהיתה מעוברת אף הולד נאסר לגבוה. ויש לדון בבע"מ [ושאר הפסולין הנעשים גם שלא מתחלת ברייתה], מה דין הולד בנתעברה ואח"כ נפסלה. ועיין בתוס' ב"ק מז. שכתבו דאין להוכיח מהא דולד נוגחת ונרבעת פסול דעובר ירך אמו, דשאני התם שהולד עצמו משתתף בנגיחה וברביעה. אמנם בתוס' סנהדרין פ: ד"ה עובר [שנקטו לדינא דעובר ירך אמו], מבואר בתו"ד דכיון שעובר ירך אמו צריך שיחול הפסול שעל האם גם על הולד, ורק בטריפה יישבו שאין בזה פסול מהטעם שכתבו שם. ומשמע שכן הדין לראשונים שפסקו דעובר ירך אמו (עיין בספר תורת הקרבנות פרק י"ד הערה 33), שבכל הפסולין אף הולד שהיה בזמן שחל הפסול נפסל למזבח. וכן מבואר בערוה"ש סי' נ"ד סעיף י"ב, והוא לשיטתו שנקט בדעת הרמב"ם דעובר ירך אמו כמ"ש

נולד מבהמת קדשים

יא. ולד בעל מום שנולד מבהמת קדשים תמימה, ימכר ויביא בדמיו קרבן מאותו שם שאמו קדושה.²⁶

מה שנתבאר בהערה הקודמת דבעל מום עובר קדוש מכח פיו ולא מדין מיגו דנחתא, אין מקום לדון שלא יחול בכה"ג קדוה"ג. [ובדברי השטמ"ק נתבאר עוד אופנים באחרונים, ע"י בספר תורת הקרבנות פרק ד' הערה 166 ובקה"י בנדריים ס"ס ל"ב].

26. כמבואר ברמב"ם פ"ד מתמורה ה"ח לענין טומטום ואנדרוגינוס כלאים טריפה ויוצא דופן שנולדו מבהמת קדשים, דמוכרם ומביא בדמיהם קרבן מאותה קדושה שלשמה הוקדשה האם.

ומדברי הרמב"ם שם משמע דבאופן זה קדושים קדושת הגוף אם נתעברה מהם קודם ההקדש (ועיין בספר תורת הקרבנות פ"ד סוף הערה 34), ומשום דקיי"ל ולדות קדשים במעי אמן הם קדושים, וכדמוכח בתמורה יז. וזבחים קיד. דלמ"ד במעי אמן הם קדושים חלה עליהם קדוה"ג. וכן מבואר בבכורות יד: סד"א הואיל וקדושין כשהן בעלי מומין אגב אמן וכו', והובא בחזו"א תמורה סי' ל"ב סוף סק"ו, [ושם נקט דדין זה אתיא אף למ"ד ולדי קדשים בהוייתן הם קדושים, ע"ש]. ואף דלענין טריפה וכלאים שנולדו מבהמת קדשים, י"א שהם קדושים רק בקדו"ד, עיין בספר תורת הקרבנות פרק ד' הערה 73, דהכא לכו"ע קדושים קדוה"ג כמבואר בדבריהם.

אומרים שחלה קדושה על דמיו וצריך למוכרו על פי הערכת הכהן ולהביא בדמיו כל קרבן שירצה.²³

י. הקדיש בעל מום עובר למזבח, הרי הוא קדוש קדושת הגוף²⁴, ואין חילוק בין אם אמר זה עולה ובין אם אמר זה לעולה או שהקדישו לדמי עולה.²⁵

23. כ"כ בספר בתי כהונה פט"ו ממעה"ק ה"ו וחזון נחום תמורה סוף פ"ה. ודעתם דהא דאיתא במשנה שם לא אמר כלום היינו דלא חלה קדו"ד לקנות בדמיו קרבן כמו שאמר אלא יכול לקנות כל קרבן שירצה. [ובמרכבה"מ בהל' מעה"ק תמה על סברתו, וצ"ע בזה]. וכן כתבו כמה אחרונים בדעת הרמב"ם שם שלא הזכיר להדיא דין בעל מום כמו שהוזכר במשנה, ומשמע דס"ל לדינא דבע"מ שהוקדש בלשון זו עולה קדוש לקנות בדמיו כל קרבן שירצה, [ע"י אבהא"ז שם, ערוה"ש סי' נ"ג סעיף כ"ח וחזו"א תמורה פ"א ה"ו]. ועיין בספר קדשי יהושע סי' ש"ב שהאר"י להוכיח כן מכמה מקומות ברמב"ם ונו"כ, וישב בזה אמאי לוקה בכה"ג [כמו שהוכיח החזו"א] שזהו משום שחלה קדו"ד לענין זה.

24. כמבואר במשנה בכורות יד. וברמב"ם פ"א מאיסו"מ הי"א ופ"ג ה"י, ואמנם אסור להקדישו כל זמן שלא עבר המום כדלעיל הערה 5. [ועיין מאירי יומא סג: ומנ"ח מצוה רצ"ג שנראה מדבריהם דהמקדיש בעל מום עובר אינו קדוש בקדושת מזבח, וישב בכנסת הראשונים תמורה יט: אות כ"ה דכוונת המאירי דאינו קדוש בקדושת הקרבה אבל קדוה"ג ודאי חלה עליהם, והובא בספר תורת הקרבנות פרק ב' הערה 9 ע"ש].

והנה איתא בתמורה יט: דהמקדיש נקבה לעולה, כיון שאינה ראויה להקרבה חל עליה קדו"ד, ומ"מ כיון שראויה להקרבה במקום אחר אמרי' מיגו דנחתא קדושת דמים נחתא נמי קדושת הגוף. ואמנם בבע"מ עובר לכאו' חלה קדוה"ג מכח דיבורו ולא מדין מיגו דנחתא, וכמו שמשמע מלשון רש"י במשנה בבכורות שם ובחולין קל. דמום עובר כמאן דליתיה דמי. וכן נראה מדברי הגר"ח פ"ג מאיסו"מ ה"י והחזו"א בכורות סי"ח סק"ו סד"ה שקדם. [ובספר קדשי יהושע סי' ש"ב נסתפק בזה]. וע"ע בהערה הבאה.

25. והטעם דאף באופן שהקדישו לדמי עולה הא קיי"ל דהמקדיש זכר לדמיו קדוש קדוה"ג כדאיתא בתמורה שם. ועיין שו"ת אחיעזר ח"ב סי"ב אות ז' שצידד [בדברי השטמ"ק ב"ק מה:]: דהמקדיש רובע ונרבע וכו"ב לדמי קרבן, אף שאם הוקדשו לקרבן חלה עליהם קדוה"ג כדין בע"מ עובר כמב' ברמב"ם פ"ג מאיסו"מ ה"י, הכא לא תחול עליהם קדוה"ג. והטעם בזה י"ל דס"ל לדמי למקדיש נקבה לדמי עולה, שלדעת האחיעזר ח"ב סי' מ"ט אות ח' אינה קדושה קדוה"ג משום דחשיב תרי מיגו, [וכן נקטו חלק מהאחרונים כמובא בספר תורת הקרבנות פרק ט"ו הערה 4]. אמנם לפי

לא כל דבר שאינו פסול מביא אותו
לכתחילה. כיצד, היה חייב עולה
לא יביא שה כחוש וכעור ויאמר
הרי אין בו מום. ועל זה נאמר
וארור נוכל וגו'. אלא כל שיביא
לקרבן יביא מן המובחר.

(רמב"ם עבודה זרה הלכות איסורי המזבח פ"ז)

ציפית לישועה

באמונתו וציפייתו למשיח התייחד מרן ה"חפץ חיים", דמעות רבות היה מזיל בתפילותיו על דבר המשיח. הרי בכלל מצוה היא לצפות לבואו. חז"ל אומרים שביום הדין יישאל כל היהודי "ציפית לישועה". ואמנם חיבר ה"חפץ חיים" קונטרס מיוחד בשם זה, שבו הוא מצביע על ערך הציפיה לגאולה, למשיח.

מששמעוהו מדבר על אודות המשיח - ואימתי לא דיבר בנוגע לזה? - נדמה היה כי הנה, הנה כבר שומעים את פעמי בואו. מדבר היה ברצינות עמוקה שכזו, בנעימת ביטחון שכזו, עד ששוב לא איפשר למישהו לפקפק אף כחוט השערה בהנחה שיש להתכונן לקבל במהרה פני גואל ישראל.

"אפילו סומא", היה אומר, "אף הוא מסוגל לראות כי אנו שרויים כבר בעקבתא דמשיחא. כל הסימנים מעידים על כך. כבר אין זה רחוק כלל. עוד רגע קטן. עברנו בשחיה על פני ים גועש וסוער - (הגלות) והרינו כבר קרובים לשפתו. עלינו להיות מוכנים ומזומנים - אף על פי שיתמהמה אחכה לו".

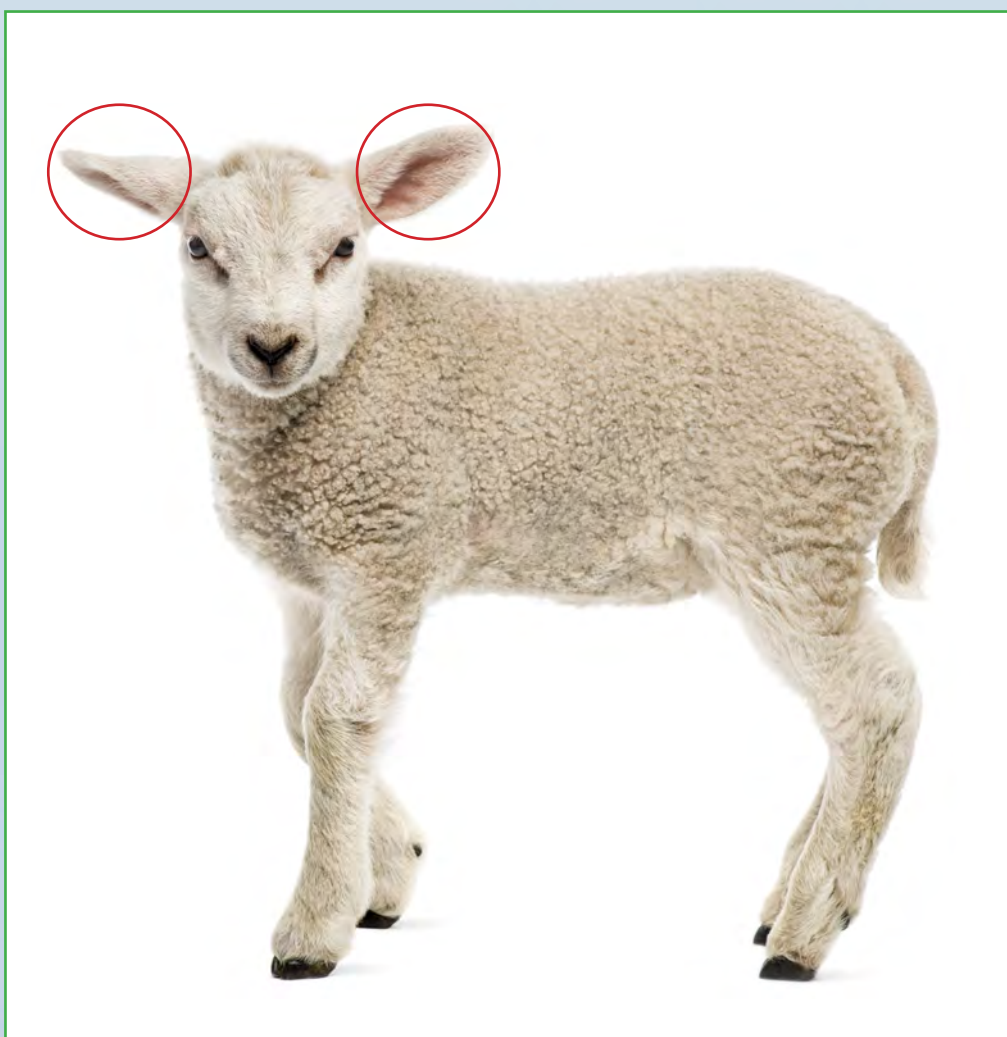
מפי אורחים שהיו מבקרים אותו, היה שואל פעמים רבות אם מדברים בעירם על אודות המשיח. אף הכין לעצמו קפוטת שבת מיוחדת כדי לקבל בה פני המשיח, ומזמן לזמן היה מתעטף בה ויושב לחכות לו.

שבת היה היום היחידי שבו לא היה מחכה למשיח, שכן עלץ היה לבו בשבת. ומהי שבת אם לא יום מימות המשיח? השבת הלא היא מעין עולם הבא. לפיכך היה שואף שהשבת תמשך לעולם, שיהיה יום שכולו שבת וקדושה ומנוחה לחיי העולמים...

(כתבי רבי מענדיל עמ' רנג)

פרק 2

מומי האוזן

פרק ב מומי האוזן

תמונות מראה אוזן

2. סחוס אוזן כבש הצד הפנימי

1. אוזן גדי

4. אוזן כבש - הצד החיצון. השכבה השעירה ניתנת לקילוף.

3. אוזן גדי - הצד הפנימי של האוזן

6. קילוף השכבה החיצונית של האוזן

5. אזני כבש

8. חלל תעלת האוזן

7. אוזן איל - מבט כללי

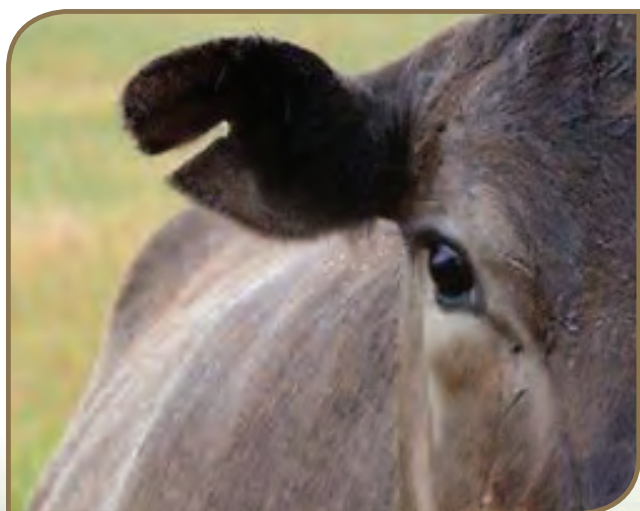
10. חלל תעלת האוזן

9. חלל תעלת האוזן. ניתן לראות סחוס פנימי מיוחד המגן על האוזן, ראה הערה 31.

11. נחסר מהאוזן. יש לברר מהו מקום הסחוס שפוסלים בו מומים אלו (כמבואר בסעיף א').

12. נחסר חלק ניכר מהאוזן. יש לברר מהו מקום הסחוס שפוסלים בו מומים אלו (כמבואר בסעיף א').

מומין בסחוס האוזן

א. ארבעה מומים פוסלים בסחוס האוזן, והם נפגם נסדק ניקב ויבש. מומים אלו פוסלים רק כאשר הם בסחוס האוזן ולא בעור האוזן.²⁷

נחלקו הראשונים מהו מקום הסחוס.²⁸ יש שכתבו שכל האוזן מלבד האליה הרכה שבתחתית האוזן נחשבת סחוס והאליה היא העור²⁹, ויש שנקטו שכל העור הרך המקיף את האוזן הוא העור, והחלק הפנימי הקשה יותר הוא הסחוס.³⁰ ובאחרונים הובאה שיטה נוספת בזה, ראה הערה.³¹

נפגם סחוס האוזן

ב. נפגם סחוס האוזן, דהיינו שנחסר ממנו מקצת, הרי זה מום. ושיעור החסרון הוא בכדי חגירת הציפורן, והיינו שבהעברת צפורן על מקום הפגם ניתן להרגיש את החסרון.³² (תמונה 11, 12)

ג. אם לא נפגמה האוזן בכל עוביה, נחלקו האחרונים אם הוא מום.³³

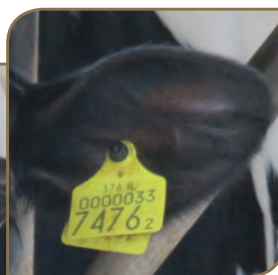

נסדק סחוס האוזן

ד. אם נסדקה האוזן הרי זה מום, ושיעור הסדק הפוסל בסחוס האוזן בכל שהוא.³⁴ יש שכתבו שרק כשהסדק פתוח ושני צדדיו נפרדו מעט זה מזה יש בו פסול נסדק.³⁵ ויש מי שכתב שפסול זה הוא דווקא בנסדק מבחוץ לצד פנים, אבל בנסדק סמוך לאורך שפת האוזן אינו מום.³⁶ (תמונות 13)

ניקב סחוס האוזן

13. נסדקה שפת האוזן מבט מהצד הפנימי. יש לברר מהו מקום הסחוס שפוסלים בו מומים אלו (כמבואר בסעיף א').

14. בארץ ישראל ובעולם מקובל לסמן את הבהמות ע"י הצמדת

תווית זיהוי לאוזנם. לצורך הסימון נעשה נקב באוזן הבהמה ונחלקו הדעות אם הוא בשיעור כרשינה. יש מהתוויות היוצרות נקב באוזן ברוחב 8x5 מ"מ.

התמונה להמחשה בלבד

15. נקב בשיעור כרשינה לדעת הגרי"ש אלישיב - עיגול בקוטר 3-4 מ"מ

התמונה להמחשה בלבד

16. נקב בשיעור כרשינה לדעת המנחת יצחק - ריבוע בגודל $6\frac{2}{3} \times 6\frac{2}{3}$ מ"מ

18. אוזן יבשה

ניקב סחוס האוזן

ה. שיעור הנקב הפוסל לכל הדעות בסחוס האוזן הוא ככרשינה³⁷, בין היה עגול ככרשינה או שהיה צר וארוך, אם מצטרף לשיעור כרשינה הרי זה מום.³⁸ (תמונות 15, 16)

ו. נקב בפחות משיעור זה, יש אומרים שהוא מום קבוע³⁹ ויש אומרים שהוא מום עובר⁴⁰, ויש אומרים שאינו מום כלל.⁴¹

ז. יש שכתבו ששיעור כרשינה נאמר בנקב שאינו מפולש, אבל אם היה הנקב מפולש דינו כנסדק ושיעורו בכל שהוא.⁴² ויש שנקטו שנקב שאינו מפולש אינו פוסל כלל.⁴³

ח. נקב שפתחו אינו נראה אלא אם ימתחוהו, ואז יעמוד על שיעור כרשינה, הרי זה מום.⁴⁴ (תמונה 17)

יבש סחוס האוזן

ט. יבש סחוס האוזן הרי זה מום, ושיעור היבשות הוא בכדי שינקב ולא יוציא דם⁴⁵, ויש אומרים שאינו פוסל אלא אם יבש עד שיהא נפרך בציפורן.⁴⁶

י. שיעור מקום היבשות, יש אומרים שהוא ככרשינה כמו בשיעור נקב⁴⁷, ואם יבש בשפת האוזן שיעורו בכדי חגירת הציפורן כדין נפגם סחוס האוזן.⁴⁸ ויש אומרים ששיעור יבש היינו כשיבשה כל האוזן או רובה.⁴⁹ (תמונה 18)

17. ניקבה האוזן נקב שפתחו נראה רק ע"י מתיחה. יש לברר מהו מקום הסחוס שפוסלים בו מומים אלו (כמבואר בסעיף א').

19. נחסרה אוזנו

אוזן כפולה

יא. היתה אוזן הבהמה כפולה אוזן בתוך אוזן, נחלקו הראשונים באיזה אופן הוא מום. יש שנקטו שאם שתיהן מעצם אחת הוא מום ואם אינן מעצם אחת אינו מום⁵⁰, ויש שנקטו להיפך שאם שתיהן מעצם אחת אין זה מום ורק אם היו משתי עצמות הוא מום.⁵¹

אוזן גדולה או קטנה

יב. היתה אוזן אחת גדולה מהרגיל ואחת קטנה מהרגיל באופן שניכר למראית עין, יש אומרים שהוא מום⁵² ויש שכתב שאינו מום.⁵³ ואם אחת כדרכה והשניה גדולה יותר או קטנה יותר בהפרש הניכר לעין, נראה שדין זה תלוי בדברי הראשונים שנחלקו בזה לענין עין.⁵⁴

יג. היו אזניה קטנות משיעור פול, הרי זה מום⁵⁵ ויש שהכשיר בזה.⁵⁶

אין לה אוזן

יד. בהמה שאין לה אזנים [או אפי' אוזן אחת] פסולה⁵⁷, ויש מכשירין.⁵⁸ (תמונה 19)

מקורות ומראי מקומות לעיון

פרק 2 - מומי האוזן

מומין בסחוס האוזן

א. ארבעה מומים פוסלים בסחוס האוזן, והם נפגם נסדק ניקב ויבש. מומים אלו פוסלים רק כאשר הם בסחוס האוזן ולא בעור האוזן.²⁷

נחלקו הראשונים מהו מקום הסחוס.²⁸ יש שכתבו שכל האוזן מלבד האליה הרכה שבתחתית האוזן נחשבת סחוס והאליה היא העור.²⁹ ויש שנקטו שכל העור הרך המקיף את האוזן הוא העור, והחלק הפנימי הקשה יותר הוא הסחוס.³⁰ ובאחרונים

27. משנה בכורות לז. ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ב. ובדברי הב"ח יו"ד סי' ש"ט וחזו"א סי' כ"ה סוף סק"ה מבואר דאף יבש אינו פוסל אלא בסחוס ולא בעור.

והנה מדברי רש"י משמע דבעור הוא מום עובר כמ"ש האחרונים, וכמבואר בגמ' בע"ב שהביאה מדתנן 'ולא מן העור' דמום עובר לא מהני להתיר את הבכור, ומוכח דבעור הוא מום עובר. וכן נתבאר להדיא בספר המכריע לתורי"ד (סי' ה'), וכן נקט בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קי"ג.

אמנם מדברי הרמב"ם משמע דבעור לא הוא אפי' מום עובר, וכן הוכיח במהרי"ט אלגאזי בכורות פ"ו אות נ"ב מהגמ' בהמשך העמוד [אך כתב שאין זו הוכחה אלא לדעת תוס' ד"ה כאן בתירוק השלישי]. וכתבו המהריק"ו והמהריט"א, דע"כ הרמב"ם ותוס' לא גרסו בגמ' את ההוכחה מהמשנה דמום עובר אינו מתיר בבכור. וע"ע בחזו"א שם שהוכיח מכמה דוכתי דבעור לא הוא מום כלל, וישב את דברי הגמ' דלמסקנא לא חשיב אפי' מום עובר, ומשמע שנקט כן אף בדעת רש"י עי"ש.

28. רש"י במשנה והטור יו"ד סי' ש"ט פירשו שהסחוס היינו התנוך, והביאו האחרונים מהתו"כ פרשת מצורע דתנוך היינו הגדר האמצעי, [ובגמ' דף לז: מבואר שבאדם זהו גובה של אוזן]. אמנם דנו הראשונים אם הגדר האמצעי שהוא החלק הקשה של האוזן בא למעט את כל ההיקף החיצוני, או רק את האליה שבתחתית האוזן.

29. כ"כ רש"י לז. במשנה, וכמ"ש בדעתו המהרי" קורקוס ה"ב ותו"ט, וכן בדברי חמודות (לבעל תו"ט) על הרא"ש בכורות רפ"ו.

30. כ"כ הרמב"ם שם, וכן נקטו בערוה"ש יו"ד סי' ש"ט

הובאה שיטה נוספת בזה, ראה הערה.³¹

נפגם סחוס האוזן

ב. נפגם סחוס האוזן, דהיינו שנחסר ממנו מקצת, הרי זה מום. ושיעור החסרון הוא בכדי חגירת הציפורן, והיינו שבהעברת צפורן על מקום הפגם ניתן להרגיש את החסרון.³²

והחזו"א סי' כ"ה סק"ב בדעת רש"י. וע"ע בתו"ט ובדברי חמודות שביאר דדעת הטור יו"ד סי' ש"ט שכתב שהעור היינו העור שבשפת האוזן אינה כדעת הרמב"ם, וצ"ב כוונתו.

31. עיין פרישה וט"ז יו"ד סי' ש"ט ושו"ע הרב או"ח אחר סי' תצ"ד שכתבו דגדר האמצעי הנקרא סחוס הוא רק המחיצה שמעל הנקב, העומדת בין חלקו העליון של האוזן לחלקו התחתון. ואולם בתפא"י בכורות פ"ו השיג עליהם דגדר זו אינה קיימת בבהמה. ובחזו"א שם הקשה עוד מכמה מקומות, וכן מהא דמבואר בגמ' בדף לז: דהסחוס היינו גובה של אוזן. ובשו"ת משיב דבר להנצי"ב ח"ב סי' ס"א כתב דגם הפרישה והט"ז לא נתכוונו למ"ש בשו"ע הרב, והאריך לדחות את שיטתו, עי"ש. ועי' קובץ תשובות להגרי"ש אלישיב ח"א סי' ק"כ ושו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קס"ח שצדדו דהוי מום גם שלא במקום זה שלא כדעת שו"ע הרב, אך לא הכריעו להקל בזה לגמרי לגבי בכור, עי"ש היטב.

32. גמ' בכורות לז: ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ב. ומבואר ברש"י במשנה דף לז. דפגימה היינו דווקא כשיש חסרון. ועי' שו"ת השיב משה סי' נ"ז שכתב דאפי' נחסר לכל האורך בשווה ואין פגימה מורגשת לכל אורך החסרון פסול, דסו"ס נחסר כשיעור חגירת הציפורן.

ונחלקו האחרונים אם נפגם פוסל רק בשפת סחוס האוזן או גם באמצעו, דדעת החסד"ד בכורות פ"ד ה"א דאף באמצע האוזן אם נחסר כשיעור חגירת הציפורן הוא מום, אולם החזו"א בכמה מקומות (סי' כ"ה סק"ג וסק"ה וסקט"ז) נקט שרק בקצה האוזן פוסלת פגימה, ועי' בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קס"ח שדן בדברי החזו"א בזה.

והנה נחלקו הראשונים בשיעור חגירת הציפורן, דדעת הרמב"ן הרשב"א והר"ן בחולין יז: דהכוונה שהפגם יכסה את כל עובי הציפורן, ודעת הרא"ה בבדק הבית (על תוה"ב בית ראשון שער שני) דהכוונה שהציפורן מרגישה בפגם והוא שיעור קטן יותר, ועי' בספר הדרת קודש על הרמב"ם

ניקב סחוס האוזן

ה. שיעור הנקב הפוסל לכל הדעות בסחוס האוזן הוא ככרשינה³⁷, בין היה עגול ככרשינה או שהיה צר וארוך, אם מצטרף לשיעור כרשינה הרי זה מום.³⁸

ו. נקב בפחות משיעור זה, יש אומרים שהוא מום קבוע³⁹ ויש אומרים שהוא מום עובר⁴⁰, ויש אומרים

שהובאה לעיל, דבכה"ג שנסדק בסמוך לשפה אין פסולו מטעם נסדק אלא מטעם נפגם, ולפיכך אינו נפסל כשלא נחסר בשיעור חגירת הצפורן.

37. כן דעת רבנן בברייתא בכורות לז: ששיעורו בכרשינה [והוא גרגר המיועד למאכל בהמה, כמ"ש הרמב"ם בפי"ה"מ, ונתבאר בגמ' ששיעורו מעט יותר מכעדשה], וכן פסק הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ג. וע"ע בסעיף הבא דין נקב שהוא פחות מכשיעורו.

ובשיעור כרשינה נחלקו הפוסקים, בשו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' ק"ז כתב דשיעורו כריבוע של שש מילימטר ושני שלישי על שש מילימטר ושני שלישי, עי"ש שהוכיח כדבריו, ודעת הגר"ש אלישיב בקובץ תשובות ח"א סי' ק"כ שהוא עיגול שקוטרו כשלוש ארבע מילימטר, [וע"ע מה שכתב בשבט הלוי ח"ה סי' קס"ח, וצ"ב].

וע"ע בגמ' שנסתפקה בנקב שהיה בשיעור כרשינה הנכנסת בדוחק אי הוי מום, וכתבו מהריק"ו ומנ"ח מצוה ער"ה אות ג' שמדברי הרמב"ם נראה דאפי' ככרשינה בצמצום ג"כ הוי מום.

38. רמב"ם שם ה"ג.

והנה כתבו האחרונים (מהריק"ו שם, ב"ח יו"ד סי' ש"ט, חסד"ד שם וחזו"א בכורות סי' כ"ה סק"ד) שנקב פוסל גם כשאין בו חסרון. ולפי דבריהם כתבו הגר"ש אלישיב בשו"ת שבט הלוי שם, שאם יש חסרון אפילו לא היה הנקב כשיעור כרשינה הרי הוא פסול מדין נפגם ששיעורו בכדי חגירת צפורן. ואולם בפ"י קרבן אהרן על התו"כ אמור פרשה ז' הי"ב (ובביאור הח"ח שם) מבואר שהנקב פוסל רק כשיש חסרון. ויל"ע בזה.

39. בגמ' לז: מבואר שאף בפחות מכשיעור אינו כשר להקרבה, אלא שאין שוחטין על מום זה את הבכור. ודעת תוס' ד"ה כאן בתירוק הראשון דחשיב מום קבוע, ורק מדרבנן אין שוחטין עליו בכור [ואין בו פדיון בשאר קדשים] אטו מומין שבסתר שאין נחשבים למום.

40. כן כתבו התוס' שם בתירוק השלישי דמטעם זה אינו כשר להקרבה ואינו נשחט בחוץ. וכן נקט הגר"א במנין המומים בבכורות מה: עי"ש.

ג. אם לא נפגמה האוזן בכל עוביה, נחלקו האחרונים אם הוא מום.³³

נסדק סחוס האוזן

ד. אם נסדקה האוזן הרי זה מום, ושיעור הסדק הפוסל בסחוס האוזן בכל שהוא³⁴. יש שכתבו שרק כשהסדק פתוח ושני צדדיו נפרדו מעט זה מזה יש בו פסול נסדק³⁵. ויש מי שכתב שפסול זה הוא דווקא בנסדק מבחוץ לצד פנים, אבל בנסדק סמוך לאורך שפת האוזן אינו מום.³⁶

רפ"ז מביאת מקדש שהאריך בזה. ואולם מדברי הבי"ו י"ד סי' י"ח (והש"ך שם סק"ד וט"ז סק"ב) משמע דלא קיי"ל כדברי הרא"ה בזה, וכן נקטו הפוסקים לדינא. ואפשר עוד דאף שנהגו להחמיר בבדיקת סכין השחיטה כדעת הרא"ה, [מכח דברי הדרישה והפר"ח דהרא"ש ג"כ ס"ל כוותיה, וכ"כ התבו"ש והפמ"ג שם], היינו דווקא בשחיטה שיש לחשוש שע"י השחיטה עצמה יתרחב הפגם, כמ"ש כע"ז בתבו"ש ויד יהודה שם, אבל כאן א"צ להחמיר להחשיבו כבעל מום, ויל"ע בזה.

33. דעת החסד"ד בכורות פ"ד ה"א דהוי מום, ובזה יישב מה שהקשו המהריק"ו פ"ז מביא"מ ה"ג והאחרונים דכל נפגם פחות מכדי חגירת צפורן יפסל מטעם נסדק שהוא אפי' בלא חיסרון, ותירק החסד"ד דפסול נפגם הוא אפילו כשלא נפגם כל עוביו ובזה בעינן כדי חגירת צפורן. ואולם דעת החזו"א בכורות סי' כ"ה סק"ג דלא מסתבר דבכה"ג שאינו בכל עובי האוזן יחשב מום. וראה להלן הערה 36 מה שהובא בשמו בישב קושיית האחרונים.

34. גמ' בכורות לז: ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ג. ופסול נסדק הוא אפי' בלי חסרון כמ"ש בקרבן אהרן על התו"כ אמור פרשה ז' הי"ב ובביאור הח"ח שם. ועיין להלן סעיף ז' ובהערות שם שדעת המהריק"ו ויד דוד דאף נסדק באמצע האוזן הוי מום, ודעת החזו"א וערוה"ש שפסול זה אינו אלא בנסדק בשפת האוזן. [והנה שיעור כל שהוא היינו באורך הסדק, דאילו ברוחב הסדק לא שייך לתת שיעור. אמנם בטל תורה לגר"מ אריק בכורות לז: נקט דאורך הסדק צריך שיהיה בשיעור כרשינה או ברוב האוזן, ושיעור כל שהוא הוא ברוחב הסדק. ויל"ע בזה].

35. כ"כ היד דוד בבכורות שם ליישב קושיית האחרונים שהובאה לעיל בהערה 33, וכן נראה בכוונת המהריק"ו שם שנסדק היינו כשנראה הביקוע, וטעמם משום דבאופן זה הוי מכוער ומגונה, ומש"ה בכה"ג שיעורו בכל שהוא, אבל בנפגם שאין הפגם מגונה כ"כ אינו מום עד שיחסר כשיעור חגירת צפורן.

36. כ"כ החזו"א ליישב קושיית המהריק"ו והאחרונים

שאינו מום כלל.⁴¹

ז. יש שכתבו ששיעור כרשינה נאמר בנקב שאינו מפולש, אבל אם היה הנקב מפולש דינו כנסדק ושיעורו בכל שהוא.⁴² ויש שנקטו שנקב שאינו מפולש אינו פוסל כלל.⁴³

ח. נקב שפתחו אינו נראה אלא אם ימתחוהו, ואז יעמוד על שיעור כרשינה, הרי זה מום.⁴⁴

יבש סחוס האוזן

ט. יבש סחוס האוזן הרי זה מום, ושיעור היבשות הוא בכדי שינקב ולא יוציא דם,⁴⁵ ויש אומרים שאינו

פוסל אלא אם יבש עד שיהא נפרך בציפורן.⁴⁶

י. שיעור מקום היבשות, יש אומרים שהוא ככרשינה כמו בשיעור נקב,⁴⁷ ואם יבש בשפת האוזן שיעורו בכדי חגירת הציפורן כדין נפגם סחוס האוזן.⁴⁸ ויש אומרים ששיעור יבש היינו כשיבשה כל האוזן או רובה.⁴⁹

אוזן כפולה

יא. היתה אוזן הבהמה כפולה אוזן בתוך אוזן, נחלקו הראשונים באיזה אופן הוא מום. יש שנקטו שאם שתיהן מעצם אחת הוא מום ואם אינן מעצם אחת אינו מום,⁵⁰ ויש שנקטו להיפך שאם שתיהן מעצם אחת אין זה מום ורק אם היו משתי עצמות הוא מום.⁵¹

41. כן הדין לדעת התוס' בתי' השני דאינו מום, ורק בכהן נפסל משום דאינו שוה בזרעו של אהרן, וכמו שביאר בדבריהם החזו"א בבכורות סי' כ"ה סק"ד. וכן כתבו האחרונים בדעת הרמב"ם שלא כתב שיש פסול בפחות מהשיעור, ובאחרונים יישבו את דברי הגמ' לדעתו (עי' מ"מ פ"ג מעבדים ה"ט, מנ"ח מצוה ער"ה ובחזו"א שם). וראה לעיל הערה 38 דכל זה בנקב שאין בו חסרון, לדעת רוב האחרונים.

42. כ"כ המהריק"ו ה"ג ויד דוד בכורות לז: ליישב מה שהקשו האחרונים דכל נקב יפסול מטעם נסדק אף בפחות משיעור כרשינה, דנסדק אינו אלא כשהוא מפולש ואז שיעורו בכל שהוא. ומוכח מדבריהם דנסדק אינו דווקא בשפת האוזן, וכ"ה להדיא ביד דוד שם.

43. כן כתבו החזו"א סי' כ"ה סק"ג וערוה"ש סי' מ"ו ס"ב. ועיי"ש שיישבו דהטעם שנקב מפולש אינו פוסל מטעם נסדק, משום שפסול נסדק אינו אלא בשפת האוזן, וממילא נקב מפולש אינו שייך כלל לפסול נסדק. [ומטעם נפגם אינו פוסל כשאינו מפולש אפילו יש בו חסרון, שהרי לדעת החזו"א רק אם נפגם בכל עובי האוזן הוא מום כדלעיל הערה 33, ואפילו הוא מפולש אינו פוסל לדעתו מטעם נפגם כיון שאינו בקצה האוזן, וכפי שהובא לעיל הערה 32, עיי"ש].

44. עיין בחזו"א סי' כ"ה סק"ד שצידד דל"ה מום, ובסק"ה מסיק דהוי מום. ולדעת המהריק"ו ויד דוד שהובא בהערה 42 דנסדק הוא אפי' באמצע האוזן, לכאוי יש לפסולו מטעם נסדק אפי' היה אורך הסדק כל שהוא, והחזו"א לשיטתו בהערה הקודמת שאין סדק פוסל באמצע האוזן.

45. כדעת ת"ק במשנה בכורות לז. וכן פסק הרמב"ם שם ה"ג והסמ"ג ל"ת ש"ח והרע"ב. ועיין עוד בדברי המודות שכתב שכן דעת הרא"ש, וכן נקט לדינא בליקוטי הלכות. וכדעה זו כתב בשו"ת אגרו"מ או"ח ח"א סי' ח'.

46. וכן פסקו הבה"ג בהל' בכורות והטור יו"ד סי' ש"ט, וכ"כ הב"ח שם בדעת הרא"ש, והוא כדעת רבי יוסי בן המשולם במשנה שם.

47. כן כתבו האחרונים (מנ"ח מצוה ער"ה אות ג', ערוה"ש סי' מ"ו אות ג' וחזו"א סי' כ"ה סק"ג), והטעם משום דהוי כניטל מקומו ופוסל מדין נקב. וכן משמע מהב"ח יו"ד סי' ש"ט שכתב דבעור אין פסול יבש, והיינו משום דיסוד פסולו מטעם ניקב שאינו פוסל בעור. וראה לעיל סעיף ו' דין נקב פחות משיעור כרשינה.

48. בחזו"א שם נסתפק בזה, אך בסוף סק"ה כתב בפשיטות דחשיב כנפגם, כיון שהיבש כמי שאינו. ולדעת החסד"ד שהובאה לעיל הערה 32 דנפגם פוסל אף באמצע האוזן ואפי' בחלק מעובי האוזן, לכאוי יש לפסול בכל גווני בשיעור חגירת הציפורן.

49. כ"כ בהגהות מלא הרועים למשניות בכורות רפ"ו ובשו"ת אבני נזר או"ח ח"א סי' א'. ועיי' ראשית ביכורים בכורות לז: שכתב דלפי מה שכתב האבנ"ז בחיו"ד סי' מ"ה בענין זה צ"ל דכל דבריו בחאו"ח הם לשיטת הרמב"ם, אבל לשיטת התוס' והרמב"ן שיעורו כמו ניקב, עיי"ש.

50. כן הגירסא בגמ' דף מ: לפי גירסת רגמ"ה ורש"י שם, וכ"ג הרמב"ן והרא"ש וכן פסק הטור. וכתב רש"י דלא נתפרש טעם הדבר, אולם הוסיף דמסברא י"ל דאינה דומה לבעלת ה' רגלים דפסולה כיון דהכא אינו נראה כל כך.

ועיי' תוס' רעק"א בבכורות פ"ו אות כ"ה שצידד דמ"מ יש בה פסול להקרבה מדין מחוסר אבר מבפנים, כמי שיש לה שלש כוליות דאמרינן יתר כחסר והוי כחסר לה כוליא, וזה אפילו בדבר שאינו ניכר כלל, ונשאר בצ"ע.

51. כן גרסו הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ג והסמ"ג ל"ת ש"ח

אוזן גדולה או קטנה

יב. היתה אוזן אחת גדולה מהרגיל ואחת קטנה מהרגיל באופן שניכר למראית עין, יש אומרים שהוא מום⁵² ויש שכתב שאינו מום⁵³. ואם אחת כדרכה והשניה גדולה יותר או קטנה יותר בהפרש הניכר לעין, נראה שדין זה תלוי בדברי הראשונים שנחלקו בזה לענין עין.⁵⁴

יג. היו אזניה קטנות משיעור פול, הרי זה מום⁵⁵ ויש שהכשיר בזה.⁵⁶

במשנה ובברייתא שהובאה בגמ', וכן הגירסא בתוספתא שלפנינו פ"ד ה"ד. ובטעם הדבר י"ל דבזמן ששניהם מעצם אחד אין זה אלא כאוזן גדולה, שאינה פוסלת אלא בזמן שהיא גדולה מחברתה בהפרש ניכר.

וכתבו בערוה"ש יו"ד סי' ש"ט אות י"ב ובליקוטי הלכות דיש להחמיר בזה לפוסלה מהקרבה משום דהוי ספיקא דאורייתא, [ואף בככור יש להחמיר לאידך גיסא שלא להחשיבו מום ודאי לשחוט עליו].

52. כן דעת רש"י בכורות מ: ד"ה ורבנן והרמב"ן והרא"ש שם שלא נחלקו בזה חכמים על רבי יהודה, וכן פסק הטור יו"ד סי' ש"ט והגר"א במנין המומין בכורות מה: וכן נראה דעת רב האי גאון בספר המקח והממכר שער מ"ה. וע"ע במהריק"ו פ"ב מאיסו"מ ה"ב שכתב שכן מוכח בתוספתא, וכן הוכיח הליקוטי הלכות מסוניית הגמ' בדף מא. עי"ש.

וטעם הפסול בזה מדין שרוע, וכמ"ש רש"י עה"ת (ויקרא כ"א י"ח, ושם כ"ב כ"ג) דשרוע היינו שאבר אחד גדול מחברו, והטור והגר"א פסקו ג"כ כדעת רש"י ועי' להלן פרק ז' סעיף ד' ובהערות מה שהובא בהרחבה בענין זה לגבי רגל ארוכה ורגל קצרה.

53. כן מבואר ברמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ב, וס"ל שבזה נחלקו חכמים בדף מ: ואמרו שאפי' אחת קטנה כפול כשרה. [והרמב"ם לשיטתו בפ"ז מביאו"מ ה"ט שפירש פסול דשרוע באופן אחר]. וראה בסעיף הבא מה הדין כשהיתה האוזן קטנה משיעור פול.

54. עיין להלן פרק ג' סעיף ו' לגבי עין גדולה או קטנה והשניה כדרכה, שהראשונים נחלקו בדין זה, ולכאוי"ה בבידון דידן. [ואמנם כל זה רק לדעת רוב הראשונים שבתחלת הסעיף, אבל לרמב"ם אין בזה פסול כלל].

55. כ"כ מהר"י קורקוס פ"ב מאיסו"מ ה"ב במסקנת דבריו ובחסד"ד בכורות פ"ד ה"ג עפ"י לשון הגמ' בדף מ:; והטעם משום דפחות משיעור זה הרי היא כמי שאינה וחשיב מחוסרת איבר. [ולפ"י"ז ה"ה באוזן אחת קטנה מפול, ואפילו היתה השניה כדרכה].

56. כ"כ בדברי חמודות על הרא"ש ספ"ו דבכורות אות

אין לה אוזן

יד. בהמה שאין לה אזנים [או אפי' אוזן אחת] פסולה⁵⁷, ויש מכשירין.⁵⁸

י"ח, דמסתימת דברי הטור משמע דמה שנקטו חכמים בברייתא דאפי' השניה כפול כשרה היינו אף בפחות מפול. [אמנם נראה מדבריו דלהרמב"ם הוי מום מדהזכיר שיעור פול].

וכן מבואר בתוספתא פ"ד ה"ד לפירוש החסד"ד שם דהא דקתני דשאין לה אזנים כשרה היינו באזניה קטנות מאד. [וזוהו לפי גירסתו שהשווה דברי התוספתא לברייתא שבגמ' דף מד, דלפ"י"ז ע"כ צימע דקתני בברייתא שזהו אין לה אזנים, הכוונה שאזניה קטנות כמו שביארה המשנה שם לשון צימע].

57. כן משמע מרש"י בכורות דף ג. ד"ה שקיל ומהרמב"ם פ"ב מביכורים ה"ט, דאם ניטל אזנה הויא בעלת מום. ויש להוכיח כן אף מדברי המהריק"ו שפסל באזניה קטנות משום דכמאן דליתנייהו דמי, וכן מדברי רעק"א שהובא בהערה 50 דאוזן יתרה חשיבא כאוזן חסרה, [ויש לפוסלה אפי' כשא"י"ז ניכר מטעם מחוסר אבר מבפנים]. וכן מבואר בתוספתא פ"ד ה"ד לגירסת המנחת ביכורים שם שגרס 'ואלו שאין שוחטין עליהם במקדש', ואחד המנויין שם היינו שאין לה אזנים. [ויש להוסיף דכל זה בשאין לה אזנים, אבל חרשת כשרה להקרבה כדאיתא במתני' בכורות מה:].

58. כן הוכיח הצ"פ (הל' מתנות עניים פ"ג עמ' 94) מהתוספתא שם, דלפי הגירסא שלפנינו (וכ"ה בחזון יחזקאל) 'ואלו ששוחטין עליהם', מבואר דכשאין לה אזנים כשרה להקרבה. והטעם לזה, דכשאין לבהמה אוזן הרי היא שלימה אלא שאין לה את האבר הנוסף שהוא האוזן, משא"כ בנפגמה האוזן וכיו"ב הרי יש כאן חסרון באוזן. וכן דעת בעל שו"ע הרב (בסוף הל' מכירת חמץ) דאם ניטל החלק הבולט מהאוזן ללא החלק הפנימי המחובר לעצם הראש לא חשיב מום. [ואולם כל זה לשיטתו בגדר הסחוס כמו שהובא לעיל בהערה 31, ועי"ש שהאחרונים חלקו עליו והשיגו על שיטתו מכמה הוכחות].

ואמנם עדיין יש לתמוה על התוספתא שנקטה דבהמה זו כשרה להקרבה, אמאי לא נפסלה מדין מחוסרת אבר, דהא ודאי לא גרע ממחוסרת אבר מבפנים דפסולה, וכן מבואר בתוס' ע"ז ו. סוד"ה אתך דבחסרון אוזן חשיב מחוסר אבר. ושם מיירי שניטל רק החלק הבולט של האוזן שאינו אבר שלם, וצ"ע.

צריך להתבונן במומי בהמות להלכה למעשה

כשעסק החפץ חיים בחיבור ספר "ליקוטי הלכות" על מסכת בכורות, ביקש מחתנו רממ"י זקס לעסוק בהלכות מומי בהמה, ולחבר בזה חיבור הלכה למעשה, לפי שראה דבר זה כחובה בעיקבתא דמשיחא לידע ההלכות למעשה בבירור.

וכל כך היה חשוב בעיניו דבר זה, עד שצווה לו ליסע לכפר 'דוגאלישוק' הסמוך לראדין להתבונן בבהמות דקות, כמו שמצינו בגמ' (סנהדרין ה:): אצל רב ע"ש. ואכן חיבר קונטרס ארוך על כל הלכות מומין, אך מאיזה סיבות לא נדפס ונשאר בראדין ואבד.

(כתבי רבי מענדיל עמ' רנג)

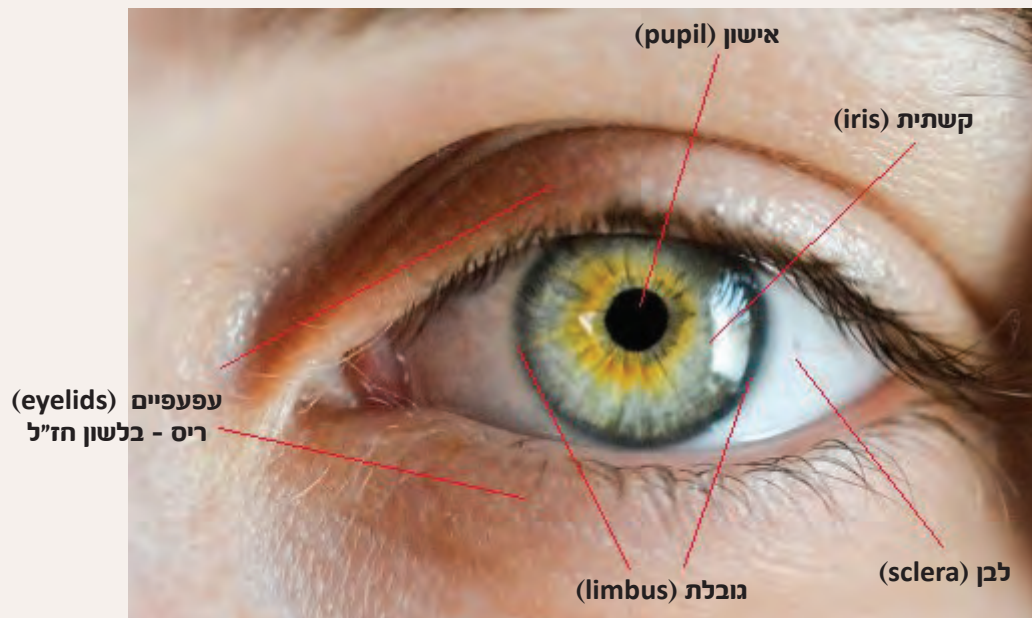

פרק ג

מומי העין

פתיחה למומי העין

בלשון חז"ל:

"לבן" נקרא בימינו sclera.¹

"שחור" ו"סירה" נחלקו הראשונים מה הם:

להרמב"ם "שחור" הוא כל מקום הקרנית (cornea), דהיינו האישון (lipup) והקשתית (siri).² וסירה היא הנקרא גובלת (submil).

לרש"י "שחור" הוא מקום האישון (lipup), ו"סירה" היא מקום הקשתית (siri).³

1. בזמננו הלבן שבעין נקרא בשני שמות, החלק הפנימי נקרא סקלרה, והחלק החיצוני נקרא לחמית. והרמב"ם בפיה"מ (בכורות פ"ו מ"ב) תרגם "לבן": אלמלתחם. וכן בזמננו נקרא בערבית الملتحمة, והוא לחמית. וכנראה בזמנם קראו לכל הלבן שבעין לחמית.
 2. כן פירש הרמב"ם בפיה"מ (בכורות פ"ו מ"ב). וכן משמע מפירוש רבינו גרשום (לח.) וז"ל: "סירה הוא כמו חוט שסובב השחור". ומשמע שהסירה היא דקה כחוט, והיינו כפירוש הרמב"ם.
 3. כן פירשו החפץ חיים (ליקוטי הלכות, בכורות עין משפט אות כ') והחזו"א (סי' כה ס"ק יב) בדעת רש"י, כפי הנראה מדבריו (בכורות לח. ד"ה לבן): "סירה היינו שורה שבעין סביב לשחור, שחור הוא שקורין פרונילא, שמשם מראית העין באה". וממה שכתב רש"י "שמשם מראית העין באה" משמע שכוונתו לאישון. וכן ממה שכתב "הוא שקורין פרונילא" נראה שכוונתו לאישון, שכן עד היום בשפה הצרפתית האישון נקרא prunelle. וכן משמע מפירוש רשב"ם על התורה (דברים לב, י ד"ה כאישון עינו): "בבבת עינו הוא שקורין פרונילא שרואין בה". משמע שאישון עינו הוא שרואים בו, והוא הנקרא פרונילא. וכנ"ל.
- ולפ"ז מה שכתב רש"י "סירה היינו שורה שבעין סביב השחור", היינו שהקשתית (העיגול הצבעוני סביב האישון) נקראת "סירה".
- ויל"ע, שהרי האישון נָדַל במקום חשוך וקָטַן במקום מואר, וא"כ לפי מה נקבע הגבול שבין הסירה לשחור.

פרק ג

מומי העין

מומי ריס העין

א. שלשה מומין פוסלים בריס העין, והם ניקב, נסדק ונפגם.⁵⁹ והריס הוא העור המכסה את העין⁶⁰ [בין העליון ובין התחתון⁶¹, וראה הערה]. (תמונות 20, 21, 22)

ב. ניקב או נסדק הריס, שיעורו בכל שהוא.⁶² (תמונות 23, 23א) ולגבי נפגם הריס יש אומרים ששיעורו בכל שהוא⁶³ ויש חולקים וסוברים ששיעורו בכדי חגירת הצפורן.⁶⁴

ג. יבש ריס העין כל שהוא, הרי זה מום.⁶⁵ וראה הערה.

20. עין רגילה של בהמה

21. ריס העליון - העור המכסה את העין

22. ריס התחתון - העור המכסה את העין

23א. ריס שניקב

23. נסדק ריס העין

הערה: ההמחשות נערכו בבעלי חיים לאחר מותם, בלא צער בעלי חיים.

מומים בצורת העין

ד. היה גלגל עינה עגול כשל אדם, הרי זה מום.⁶⁶
 ונחלקו הראשונים אם הכוונה לשחור שבעין או
 לבית מושב העין.⁶⁷ (תמונות 24, 25, 26, 27, 28)

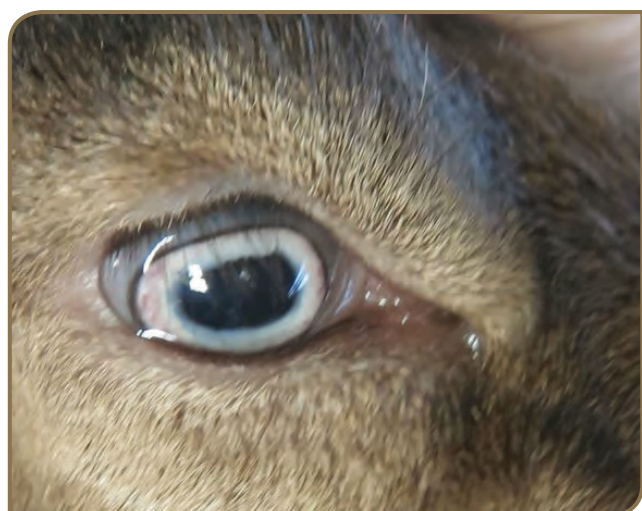
24. עין של אדם - גלגל העין עגול

26. בהמה עם מום גלגל עינה עגול כשל אדם - ניתן להבחין שהשחור שבעין עגול בהשוואה לעין רגילה

25. עין רגילה של בהמה

28. עין רגילה של בהמה - בית מושב העין משוך

27. בית מושב העין עגול - עין של אדם

29. עין כבש

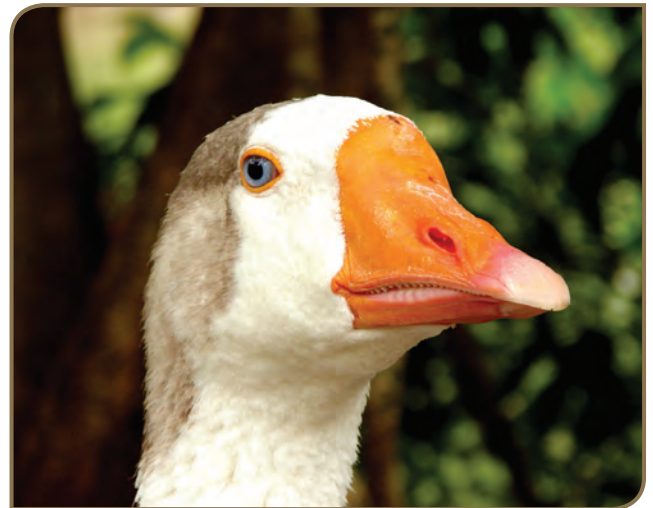
ה. בהמה ממין הכבשים או העזים שהיתה אחת מעיניה גדולה כשל עגל והשניה קטנה כשל אווז, פסולה.⁶⁸ (תמונות 29, 30, 31)

ו. היתה עין אחת גדולה כשל עגל או קטנה כשל אווז והשניה כדרכה, דינה תלוי במחלוקת הראשונים.⁶⁹ (תמונות 32, 33)

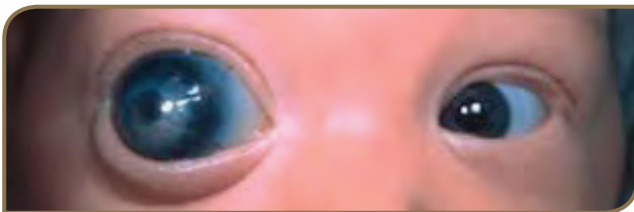
ז. היו שתי עיניה גדולות כשל עגל או קטנות כשל אווז, כשרה.⁷⁰

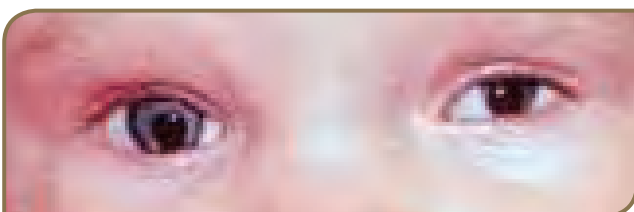
31. עין עגל

30. עין אווז

32. דוגמא לעין אחת גדולה ועין אחת רגילה.

33. דוגמא לעין אחת קטנה ועין אחת רגילה

מומים בראות העין

ח. בהמה שאינה רואה בין בשתי עיניה ובין באחת מהן, פסולה.⁷¹

ט. בהמה שאינה רואה בשתי עיניה או באחת מהן מחמת שעיניה זולגות מים, פסולה.⁷² (תמונה 34) ויש בזה חילוק בין המקרים. אם היו זולגות מים בקביעות על פי הבדיקה שנתבארה בגמרא, הרי זה מום קבוע.⁷³ ואם לא בדקו באופן מדויק כפי שנתבאר, הרי זה ספק אם הוא מום קבוע או מום עובר.⁷⁴ ואם אינם זולגות בקביעות אלא לפרקים, הרי זה מום עובר.⁷⁵

י. בהמה שאינה רואה בשתי עיניה או באחת מהן מחמת חולי בעיניה הנקרא חורוור, פסולה.⁷⁶ ונחלקו הראשונים מהו, יש אומרים שהכוונה שיש לבהמה טיפות לבנות בשחור שבעיניה.⁷⁷ (תמונה 34א), ויש אומרים שהוא קרום המכסה את העין.⁷⁸ (תמונה 34ב)

ויש שכתב שהוא חולי הסנוורים המונע את הראיה.⁷⁹ ויש שפירשו שנתלבנו עיניה וכהה מאורם לגמרי.⁸⁰

מום זה פעמים שהוא קבוע ופעמים שהוא עובר.⁸¹ ולפיכך כדי לבדוק אם הוא מום עובר או לא, כגון אם רוצה לפדותו, צריך לבדוק שלש פעמים במשך שמונים יום אם לא עבר המום.⁸² אם נראה המום בכל הזמנים, הרי זה מום קבוע, ואם עבר המום באחד מהימים, יש למנות שמונים יום משעה שחזר המום ופסקה הראיה ולבדוק בהם.⁸³

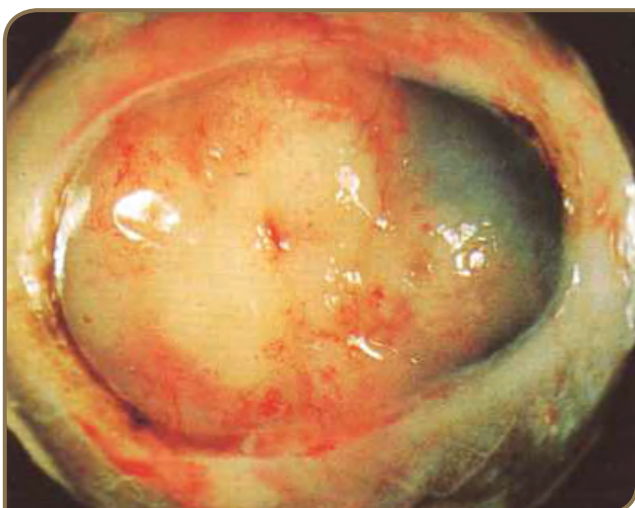
נחלקו הראשונים באלו ימים צריכה להערך הבדיקה. יש שהצריכו לבדוק ביום העשרים ושבע, וביום החמישים וארבע, וביום השמונים,⁸⁴ ויש שכתב לבדוק לאחר עשרים וששה יום ומחצה, ושוב לאחר עשרים וששה יום ומחצה, ובסוף היום השמונים.⁸⁵ ויש שנקטו שצריך לבדוק בתחילת שמונים הימים ובאמצעם ובסופם.⁸⁶

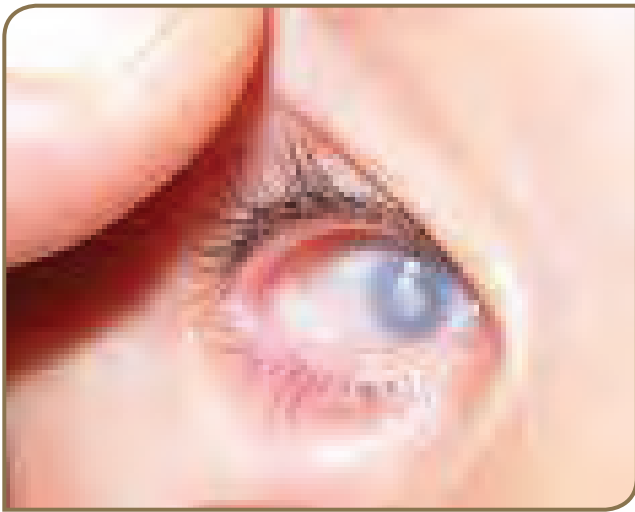
34. בהמה שעיניה זולגות מים המפריעות את ראייתה (התמונה להמחשה בלבד)

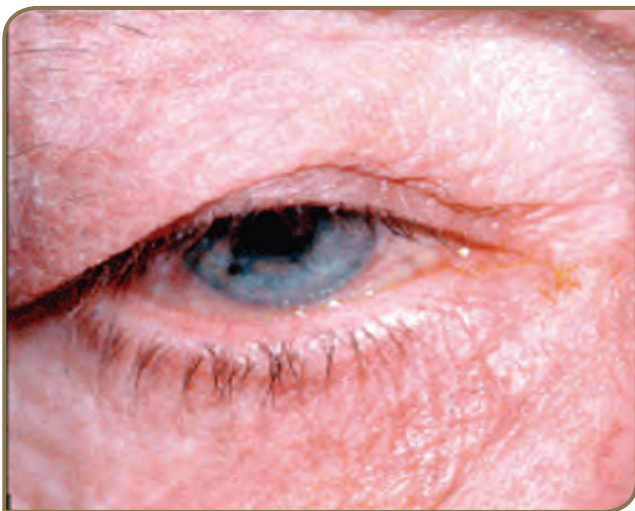
34א. טיפות לבנות בעין - באישון - המפריעות את הראיה (התמונה להמחשה בלבד)

34ב. ייתכן שזהו הקרום המבואר בסעיף י'

35, קרום המכסה את העין

36, נקודה שחורה בעין בעיגול הסובב את האישון - יתכן שתלוי במחלוקת אחרונים זו.

דק שבעין

יא. בהמה שיש בעינה דק המחסיר מקצת מראייתה, פסולה.⁸⁷ ונחלקו הראשונים מהו, דעת הרבה ראשונים שהוא קרום המכסה את העין.⁸⁸ (תמונה 35)

ויש שפירשו שהיא נקודה בעין.⁸⁹

יב. מום זה פוסל בשני אופנים. אם היה לבן ומראהו בולט על גבי השחור שבעין [או בעיגול שסביבו]⁹⁰ הרי זה מום, אבל אם היה במראה שווה לעין או משוקע ממנה, אינו מום.⁹¹

וכן אם היה שחור ונראה כמשוקע באישון השחור שבעין [או בעיגול שסביבו] הרי זה מום, אבל אם מראהו בולט או שהיה בלובן שבעין אינו מום.⁹² ונחלקו האחרונים בדין מראה שחור השווה לעין אם הוא מום.⁹³ (תמונה 36)

תבלול

יג. נמשך מעט מלובן העין שבבהמה אל תוך השחור שבעין ונמצא השחור מעורב בלבן, הרי זה מום.⁹⁴ (תמונה 37) ואם נמשך מהשחור אל תוך הלבן שבעין אינו מום.⁹⁵ (תמונות 38, 38א)

38א, שחור שיצא לאישון הסובב את העין

38, שחור שיצא ללבן שבעין

37, נמשך מעט מלובן העין אל השחור שבעין (התמונה להמחשה בלבד)

39. נמשך מלובן העין אל העיגול שסביב האישון

יד. נמשך מלובן העין אל העיגול הסובב את האישון השחור שבעין, נחלקו הראשונים אם הוא מום.⁹⁶ (תמונות 39, 40)

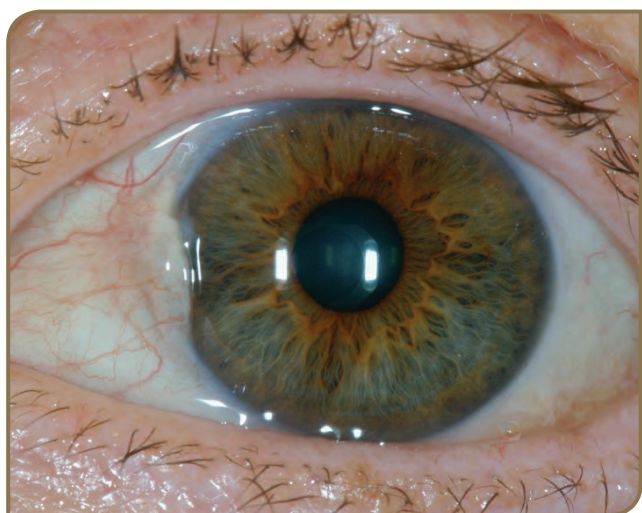
טו. בהמה שיש לה שורת אדמימות העוברת בשחור שבעין, הרי זה מום.⁹⁷

חלזון נחש

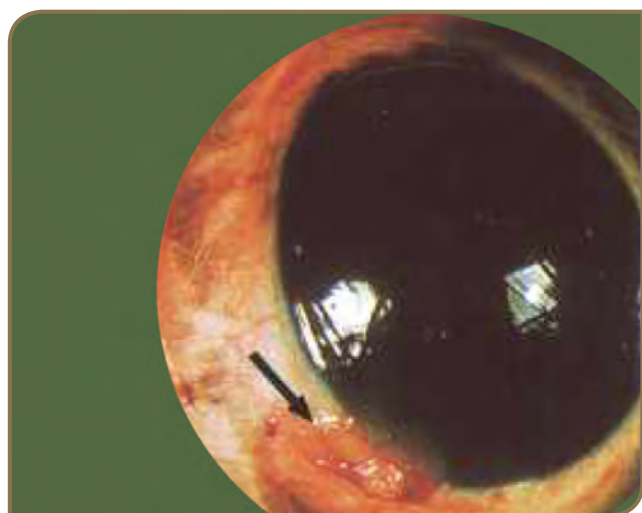
טז. צמח בעינה בשר עד שכיסה מעט מהשחור שבעין, הרי זה מום.⁹⁸ (תמונה 41)

עינב

יז. היתה בעינה בליטה עגולה כגרגיר של ענב, הרי זה מום.⁹⁹

40. נמשך מלובן העין אל העיגול שסביב האישון. תמונה נוספת

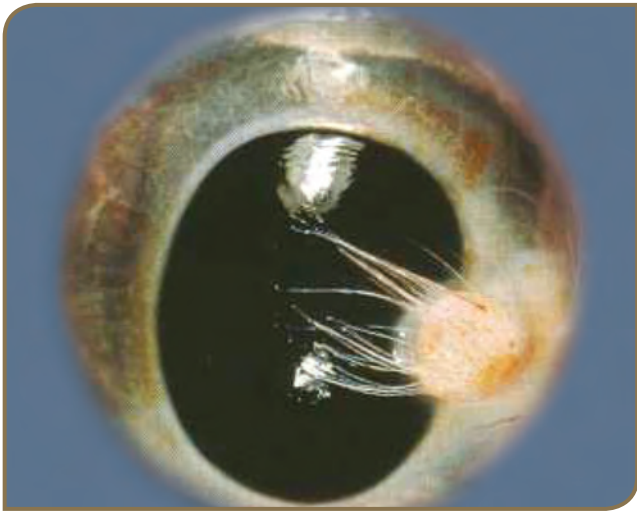
41. יתכן שזהו המום שצמח בעינה בשר שכיסה מעט מהשחור שבעין

יבלת בעין

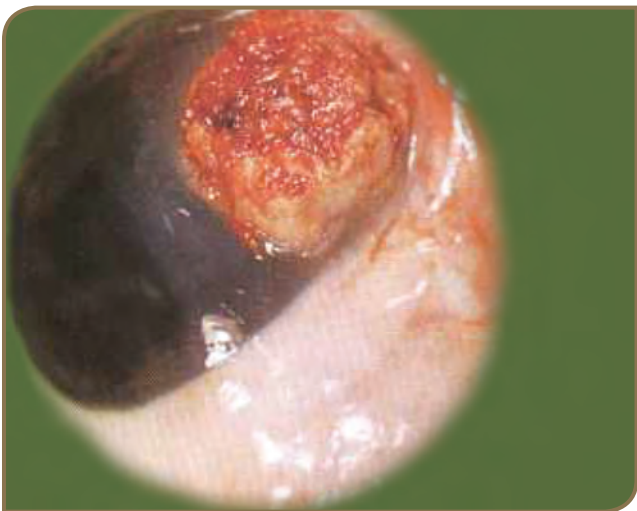
יח. היתה לה יבלת בשחור שבעין אפילו אין בה עצם פסולה.¹⁰⁰ (תמונה 42) ויש אומרים שאם אין בה שער אינה נחשבת מום קבוע ואינה נפדית על מום זה.¹⁰¹ ויש אומרים שאפילו אין בה שער הרי זה מום גמור.¹⁰² (תמונות 43, 44)

יט. היתה היבלת בלבן שבעין וצמח בה שער, יש אומרים שהבהמה פסולה להקרבה ואינה נפדית על מום זה.¹⁰³ ויש אומרים שהיא כשרה לגמרי.¹⁰⁴ ויש שנקטו שהוא מום גמור.¹⁰⁵

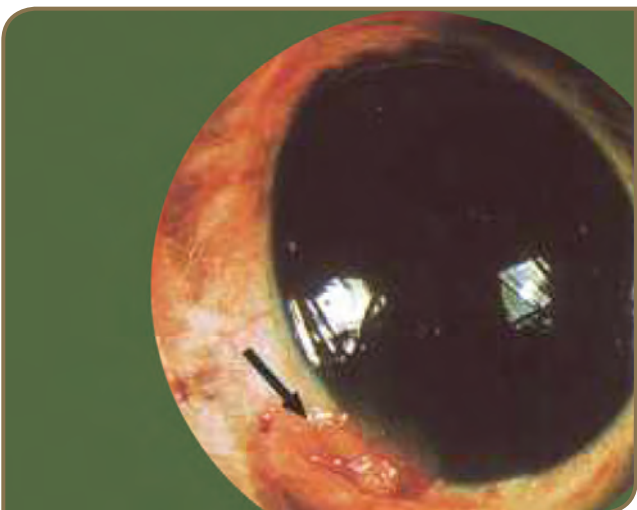
כ. היתה היבלת בלבן שבעין ולא צמח בה שער, יש אומרים שהיא כשרה לגמרי.¹⁰⁶ ויש אומרים שבאופן זה היא פסולה להקרבה ואינה נפדית אלא כשיהיה בה מום אחר.¹⁰⁷ (תמונה 45)

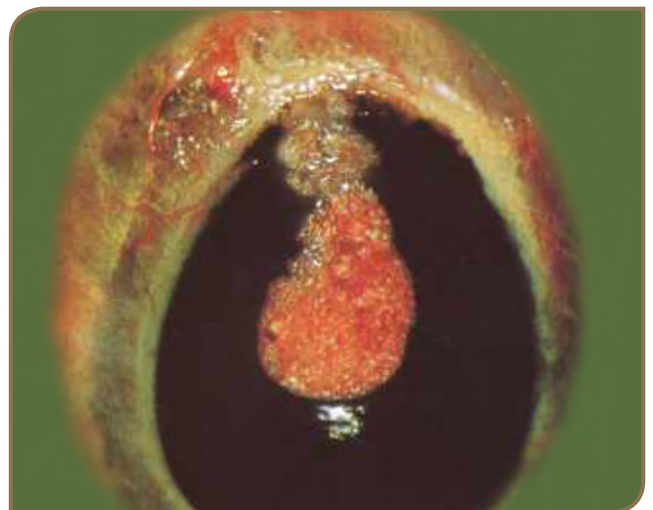
42. יתכן שזוהי יבלת עם שער שצמחה בעין

43. יתכן שזוהי יבלת בשחור שבעין בלי שער - להמחשה בלבד

45. יתכן שזוהי יבלת בלבן שבעין בלי שער

44. יתכן שזוהי יבלת בשחור שבעין בלי שער

מקורות ומראי מקומות לעיון

פרק ג - מומי העין

מומי ריס העין

א. שלשה מומין פוסלים בריס העין, והם ניקב, נסדק ונפגם.⁵⁹ והריס הוא העור המכסה את העין⁶⁰ [בין העליון ובין התחתון]⁶¹, וראה הערה].

ב. ניקב או נסדק הריס, שיעורו בכל שהוא.⁶² ולגבי נפגם הריס יש אומרים ששיעורו בכל שהוא⁶³ ויש חולקים וסוברים ששיעורו בכדי חגירת הצפורן.⁶⁴

59. משנה בכורות לח. ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ד. וכתב הרמב"ם ששלשה מומין אלו הם בכלל חרון האמור בתורה. 60. כ"כ רש"י לח: והובא בכס"מ שם, והביא הכס"מ מהרמב"ם בפיה"מ שפירש דריס זהו הנקרא עפעף, ומשמע בדבריו דלא פליגי וכן פירש במעשה רוקח. [ובדברי חמודות על הרא"ש אות ה' לכאן צידד דפליגי, וכתב דלרמב"ם בכל עין יש עפעף אחד, ולפ"ז משמע שרק העליון נקרא ריס. אמנם בפיה"מ מבואר להדיא דיש שני עפעפיים לעין ונראה מדבריו שכל אחד מהם נקרא ריס. וראה בהערה הבאה].

61. כן מבואר בתוס' בבכורות מג: שכתבו דריס העין האמור כאן היינו העור המקיף את העין, והובאו דבריהם בכס"מ שם כהשלמה ותוספת ביאור לרש"י שפירש שהוא העור המכסה את העין. ומוכח דגם העפעף התחתון [הנכלל בהיקף העין] נחשב מכסה מעט את העין, וגם הוא שמו ריס. וכן מוכח ממתני' דנגעים פ"ח מ"ו דשני החלקים נקראים ריס. וע"ע ערוה"ש סי' מ"ו סעיף ו' שנקט דרק העפעף העליון נקרא ריס, ואין המומין פוסלים אלא בו ולא בתחתון, וצ"ע.

62. רמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ד. ומבואר בחזו"א בכורות סי' כ"ה סק"ה דכל מה שנתבאר בנפגם נסדק וניקב בסחוס האוזן, שווה גם בפסולים אלו המוזכרים כאן ובכל האיברים [מלבד שיעור הנקב דשם שיעורו בכרשינה וכאן בכל שהוא]. ונתבארו דינים אלו לעיל בפרק הקודם.

63. כ"כ הרמב"ם שם, והובא בתו"ט ותפא"י על המשנה שם. ופירשו המפרשים דס"ל דרק בנפגמה אזנו נתבאר בגמ' בכורות לז: וחולין יז: ששיעורו כדי חגירת ציפורן, אבל בכל שאר הפגימות הפוסלות כאן השיעור בכל שהוא, וראה להלן הערה 110. אמנם בהרמוריה אות ט' צידד לפרש את דברי הרמב"ם באופ"א.

64. כן דעת רש"י חולין יז: ד"ה פגימת אוזן והרע"ב בכורות

ג. יבש ריס העין כל שהוא, הרי זה מום.⁶⁵ וראה הערה.

מומים בצורת העין

ד. היה גלגל עינה עגול כשל אדם, הרי זה מום.⁶⁶ ונחלקו הראשונים אם הכוונה לשחור שבעין או לבית מושב העין.⁶⁷

ה. בהמה ממין הכבשים או העזים שהיתה אחת מעיניה גדולה כשל עגל והשניה קטנה כשל אווז,

פ"ו מ"ד, וכן נקטו בקרבן אהרן (וביאור הח"ח) על התו"כ אמור פרשה ז' הי"ב ובחזו"א בכורות סי' כ"ה סק"ה.

65. כ"כ החזו"א שם, דאף שלא הוזכר ברמב"ם, מ"מ פסול בכל דוכתי דיבש כמי שאינו. וכן משמע מלשון רה"ג בהמקח והממכר שער מ"ה בתחילת מנין המומין. ויל"ע למה במומי האוזן הוזכר יבש כפסול בפני עצמו, וכאן ובפסולי השפתיים ושאר מקומות סתם הרמב"ם ולא מנאו במנין המומין. ועיין לעיל פרק ב' סעיף י' לגבי יבשה האוזן שיש שנקטו דיבש אינו נחשב כמי שאינו, ולפ"ז י"ל שאין פסול יבש בריס העין ובשאר איברים כלל.

66. משנה בכורות מ. ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ב. 67. בגמ' שם ובנדה כג. מבואר דאחד מהם דרכו להיות עגול כשל אדם, [ולדעות שהוא בית מושב העין צ"ל שגם זה נחשב עגול כאשר עיני האדם או הבהמה פתוחות], והשני דרכו להיות משוך, ואם הוא עגול כשל אדם הוי מום. ונחלקו הראשונים איזה דרכו להיות משוך, דדעת רש"י בבכורות מ. (כפי שהעתיקו את דבריו המהריק"ו, כס"מ שם וב"ח יו"ד סי' ש"ט) והרמב"ן בהלכותיו והרדב"ז שם, דהשחור שבעין דרכו להיות משוך וכשהוא עגול הוי מום, וכן נקט הלבוש יו"ד סי' ש"ט סעיף ב'. אולם בפירוש רגמ"ה בכורות שם (וערוך ערך צר ו') ורש"י ומאירי נדה כג. וברא"ש בכורות פ"ו סי' ד' איתא דבית מושב העין דרכו להיות משוך יותר מאדם וכשהוא עגול כאדם הוי מום. וכן פסק הטור יו"ד שם ובליקוטי הלכות בכורות שם, (ובעין משפט ציין דהרמב"ן פירש להיפך). ועי' בב"י שם שנראה שלמד כן גם בדעת הרמב"ם שם, אבל בכס"מ צידד דלרמב"ם אין חילוק בזה ובכל גווני פסול, וכן נקט הלח"מ שם ונתבארו דבריו ברש"ש שהובא בספר הליקוטים.

פסולה.⁶⁸

ו. היתה עין אחת גדולה כשל עגל או קטנה כשל אווז והשניה כדרכה, דינה תלוי במחלוקת הראשונים.⁶⁹

ז. היו שתי עיניה גדולות כשל עגל או קטנות כשל אווז, כשרה.⁷⁰

מומים בראות העין

ח. בהמה שאינה רואה בין בשתי עיניה ובין באחת

מהן, פסולה.⁷¹

ט. בהמה שאינה רואה בשתי עיניה או באחת מהן מחמת שעיניה זולגות מים, פסולה.⁷² ויש בזה חילוק בין המקרים. אם היו זולגות מים בקביעות על פי הבדיקה שנתבארה בגמרא, הרי זה מום קבוע.⁷³ ואם לא בדקו באופן מדוייק כפי שנתבאר, הרי זה ספק אם הוא מום קבוע או מום עובר.⁷⁴ ואם אינם זולגות בקביעות אלא לפרקים, הרי זה מום

71. כן הוא במשנה בכורות לו: וברמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ה ופ"ג מבכורות ה"ב, והובא בטור ושו"ע יו"ד סי' ש"ט. ובתו"כ אמור פרשה ז' הי"א דרשו דין זה מקרא דעוורת האמור בתורה (ויקרא כ"ב כ"ב). והטעם דחשיב מום שבגלוי הוא משום דניכרת בשעת מלאכתה, וכעין הא דאיתא בבכורות מ. לגבי שבר יד ורגל דסגי שניכר מחמת מלאכתה, והובא להלן פרק ז' סעיף ו'.

והנה בגמ' דף מד. מבואר דעוור דכתיב בקרא היינו בדליתא לעינו כלל וזהו בנחטטה עינו, וכן הביא בהר המוריה פ"ז מביא"מ אות י"א, ולפי"ז רק באופן זה פסולה, ובכה"ג הוי מום שבגלוי ממש. אמנם כבר הוכיחו האחרונים (שו"ת שואל ומשיב תנינא ח"א סי' ג' ובאר משה יו"ד סי' מ"ד ומהרש"ם ח"ו סי' קי"ט) דפסול זה דנסמית עינו שהוזכר בבכורות לו: לענין בכור הוא אף כשעינו שלמה ואינו רואה בה. [וצ"ל דהא דאיתא בבכורות מד. היינו דאי לא פסל קרא סנוורים ומים קבועים המונעים את הראיה, הו"א דרק בנחטטה עינו הוי מום, אבל לדינא אף בעינו סמויה חשיב מום דלא גרע מהנך. ועי' להלן הערה 79].

72. משנה בכורות לח: המים הקבועין, ופירשו הראשונים (רש"י ורמב"ם) שם ור"ש משאנן ורבינו הלל בתו"כ אמור פרשה ג' ה"ו) דהיינו שעיניה נוטפות ודומעות מים תמיד [ואם אינם קבועים חשיב מום עובר כדלהלן בהמשך הסעיף], והובא ברמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ה. וחולי זה מונע הראיה לגמרי כמבואר בגמ' שם מד., ואם אין המים מונעים את הראיה אינו מום אלא בכהנים כמבואר ברמב"ם שם פ"ח ה"ו.

73. ואופן הבדיקה נתבאר ברמב"ם פ"ב מאיסו"מ הי"ג-הט"ז, ואם בדקה כפי שהובא שם ולא נתרפאה, הוי מום קבוע. ועי"ש בהט"ז שהביא את ספק הגמ' בבהמה שנתברר שמום זה הוא קבוע אצלה ומועיל בה פדיון, אם נחשבת בעלת מום קבוע גם למפרע משעת תחילת החולי או רק משעה שנתייאשו מרפואתה.

74. רמב"ם שם הי"ד, ובאופן זה אין תקנה לפדותה שמא אינו מום קבוע, אבל אם נתרפאה אח"כ הרי היא כשרה.

68. משנה בכורות מ: ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ב, ומיירי דווקא במין הכבשים או העזים כמבואר בחזו"א בכורות סי' כ"ה סק"א ובחי' הגרי"ז שם. [ויל"ע לפי"ז מה שיעור הפסול בעגל ופרה, אמנם השפ"א בבכורות שם נקט דגם בעגל אם ההבדל בין שתי עיניו הוא כהפרש שבין עין של עגל לעין של אווז הוי מום. ועי"ש שכל זה לפי מה שנקט שם כדעת הרמב"ם שהובא בסעיף הבא, דמום זה אינו אלא כששני העיניים אינם כדרכם, אבל לדעת רש"י ותוס' אי"ז כך]. ועי"ש בחזו"א שנסתפק אם בגדולה יותר משל עגל ובקטנה יותר משל אווז ג"כ פסולה, או דכל הפסול משום שדומה למין אחר. ובחי' הגרי"ז שם נקט דלמסקנת הגמ' בדף ג: דפסול זה אינו רק מחמת עצם השינוי אלא גם משום פסול שרוע, ודאי פסולה בכל גווי. [ואמנם יתכן שכל דבריו אינם אלא לשיטת רש"י דהוי בכלל שרוע כמו שהובא לעיל פרק ב' סעיף י"ב לגבי אוזן ולהלן פרק ז' סעיף ד' לגבי רגל, אבל לדעת הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ט שפירש מום דשרוע באופן אחר, לא תהיה פסולה בכל גווי].

69. עי' תורעק"א בכורות פ"ו אות כ"ו ותפארת יעקב שם שהוכיחו מרש"י שם דף ג: ד"ה או אחת דעין אחת גדולה או קטנה הוי מום אפי' אם השניה כדרכה. ובאור גדול שם פ"ו מ"י הוכיח כן גם מרש"י בדף לה. ד"ה רועי כהנים, וכן הוכיח הצ"פ הל' מתנות עניים (עמ' 94) מתוס' שם מד. ד"ה מחוי, וכן משמע בהמקח והממכר לרב האי גאון שער מ"ה.

אולם כתבו הגרעק"א ותפארת יעקב שם דמלשון הרמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ב והטור יו"ד סי' ש"ט משמע דאינה פסולה אלא בעינה אחת גדולה ואחת קטנה. וכן כתב השפ"א בכורות מ.: ועי' מקורי הרמב"ם לרש"י וליקוטי הלכות בכורות מד. עין משפט אות ש' וחזו"א סי' כ"ה סק"א שתמהו על דעת הרמב"ם והטור, עי"ש.

70. גמ' בכורות ג:, והובא בפסקי הרמב"ן והרא"ש בדף מ.; ובכס"מ על הרמב"ם שם. ולכאז' אף אם היו גדולות יותר משל עגל או קטנות יותר משל אווז כשרה, דלא מצינו שיעור לפסול בזה.

ולפיכך כדי לבדוק אם הוא מום עובר או לא, כגון אם רוצה לפדותו, צריך לבדוק שלש פעמים במשך שמונים יום אם לא עבר המום.⁸² אם נראה המום בכל הזמנים, הרי זה מום קבוע, ואם עבר המום באחד מהימים, יש למנות שמונים יום משעה שחזר המום ופסקה הראיה ולבדוק בהם.⁸³

נחלקו הראשונים באלו ימים צריכה להערך הבדיקה. יש שהצריכו לבדוק ביום העשרים ושבע, וביום החמישים וארבע, וביום השמונים⁸⁴, ויש שכתב לבדוק לאחר עשרים וששה יום ומחצה, ושוב לאחר עשרים וששה יום ומחצה, ובסוף היום השמונים.⁸⁵ ויש שנקטו שצריך לבדוק בתחילת שמונים הימים ובאמצעם ובסופם.⁸⁶

דק שבעין

יא. בהמה שיש בעינה דק המחסיר מקצת מראייתה, פסולה.⁸⁷ ונחלקו הראשונים מהו, דעת

עובר.⁷⁵ בהמה שאינה רואה בשתי עיניה או באחת מהן מחמת חולי בעיניה הנקרא חורוור, פסולה.⁷⁶ ונחלקו הראשונים מהו, יש אומרים שהכוונה שיש לבהמה טיפות לבנות בשחור שבעינה⁷⁷, ויש אומרים שהוא קרום המכסה את העין.⁷⁸

ויש שכתב שהוא חולי הסנוורים המונע את הראיה.⁷⁹ ויש שפירשו שנתלבנו עיניה וכהה מאורם לגמרי.⁸⁰

מום זה פעמים שהוא קבוע ופעמים שהוא עובר⁸¹,

75. כמבואר במשנה בכורות מא. ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ז. ובאופן זה בזמן שאין עיניה זולגות כיון שעבר המום כשרה כדלעיל פרק א' סעיף ו', [אבל כשיש בה מום קבוע, אפשר שגם כאשר אינו ניכר ממש, כל שלא נתרפא לגמרי חשיבא בעל מום. ועיין כעין זה להלן הערה 171 שכן משמע מדברי האחרונים שם].

76. משנה בכורות לח: ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ה.

77. כן פירש רש"י שם, ובשבת עח. ד"ה ליארוז, וכ"ה בפירוש הראב"ד והר"ש משאנן על התו"כ אמור פרשה ג' ה"ו בפירוש הראשון. ואפשר שזו כוונת רבינו גרשום בכורות שם בפ"י הראשון.

78. כן פירש רגמ"ה שם בשם אית דאמרי (ואפשר שהוא הערוך בערך ירוד א'), וכ"ה בפ"י רבינו הלל לתו"כ שם.

79. כן כתב הרמב"ם שם, ובפיה"מ על המשנה בבכורות שם הוסיף שזהו חולי הבא באופן פתאומי. ולפ"מ שבערוך ערך חוור דסנוורים היינו קטארט"א בלע"ז שהוא קרום המכסה את העין וזהו חורוור, י"ל דהרמב"ם ג"כ פירש כן, ויל"ע בזה.

ועי' ברמב"ם בהל' ביא"מ שם שכתב דחולי זה מונע מלראות ראייה ברורה, אולם העירו האחרונים (הר המוריה שם אות י"ג וחזו"א בכורות סי' כ"ה סק"ז) דמהגמ' בבכורות מד. מוכח דבחולי זה אינו רואה כלל, וכתב החזו"א דמהרמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ב ג"כ משמע שאינו רואה כלל, [וכן מוכח מסוף דבריו שם]. ועי' בית ישחק שיישב דלמסקנת הגמ' שם ע"כ אף כשעדיין רואה מעט פסול, דאל"ה תיפוק ליה מקרא דעוורת, ורק אי לא כתיב דק תבלול היינו אומרים דאינו פסול אלא כשאינו רואה כלל. וכע"ז הובא ליישב לעיל הערה 71.

80. כן פירשו הראב"ד והר"ש משאנן שם בפירוש השני, וכע"ז איתא בפירוש רבינו חננאל בשבת עח. עי"ש. ולכא"ו גם לפירוש זה הוי מום אפי' אם אירע כן בעין אחת בלבד, ומש"כ עיניה הוא לאו דווקא.

81. דין המום הקבוע נתבאר בבכורות לח: ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ה, ודין המום העובר הוא במשנה בדף מא.

וברמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ז. ועי' תוס' בדף לח: שדנו אם הרפואה לחולי זה שהזכרה בגמ' בשבת עח. הוא למקרה שהמום אינו קבוע דאז רפואתו לכחול את העין מדם עטלף ועי"ז הוא עובר, או שהמום העובר אינו צריך רפואה זו, ובמקרה שהוא קבוע ניתן לרפואתו בדרך זו, עי"ש.

82. כן איתא במשנה שם לח:, ומבואר בגמ' שם לט. שג' פעמים אלו במשך שמונים יום צריכים להיות משולשין, ובסעיף הבא יתבאר שנחלקו הראשונים בפירוש הלכה זו.

83. רמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ב.

84. כן דעת הרמב"ם שם בפירוש דברי הגמ' שזמני הבדיקות צריכים להיות משולשים, וכע"ז פי' הרגמ"ה בבכורות לט., וע"ע בפיה"מ לרמב"ם בבכורות שם שכתב לבדוק כל כ"ו יום ושני שלישי היום. אולם ברמב"ם בחיבורו סתם בזה, ומשמע שא"צ להקפיד לבדוק דווקא בשעות מסוימות אלא כל היום.

85. כן פירש רש"י בבכורות שם לט., והוסיף שבזמנים אלו דרך המום לעבור. וכתב המהריק"ו על הרמב"ם שם, שאפשר שגם לרש"י אפשר לבדוק בזמנים שנתבארו ברמב"ם.

86. כן דעת תוס' בבכורות שם ד"ה שיהו משולשין ותוס' שאנן שם, וכן פירשו רש"י והמאירי יבמות פ. וכן הוא ברא"ש מגילה פ"ב סי' ה' ובר"ן על הרי"ף שם (דף ו: מדפי הרי"ף).

87. משנה בכורות לח. ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ה. וזהו דק האמור בתורה. ונתבאר בגמ' שם מד. דאף שאינו מונע הראיה לגמרי הוי מום.

תבלול

יג. נמשך מעט מלובן העין שבבהמה אל תוך השחור שבעין ונמצא השחור מעורב בלבן, הרי זה מום.⁹⁴ ואם נמשך מהשחור אל תוך הלבן שבעין אינו מום.⁹⁵

יד. נמשך מלובן העין אל העיגול הסובב את האישון השחור שבעין, נחלקו הראשונים אם הוא מום.⁹⁶

טו. בהמה שיש לה שורת אדמימות העוברת בשחור שבעין, הרי זה מום.⁹⁷

הרבה ראשונים שהוא קרום המכסה את העין,⁸⁸

ויש שפירשו שהיא נקודה בעין.⁸⁹

יב. מום זה פוסל בשני אופנים. אם היה לבן ומראהו בולט על גבי השחור שבעין [או בעיגול שסביבו]⁹⁰ הרי זה מום, אבל אם היה במראה שווה לעין או משוקע ממנה, אינו מום.⁹¹

וכן אם היה שחור ונראה כמשוקע באישון השחור שבעין [או בעיגול שסביבו] הרי זה מום, אבל אם מראהו בולט או שהיה בלובן שבעין אינו מום.⁹² ונחלקו האחרונים בדין מראה שחור השווה לעין אם הוא מום.⁹³

88. עין רש"י ורגמ"ה שם לח. שפירשו דדוק היינו טייל"א בלע"ז. וכן הוא בערוך ערך דק (עי' ספר המעריך שם), וכן פירש הרע"ב בכורות פ"ו מ"ב. ומדברי רש"י בזבחים לה: וביקרא פכ"א פ"כמבואר שזהו כלישנא דקרא בישיעה (מ' כ"ב) הנוטה כדוק שמים, שהכוונה ליריעה כמו שכתב רש"י בישיעה. וכ"כ הרא"ם ביקרא שם והתפא"י במשנה שם והמנחת ביכורים בתוספתא בכורות פ"ד ה"ב שהוא קרום דק המכסה את העין. וכתב בספר הדרת הקודש פ"ז מביא"מ צה"ק ס"ק נ"ט שאף למפרשים דחורור היינו קרום המכסה את העין (כדלעיל סעיף י'), אינו דומה לקרום זה, שכאן הכוונה לקרום דק שאינו מונע את הראיה לגמרי כדאיתא בגמ' דף מד. ע"ש.

89. כן פירשו הרמב"ם שם והסמ"ג ל"ת ש"ח. וכתב החזו"א בכורות ס"י כ"ה סק"ז דלשיטת הרמב"ם רק במקום הנקודה אין הבהמה רואה אבל בשאר העין יכולה לראות, ומה"ט חשיב שאינו מונע את הראיה לגמרי.

יש לציין שאחר השחיטה העין משתנה וכפי שצולם בתמונה 26 בבהמה שנשתנה עינה משום שנשחטה (שם הובאה להמחשה כאילו נעשה מחיים).

90. מקום זה שהוא בצבע תכלת או חום אצל רוב בני"א נחלקו בו רש"י והרמב"ם לענין תבלול כדלהלן הערה 96, דלדעת רש"י דינו כלובן שבעין ולרמב"ם דינו כשחור שבעין, אמנם לענין דק צידד החזו"א בכורות ס"י כ"ה סק"ב דאף רש"י מודה שהדק פוסל גם בחלק זה כמו בשחור שבעין, ע"ש.

91. גמ' בכורות לח: ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ה.

92. גמ' ורמב"ם שם.

93. דעת מהר"י קורקוס שם שאינו מום, דרק כשהוא משוקע הוי מגונה וחשיב מום, אולם החזו"א שם צידד דהוי מום. והנה רש"י במנחות עט. ד"ה בדוקין שבעין כתב דדוק

בעין הוי מום עובר ואינו ניכר, דלא הוי פסולו אלא לאחר שחיטה, ובצ"פ פ"ט מכלאים ה"א ציין דכע"ז איתא בבכורות כח. וברש"י שם ד"ה משתנין, דאף דאחר מיתה נראה הדוק קבוע אפשר שאם היה מראה לחכם מחיים הוה מתחזי עובר. וביאר החזו"א שם שאף שעצם המום בבהמה הוא ודאי קבוע, מ"מ צ"ל שהדוק משנה מקומו מהשחור ללבן ולהיפך או מצף למשוקע, ומשתנה דינו ע"ז, וזהו כוונת רש"י דהוי מום עובר. ולפי"ז א"א לפדות על סמך מום זה אלא עפ"י מומחה שידוע באיזה אופן הוא קבוע לגמרי. ואמנם מדברי הרמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ז שנקט שיש רק ארבעה מומים עוברים מוכח שלא נקט כן.

94. משנה בכורות לח. ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ה. וזהו תבלול האמור בתורה. ונתבאר בגמ' דף מד. שמום זה אינו מחסיר מהראיה כלום, ועי' בפ"י הראב"ד והר"ש משאנן על התו"כ אמור פרשתא ג' הי"ב שכתבו שמום זה אינו בא על ידי מכה אלא כך נבראה העין.

95. גמ' שם לח: ורמב"ם שם.

96. עיין ליקוטי הלכות דף לח. עין משפט אות כ' וחזו"א ס"י כ"ה סק"ב שדייקו מדברי הרמב"ם שהעיגול הסובב את השחור שבעין דינו כשחור, והסירא המוזכר במשנה [שכשהלבן עובר דרכו אל תוך השחור הוי מום] הוא הקו המבדיל בין עיגול זה ללובן שבעין. וכן משמע מפ"י הראב"ד על התו"כ שם הי"ג [אולם לשונו צ"ב קצת]. אמנם בדעת רש"י כתבו דאין דינו כשחור, וכן מבואר בר"ש משאנן וקרובן אהרן בתו"כ שם.

97. כן דעת הראב"ד פ"ז מביא"מ ה"ה בפירוש המום "חלזון נחש" השנוי במשנה בבכורות לח, וכתב הרדב"ז שלרמב"ם חולי זה מתרפא מיד ואם לא נתרפא גם לדידיה הוי מום, והוא בכלל תבלול.

נחשבת מום קבוע ואינה נפדית על מום זה.¹⁰¹ ויש אומרים שאפילו אין בה שער הרי זה מום גמור.¹⁰²

יט. היתה היבלת בלבן שבעין וצמח בה שער, יש אומרים שהבהמה פסולה להקרבה ואינה נפדית על מום זה.¹⁰³ ויש אומרים שהיא כשרה לגמרי,¹⁰⁴ ויש

מום זה. ונחלקו הראשונים בפירוש דברי הגמ' שם באיזה אופן אינו אלא פסול הקרבה, והובאו דבריהם להלן בסעיפים הבאים, [ובהערות יתבאר הטעם שהבהמה נפסלת להקרבה אף שא"א לפדותה על מום זה].

101. כן דעת תוס' בכורות מ: ד"ה אלא, ומדבריהם בדף לח: סוף ד"ה וסימנך מבואר שהטעם בזה משום שיש לו רפואה ע"י חתיכת היבלת וחשיב מום עובר. ועיין מעדיו"ט אות ז', לחם יהודה פ"ב מאיסו"ב ה"ב והר המוריה שם אות ה' שכתבו דדעת הרא"ש והטור שם כתוס'. ובב"י יו"ד סוף סי' ש"ט צידד דלדעת הרא"ש והטור דין יבלת בשחור ובלבן שבעין שווה, ואם יש בה שער הוי מום גמור ואם לא הוי פסול גרידא ואין הבהמה נפדית על זה. ולפי דבריו סוברים הרא"ש והטור ג"כ בדין זה כשיטת התוס' דיבלת בשחור שבעין שאין בה שער אינו מום גמור, ודלא כשאר ראשונים שלא חילקו ביבלת שבשחור כלל.

102. כן דעת רש"י ורגמ"ה בבכורות שם דכשהיבלת בשחור שבעין בכל גווני הוי מום גמור, וכתב הגר"א בליקוטי המשניות בכורות פ"ו מ"ב שכן עיקר. אולם העירו שם שבאדרת אליהו (ויקרא כ"ב כ"ב) נקט כדעת התוס'. וכן הדין לדעת הרמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ב והסמ"ג ל"ת שט"ו שנקטו דיבלת בלבן שבעין אם יש בה שער הרי זה מום גמור, ומשמע דבשחור שבעין הוי מום בכל גווני, וכמ"ש הכס"מ שם והב"ח יו"ד סוף סי' ש"ט ודברי חמודות אות ט"ז, וכן מוכח מדברי הרמב"ם בפיה"מ כמ"ש בהר המוריה אות ה' ומדברי הרע"ב בכורות פ"ו מ"י (הובא בכס"מ שם). ועיין מרכבה"מ ומער"ק בהל' איסו"מ שם שכתבו שמום זה הוזכר ברמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ה בדין שהובא לעיל בסעיף ט"ז, ובמהר"י קורקוס פ"ז מביא"מ ה"י נקט שהוא בכלל עינב שהוזכר בסעיף י"ז. ודעת הב"ח שם שהרא"ש פ"ו סי' ו' והטור יו"ד שם ג"כ ס"ל כרמב"ם.

103. כ"כ רש"י ורגמ"ה בכורות מ:, וכן נקט הגר"א במנין המומין, ובליקוטי המשניות בכורות פ"ו מ"ב כתב דכן עיקר, ואולם באדרת אליהו נקט כשיטת התוס' וכדלעיל. ועי' שמן רוקח בכורות לח: בתוד"ה וסימנך שנקט גם בדעת רש"י דהטעם בזה משום שהוא מום עובר, וכמו שנתבאר בתוס' שם. ואולם במהר"י קורקוס פ"ז מביא"מ ה"י פירש בדעת רש"י דמגונה הוא ופסולה משום הקריבהו נא לפחתך.

104. כן הדין לתוס' שם מ: ד"ה אלא, ולדעת הרא"ש והטור (לשיטת האחרונים שנקטו דס"ל כתוס', כמו שהובא לעיל

חלזון נחש

טז. צמח בעינה בשר עד שכיסה מעט מהשחור שבעין, הרי זה מום.⁹⁸

עינב

יז. היתה בעינה בליטה עגולה כגרגיר של ענב, הרי זה מום.⁹⁹

יבלת בעין

יח. היתה לה יבלת בשחור שבעין, אפילו אין בה עצם פסולה.¹⁰⁰ ויש אומרים שאם אין בה שער אינה

98. כן פירש הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ה ובפיה"מ בכורות פ"ו את המום חלזון נחש המוזכר במשנה שם, והוסיף בתפא"י שהוא בשר לבן המנומר בנקודות כנחש. אמנם רש"י עה"ת ביאר עפ"י דברי התרגום שם (הובא בסמ"ג ל"ת ש"ח) דחלזון נחש הוא פירוש של תבלול, שהוא כמין חוט הנמשך מלובן העין אל השחור כדלעיל סעיף י"ג, וצורתו כחלזון או נחש. ועיין בפ"י הר"ש משאנן על התו"כ אמור פרשתא ג' הי"ב שביאר שחלזון נחש הם שני אופנים של אותו מום, אלא שחלזון צורתו מעומד ונחש צורתו מושכב, [ולא נתבאר בדבריו אם פירש מום זה כדעת הרמב"ם או כרש"י או כראב"ד שהובא בהערה הקודמת].

ולדעת הראב"ד שהובא בהערה הקודמת, מום זה שצמח בשר בעינה הוא בכלל יבלת כמבואר בדבריו שם, ואפשר שכ"ה גם לדעת רש"י והר"ש.

99. כן פירשו המפרשים את המום עינב שהוזכר במשנה בדף לח., והובא ברמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ה. ולכא"ו אינו מום אלא כשהוא בשחור שבעין, וכ"כ בהדרת הקודש שם סקכ"ט. והנה ברמב"ם מבואר שאף באופן שהיא רואה הוי מום, אולם בסמ"ג ל"ת ש"ח משמע דמום זה מונע את הראיה, וכן משמע בדעת רש"י, שבמשנה בדף לח. פירש דעינב הוא מייל"א בלע"ז וכמו שהזכיר הסמ"ג, ובגמ' בע"ב כתב בד"ה וסימנך דברקא הוא מייל"א, והוא המום שהוזכר בב"מ עח: לענין השוכר את החמור והבריקה, וכמו שפירש גם שם בד"ה נהוריתא, ושם מוכח דמום זה מונע את הראיה. ויל"ע בזה.

100. במשנה בכורות מ: איתא שיבלת בעין פוסלת, ומבואר בגמ' שם דבעין הוי מום אפי' אין בה עצם [משא"כ בשאר הנוף]. וכתב הרדב"ז פ"ז מביא"מ סוף ה"ה שמום זה כשהוא בשחור שבעין הוא מעכב את הראיה, ובמרכה"מ פ"ב מאיסו"מ ה"ב הביא בשם הרלב"ג שהוא בכלל עורת האמור בתורה.

עוד נתבאר בגמ' שם די שם אופנים שהיבלת נחשבת מום גמור, ויש אופנים שהבהמה נפסלת להקרבה מחמתה, אבל א"א לפדות את הקדשים [או לשחוט את הבכור] על סמך

שנקטו שהוא מום גמור.¹⁰⁵

כ. היתה היבלת בלבן שבעין ולא צמח בה שער, יש אומרים שהיא כשרה לגמרי¹⁰⁶, ויש אומרים שבאופן זה היא פסולה להקרבה ואינה נפדית אלא

כשיהיה בה מום אחר.¹⁰⁷

107. כן דעת הרמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ח והסמ"ג ל"ת שט"ו. וביאר הרמב"ם דטעם הפסול משום שאינם מן המוכחר, וילפינן לה מקרא ד"מבחר נדריכם". ודין זה הובא בספר תורת הקרבנות פרק ד' סעיף ה', ועי"ש בהערה שנחלקו האחרונים אם זה מדאורייתא [ומה שאינה נפדית על מום זה הוא משום שאינו מום רע, כמבואר שם בהערה 18], או שאינו אלא חומרא מדרבנן בעלמא. ופרטי הדינים בפסול זה נתבארו שם.

ודין זה נכון גם אליבא דהרא"ש והטור לשיטת הב"י והב"ח, דלדעת הב"י סבירא להו דכל היכא דאין שער ביבלת, נפסלה הבהמה להקרבה ואינה נפדית [בין אם היתה היבלת בשחור שבעין או בלבן שבה], ולדעת הב"ח סבירא להו כרמב"ם והסמ"ג. ואולם לדברי שניהם לא נתבאר אם הפסול בזה הוא משום דהוי מום עובר, וכשיטת תוס' שהובאה לעיל, או שטעם הפסול הוא משום שאינם מן המוכחר כדעת הרמב"ם. [והנפ"מ בזה לענין בדיעבד, דלרמב"ם אם הוקרבה בדיעבד הורצה כמ"ש בפ"ב מאיסו"מ ה"ח, ואם הוא מום עובר פסול אפי' בדיעבד].

בהערה 102). והטעם מבואר בגמ' שם שאין מומין בלבן. [ולדעת רש"י הכוונה שאין בלבן מום קבוע, אבל מום עובר יש גם בו].

105. כ"כ הרמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ב והסמ"ג ל"ת שט"ו וכ"ה בפיה"מ לרמב"ם וברע"ב בכורות פ"ו מ"י. וכן הדין לדעת הב"ח בשיטת הרא"ש והטור. ולפי דבריהם כתבו האחרונים דהא דאיתא בגמ' דאין מומין בלבן היינו בשאר מומין, אבל מום זה שהוא מגונה ביותר פוסל אף בלבן, ועי' באחרונים מה שביארו בדברי הגמ' לפירוש זה. ובב"י כתב דלדעת הרא"ש והטור אין חילוק לענין יבלת בין שחור ללבן כלל, ולדבריו גם הם סוברים בדין זה כרמב"ם שאם יש שער ביבלת הוי מום גמור.

106. כ"כ רש"י ורגמ"ה בכורות מ; ומשום דבאופן זה אין היבלת מגונה כ"כ ואינה פוסלת את הבהמה מהקרבה. וכן הדין לתוס' שם, וכן לדעת הרא"ש והטור לשיטת האחרונים (מעדיו"ט לחם יהודה והר המוריה) דס"ל ג"כ כתוס'. וכדעה זו נקט הגר"א.

מדוע מתמהמה המשיח!?

לאחר שהח"ח כבר עסק בעיון בכל הלכות קדשים, שאל פעם, מדוע מתמהמה המשיח? האם הוא חושש שלא יוכלו לעבוד כראוי בביהמ"ק שיבנה? אם משום כך כבר יכול הוא לבוא, כי אנו נדע לעבוד את העבודה על כל פרטיה ודקדוקיה!
(ח"ח החדש עה"ת ח"ב עמ' שי)

ומאחר שכולן כשרין... למה נמנו. כדי לידע יפה שאין למעלה ממנו והשוה והפחות שהרוצה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו. הרי נאמר בתורה והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב. אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו. האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו. כיסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו. הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו וכן הוא אומר כל חלב לה' וגו'.

(רמב"ם עבודה זרה הלכות איסורי המזבח פ"ז הי"א)

פרק ד

מומי החוטם

הכסאות של סדר קדשים בגן עדן

פעם הביע החפץ חיים את שמחתו להג"ר מאיר שפירא מלובלין על כי באמצעות הדף היומי יגאלו מתהום הנשיה כמה וכמה מסכתות מסדר קדשים שלא נלמדו עד כה. לפי דעתו, זהו תהליך מופלא של התכשרות והכנה לקראת ביאת משיח צדקנו. "איך עלולים אנו להיראות - היה מתאונן ה"חפץ חיים" כל שנותיו - כשיבוא משיח ויחפוץ לדבר עמנו בהלכות בית הבחירה ובדיני קדשים, בעוד אנחנו לא מסוגלים אפילו להבין מה שיגיד לנו... אוי לאותה בושה..."

אמר ה"חפץ חיים" בהמשך דבריו אל הרב: הבריות סבורים, כי לעתיד לבוא יקראו לכל אחד בשמו: "ר' חיים יקח נא כסא מכובד בגן עדן", "ר' יעקב ישב נא", וכדומה. לא, לא כך. כל איש יקרא בשם מסכת זו שלמד אותה: "תשב פה מסכת ברכות", "כסא פלוני למסכת שבת", וכן הלאה. יוצא, איפוא, שכל הכסאות שנועדו לסדר "קדשים" יהיו נשארים בפניהם ריקים ומבוזים... משל למה הדבר דומה, למי שהכין לעצמו חליפה מהודרת מן האריג המובחר ביותר שבעולם, נותנה לחייט אומן שיתפור אותה לפי מדתו. הכל שפיר ויאה, אך הנה הוא מבחין שחסר שרוול שלם - מה מגוחך במקרה כזה הבגד בכללו! כך גם כשפוסחים ומדלגים על סדר שלם בש"ס - חסר שרוול שלם!

"והנה", הפטיר ואמר, "הודות לדף היומי גם הכסאות של סדר קדשים בגן עדן לא ישארו ריקים... גם שרוול מהודר יתקינו לחליפה... ולא יחסר מאומה..."

(מאיר עיני ישראל ח"ד עמ' 494)

פרק ד
מומי החוטם

תמונות מראה החוטם

47. החוטם - מראה כללי

46. החוטם - מראה כללי קדמי

49. הדופן האמצעית של החוטם

48. החוטם - מראה כללי מהצד

נסדק נפגם ניקב

א. החוטם שנסדק או שנפגם הרי זה מום.¹⁰⁸

(תמונות 50, 51, 52, 53, 54)

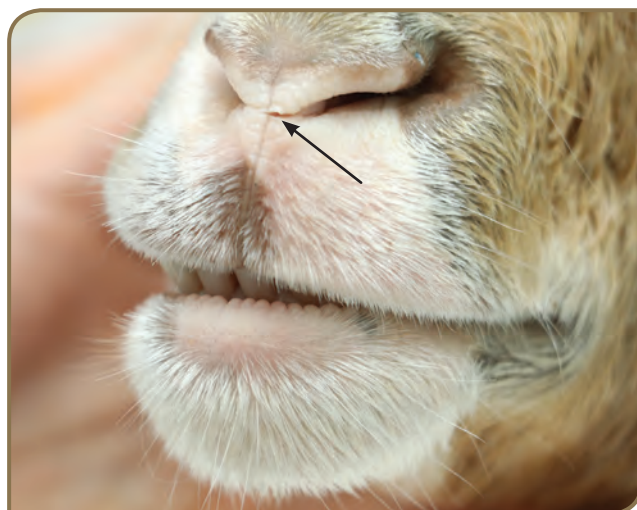
שיעור הסדק בכל שהוא¹⁰⁹, והפגימה נחלקו בה הראשונים אם שיעורה בכל שהוא או בכדי חגירת הצפורן.¹¹⁰

50. נסדק החוטם.

52. נפגם - נחסר מדופן החוטם האמצעית

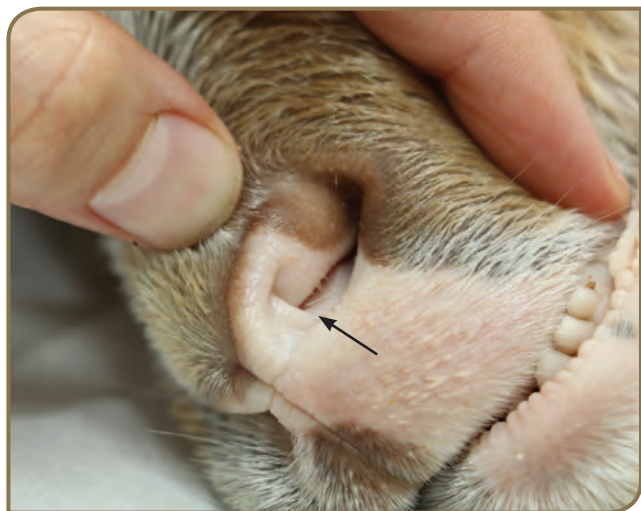
51. סדק בדופן החוטם האמצעית מבחוץ

54. סדקים בחלק הפנימי של דופן החוטם האמצעית.

53. סדק בשפת החוטם. מקום הסדק הימני יתכן שאינו נחשב חוטם.

55. דופן החוטם האמצעית. במחיצה זו החולקת את החוטם ישנם שני חלקים - חיצוני ופנימי, ויתכן שהגבול הוא כפי המסומן בחץ הניכר לאחר התבוננות

ב. ניקבה אחת מהמחיצות החיצונות שבחוטם כל שהוא, הרי זה מום.¹¹¹ ואם ניקבה המחיצה הפנימית החולקת את החוטם, יש אומרים שאם הנקב במקום הנראה בחוץ הוא מום ואם הוא במקום שאינו נראה אינו מום¹¹², ויש מכשירים בכל האופנים.¹¹³ (תמונה

(55

מקורות ומראי מקומות לעיון

פרק ד - מומי החוטם

נסדק נפגם ניקב

א. החוטם שנסדק או שנפגם הרי זה מום.¹⁰⁸

שיעור הסדק בכל שהוא¹⁰⁹, והפגימה נחלקו בה הראשונים אם שיעורה בכל שהוא או בכדי חגירת הצפורן.¹¹⁰

ב. ניקבה אחת מהמחיצות החיצונות שבחוטם כל שהוא, הרי זה מום.¹¹¹ ואם ניקבה המחיצה הפנימית

החולקת את החוטם, יש אומרים שאם הנקב במקום הנראה בחוץ הוא מום ואם הוא במקום שאינו נראה אינו מום¹¹², ויש מכשירים בכל האופנים.¹¹³

דשיעורו בכל שהוא מקורו מדברי החזו"א סי' כ"ה סק"ה שבכל האיברים שיעור הנקב בכל שהוא [כמו שנתבאר ברמב"ם בה"ד לגבי ריסי העין] חוץ מנקב באוזן שנאמר בו שיעור כרשינה כדלעיל פרק ב' סעיף ה'.

112. כן דעת הרמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ב ובפיה"מ בכורות שם דבבהמה גם במחיצה זו פוסל נקב משום שהיא בולטת אצלה כלפי חוץ, [משא"כ גבי אדם חשיב מום שבסתר כמבואר באחרונים שהובאו בסהמ"פ שם]. וכן משמע ברמב"ם דף לט. כמ"ש הליקוטי הלכות שם. ולפירושם מום זה שהובא בברייתא בגמ' הוא בנוסף למום שהוזכר לעיל שהיה הנקב במחיצות החיצונות.

113. כן דעת רש"י שם לט. והרע"ב פ"ו מ"ד דנקב במחיצה החולקת את החוטם ג"כ חשיב מום שבסתר [אפי' בבהמה], ופירשו כן דברי הברייתא שבגמ', עיי"ש. והנה החסד"ד בכורות פ"ד ה"ב תמה על דברי רש"י, דלכאור' כשהמום בחלק הנראה בחוץ ראוי להחשיבו כמום שבגלוי, ואמנם בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א סי' קצ"ט נקט דגם רש"י מודה דאם הנקב ניכר וגלוי הוי מום, אלא שיל"ע לפי"ז למה סתמה הברייתא [לפירוש רש"י והרע"ב] דבפנים אינו מום, הא כשהנקב נראה להדיא חשיב מום שבגלוי, וצ"ע.

108. משנה בכורות לט. ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ו. והנה לגבי ניקב החוטם נחלקו הראשונים אם הוא פסול רק במחיצות החיצונות או גם במחיצה החולקת את החוטם, וכדלהלן בסעיף הבא. אולם לגבי נסדק ונפגם לא הוזכר כלל מה הדין בזה. ויש לעיין.

109. כן כתב החזו"א בכורות סי' כ"ה סק"ה דשיעור הסדק שווה בכל האיברים השנויים כאן.

110. דעת רש"י בחולין יז: ד"ה פגימת אוזן דשיעורה בכדי חגירת צפורן, וכ"כ הרע"ב בכורות פ"ו מ"ד [ודבריו נסובו על מום זה דנפגם החוטם]. ועיין לעיל הערה 64 שכן נקטו האחרונים. ולדעת הרמב"ם כתבו האחרונים ששיעור הפגימה בכל שהוא, (עיין שו"ת אהל משה ח"ב סי' מ"ג וצפנת פענח הל' מתנו"ע עמ' 95), והטעם דכל מה שנלמד מקרא דחרוץ, כגון מומים שבריסי העין והחוטם ושפת הפה וכיו"ב [חוץ מפגימת האוזן] שיעורה לפסול בכל שהוא, עיי"ש. ואפשר דמקור דברי הרמב"ם מהתוספתא בבכורות פ"ד ה"ג דשיעור פגימת הזובן בכל שהוא. ועיין לעיל הערה 64.

111. משנה בכורות לט. ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ו. והא

פרק ה

מומי הפה

אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים

...איזיל איכול בהו קורצא בי מלכא אזל אמר
ליה לקיסר מרדו בך יהודאי א"ל מי יימר א"ל
שדר להו קורבנא חזית אי מקרבין ליה אזל שדר
בידיה עגלא תלתא בהדי דקאתי שדא ביה מומא
בניב שפתים ואמרי לה בדוקין שבעין דוכתא
דלדידן הוה מומא ולדידהו לאו מומא הוא סבור
רבנן לקרוביה משום שלום מלכות אמר להו
רבי זכריה בן אבקולס יאמרו בעלי מומין קריבין
לגבי מזבח עכ"ל.

(גיטין נו א)

פרק ה
מומי הפה

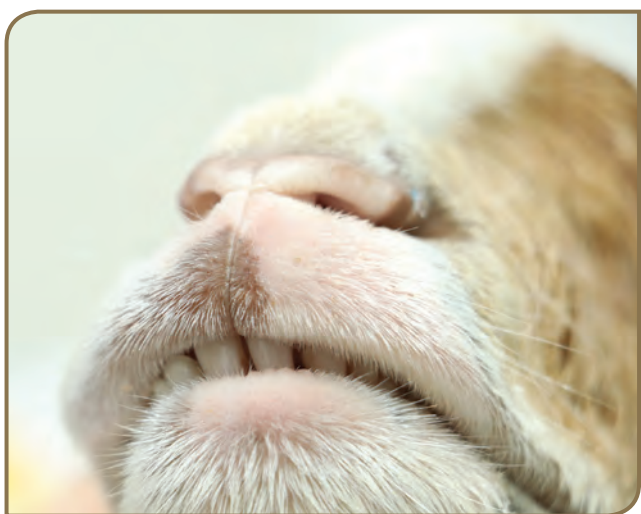
תמונות מראה הפה

57. מראה רגיל של פה הכבש

56. מראה רגיל של הפה והלשון

59. מראה הפה מלמטה

58. מראה כללי של הפה

מומי שפת הפה

א. נסדקה שפת הפה הרי זה מום, והוא שיהיה הסדק בחודה של השפה.¹¹⁴ ויש שכתבו שאינו מום אלא אם נסדקה השפה עד כדי שתחלק לשני ראשים.¹¹⁵ (תמונה 60)

ב. נפגמה שפת הפה כלומר שנחסר ממנה מעט, הרי זה מום.¹¹⁶ (תמונה 62)

ויש לדון אם זהו גם כן רק כשהיתה הפגימה בחודה של השפה, וראה הערה.¹¹⁷

ג. ניקבה שפת הפה הרי זה מום.¹¹⁸

60. נסדקה - חתך בלא חיסרון - שפת הפה העליונה נחתכה והתחלקה לשני ראשים

61. סדק בשפת הפה שלכאורה אינו מגיע לחוד השפה.

62. נפגמה - נחסרה חתיכה משפת הפה

63. פה הכבש, ניכר שעצם שפתה העליון והתחתון שווים

ואינן נפתחות כדרכן אינו מום.¹²⁷ [ויש מהראשונים שכתב שהדבר תלוי בזה שאם היה פיה קצר וסתום מתחלת בריאתו הוא מום, אבל אם נעשה כך על ידי רוח לאחר שנולדה אינו מום.¹²⁸]

ויש מהראשונים שפירשו שהכוונה שהיה פיה נפוח, ואם היה כן מתחלת בריאתו הוא מום אבל אם נעשה כן על ידי רוח וכיו"ב לאחר שנולדה אינו מום.¹²⁹ [ויש מהם שחילק באופן אחר, שאם היה נפוח מחמת שהעצם עבה וגדולה הוא מום, אבל אם נעשה על ידי רוח אינו מום כיון שחוזר ומתרפא.¹³⁰]

מומים בצורת הפה

ד. בהמה שעצם שפתה העליון עודף על התחתון כשל חזיר (תמונה 63 לעומת 64, 65, 66) או שהיה עצם שפתה התחתון עודף על העליון הרי זה מום.¹¹⁹

ושיעור העודף הפוסל נתבאר בהערה.¹²⁰ ואם לא היה העצם עודף אלא בשר השפה בלבד אינו מום.¹²¹ ויש מהאחרונים שכתבו בדעת הרמב"ם שאם היה בשר השפה העליונה עודף על השפה התחתונה הרי זה מום.¹²²

ה. היה פיה מחודד כשל חזיר הרי זה מום אעפ"י שאין שפתה העליונה עודפת על התחתונה.¹²³ וראה הערה.¹²⁴

פיה בלום

ו. היה פיה בלום הרי זה מום.¹²⁵ ונחלקו הראשונים מהו ובאיזה אופן פוסל.

דעת הרבה ראשונים שהכוונה שהיה פיה קצר וסתום.¹²⁶

ויש בזה חילוק בין המקרים, שאם עצמות הלחיים קרובים זה לזה ומחמת כן אינה יכולה לפתוח את פיה הרבה אבל השפתיים נפתחים יפה הרי הוא מום, אולם אם גם השפתיים אינן רחוקות זו מזו

66. פיו מחודד כשל חזיר

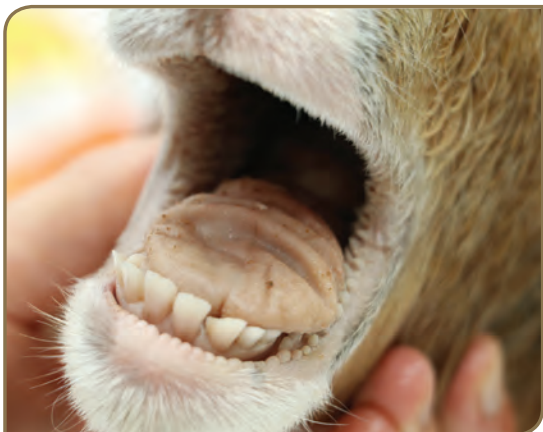

65. ניכר שהעצם העליונה עודפת על התחתונה.

64. עצם שפה עליונה עודף על התחתונה - פי החזיר. ראה תמונה הבאה.

מראה השיניים - חוטין לשיטה א'

67. שיניים חיצוניות שבאמצע הפה (היינו בקדמת הפה), בקידמת הלסת העליונה אין לבהמה הטהורה שיניים, ראה תמונה 70

68. מראה השיניים הטוחנות בבהמה טהורה. נעשה חתך ברוחב הלחיים לצורך ההמחשה. ניתן לראות שיש שיניים טוחנות למעלה ולמטה.

חוטין החיצונות והפנימיות

ז. ניקב או נפגם או נגמם אחד מחוטיה החיצוניים, או שנעקר אחד מחוטיה החיצוניים או הפנימיים, הרי זה מום.¹³¹ [ויתבארו פרטים אלו בסעיפים הבאים.] אבל אם נפגם או נגמם אחד מחוטיה הפנימיים, הרי היא פסולה להקרבה אבל אינה נפדית על מום זה¹³², ודיניה נתבארו בספר תורת הקרבנות בפרק ד' סעיפים ז' ח'.

ח. נחלקו הראשונים מהם חוטין החיצוניים והפנימיים. יש שכתבו שהחוטין החיצוניים הם השיניים שבאמצע הפה (תמונה 67), והפנימיים הם השיניים הטוחנות.¹³³ (תמונה 68)

וראה בהערה מה דעת שאר הראשונים בניטלו השיניים.¹³⁴

ויש שפירשו שחוטין החיצוניים הם החניכיים שבאמצע הפה (תמונות 69, 70, 71, 72) והפנימיים הם מקום מושב השיניים הפנימיות.¹³⁵ (תמונה 73)

ויש שנקטו שהחוטין הם בליטות שיש לבהמה בין שיניה החיצונות לפנימיות (תמונה 74), ואלו שהם ממקום דיבוק השפתיים ולחוץ הם החיצונות ואלו שכלפי פנים הם הפנימיות.¹³⁶ (תמונות 75, 76, 77)

ויש שפירש באופן אחר, ראה הערה.¹³⁷

מראה החניכיים בקדמת הפה - חוטין לשיטה ב'

70. עצמות החניכיים שבאמצע הפה למעלה ולמטה.

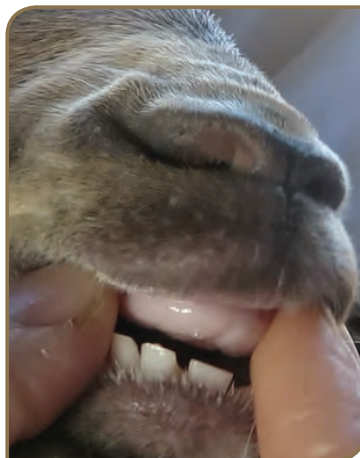

69. עצמות החניכיים שבאמצע הפה (בקדמת הפה) למעלה ולמטה.

חניכיים עליונות ופנימיות

73. עצם החניכיים הפנימית מסומן בקו שחור. נעשה חתך ברוחב הלחיים לצורך ההמחשה

72. חניכיים עליונות, ניכר שאין לבהמה טהורה שיניים עליונות בקדמת הפה

71. עצם החניכיים העליונה

מקום החוטין לשיטה ג'

בליטה זו היא חלק מעצם החניכיים

75. מקום החיטין לשיטה אחת, מקביל למקום שבין השיניים החיצוניות לפנימיות.

74. מראה רגיל של הפה, ניכרים החיטין והתימות לשיטה זו

77. סיכום שלשט השיטות מה הם החיטין: שיניים, חניכיים ותלתולי הבשר. החיצים מורים על החיטין החיצוניות.

76. בתמונה זו ניכרים החיטין לשיטה זו. ניתן לשים לב שהחיטין מתפשטות גם לתוך חלל הפה, ויש חילוק בין החיצוניות לפנימיות

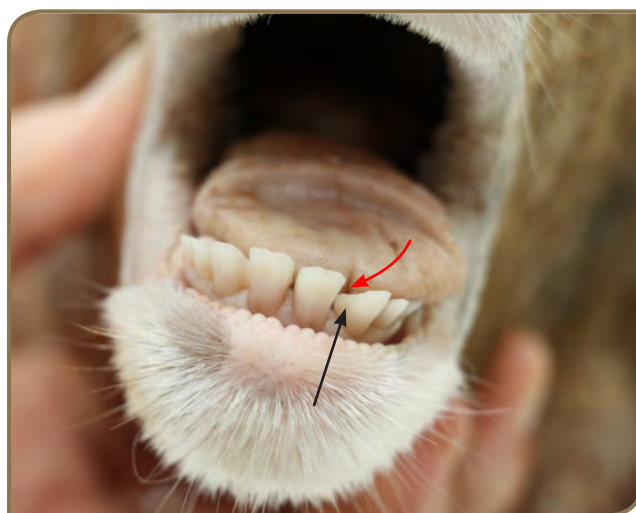
י. נחלקו הראשונים מהו נגממו חוטיה. יש שפירש שנסדקו החוטין לעומק בלי שנעשה בהם חסרון.¹³⁹ ויש שפירשו שנחתכו חוטיה סמוך לשורשם ועיקריהם קיימים¹⁴⁰, ויש שכתבו שנגממו היינו שרזו ונימוחו החוטין עד שלא נשאר מהם אלא מעט רושם ואינם בולטים כמו שהיו.¹⁴¹

ט. כפי שנכתב לעיל, נקב או פגימה או גימום פוסלים רק בחוטין החיצוניות (תמונות סיכום 77), אבל אם נעקרו חוטין הרי זה פוסל גם בחוטין הפנימיות (תמונות: לשיטה א' 68, לשיטה ב' 73, לשיטה ג' 76). שיעור הנקב הפוסל בחוטין החיצוניים בכל שהוא. ובפגימה נחלקו הראשונים אם שיעורה בכל שהוא או בכדי חגירת הציפורן.¹³⁸

מומים בחוטין שבפה (לשיטה א' שחוטין היינו שיניים)

79. נשבר חלק מהשן

78. נפגם מקצת מהשן

80. סיכום שלשת השיטות מה הם החיטין: שיניים, חניי כיים ותלתולי הבשר. החיצים מורים על החיטין החיצוניות.

80. נעקרה שן

81. נסדקה עצם החניכיים. החץ האדום מסמן את הסדק בעצם. החץ השחור מסמן את המקום שהעצם עצמה לא נסדקה.

82. מראה רגיל של הלשון

83. נחתך רוב המדבר בלשון

נסדקה או נפגמה העצם שבתוך הפה
 יא. נסדקה העצם שבתוך הפה, הרי זה מום.¹⁴²
 (תמונה 81) ואם נפגמה העצם, יש שכתבו שהוא
 מום¹⁴³ ויש חולקים.¹⁴⁴

נחתכה הלשון
 יב. ניטל או נחתך רוב מהחלק שבלשון הנפרד
 ממקום דיבוקו בתחתית הפה (תמונה 82 בהשוואה
 ל-83), הרי זה מום.¹⁴⁵

מקורות ומראי מקומות לעיון

פרק ה - מומי הפה

מומי שפת הפה

א. נסדקה שפת הפה הרי זה מום, והוא שיהיה הסדק בחודה של השפה.¹¹⁴ ויש שכתבו שאינו מום אלא אם נסדקה השפה עד כדי שתחלק לשני ראשים.¹¹⁵

ב. נפגמה שפת הפה כלומר שנחסר ממנה מעט, הרי זה מום.¹¹⁶

ויש לדון אם זהו גם כן רק כשהיתה הפגימה בחודה

של השפה, וראה הערה.¹¹⁷

ג. ניקבה שפת הפה הרי זה מום.¹¹⁸

מומים בצורת הפה

ד. בהמה שעצם שפתה העליון עודף על התחתון כשל חזיר או שהיה עצם שפתה התחתון עודף על העליון הרי זה מום.¹¹⁹

117. יש לדון אם דברי הגמ' תורא ברא דשיפתיה נאמרו גם על נפגם או רק על נסדק, [ובניקב ודאי אינו בחודה של שפה אלא באמצעה וכמו שנראה בחזו"א סי' כ"ה סק"ה]. ועיין בפ"י רבינו גרשום דף לה. ד"ה אי צרם שפתיו (ובערור ערך חט ד') דמשמע שצרימה בשפת הפה [שהיא פגימה כמבואר ברש"י מו"ק יג. ד"ה צרם] נחשבת מום אפי' היתה בחלק הפנימי של שפתיו אם נראית בשעה שהבהמה פועה [וכדאיתא בגמ' שם דבכה"ג חשיב מום שבגלוי]. ומוכח דא"צ שתהיה הפגימה בחודה של שפה, אולם דעת החזו"א שם סק"ג וסק"ה דכל פגימה אינה פוסלת אלא בקצה האבר [וזה שלא כדעת החסד"ד ושבת הלוי שהובאו לעיל בהערה 32]. ובסק"ה כתב כן להדיא גם לענין מומי שפת הפה. ויש לעיין בזה.

118. משנה בכורות שם ורמב"ם שם. ושיעור הנקב בכל שהוא. ומקום הנקב הפוסל הוא בכל השפה, אבל בצידי הפה לכא' אין הנקב פוסל שהוא קרוי לחי ולא שפה.

119. דין שפתה העליונה עודפת נתבאר במשנה בכורות דף מ. דפיה דומה לשל חזיר הוי מום, והובא ברמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ב ובטור יו"ד סי' ש"ט. [ועי' דברי חמודות פ"ו אות ט' ושי' למורא בכורות מ: וערוה"ש סי' מ"ו סי"א שנקטו בדעת הרמב"ם דמום זה אינו פוסל מדלא הזכירו בפ"ז מביא"מ ה"ז. אולם דבריהם תמוהים מדברי הרמב"ם הנ"ל כמ"ש החסד"ד בכורות פ"ד ה"ד, מער"ק והר המוריה פ"ב מאיסו"מ ה"ב וליקוטי הלכות בכורות שם]. ונתבאר בגמ' דהיינו שהוא פריס כחזיר אע"ג דלא שפיד. ופירשו הראשונים דפריס היינו ששפתו העליונה עודפת על התחתונה וכדמוכח בגמ' שם בסוף העמוד. [ולשון רגמ"ה והערור ערך שפוד ששפתו עקומה למעלה כחזיר, וצ"ל דכוונתם שהיא עקומה ובולטת לחוץ]. ולשון שפיד פירשו רוב הראשונים (רגמ"ה ערוך ורמב"ם שם, רמב"ן ורא"ש בבכורות שם וכ"ה בפ"י ב' ברש"י) דהיינו מחודד כשפוד. ורש"י בפירוש הראשון כתב

114. משנה בכורות לט. ופירשו בגמ' דשפתו היינו תורא ברא דשיפתיה, ומבואר ברש"י שהכוונה שאין המום פוסל אלא בחודה של שפה ולא ברחבה. [והנה בפשוטו כוונתו שאינו פוסל בכל רוחב השפתיים אלא בקצה, וכן משמע בחזו"א בכורות סי' כ"ה סק"ה. ועי"ש שנקט שאין זה דין מיוחד במומי הפה אלא בכל האיברים, וכמו שהובא לעיל פרק ב' והערה 43 שלדעת החזו"א וערוה"ש כל פסול נסדק אינו אלא כשהוא בשפת האבר, (ודלא כדעת מהריק"ו ויד דוד שהובאו בהערה 42 שם). אך אפשר דכוונת רש"י לאפוקי שאם נסדק בקצה הפה ועי"ז נתרחב הפה בא' מהצדדים אינו מום, שאי"ז באורך השפה אלא בצד רחבה].

115. כ"כ הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ז והסמ"ג ל"ת ש"ח. וברדב"ז פירש שכוונתו לאפוקי אם היה הסדק באמצע ולא נחלק לשני ראשים, וכן פירש הערוה"ש סי' מ"ו סעיף י"א, [ולדעת הערוה"ש היינו ככל נסדק שפוסל רק בשפת האבר]. אולם מדברי החזו"א סוף סק"ה מבואר דכאן הוסיף הרמב"ם שצריך שיראה ביקוע בסדק ולא יהיו שני החלקים סמוכים וצמודים זה לזה, וכן משמע בליקוטי הלכות. וכתב החזו"א דהטעם לזה משום דבכה"ג שהם צמודים המום מתרפא מאליו ואינו מום כלל. [ואמנם לשיטת מהריק"ו ויד דוד, שכל פסול נסדק הוא דווקא באופן זה שנראה הביקוע בסדק, לכא' כוונת הרמב"ם כמו שפירש הרדב"ז, ולפי דבריהם נתחדש דבאמצע רוחב השפה אין הסדק פוסל, משא"כ בשאר האיברים כמו שהובא בשם לעיל פרק ב' הערה 42].

116. משנה בכורות לט. ורמב"ם שם. ושיעור הפגימה שנוי במחלוקת הראשונים שהובאה לעיל בהערה 64.

שאינן שפתה העליונה עודפת על התחתונה.¹²³
וראה הערה.¹²⁴

פיה בלום

ו. היה פיה בלום הרי זה מום.¹²⁵ ונחלקו הראשונים מהו ובאיזה אופן פוסל.

דעת הרבה ראשונים שהכוונה שהיה פיה קצר וסתום¹²⁶, ויש בזה חילוק בין המקרים, שאם עצמות הלחיים קרובים זה לזה ומחמת כן אינה יכולה לפתוח את פיה הרבה אבל השפתיים נפתחים יפה הרי הוא מום, אולם אם גם השפתיים אינן רחוקות

ושיעור העודף הפוסל נתבאר בהערה.¹²⁰ ואם לא היה העצם עודף בשר השפה בלבד אינו מום.¹²¹ ויש מהאחרונים שכתבו בדעת הרמב"ם שאם היה בשר השפה העליונה עודף על השפה התחתונה הרי זה מום.¹²²

ה. היה פיה מחודד כשל חזיר הרי זה מום אעפ"י

דהכוונה שפיו עגול.

ודין שפתה התחתונה עודפת נתבאר במשנה שם מ. בסוף העמוד והובא ברמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ז, ובטור יו"ד סי' ש"ט. ונתבאר בגמ' שם מ: דכל זה דוקא כשיש עצם באותו עודף. והנה ברש"י והרמב"ם כתבו דהכוונה שעצם הלחי עצמו נמשך ועודף. אולם כתב הדברי חמודות על הרא"ש אות ט' דמדברי הטור משמע שגם כשהיה עצם נוסף באותו עודף ג"כ הוי מום, וכן דייק בהדרת הקודש פ"ז מביא"מ צה"ק סקצ"ו מדברי רבינו גרשום בגמ' שם.

120. ברמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ז איתא דהשיעור כששפתה התחתונה עודפת בכל שהוא. אולם בשטמ"ק דף מ: אות י"ד גרס ברש"י דהיינו אם היתה התחתונה ארוכה ונקפלת על העליונה. ושיעור העודף בשפה העליונה על התחתונה לא נתפרש, ויש לדון אם הוא בכל שהוא או רק כשדומה לחזיר. [ומש"כ הערה"ש יו"ד סי' ש"ט סי"ד דהשיעור בשני האופנים הוא כשניכר העודף לכל, לכא' היינו רק לענין התרת בכור בזה"ז דבעינן מום מובהק, וכן מוכח מדבריו בערה"ש העתיד סי' מ"ו סי"א שהביא את דברי הרמב"ם].

121. כן מבואר בגמ' שם, והובא בטור יו"ד סי' ש"ט, וכן נקט החזו"א בכורות סי' כ"ה סקט"ז בדעת הרמב"ם [ותמה על הלוקוטי הלכות שיובא להלן].

122. כ"כ בספר בית ישחק פ"ב מאיסו"מ ה"ב והר המוריה שם אות כ"ג וליקוטי הלכות בכורות מ. עין משפט אות ק', דמטעם זה לא הזכיר הרמב"ם בפ"ז מביא"מ ה"ז שאם היה עצם שפתה העליון עודף על התחתון הוי מום [כמו שהזכיר בעודף התחתון על העליון], משום דבבהמה באופן זה הוא מום גם בלי עצם, ולכן בפ"ב מאיסו"מ שהביא את המום דפיה דומה לשל חזיר לא הצריך שיהא עצם בעודף, וביארו שם דגם בגמ' יש ללמוד כן, עיי"ש. והטעם בזה כתבו דכיון שנפסלת מחמת שדומה לשל חזיר [וכמבואר בבכורות ג: דהוי מום מחמת עצם השינוי], ממילא אף כשאין בה עצם כיון שהשפה דומה במראה החיצוני לשל חזיר פסולה. [ומבואר בבית ישחק והר המוריה דבאדם ודאי אינו מום לחלל עבודה בלי עצם, וכמבואר בדברי הרמב"ם בפ"ח מביא"מ ה"ח, ומושיבים בזה ב' קושיות החזו"א על הליקוטי הלכות, והקושיא השלישית צריך ליישב כמו שכתבו החסד"ד בכורות פ"ד ה"ד ועוד אחרונים או כמו שביאר החזו"א לעיל [שם].

123. כ"כ הרדב"ז פ"ב מאיסו"מ סוף ה"ב דהא דאיתא בגמ' בדף מ. דאפי' פיה דומה לשל חזיר בהא דפריס ולא שפיד פסולה, הכוונה דכ"ש היכא דשפיד דהיינו מחודד ולא פריס. [וכן מבואר במהריק"ו שם ה"ה לענין פרסת הרגל, ומשמע דכל מקום שנאמרה לשון זו בסוגיות שם פסול בכל גווי].

ולפ"ז לדעת רש"י בפירוש הראשון דשפיד היינו שפיו עגול, אם יהיה פי הבהמה עגול כחזיר הוי מום, אולם רוב הראשונים פירשו דשפיד היינו מחודד כשפוד כמו שהובא לעיל בהערה 119. ועיי' בהערה הבאה.

124. עיי' בחזו"א בכורות סי' כ"ה סקט"ז שדן לדעת רש"י מה הדין בשפיד (שפיו עגול) ולא פריס. ומשמע דלא פשיטא ליה דגם להיפך הוי מום. ועיי' בחזו"א שם שנקט דלפירוש השני ברש"י דשפיד היינו הולכות ומתחדדות כשפוד, הכוונה דשפתו העליונה עודפת על התחתונה ופריס היינו שפיו עגול. ולפ"ז בפיו עגול נתבאר להדיא דהוי מום, ובשפתו העליונה ג"כ הוי מום כדמוכח בגמ' בסוף העמוד. [אמנם לכא' יל"פ דגם לפירוש זה פריס היינו דשפתו העליונה עודפת כמ"ש כל הראשונים ושפיד היינו מחודד כמ"ש הראשונים מלבד רש"י בפ"י הראשון, וכ"ה בערה"ש סי' נ"ב ס"ז, ומש"כ רש"י שזה להיפך מהפ"י הראשון היינו בפירוש לשון שפיד דלפירוש הראשון אין הכוונה שהוא מחודד אלא שהוא עגול. ודו"ק בזה].

125. גמ' בכורות מ: ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ז, וכ"ה בטור יו"ד סי' ש"ט. ואיתא בברייתא בגמ' שם מחמת הרוח [ולהרבה ראשונים הגירסא הרווח] אינו מום, מחמת העצם [ובתוספתא פ"ד ה"ד הגי' עצמו] הרי זה מום. ובהמשך הסעיף יתבאר שיטות הראשונים בפירוש הלשון בלום ובחילוקי המקרים שהוזכרו בברייתא.

126. כן פירש רש"י בפירוש הראשון [ובגיטין סז. וחולין פט. פירש כן בסתמא], וכן נקטו רגמ"ה ותוס' שם [ובגיטין סז.]. והרא"ש סי' ה' וסמ"ג ל"ת ש"ח, ובטור יו"ד סי' ש"ט.

הרי זה מום¹³¹, [ויתבארו פרטים אלו בסעיפים הבאים]. אבל אם נפגם או נגמם אחד מחוטיה הפנימיים, הרי היא פסולה להקרבה אבל אינה נפדית על מום זה¹³², ודיניה יתבארו לקמן בפרק ד' סעיפים ז' ח'.

ח. נחלקו הראשונים מהם חוטין החיצוניים והפנימיים. יש שכתבו שהחוטין החיצוניים הם השיניים שבאמצע הפה והפנימיים הם השיניים הטוחנות.¹³³

131. משנה בכורות לט. ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ג. ובגירסת המשנה שלפנינו לא הוזכר ניקב, אולם כן גרסו הרמב"ם והרדב"ז כמבואר בדבריהם.

ונתבאר בגמ' בדף לה. דהטעם שבנעקרו הפנימיות הוי מום שבגלוי, היינו משום שכאשר הבהמה צועקת ופותחת את פיה הרבה נראה המום, והובא ברמב"ם שם, ומשא"כ אם רק נפגמו או נגממו הוי מום שבסתר כדאייתא בדף לז., ובחיצוניות בכל גווי הוי מום שבגלוי כיון שאף הפגימה והגימום ניכרים בהם.

132. משנה שם מא. ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ח. [ובמשנה שלפנינו לא הוזכר נגממו הפנימיות, אולם כן מוכח מהגמ' בדף לז: כמ"ש המהריק"ו שם, ומתוס' שם ד"ה נעקרו והשטמ"ק דף מא. אות ג' מבואר שגרסו כן במשנה]. ומבואר ברמב"ם דהטעם לפוסלם מהקרבה הוא מדין מבחר נדריכם, וע"ע בפרק ד' שם ובהערות. ועיין מהריק"ו שם שכתב דאם ניקבו הפנימיות הרי היא כשרה לגמרי, ומה"ט לא מנאו הרמב"ם שם בין הפסולים להקרבה.

133. כ"כ הערוך ערך חט ד' ורבינו גרשום בכורות לה. [וסותר למש"כ בדף לז. שהם החניכיים], וכ"ה ברע"ב פ"ו מ"ד, וביאור זה הובא בפיה"מ להרמב"ם בשם יש אומרים. [ולפירוש זה חוטין החיצונות היינו השיניים שבלסת התחתונה, דהא בלסת העליונה אין לבהמה טהורה שיניים באמצע הפה]. ועיין מלאכת שלמה בכורות שם ושמן רוקח שם לט. שנקטו שכדעה זו פסק הרמב"ם בחיבורו, וכן פירש ר"ד עראמה בדבריו (הו' בספר הליקוטים), [אולם מדברי הרדב"ז פ"ב מאיסו"מ ה"ג משמע שהרמב"ם נקט כפירוש הראשון בפיה"מ].

והנה בדברי הרע"ב נשנה פירוש זה גם במשנה י' בביאור דין נפרק עצמו שבפיו שיובא בסעיף י"א, ולשונו לקוח מדברי רש"י במשנה בדף מ; אלא שברש"י לא הובאו מילים אלו שחוטין הם השיניים שבאמצע הפה, ומשום דסבירא ליה דחוטין הם החניכיים כדלהלן. ולפ"ז יש לעיין במה שהגיהו האחרונים ברש"י שם דחוטין היינו שיניים כלשון המובאת ברע"ב (עי' הגהות הב"ח אות ה' ומעדני יו"ט על הרא"ש

זו מזו ואינן נפתחות כדרכן אינו מום.¹²⁷ [ויש מהראשונים שכתב שהדבר תלוי בזה שאם היה פיה קצר וסתום מתחלת בריאתו הוא מום, אבל אם נעשה כך על ידי רוח לאחר שנולדה אינו מום.¹²⁸]

ויש מהראשונים שפירשו שהכוונה שהיה פיה נפוח, ואם היה כן מתחלת בריאתו הוא מום אבל אם נעשה כן על ידי רוח וכיו"ב לאחר שנולדה אינו מום.¹²⁹ [ויש מהם שחילק באופן אחר, שאם היה נפוח מחמת שהעצם עבה וגדולה הוא מום, אבל אם נעשה על ידי רוח אינו מום כיון שחוזר ומתרפא.¹³⁰]

חוטין החיצונות והפנימיות

ז. ניקב או נפגם או נגמם אחד מחוטיה החיצוניים, או שנעקר אחד מחוטיה החיצוניים או הפנימיים,

127. רשי ורגמ"ה שם, והובא בטור שם. ולדעה זו גרסי' מחמת הריוח אינו מום, והיינו שאם פיה סתום מחמת שאין לה ריוח בעצם ובשפתיים לפותחם כרגיל אינו מום, כיון שאי"ז מגונה כל כך. ומחמת העצם, שהעצם מונעת מלפתוח את הפה אבל השפתיים אינם קרובות זו לזו הוא מום, והטעם משום שאז העצם נראית והוי מגונה יותר. וכתב רש"י שדבר זה ניכר בשעה שהיא אוכלת או פועה ופותחת את שפתייה, שאם נראית העצם במקום חלל הפתח הוי מום.

128. כן כתב הסמ"ג שם, וזהו כדעת הרמב"ם בביאור הברייתא בגמ' וכדלהלן בהערה הבאה, ובלשון בלום פירש כדעת הראשונים.

129. בפירוש השני ברש"י שם כתב דבלום היינו נפוח, וכן משמע ברמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ז כמ"ש הרדב"ז ומהריק"ו כס"מ שם (ובב"י יו"ד סי' ש"ט). וביאר הרמב"ם בברייתא שאם היה כן מחמת הרוח [והקור כמו שביאר החזו"א בכורות סי' כ"ה סקט"ז] אינו מום. ואם מחמת עצמו [כגירסת התוספתא שהובאה בנו"כ שם], והיינו שכך היתה מתחלת ברייתה, הוי מום. ואולם רש"י בפ"י השני שם ביאר חילוק הברייתא באופ"א כדלהלן.

130. כן פירש רש"י שם, והוא לפי גירסתו בברייתא מחמת העצם הרי זה מום. ויש שני נפ"מ לדינא בין רש"י לרמב"ם, דלרש"י אם היה פיה נפוח מחמת הבשר ולא מחמת העצם אי"ז מום, ולרמב"ם [דגרס עצמו] אין חילוק בזה אם היה כן מתחלת ברייתה, וכמו שנתבאר כל זה ברדב"ז שם. וכן אם נעשה נפוח מחמת מכה או חולי ואינו עומד להתרפאות, דלרמב"ם אינו מום כיון שלא נברא כך מתחילה, ולרש"י שלא הצריך תנאי זה הוי מום, ורק בנעשה כן ע"י רוח שחוזר ומתרפא אינו מום כמבואר בדבריו שם.

בין שיניה החיצונות לפנימיות, ואלו שהם ממקום דיבוק השפתיים ולחוץ הם החיצונות ואלו שכלפי פנים הם הפנימיות.¹³⁶

ויש שפירש באופן אחר, ראה הערה.¹³⁷

ט. שיעור הנקב הפוסל בחוטין החיצוניים בכל שהוא. ובפגימה נחלקו הראשונים אם שיעורה בכל שהוא או בכדי חגירת הציפורן.¹³⁸

י. נחלקו הראשונים מהו נגממו חוטיה. יש שפירש שנסדקו החוטין לעומק בלי שנעשה בהם חסרון,¹³⁹ ויש שפירשו שנחתכו חוטיה סמוך לשורשם ועיקריהם קיימים,¹⁴⁰ ויש שכתבו שנגממו היינו שרזו ונימוחו החוטין עד שלא נשאר מהם

136. כ"כ הר"ש והראב"ד בתו"כ שם [אחר שהקשו על הביאורים הקודמים]. ויש לברר מה כוונתם. וכפי הנראה הכוונה לבלטות הנראות כעין תלתולי בשר המצויות בידי השפתיים ומראיהם כחיטים ממש, ומה שכתבו שנמצאות בין השיניים החיצוניות לפנימיות, אין הכוונה למקום מושב השיניים ממש, אלא לשטח המקביל בצד החיצוני יותר, ולמעט את הבלטות הקטנות יותר הנמצאות בקדמת השפתיים.

137. עיין ברמב"ם בפיה"מ מש"כ בפירוש הראשון לבאר מהם חוטין החיצונות והפנימיות, והובאו דבריו ברדב"ז פ"ב מאיסו"מ ה"ג ביתר ביאור, [ומשמע מדבריו שלהלכה נקט הרמב"ם כביאור זה, וראה לעיל הערה 133]. אמנם לאחר חקירות ובדיקות לא עלה בידינו לברר כוונתם כראוי. וברדב"ז שם מבואר שחוטין החיצונות אינן קיימות באדם כלל, אולם בחסד"ד שם נקט שהם קיימות אף באדם אלא שנחשבות מום שבסתר, ויש לעיין בזה.

138. שיעור הנקב נתבאר לעיל הערה 62 בשם החזו"א. ובשיעור הפגימה נחלקו הרמב"ם והראשונים כדלעיל הערה 64, עי"ש.

139. כ"כ רש"י בכורות לה. ד"ה או שנגממו ושם לז. ד"ה שנגממו. וצ"ב למה לא פירש כראשונים דגממו היינו חתוך כשאר מקומות, וכמו שפירש בחולין נט. ד"ה גמום, עי"ש.

140. כ"כ רגמ"ה שם לה. וערוך ערך חט ד' וכן נראה בסמ"ג ל"ת שט"ו. וברגמ"ה שם והערוך שנקטו דחוטין היינו שיניים, כתבו לשיטתם דמיירי שהעיקרין קיימין דהיינו שורשי השיניים, וכ"ה בתפא"י פ"ו מ"ד, אולם הסמ"ג דס"ל דחוטין היינו חניכיים שאין להם עיקר ושורש דייק לכתוב "שנגממו אע"פ שנשארו מקצתן", והכוונה שלא ניטלו כל החניכיים אלא חלק מהם דא"כ היינו נעקרו החוטין.

וראה בהערה מה דעת שאר הראשונים בניטלו השיניים.¹³⁴

ויש שפירשו שחוטין החיצוניים הם החניכיים שבאמצע הפה והפנימיים הם מקום מושב השיניים הפנימיות.¹³⁵

ויש שנקטו שהחוטין הם בליטות שיש לבהמה

סי' ו' אות ה'), וכן נקט בדעתו בפ"י קרבן אהרן לתו"כ אמור פרשתא ז' הי"ב, וזה נסתר ממש"כ בכמה דוכתי דחוטין היינו חניכיים, וצ"ע.

ולדעה זו מבואר שאף שאדם שניטלו כל שיניו אינו פסול לעבודה אלא מפני מראית העין כדאיתא במשנה בכורות מד, מ"מ בבהמה הוי פסול אף כשנעקרה שן אחת או שנפגמה או נגממה אחת מהשיניים החיצוניות. וע"ע בהערה הבאה.

134. תוס' בבכורות לז. ד"ה מה כתבו דודאי אין הבהמה פסולה בניטלו שיניה, דהא אף באדם אינו פסול אלא משום מראית העין. וכ"כ בתוס' הרא"ש קידושין כד: וברשב"א וריטב"א שם. וע"ע בפירוש הר"ש והראב"ד לתו"כ אמור שם שהקשו על הערוך מדין זה, והאחרונים יישבו בכמה אופנים, עי' תפא"י פ"ז אות ל"ב שכתב דבהמה כיון שדרכה לפתוח פיה יותר ונראים השיניים הוי מום שבגלוי. וע"ע חסד"ד בכורות פ"ד ה"ג ושו"ת אבנ"ז או"ח סי' קל"א.

ובשו"ת אור שמח סי' ט"ו דייק מדברי התוס' בדף לז. דבאדם אף אם ניטלו שתי שיניים פסול משום מראית העין, וכתב דנראה שאם ניטלו כל שיניו חשיב מום בין באדם ובין בבהמה, משום דדמי לחולה.

135. כן דעת רש"י בכורות דף לה. ודף לז. וכ"כ תוס' (ורגמ"ה) שם לז. וסמ"ג ל"ת שט"ו ורבינו הלל בפ"י לתו"כ שם. וכן נקט הגר"א בליקוטים למשניות בכורות פ"ו מ"ד דלא כדעת הרע"ב. ולביאור זה יש לעיין עד היכן הם החניכיים החיצונות. ושם כל מה שגלוי כשהבהמה פותחת פיה כלול בזה.

והנה ברש"י דף מג. ד"ה קלוט (וברבינו הלל שם) משמע שאין החניכיים החיצונות נפסלות בפגימה וגימום אלא בעליונות, דכיון ששם אין לבהמה הטהורה שיניים ניכר המום היטב, אבל בתחתונות שיש בהם שיניים אין פגימה וגימום פוסלים דהוי כמומין שבסתר. ועיין ברש"ש בדף לה. שהקשה א"כ אמאי חוטין הפנימיות שנעקרו הוי מום, הא שם יש לבהמה שיניים. וצ"ל דכשנעקרו הוי מום שבגלוי גם במקום שיש שיניים. וכן נראה בחסד"ד בכורות פ"ד ה"ג שכל דברי רש"י נאמרו רק על פגימה וגימום. אמנם בשטמ"ק שם אות ה' כתב דמסתימת הדברים משמע שאף בחניכיים התחתונות הוי מום וביאר הטעם בזה דכיון שכשהבהמה פותחת פיה נראים להדיא גם החניכיים התחתונות, חשיב מום שבגלוי.

ואם נפגמה העצם, יש שכתבו שהוא מום¹⁴³ ויש חולקים.¹⁴⁴

נחתכה הלשון

יב. ניטל או נחתך רוב מהחלק שבלשון הנפרד ממקום דיבוקו בתחתית הפה, הרי זה מום.¹⁴⁵

וכתב בחזו"א בכורות סי' כ"ה סק"כ דמייירי דווקא שנפסק במקום גלוי, והוסיף דאפשר שניכר המום בשעת אכילה. ועי"ש עוד שנראה מדבריו, דלדעת הרמב"ם [שלא הביא דין זה] נסדקה העצם שבפה אינו מום, כיון דסדק אינו בכלל חרוץ בעצם שהובא ברמב"ם פ"ז מביא"מ הי"א. וצ"ע דהא בחרוץ נכללו פגימה סדק ונקב כדאיתא ברמב"ם שם ה"ד. וכן מבואר בתו"ט כאן ובליקוטי הלכות בכורות מ: עין משפט את ו' ובחי' הגרי"ז שם דודאי אף סדק בעצם שבפה פוסל מטעם חרוץ, ונכלל מום זה בדברי הרמב"ם שם הי"א.

143. כן גרסו רבינו גרשום והרא"ש פ"ו סי' ו' במשנה שם, וכ"כ הטור יו"ד סי' ש"ט, [ועי' בב"י שם שגירסתו היתה נפקס עצמו שבפיו וזהו נפגם]. וכתבו התו"ט והחזו"א בכורות שם דאף שהרמב"ם לא הביא מום זה, מ"מ זה נכלל בדבריו בדין חרוץ בעצם כמו שהובא לעיל.

144. כן הוכיחו האחרונים מדברי רש"י והרע"ב שהובאו לעיל שכתבו דבחוטין אפי' פגימה פוסלת, ומשמע דבעצם זו לא פוסלת פגימה (עי' מלאכ"ש פ"ו מ"י וערוה"ש יו"ד סי' ש"ט סעיף ט"ו). והטעם י"ל דכיון שאין פגימה ניכרת שם הוי מומין שבסתר.

145. משנה בכורות מ. ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ז. ובפחות מזה אינו מום כיון שאינו מגונה כל כך.

אלא מעט רושם ואינם בולטים כמו שהיו.¹⁴¹

נסדקה או נפגמה העצם שבתוך הפה

יא. נסדקה העצם שבתוך הפה, הרי זה מום.¹⁴²

141. כ"כ הרמב"ם בפיה"מ [ובחיבורו הלשון כמו שהובא לעיל מהסמ"ג], וכ"ה ברע"ב פ"ו מ"ד. וכתב התו"ט שם דנגמם היינו שלא בידי אדם, דהיכא שנחתך בידי אדם הוזכר לשון גומם דהיינו חותך.

והנה דעת הרע"ב דחוטין היינו שיניים [וכן הובא ברמב"ם שם בשם יש אומרים], ולפי"ז יל"ע מהו הלשון נימוחו, הא בשיניים לא שייך מיחוי. ובפי' הר"ש והראב"ד לתו"כ אמור (פרשתא ז' הי"ב) הביאו ביאור כעין זה לפי המפרשים דחוטין היינו חניכיים, דאם נפחת גובהם הוי מום, עי"ש.

142. במשנה בכורות מ: איתא נפרק עצמו של פיו, ובמשניות שלפנינו פ"ו מ"י הגירסא נפסק עצמו שבפיו. ומבואר ברש"י ורע"ב (ותפא"י שם) דהיינו שנסדקה עצם השיניים למעלה מהמקום הקרוי חוטין ששם לא פוסלת פגימה וגימום, דאילו במקום הנקרא חוטין החיצונות [שהם לרש"י החניכיים העליונות שבאמצע הפה ולרע"ב השיניים הקדמיות שבלסת התחתונה], גם פגימה וגימום פוסלים. ויש לפרש בכוונתם דפסול זה נאמר על עצם החניכיים בשאר הפה [ונקרא למעלה ממקום החוטין החיצונות, כיון שפי הבהמה נוטה כלפי מטה, וכל מה שלצד הגוף קרוי אצלה למעלה], וה"ה דלשיטת הרע"ב גם במקום החניכיים העליונות יהיה דין זה של נפסק עצמו שבפיו, וכן לרש"י גם אם נפסקה העצם במקום השיניים הקדמיות שבלסת התחתונה הוי מום. וצ"ב מאיזה טעם לא ניחא לרע"ב לומר שסדק בעצם החניכיים תפסול גם במקום החוטין שהם השיניים התחתונות, [ובפרט דלשיטת הרע"ב דנגממו אינו סדק כמ"ש כרש"י, הרי אין מקור לפסול בנסדקו החוטין, וא"כ י"ל שנתחדש בדין זה שאם הסדק מגיע עד עצם החניכיים הרי זה מום, וצ"ע].

פרק ו

מומי הקרניים

פרק ו
מומי הקרניים

מראה כללי של קרני בהמה טהורה

86. קרני איל

84. קרני שור

87. קרני הגדי

85. קרני עז

מבנה קרן הבהמה עצם הזכרות והקרן העוטפת אותה

89. הפרדת והוצאת העצם מתוך הקרן

88. מראה כללי של קרן שנחתכה

91. העצם לאחר שיצאה מהקרן. בקצה העליון של הקרן אין את עצם הזכרות.

90. המשך הפרדת והוצאת העצם מתוך הקרן

92. פרה שנשברה לה קרן אחת

92א. נשבר קרן אחת

93. איל עם ארבע קרניים, נחשב כמו שניטלו קרניו לפי הכלל שכל יתר כנטול דמי - ראה להלן תחילת פרק ז'.

ניטלו הקרניים

א. ניטלו קרני הבהמה [או אפי' קרן אחת]¹⁴⁶ עם עצם הזכרות שבתוכם ולא נשאר מהעצם כלום, הרי זה מום.¹⁴⁷ ויש שכתבו שאינו מום אלא כשנשארה במקום הקרן גומא וכגון שנעקרה הקרן בכח.¹⁴⁸

ב. ניטלו קרני הבהמה [או אפי' קרן אחת] עם חלק מעצם הזכרות (תמונות 92, 93), פסולה ואינה נפדית על מום זה.¹⁴⁹ ונחלקו הראשונים אם זהו דווקא בניטל רוב עצם הזכרות או אפילו מעט ממנו.¹⁵⁰

ג. ניטלו קרני הבהמה בלי עצם הזכרות שבתוכם, כשרה.¹⁵¹

94. עז שאין לה קרניים

עז שאין לה קרניים

ד. בהמה ממין העזים [בין זכר ובין נקבה]¹⁵² שאין לה קרניים מתחלת ברייתה, כשרה.¹⁵³ (תמונות 94, 95)

כבש שיש לו קרניים

ה. בהמה ממין הכבשים [בין זכר ובין נקבה] שיש לה קרניים, כשרה.¹⁵⁴ (תמונה 96, 97)

ואם ניטלו קרניה באופנים שנתבארו לעיל בסעיפים א'-ב', ראה הערה.¹⁵⁵

95. עז שיש לה רק קרן אחת מתחילת ברייתה

97. כבשה שיש לה קרניים

96. לרוב הכבשים בשנתם הראשונה אין קרניים

מקורות ומראי מקומות לעיון פרק ו - מומי הקרניים

ניטלו הקרניים

א. ניטלו קרני הבהמה [או אפי' קרן אחת]¹⁴⁶ עם עצם הזכרות שבתוכם ולא נשאר מהעצם כלום, הרי זה מום.¹⁴⁷ ויש שכתבו שאינו מום אלא כשנשארה במקום הקרן גומא וכגון שנעקרה הקרן בכח.¹⁴⁸

ב. ניטלו קרני הבהמה [או אפי' קרן אחת] עם חלק מעצם הזכרות, פסולה ואינה נפדית על מום זה.¹⁴⁹ ונחלקו הראשונים אם זהו דווקא בניטל רוב עצם הזכרות או אפילו מעט ממנו.¹⁵⁰

146. כ"כ התפא"י בחומר בקודש פ"ב אות כ"ח ודברי שאול יוסף דעת יו"ד סי' ש"ט ס"ב בסופו, ושו"ת דברי מלכיאל ח"א סי' ס"ג ד"ה אמנם.

147. בכורות מד. ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ד.

148. כ"כ רש"י בבכורות שם והטור יו"ד סי' ש"ט הוסיף דהיינו אם נעקרה בכח. וכתב בצפנת פענח פ"ה מהלכות לולב ה"ז דלרמב"ם הפסול מחמת שלא נשאר כלום מהקרן, אך לרש"י אין הפסול אלא משום שנעשית גומא במקום הקרן, ופסולה מטעם חרוץ כמ"ש החזו"א בכורות סי' כ"ה סק"י. ואמנם בסי' כ"ו סק"ט צידד דאפשר דהרמב"ם ג"כ נקט כפירש"י.

149. בכורות מד. ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ח. ובטעם הפסול כתב הרמב"ם שם משום שאינה מבחר נדריך, ונתבאר דיניה בספר תורת הקרבנות פרק ד' סעיף ו', עיי"ש בכל הפרטים. אולם החזו"א בכורות סי' כ"ו סק"ט נתקשה בטעם זה, וצידד די"ל דחשיב מום עובר, [וכן איתא ברדב"ז שם סוף הלכה ה', אולם בה"ד כתב כדברי הרמב"ם בהלכה ח' דפסולה משום מבחר נדריך].

150. עי' שו"ת דברי מלכיאל ח"א סי' ס"ג שדייק מלשון הרמב"ם [בה"ח שם ובה"ה לענין טלפיים] שכתב דפסולה אעפ"י שנשאר מעט מעצם הזכרות, ומדלא כתב דאפי' אם נשאר רובו פסולה כיון שניטל ממנו מעט, מוכח דס"ל דרק אם ניטל רובו פסולה. אולם הביא דמרש"י בסוף דף מד. מבואר דאם ניטל מעט מעצם הזכרות נפסלה, ורק בחתך הקרן מעל הזכרות כשרה, וכפשטות לשון הגמ' שם, וכ"ה בפ"י הר"ש והרא"ש פ"ב משנה ב', [וכן נקט הב"י יו"ד סי' ש"ט בקושייתו על הטור שם לענין טלפיים].

ג. ניטלו קרני הבהמה בלי עצם הזכרות שבתוכם, כשרה.¹⁵¹

עז שאין לה קרניים

ד. בהמה ממין העזים [בין זכר ובין נקבה]¹⁵² שאין לה קרניים מתחלת ברייתה, כשרה.¹⁵³

151. כמבואר בבכורות מד. בסוף העמוד שם.

152. כן מבואר בב"י ודרישה יו"ד סי' ש"ט דגם בזכר נאמר דין זה, דגם הוא כלול בלשון עז הנאמר בגמ'.

153. גמ' בכורות מד. והובא ברמב"ן והרא"ש בכורות פ"ו סי' ו', ובליקוטי הלכות סוף פ"ו. ועיין כס"מ פ"ב מאיסו"מ ה"ד שדן מה דעת הרמב"ם בזה, אולם במעשה רקח שם והר המוריה אות י"א נקטו בפשיטות דגם הרמב"ם מודה לדין זה.

כבש שיש לו קרניים

ה. בהמה ממין הכבשים [בין זכר ובין נקבה] שיש לה קרניים, כשרה.¹⁵⁴

ואם ניטלו קרניה באופנים שנתבארו לעיל בסעיפים א'-ב', ראה הערה.¹⁵⁵

כבשה שיש לה קרניים

עז

ומשמע בהר המוריה שם דפר שאין לו קרניים ג"כ נכלל בדין זה.

154. בכורות מד. והובא ברמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ד. ומבואר בב"ח יו"ד סי' ש"ט דכבשים זכרים שיש להם קרניים ג"כ נכללו בדין הגמ' דרחל שיש לה קרניים כשרה. [ולכאוי' כוונת הגמ' כשקרניה גדולות כשל עז. ואולם אם הם דומות ממש לשל עז יש לדון שתפסל משום שינוי כדלהלן פרק י"א סעיף י"ז. ויל"ע בזה].

155. עי' חסדי דוד בכורות פ"ד ה"ד שנקט דאינו מום, וטעמו דאי ניטלו קרניה היה נחשב מום א"כ גם קודם שניטלו היה לה להפסל דהא כל יתר כנטול דמי. ומוכח מדבריו דס"ל דכנטול דמי היינו כניטל אחר שנברא, דאי כניטל מעיקרו הא כך ראויה להיות מתחלת ברייתה, ולא שייך לדון מחמת יתר כנטול, ולעולם אם ניטלו אפשר דהוי מום. [ועיי"ש שנקט בדעת הכס"מ דהוי מום, ויל"ע מהיכן משמע כן. אמנם אי נימא שכן דעת הכס"מ, א"ש לשיטתו הא דלא אמרי' כל יתר כנטול דמי, עפ"י מש"כ בב"י יו"ד ס"ס מ"א (בדעת הרמב"ם) שכנטול דמי היינו מתחילת ברייתה]. וע"ע שו"ת חקרי לב יו"ד סי' ס"ה.

ואולם מדברי הרדב"ז בפ"ז מביא"מ שם משמע שפסל בניטלו קרניה מדכתב דכשיש לה קרניים כשרה משום דלא אמרינן כל יתר כנטול דמי. ומשמע דבניטלו ממש פסולה, והיינו ודאי בניטלו אח"כ [דהא בנולדה כך היינו דרך ברייתה]. אולם י"ל בדוחק דכוונתו שכיון שגם בניטלו אינה נפסלת שוב לא שייך יתר כנטול דמי, וצ"ע.

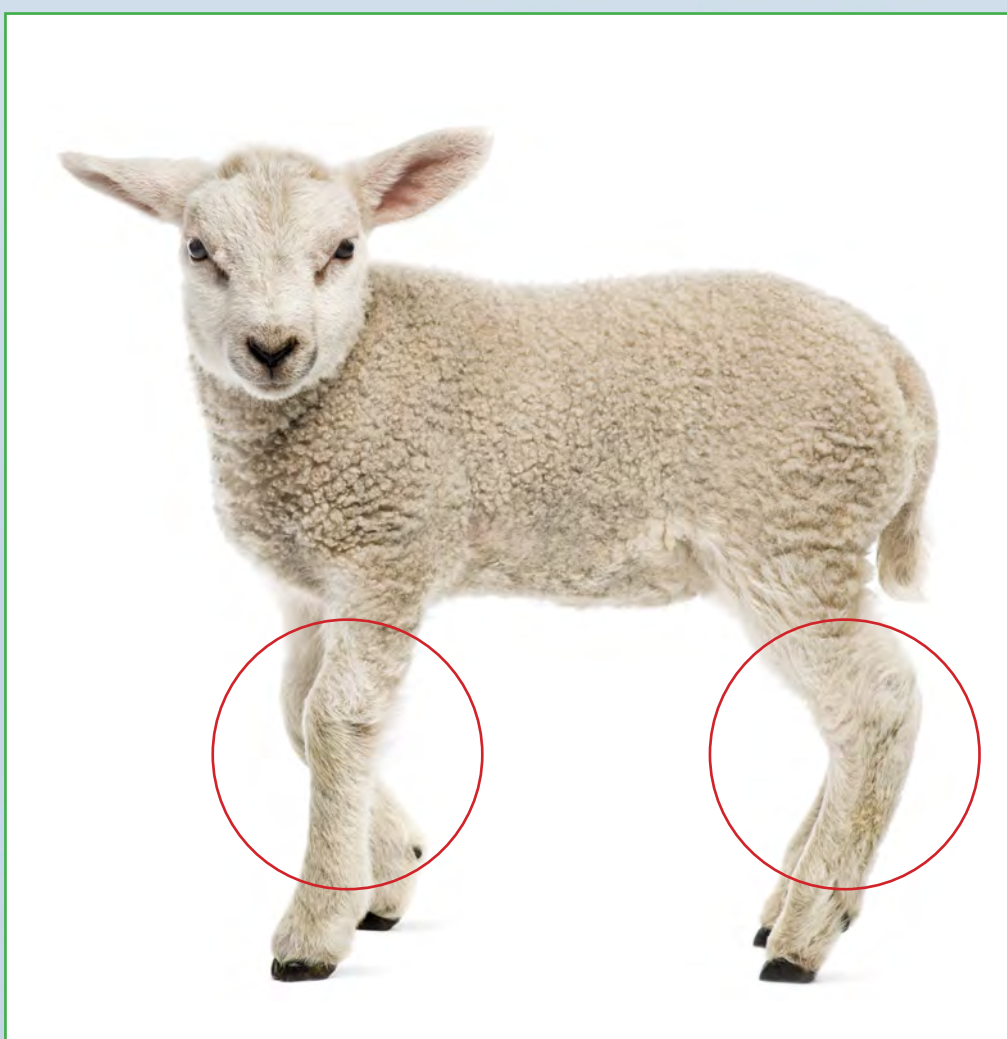
ומאחר שכולן כשרין... למה נמנו. כדי לידע יפה שאין למעלה ממנו והשנה והפחות שהרוצה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו. הרי נאמר בתורה והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב. אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו. האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו. כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו. הקדיש דר יקדיש מן היפה שבנכסיו וכן הוא אומר כל חלב לה' וגו'.

(רמב"ם עבודה זרה הלכות איסורי המזבח פ"ז הי"א)

פרק ז

מומי הרגליים

פרק ז מומי הרגליים

בעלת שלש או חמש רגלים

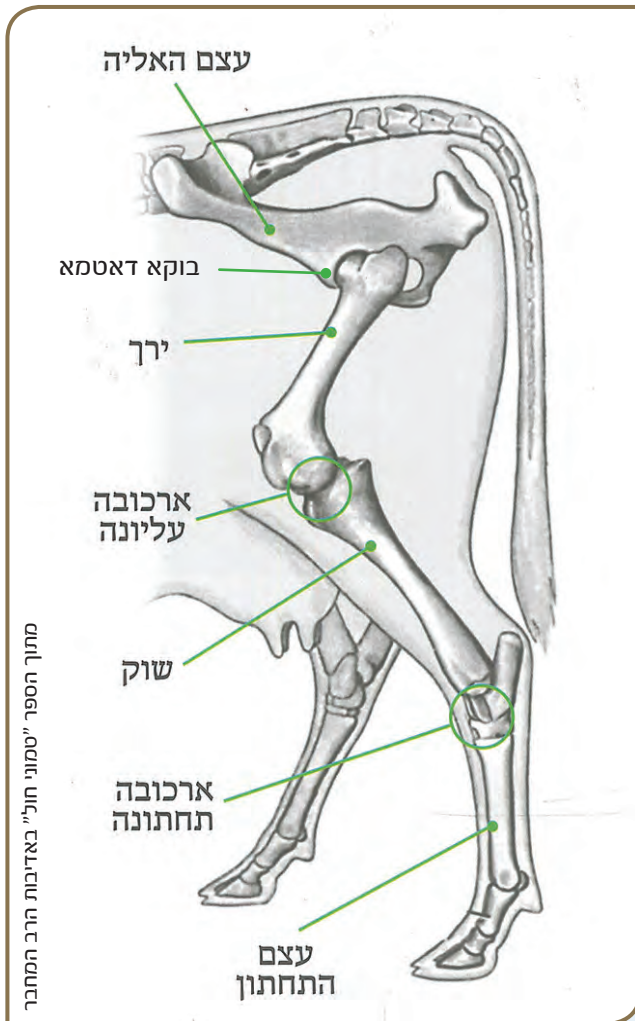
א. היו לבהמה שלש רגלים בלבד, (תמונה 98) בין אם נחתכה רגלה הקדמית או האחורית ובין אם נבראת כך מתחלת ברייתה, הרי זה מום. וכן אם היו לה חמש רגלים (תמונה 99) הרי זה מום.¹⁵⁶ וראה בהערה.¹⁵⁷

98. בהמה עם שלש רגלים שנחתכה רגלה

99. בהמה עם רגלים יתרות

100. מקום חיבור ירך הבהמה לעצם האליה

פיסח

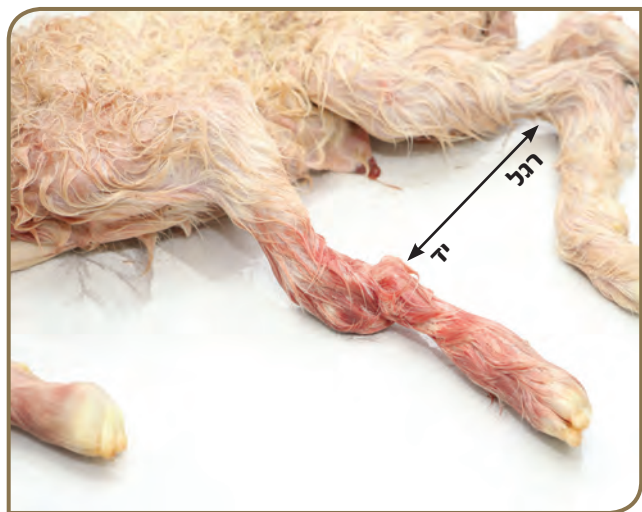
ב. בהמה שאינה יכולה לעמוד ולהשען על רגלה מחמת חולי הגורם לה קושי בדריסת הרגל, פסולה.¹⁵⁸ והוא הפיסח האמור בתורה.

ג. נשמטה ירך הבהמה ממקומה (תמונה 100) [ברגל והוא הדין ביד שנשמטה ממקומה¹⁵⁹] הרי זה מום.¹⁶⁰ וזהו השרוע האמור בתורה.¹⁶¹ וראה הערה.¹⁶²

ד. היתה רגל אחת ארוכה מחברתה, יש מהראשונים שכתבו שהוא מום [והוא השרוע האמור בתורה].¹⁶³ וראה הערה.¹⁶⁴

ה. היתה ירך אחת קבועה במקומה בתוך הכסל והשניה קבועה למעלה ממקומה על גבי הכסל, אפילו עומדות שני רגליה בשווה על הקרקע ואינה צולעת כלל, הרי זה מום.¹⁶⁵ ואם היו שתי הרגלים קבועים למעלה ממקומם על גבי הכסל, ראה הערה.¹⁶⁶

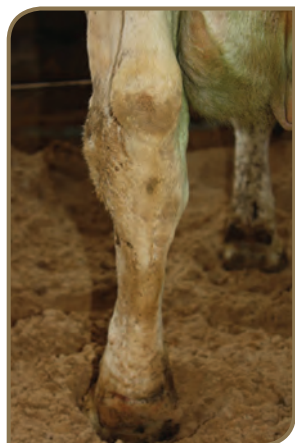

101. שבר במקום חיבור העצמות

102. שבר בידיים של הבהמה בין עצם לעצם

104. רגל נפוחה

103. רגל נפוחה

נשברה עצם ידה או רגלה

ו. נשברה עצם ידה או רגלה (תמונה 101) אף על פי שהעור והבשר קיימים ואין השבר ניכר מבחוץ, אם הוא ניכר בשעת הילוכה הרי זה מום.¹⁶⁷ וראה הערה.¹⁶⁸

ז. נשברה ידה או רגלה בין עצם לעצם במקום חיבורם, אינו מום.¹⁶⁹ (תמונה 102)

ח. אם נתרפא השבר ונתאחו העצמות שבר אל שבר במקומם, כתבו האחרונים שהבהמה כשרה להקרבה.¹⁷⁰ ואם ניכר עדיין שהיתה העצם שבורה מחמת שנשארה נפיחות במקום השבר, נחלקו האחרונים מה דינה.¹⁷¹

רגליה מבולמות

ט. היו רגליה [או ידיה] מבולמות הרי זה מום.¹⁷² ונחלקו הראשונים מהו ובאיזה אופן פוסל.

יש מהראשונים שפירשו שהכוונה שהיו רגליה צרות [קצרות ברוחבם]¹⁷³, ונחלקו לדעה זו באיזה אופן הוא מום. יש שביאר שאם העצם והבשר היו צרים באותה מדה אינו מום, ואם העצם צרה והבשר רחב למטה ובולט כלפי חוץ הרי הוא מום.¹⁷⁴ ויש שביאר שאם שניהם צרים במדה שווה אינו מום, ובאופן שהבשר צר והעצם רחבה כדרכה עד שהיא מגולה ובולטת בחוץ הרי זה מום.¹⁷⁵

ויש שנקטו בכוונת אחד מהראשונים שהיו רגליה קצרות מפני שהם מחוברות בתחילתם ומחמת זה גם פסיעותיה קצרות.¹⁷⁶ ובזה יש חילוק שאם העצם והבשר מחברים את שתי הרגליים אינו מום, אבל אם עצמות הרגליים קצרות והבשר ארוך כדרכו ומחמת כן הוא יוצא ונמשך לצד הרגל הרי זה מום.¹⁷⁷

ויש מהראשונים שפירשו שהכוונה שהיו רגליה נפוחות,¹⁷⁸ (תמונה 103, 104) ואפילו היתה רגלה אחת נפוחה הוא מום.¹⁷⁹ וכל זה רק כשהיתה כן מתחלת ברייתה, אבל אם נעשה הדבר על ידי רוח וכיו"ב אינו מום.¹⁸⁰

מקורות ומראי מקומות לעיון

פרק ז - מומי הרגליים

בעלת שלש או חמש רגלים

א. היו לבהמה שלש רגלים בלבד, בין אם נחתכה רגלה הקדמית או האחורית ובין אם נבראת כך מתחלת ברייתה, הרי זה מום. וכן אם היו לה חמש רגלים הרי זה מום.¹⁵⁶ וראה בהערה.¹⁵⁷

156. משנה בכורות מ. ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ה, והובא בטור יו"ד סי' ש"ט. והטעם דחמש רגלים ג"כ הוי מום הוא מדין יתר כחסר. והנה הטור הביא פסול זה דחסר ויתר רק לגבי ידיים דהיינו הרגלים הקדמיות, והטעם משום דאיתא בגמ' שם ובחולין נח. דחסר ויתר ברגל הויא ג"כ טריפה, וא"כ לענין היתר הבכור אין נפ"מ במום זה כיון שאסור באכילה. אולם הרמב"ם סתם בזה, והטעם כתבו האחרונים משום דלגבי האיסור לגבוה אין נפ"מ במה שהוא ג"כ טריפה, אולם גם הוא מודה דבכה"ג אינו נפדה כיון שאין פודין את הטריפה להאכילה לכלבים, וכמבואר בספר תורת הקרבנות פרק ד' סעיף כ"ה. ועי' להלן בהערה הבאה.

157. יש לדון אם כל הפסול הוא דווקא באופן שהיתה חסרה [או יתרה] מן הארכובה ולמעלה, וכמו לענין טריפה דאינה אלא בנחתכה רגלה מהארכובה ולמעלה כדאיתא בשו"ע יו"ד סי' נ"ה (עיי"ש פרטי הדינים), או דהכא בכל גווני הוי מום, וכמו שמצינו בנחתכה ידה דל"ה טריפה ומ"מ חשיב מום. [ונפ"מ בדין יתר, דאילו לגבי חסר, כל שנחתכו טלפיה עם עצם הזכרות שבתוכם חשיב מום כדלקמן פרק ט' סעיף א', אמנם בנבראת כך מתחילה יש לעיין]. ולכאוי יש להוכיח מזה שהעמידה הגמ' את המשנה שהבכור נותר במום זה דווקא בחסר או יתר יד, אבל ברגל דהוי נמי טריפה אין נפ"מ בבכור. ואם המום פוסל אף בחסר או יתר מארכובה ולמטה, דבכה"ג אינה טריפה, למה לא העמידו המשנה באופן כזה ונימא דמיירי בין ביד ובין ברגל כסתומת לשון המשנה שלא חילקה בין יד לרגל. וכן מוכח גם בדברי הטור שלא הביא שניתן להתיר הבכור בחסר ויתר ברגל, באופן זה שאינו נעשה טריפה. ואולם בשפ"א בכורות מ. ומעשי למלך פ"ב מאיסו"מ ה"ה מבואר דהוי מום, וכן בספר אברהם יגל (מפרשי הרמב"ם) צידד בדעת הרמב"ם דהוי מום, וביאר דמה"ט הביא הרמב"ם מום חסר ויתר ברגל כיון שבאופן זה אינו נעשה טריפה וחשיב מום, וכן נראה מדברי הר המוריה שם ושי למורא בכורות מ. וכ"ה בשטמ"ק בכורות נז. אות י"ח.

פיסח

ב. בהמה שאינה יכולה לעמוד ולהשען על רגלה מחמת חולי הגורם לה קושי בדריסת הרגל, פסולה.¹⁵⁸ והוא הפיסח האמור בתורה.

ג. נשמטה ירך הבהמה ממקומה [בין ביד ובין ברגל]¹⁵⁹ הרי זה מום.¹⁶⁰ וזהו השרוע האמור

158. בפרשת אמור (ויקרא כ"א י"ח) ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ט מבואר דפיסח הוי מום, ואיתא בתו"כ שם (פרשתא ג' ה"ז) דבין פסח בשתי רגליו ובין פסח ברגלו אחת חשיב מום. וביארו האחרונים (שו"ת חת"ס ח"ו סי' כ"א, מלבי"ם על התו"כ שם וחזו"א בכורות סו"ס כ"ה) דפיסח היינו מי שאינו יכול לעמוד על רגלו מחמת חולי, וכשהוא הולך נראה כדולג ופוסח מחמת שדריסת רגלו קשה עליו. ועיין בחת"ס שם שכתב דמום זה ניכר גם כשעומד ואינו הולך, בזה שאינו נשען על רגלו מחמת הקושי.

ועיין בפירוש הרא"ם ושפתי חכמים ויקרא שם (ד"ה שרוע) שפירשו דפיסח היינו מי שרגלו אחת קצרה מחברתה והשניה כשיעור הרגיל, [ואינו דומה לדין שרוע שהובא להלן בסעיף ד', דשם מיירי שאחת כשיעור הרגיל והשניה ארוכה יותר]. וכעיי"ז כתב בהדרת הקודש על הרמב"ם שם בחה"ק בתחלת דבריו. והנה החזו"א הקשה ע"ז מדברי התו"כ דישי פיסח ברגל אחת ויש פיסח בשתי רגליו, ולפירוש זה לא יתכן פיסח בשתי רגליו, [והוסיף שמי שרגלו אחת קצרה מחברתה הוא בכלל שרוע]. אולם מהרא"ם שהביא את התו"כ משמע שנקט שאם שתי רגליו קצרות חשיב פיסח בשתי רגליו [והיינו כשאין הליכתו קלה עליו], והוסיף שגם כשרגלו אחת קצרה מחברתה הוא בכלל פסח, אבל אין הפסול מחמת שהיא קצרה מחברתה אלא משום שהיא קצרה מרגל בהמה רגילה.

159. כ"כ הפלתי יו"ד סי' נ"ה סק"ג, וכן הובא ברש"ש בשם הרע"ב בדפו"י עיי"ש.

160. משנה בכורות מ. שחול שנשמטה ירכו, רמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ט וטור יו"ד סי' ש"ט. וכתב רש"י דהא דאיתא בחולין נד: דירך הרגל שנשמטה ממקומה הוי טריפה, היינו דווקא כשנתעכלו ניביו ומחמת כן יצא ממקומו [וכמו שנפסק בשו"ע יו"ד סי' נ"ה סעיף ב' ע"ש פרטי הדינים בזה], ובכה"ג אינו נפדה ואין הבכור נותר לאכילה במום זה, אבל כאן מיירי

בתורה.¹⁶¹ וראה הערה.¹⁶²

ד. היתה רגל אחת ארוכה מחברתה, יש מהראשונים שכתבו שהוא מום [והוא השרוע

האמור בתורה].¹⁶³ וראה הערה.¹⁶⁴

ה. היתה ירך אחת קבועה במקומה בתוך הכסל והשנייה קבועה למעלה ממקומה על גבי הכסל, אפילו עומדות שני רגליה בשווה על הקרקע ואינה צולעת כלל, הרי זה מום.¹⁶⁵ ואם היו שתי הרגלים קבועים למעלה ממקומם על גבי הכסל, ראה הערה.¹⁶⁶

אפילו כשלא נתעכלו הניבים. ועיין שו"ת השיב משה יו"ד סי' נ"ז דמ"מ רק ביצא לגמרי ממקומו הוי מום ולא כשאחזתו רפויה באותו מקום. [והנה ברמ"א שם סוף ס"ב כתב דכיון שאין אנו בקיאים בנתעכלו הניבים, יש להחמיר דהוי טריפה בכל גווי מלבד בהפסד מרובה. ולפי"ז א"א לפדות גם בלא נתעכלו]. ובתוס' כתבו דכאן הוי מום אפילו באופן שהיתה כן מתחלת ברייתה, וכתבו האחרונים (כנה"ג יו"ד סי' נ"ה הגב"י אות ל"ו ופמ"ג בשפ"ד שם סק"ח) דגם רש"י מודה בזה, ושיטת הפמ"ג דלדעת רש"י הוי נמי טריפה, עיי"ש מה שהביא בדין זה.

ועיין כנה"ג שם בהגב"י אות כ"ד שכתב דשמוטת הירך ניכרת מחיים מחמת שהצד שבו נשמטה הירך נראה כחוש יותר מהצד השני, ומשמע דאינו ניכר בהליכת הבהמה כיון שאפשר שתלך כראוי. ואולם בשו"ת השיב משה שם לא התיר בכור בהמה באופן זה שהולך כראוי ומקום המום כחוש מהצד השני, ומבואר בדבריו שם שבמקום שנשמטה הירך צריך להיות בולט יותר, וצ"ע.

161. כ"כ הרמב"ם שם, וכן איתא לפנינו בתו"כ אמור פרשתא ג' ה"ט ופרק ז' ה"ו שרוע שנשמטה יריכו (ועיין בפירוש רבינו הלל וקרובן אהרן שם), וכ"ה בפ"י הרוקח עה"ת. ובשו"ת חת"ס יו"ד סי' נ"ו ביאר שכן דעת התוס' בבכורות מ., דהא דאיתא התם בברייתא דשרוע היינו נשתרבה יריכו הכוונה שנשמטה יריכו. אמנם משמע בדבריו דאף רש"י שם שנקט דשרוע היינו מי שיריכו אחת גדולה מחברתה (כדלהלן בסעיף הבא), מודה דגם נשמטה יריכו הוי בכלל שרוע, וכן משמע בפ"י הרא"ם ויקרא כ"ב כ"ג, וכ"כ בעל יד דוד במנחת עני ערך שרוע.

162. עיין פלתי יו"ד סי' נ"ה סק"ג שנקט בדעת התוס' בבכורות שם דאם נשמטה הירך ולא נתעכלו הניבים הוי מום עובר כיון שאפשר שתתרפא וכמ"ש הר"ן בחולין נד: דמה"ט אינה טריפה. ואולם עיין שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' שט"ז דרק היכא דעפ"י רוב עובר המום, חשיב מום עובר, והכא משמע דאין לה רפואה ברוב המקרים דהא לרב מתנא בחולין שם הויא טריפה גם בלא נתעכלו הניבים, וס"ל דאין לה רפואה כלל, ולדידן כיון דמיעוט מתרפאות שוב אינה בכלל טריפה, וא"כ לכאוי הו"ל מום קבוע כיון דברוב הפעמים אינו עובר. ועי' בזה.

163. כ"כ רש"י בכורות מ. ד"ה שנשתרבה ורגמ"ה שם, וכן הוא בטור יו"ד סי' ש"ט ע"י ב"י שם. [והנה לשון רש"י שם שאחת מירכותיו גדולה מחברתה, ונקט החזו"א בכורות סי' כ"ה סק"כ דהיינו שנשמטה יריכה. אולם מדברי רש"י בבכורות ג: ופסחים מב. ובפירושו עה"ת ויקרא כ"א י"ח וכ"ב כ"ג מבואר דהכוונה ארוכה מחברתה, ושייך בכל האיברים כמו שכתב שם]. וע"ע בפ"י הר"ש משאנן והראב"ד על התו"כ אמור פרשתא ג' ה"ט (ופרק ז' ה"ו) שנראה מדבריהם שגרסו בתו"כ שרוע שנשתרבה יריכו, ופירשו שם דהיינו שרגל אחת ארוכה מחברתה. ובהנהות הגר"א שם גרס כלפנינו שנשמטה יריכו, אך פירש דהכוונה שהיא ארוכה מחברתה, והוא לשיטתו בהנהותיו לבכורות מה: במנין המומין שמנה מום דשרוע בנפרד, כמ"ש הטור וכמו שהעיר החזו"א שם. ועיין לעיל שלדעת הרבה ראשונים הרי זה נכלל בשרוע האמור בתורה.

ואם היתה רגל אחת קצרה מחברתה, דעת הרא"ם (ויקרא כ"א י"ח) דאינו בכלל שרוע ופסולה משום פיסח. אולם החזו"א שם נקט דהוי בכלל שרוע. ונפ"מ בזה בכל האיברים. 164. הנה לדעת הרמב"ם והראשונים דס"ל דשרוע היינו שנשמטה יריכו, לכאוי בכה"ג אינו מום כלל, וכמו שמצינו באוזן גדולה ואוזן קטנה דלדעת הרמב"ם כשרה כמובא לעיל פרק ב' סעיף י"ב, [ומה שנתבאר בפרק ג' סעיף ו' שעין גדולה ועין קטנה הוי מום, היינו מחמת השינוי שדומה למין אחר כמבואר בגמ' בכורות ג:]. אולם בלחם יהודה על הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ט מבואר דגם זה הוי בכלל שרוע, ונכלל בדברי הרמב"ם בדין שהובא בסעיף הבא, וכן משמע במעשה רוקח שם.

165. משנה וברייתא בכורות מ. הכסול שרגלו אחת בתוך הכסל ורגלו אחת על גבי הכסל, וברמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ט איתא שאחת מירכותיו גבוהה מחברתה. וכתב בשו"ת חת"ס יו"ד סי' נ"ו (והובא בפ"ש יו"ד סי' נ"ה סוף סק"ד) דהיינו אפי' אם כלו רגליה בשווה. ומום זה לדעת הרמב"ם הוא ג"כ בכלל שרוע כמו שמשמע בכמה אחרונים (והובאו בהערה הקודמת, ועי' בהערה הבאה), אולם בדעת רש"י נחלקו האחרונים מהו טעם הפסול כמבואר בהערה הבאה.

166. עי' גור אריה (ויקרא כ"א י"ח) שצייד דשרוע אינו

נשברה עצם ידה או רגלה

ו. נשברה עצם ידה או רגלה אף על פי שהעור והבשר קיימים ואין השבר ניכר מבחוץ, אם הוא ניכר בשעת הילוכה הרי זה מום.¹⁶⁷ וראה הערה.¹⁶⁸

דווקא כשאבר אחד גדול מחבירו כדעת רש"י, אלא באופן שנשמטה יריכה כמו שהובא בתורת כהנים, ועל פי זה כתב דאפי' באופן ששתי רגליה ע"ג הכסל פסולה. ולפי"ז לדעת רש"י אי נימא כמ"ש המער"ק פ"ז מביא"מ ה"ט ובאר בשדה עה"ת (ממפרשי רש"י) דהוי בכלל שרוע, לא יחשב מום כששתי רגליה ע"ג הכסל, כיון שאין שינוי בין האיברים. ואולם החזו"א בכורות סי' כ"ה סק"כ נקט דג"ז הוי מום לרש"י, דאין פסולו מטעם שרוע אלא מחמת עצם השינוי משאר בהמות. 167. משנה בכורות מ. ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ט, וכ"ה בטור יו"ד סי' ש"ט. וזהו שבור האמור בתורה לגבי מומי בהמה (ויקרא כ"ב כ"ב). וביאר החזו"א בכורות סי' כ"ה סק"י דמיירי שהעור והבשר קיימים ולכך צריך שיהיה ניכר בשעת הילוך, אבל באופן שנפגם העור והבשר, אפי' נפגם מעט מהעצם הוי מום גלוי ופסולו מדין חרוץ, וכמבואר להלן פרק י"א סעיף ח' עיי"ש פרטי הדינים בזה.

והנה רש"י בכורות ביאר דהשבר ניכר בשעת הילוכה מחמת שצולעת, וכתב החת"ס ח"ו סי' כ"א דמזה מוכח שצולע אינו פסול מדין פיסח, וע"כ דפיסח הוא מי שדולג ופוסח מחמת שדריסת רגלו קשה עליו, וכן נקטו האחרונים שהובאו לעיל פרק ז' סעיף ב' ובהערה שם.

ואולם הנצי"ב במרומי שדה בכורות מ. נקט דצולע פסול מדין פיסח, וכאן מיירי שאינה צולעת אלא שהשבר עצמו ניכר בשעת הילוכה, והגיה ברש"י שפוסע במקום שצולע, וכע"ז הלשון בפ"י רבינו גרשום שכשהולך נראה השבר.

ואם אין המום ניכר בזמן הילוכה חשיב מום שבסתר וכשרה להקרבה, מלבד היכא שנפגם העור והבשר שנתבאר דינה בפרק י"א סעיף ח' בדין חרוץ בעצם.

168. עיין כס"מ שדייק בדברי הרמב"ם שם דהיכא שנשברה עצם היד, לא סגי שיהיה ניכר השבר בשעת מלאכה אלא צריך שיהיה ניכר מחמת עצמו. אמנם בהר המוריה אות ל' צידד דכ"ז לגמי מומי אדם אבל בבהמה א"צ שיהיה ניכר אלא בשעת מלאכה. והטעם בזה, דבאדם יש חילוק בין היד לרגל כיון שהיד משמשת הרבה למלאכות קלות, ואם אין המום ניכר אלא כשעוסק במלאכות כבדות לא חשיב מום שבגלוי, ומשא"כ הרגל משמשת הרבה להילוך הוי מום שבגלוי כשניכר בשעת ההילוך. וכ"ז באדם אבל בבהמה דגם היד משמשת להילוך, שפיר הוי מום שבגלוי כשניכר בו המום רק בשעת הילוכה. ועיי"ש שהוסיף דאפשר לבאר גם בדברי הרמב"ם דמיירי כשניכר המום ביד בשעת מלאכה, וכפשטות דברי הגמ' דבין ביד ובין ברגל סגי בזה.

ז. נשברה ידה או רגלה בין עצם לעצם במקום חיבורם, אינו מום.¹⁶⁹

ח. אם נתרפא השבר ונתאחו העצמות שבר אל שבר במקומם, כתבו האחרונים שהבהמה כשרה להקרבה.¹⁷⁰ ואם ניכר עדיין שהיתה העצם שבורה מחמת שנשארה נפיחות במקום השבר, נחלקו האחרונים מה דינה.¹⁷¹

רגליה מבולמות

ט. היו רגליה [או ידיה] מבולמות הרי זה מום.¹⁷² ונחלקו הראשונים מהו ובאיזה אופן פוסל.

יש מהראשונים שפירשו שהכוונה שהיו רגליה צרות [קצרות ברוחבם]¹⁷³, ונחלקו לדעה זו באיזה אופן

169. כן מבואר מדברי החת"ס אה"ע ח"ב סי' צ"ג בסוף התשובה.

170. כן מוכח בשו"ת טוב טעם ודעת מהדורא תליתאה ח"ב סי' קס"ט ושו"ת קהלת יעקב חיו"ד סי' י"ב (נדפס אחר סי"ד), שנחלקו באופן שהובא בהמשך הסעיף, ומבואר שם דאם נתרפאה לגמרי כשרה. וכן נתבאר לעיל פרק א' סעיף ו'. ועיי' בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' שט"ז, טל תורה בכורות מ. ומעשי למלך פ"ז מביא"מ ה"ט שהקשו אמאי שבר יד ורגל חשיב מום קבוע, הא יש לו רפואה, דעיי' קשירת האבר מתחברים השברים, עיי"ש. וכתב המהר"ם שיק דכיון שברוב הפעמים אין השברים מתחברים חשיב מום קבוע, דאזלין בתר רוב ככל דיני התורה. וראה להלן בהערות מה שהובא עוד בזה.

171. דעת הגר"ש קלוגר בשו"ת טוטו"ד שם דאיי"ז מום כלל שהרי נתרפאה לגמרי, והנפיחות שנשארה שם אינה נחשבת למום כלל. אולם בשו"ת קהלת יעקב שם נקט דכיון שלא נתרפאה לגמרי כפי שנראה מהנפיחות שבמקום השבר, חשיב שיש לה עדיין מום קבוע אף שהולכת כראוי ואינה צולעת כלל, ועיי"ש עוד מה שהאריך בזה.

172. גמ' בכורות מ: ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ט, ושם איתא לענין רגלים, וכתבו הרדב"ז שם והב"ח יו"ד סי' ש"ט שכן הדין בידיה מבולמות [וכן הגירסא לפנינו בטור פרוסות ידו, ועיי"ש בב"ח דיש גורסים רגליו]. ואיתא בברייתא בגמ' שם מחמת הרוח [ולהרבה ראשונים הגירסא הרווח] אינו מום, מחמת העצם [ובתוספתא פ"ד ה"ד הגי' עצמו] הרי זה מום. ובהמשך הסעיף יתבארו שיטות הראשונים בפירוש הלשון מבולמות ובחילוקי המקרים שהוזכרו בברייתא.

173. כן לשון רש"י שם קצרות ברוחבם (וכן נקט הרא"ש שם סי' ה'), וממה דאיתא לפנינו בהמשך דברי רש"י "שלא היו רחבין כל כך" מוכח דכוונתו שהיו צרות, [ועיי' להלן

נפוחות¹⁷⁸, תמונה ואפילו היתה רגלה אחת נפוחה הוא מום.¹⁷⁹ וכל זה רק כשהיתה כן מתחלת ברייתה, אבל אם נעשה הדבר על ידי רוח וכיו"ב אינו מום.¹⁸⁰

הוא מום. יש שביאר שאם העצם והבשר היו צרים באותה מדה אינו מום, ואם העצם צרה והבשר רחב למטה ובולט כלפי חוץ הרי הוא מום.¹⁷⁴ ויש שביאר שאם שניהם צרים במדה שווה אינו מום, ובאופן שהבשר צר והעצם רחבה כדרכה עד שהיא מגולה ובולטת בחוץ הרי זה מום.¹⁷⁵

ויש שנקטו בכוונת אחד מהראשונים שהיו רגליה קצרות מפני שהם מחוברות בתחילתם ומחמת זה גם פסיעותיה קצרות.¹⁷⁶ ובזה יש חילוק שאם העצם והבשר מחברים את שתי הרגליים אינו מום, אבל אם עצמות הרגליים קצרות והבשר ארוך כדרכו ומחמת כן הוא יוצא ונמשך לצד הרגל הרי זה מום.¹⁷⁷

ויש מהראשונים שפירש שהכוונה שהיו רגליה

דהשטמ"ק והב"ח הניהו בדבריו שם]. וכן כתב הטור יו"ד סי' ש"ט, ומבאר בב"י דהטור פירש כרש"י. [וע"ע מה שפי' רגמ"ה וצ"ב, ושמה כוונתו דטלפיה חדות כטלפי חיה, עי' תוס' חולין נט. ד"ה אלו, אולם המשך דבריו עדיין צ"ע].

174. רש"י שם לפי ביאור זה שכוונתו שהיו רגליה צרות. ולדעת רש"י והטור הגירסא בברייתא מחמת הריוח אינו מום ומחמת העצם הוי מום וכדלעיל פרק ה' סעיף ו'.

175. כן כתב הטור שם, ובדברי חמודות אות י"א וערוה"ש יו"ד שם העירו דזה להיפך מפירש"י בפרט זה.

176. עי' שטמ"ק בבכורות שם אות ט"ז שמחק ברש"י את המילים "שלא היו" רחבין כל כך, ונראה דלפי זה הכוונה שהיו הרגליים רחבות ומחוברות ולא היה ריוח ביניהם מחמת זה, [ומש"כ רש"י על כפות הרגלים צ"ב לפי"ז, ובלא"ה לא שייך כפות רגלים בבהמה]. וכן מבאר להדיא בב"ח שהגיה שלא היו "הפסיעות" רחבין כל כך, והיינו כנ"ל דמחמת שהיו רגליה קצרות כיון שהיו מחוברות בתחילתם לא היו פסיעותיה רחבות, וזה דומיא דפיו בלום שנתבאר באותה ברייתא שגם שם אם היו העצם והבשר סותמים חלק מפתח הפה אי"ז מום, וכן הכא אינו מום ככה"ג ששניהם ממלאים את הריוח שבין הרגלים כדלהלן.

177. כן מתבאר מדברי רש"י שם לפי פירוש זה. והנה לכל הביאורים לכא' אף כשהיה המום ברגל אחת הוי מום, וכמ"ש הרדב"ז בדעת הרמב"ם והובא להלן בהמשך הסעיף. אמנם לפי השטמ"ק והב"ח ברש"י משמע דאין המום מה שהבשר ארוך כדרכו והעצם קצרה אלא רק היכא שהיו רגליה מבולמות דהיינו מחוברות בתחילתם. ויל"ע בזה.

178. כן פירשו הרדב"ז ומהריק"ו וכס"מ בדעת הרמב"ם ה"ז וה"ט, וכמו בפיו בלום, וגירסת הרמב"ם בברייתא מחמת הרוח אינו מום ומחמת עצמו ה"ז מום, וכמו שהובא לעיל פרק ה' סעיף ו' בהערות.

179. רדב"ז שם הנ"ל.

180. כ"ה ברמב"ם שם. והנה דעת הסמ"ג ל"ת ש"ח בפ"י פיו בלום כדעת הראשונים דהכוונה שהיה קצר וסתום וגרס בחילוקי הדינים בברייתא כג"ה הרמב"ם וכמו שהובא בפרק ה' שם. אמנם ברגליו מבולמות לא ביאר כלום אלא העתיק כהרמב"ם, ובדברי מהריק"ו בה"ט מבואר דאי גרסינן כרמב"ם בברייתא א"א לפרש רגליו מבולמות שהם סתומות אלא בדוחק גודל. ואולם י"ל דהסמ"ג חילק בין לשון בלום ללשון מבולמות, ופירש דמבולמות היינו נפוחות כרמב"ם, ובזה א"ש היטב החילוק בין מחמת הרוח למחמת עצמו וכדעת הרמב"ם. ועי' בזה.

פרק ח

מומי הזנב

פרק ח
מומי הזנב

מראה כללי של זנב בהמה טהורה

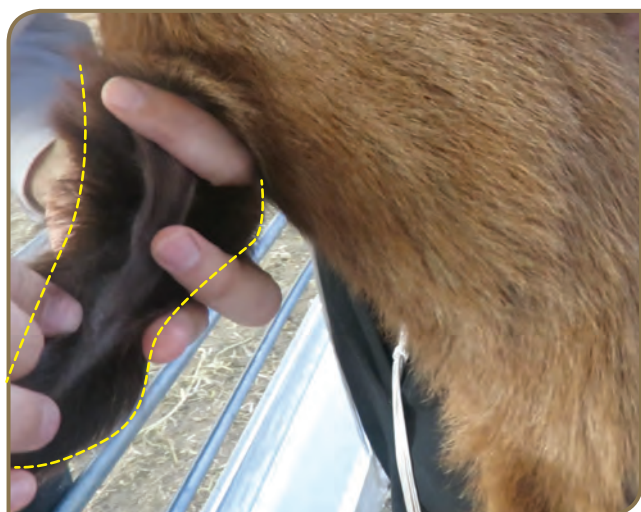

107. זנב כבשה וטלה

106. זנב כבש מראה מבחוקן.

109. זנב גדי מצידו הפנימי

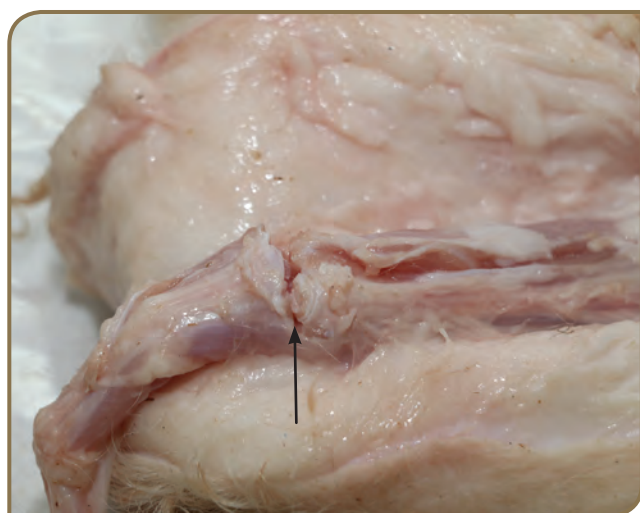
108. גדי שלם, ניכר הזנב הקצר בשונה מכבש

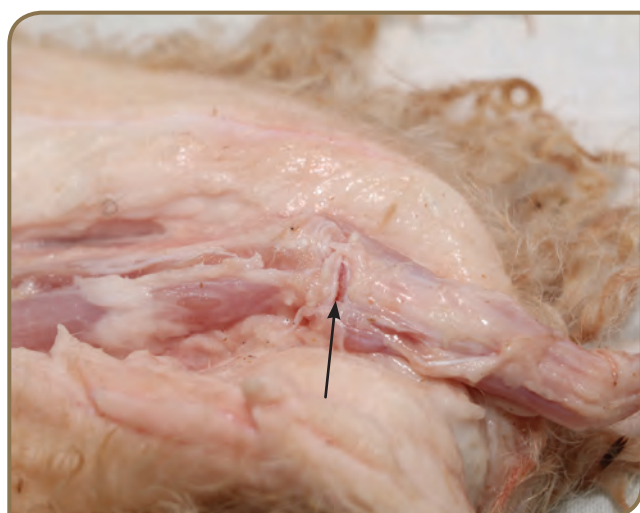
110. מראה כללי של עצם זנב הכבש ללא העור

111. נפגמה עצם הזנב שלא במקום חיבור החוליות. בתוך העיגול המסומן ניכרת הקליפה הלבנה שנקלפה וחסרה מהעצם.

113. נפגמה עצם הזנב במקום חיבור החוליות

114. נפגמה עצם הזנב בין החוליות

נפגמה עצם הזנב

א. נפגמה אחת מהעצמות שבחוליות הזנב הרי זה מום.¹⁸¹ (תמונה 111)

ואם נפגם בין העצמות במקום חיבורם אינו מום.¹⁸² (תמונות 112, 113, 114)

ראש הזנב מחולק לשנים

ב. היה ראש הזנב התלוי למטה מחולק לשני זנבות שבכל אחד מהם יש עצם, הרי זה מום.¹⁸³

112. מקום חיבור חוליות הכבש

נקלף בראש הזנב

ג. יש מהראשונים שכתבו שאם נקלפו העור והבשר בראש הזנב התלוי למטה ונשארה העצם מגולה, (תמונה 115, 116, 117) הרי זה מום, אולם לדעת שאר הראשונים אינו מום.¹⁸⁴

בשר בין החוליות

ד. היו חוליות הזנב רחוקות זו מזו ויש ביניהם בשר ברוחב אגודל, הרי זה מום.¹⁸⁵ (תמונה 118)

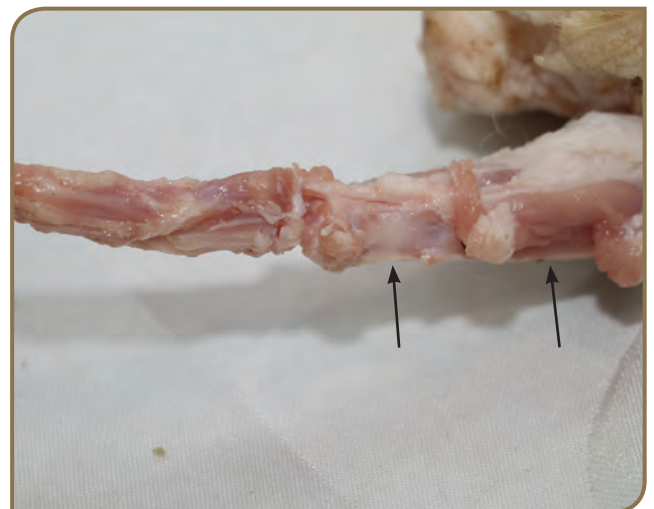
115. נקלף העור בראש הזנב התלוי למטה, אך לא נקלף הבשר שעל העצם.

116. נקלף העור בראש הזנב התלוי למטה, אך לא נקלף הבשר שעל העצם.

118. זנב כבש עם סימון חלק מהחוליות. אין מרחק ברוחב של שיעור אגודל (שהוא בשיעור הקטן ביותר 2 ס"מ) בין חוליא לחוליא.

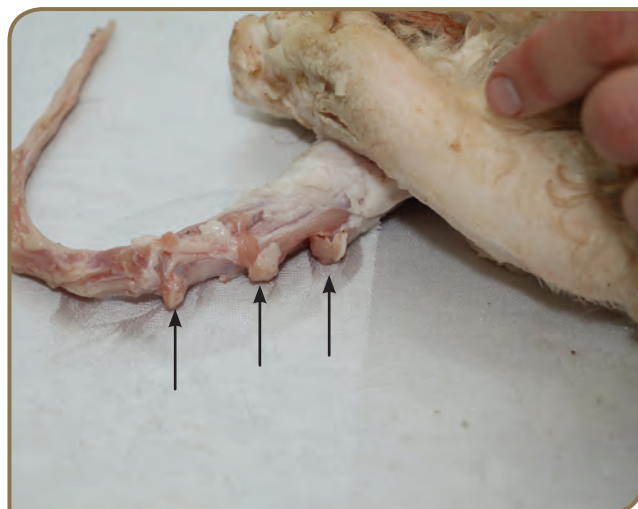
117. נקלף הבשר מהעצם שלא בראש הזנב. החץ השמאלי מסמן למקום שבו נקלף הבשר ונתגלתה העצם, לעומת המקום המסומן בחץ הימני, שבו העצם לא נתגלתה.

119. זנב הטלה מצד שמאל קצר, ויש לבדוק אם יש בו שלוש חוליות. התמונה להמחשה בלבד.

121. זנב הנדי, ניכר שזנבו קצר משל כבש

120. זנב כבש רגיל שיש בו לפחות שלוש חוליות

123. במקום זה ניכרת העצם הבולטת בגמל.

122. מקום הערקוב לשיטה א'

זנב קצר

ה. בהמה ממין הכבשים שזנבה קצר ואין בו אלא שתי חוליות, (תמונה 119) הרי זה מום, ואם יש בו שלש חוליות אינו מום. (תמונה 120) ובהמה ממין העזים שזנבה קצר ואין בו אלא חוליה אחת, הרי זה מום, ואם יש בו שני חוליות אינו מום.¹⁸⁶ (תמונה 121) ו. עגל שאין זנבו מגיע לערקוב, לדעת רוב הראשונים הרי זה מום.¹⁸⁷ ונחלקו הראשונים היכן מקום הערקוב. יש שכתבו שהוא במקום החיבור שבין עצם הירך לשוק, והוא המקום שבגמל בולטת עצם.¹⁸⁸ (תמונות 122, 123)

123. א. מקום הערקוב לשיטה ב'

ויש שכתב שהוא במקום החיבור שבין הארכובה לשוק (תמונה 123א), ואם אינו מגיע עד לאותו מקום הרי זה מום.¹⁸⁹ ויש מהראשונים שכתבו שבכל האופנים אינו מום.¹⁹⁰ מכל מקום יש שכתב שגם לדעה זו אם אין בו אלא שתי חוליות הרי זה מום.¹⁹¹

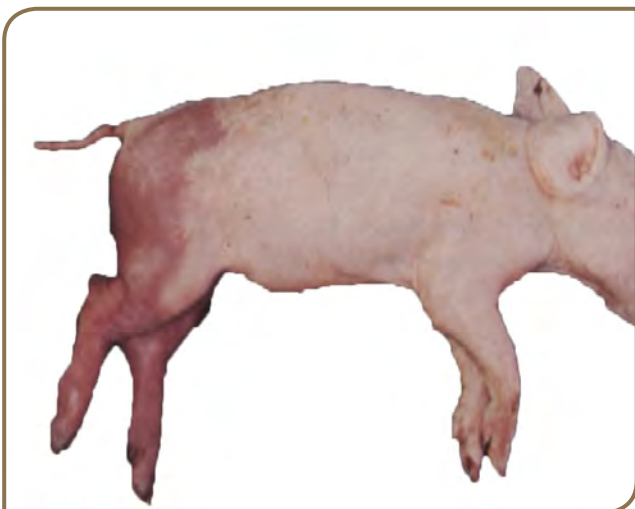
זנב עגול

ז. היה זנב הגדי [או הטלה] עגול כשל חזיר (ראה השוואה בתמונות 124, 125) אעפ"י שהוא עב, לדעת רוב הראשונים הרי זה מום.¹⁹² [ויש שהצריך לדעת חלק מהאחרונים שיהיה עגול ודק כשל חזיר.¹⁹³] ולדעת כמה מהראשונים בכל האופנים אינו מום.¹⁹⁴

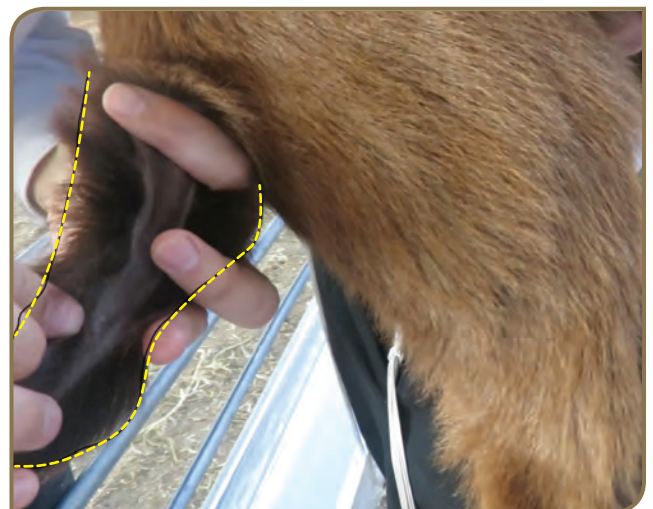
זנב רך

ח. היה זנב הגדי רך לדעת כמה ראשונים הוא מום¹⁹⁵ [ויש מהם שהצריכו שיהיה רך ודק לדעת חלק מהאחרונים.¹⁹⁶], ולדעת רוב הראשונים זנב רך אינו מום כלל.¹⁹⁷ ואם היה הזנב דק ראה הערה.¹⁹⁸

ההבדלים בין זנב הגדי והטלה לזנב חזיר

125. זנב חזיר דק ועגול

124. זנב גדי מצידו הפנימי. ניכר שהזנב רחב (ואינו עגול) וכן עבה לעומת של חזיר, וכן אינו מתעגל אלא יורד כלפי מטה

126. נחתך הזנב בין החוליות

127. ניכר שהבשר מסתיים לפני קצה החוליות. ואם היה הבשר עודף לאחר החוליות כלפי חוץ ונחתך עד החוליות אינו מום.

שבר בעצם הזנב

ט. נשברה אחת העצמות שבחוליות הזנב, הרי זה מום.¹⁹⁹

נחתך הזנב

י. נחתך הזנב לגמרי אפילו בין החוליות הרי זה מום²⁰⁰ (תמונה 126), ואם נחתך למטה מן החוליות אינו מום.²⁰¹ (ראה כיתובית בתמונה 127)

מומים נוספים נתבארו בהרחבה בספר תורת הקרבנות פרק ג' ובמקורות בחוברת זו.

מקורות ומראי מקומות לעיון

פרק ח - מומי הזנב

נפגמה עצם הזנב

א. נפגמה אחת מהעצמות שבחוליות הזנב הרי זה מום.¹⁸¹

ואם נפגם בין העצמות במקום חיבורם אינו מום.¹⁸²

ראש הזנב מחולק לשנים

ב. היה ראש הזנב התלוי למטה מחולק לשני זנבות שבכל אחד מהם יש עצם, הרי זה מום.¹⁸³

נקלף בראש הזנב

ג. יש מהראשונים שכתבו שאם נקלפו העור והבשר בראש הזנב התלוי למטה ונשארה העצם מגולה, הרי זה מום, אולם לדעת שאר הראשונים אינו מום.¹⁸⁴

בשר בין החוליות

ד. היו חוליות הזנב רחוקות זו מזו ויש ביניהם

ותפא"י פ"ו מ"ה בפירוש השני.

ועיין בטור יו"ד סי' ש"ט שכתב נחלק הזנב לשנים עד העצם, ונחלקו האחרונים בביאור דבריו, הב"י והב"ח פירשו שזהו המום שהיה ראש הזנב מפציל עצם, והוסיף הב"ח דלפ"ז כוונת הטור שנחלק הזנב עד תוך העצם, והיינו שהעצם עצמה נחלקה לשתי עצמות. ולפ"ז משמע דיתכן שיארע מום זה גם שלא מתחילת ברייתה, ודלא כרמב"ן. אלא דביאור זה צ"ע טובא, שהרי בכה"ג הוי מום מחמת הפגימה בעצם, [ואף דעל הטור לא קשה מה הוצרך למנותו, משום שלא הביא את המום דפגימה בעצם כיון שאינו מום מובהק וכמ"ש הב"י, וס"ל דרק בכה"ג חשיב מום מובהק, אבל על המשנה יקשה למה הוצרכו למנות מום זה]. ושמא הכוונה שהעצם גדלה והתפצלה לשני חלקים מאליה, ללא שנעשתה פגימה בעצם.

והפרישה בשם המהרש"ל ביאר בדברי הטור שנחלק הבשר חוץ לעצם, עי"ש. ולכא' כוונתו שנחתך סוף הזנב במקום הבשר אחר גמר החוליות. אולם לפ"ז יחלוק הטור על הרדב"ז והתרוה"ד דלהלן סעיף י' דפשיטא להו דבכה"ג אינו מום, ובמהרש"ל משמע דלא פליגי. וצ"ע. [ואין לומר דכוונתו כפי' רש"י שבסעיף הבא שניטל הבשר סמוך לעצם, דא"כ מהו נחלק לשנים, ועוד דאין דרך הטור לנטות מפ"י הרמב"ם והרא"ש בלי להזכירם].

184. דעת רש"י במשנה בכורות לט: [הובא ברע"ב ותפא"י שם בפירוש הראשון] דהא דאיתא שהיה ראש הזנב מפציל עצם היינו שנקלפו העור והבשר החופים את העצם, וכיון שהעצם בראש הזנב מגולה שוב אינו מעלה ארוכה. והא דלא חשיב חרוץ בבשר שאינו מום, משום שהמום המוא בעצם שכשהוא מגולה הוי חסרון. אמנם בדעת הרמב"ם [ושאר ראשונים] כתב הרדב"ז בפ"ב מאיסו"מ ה"ד דמום זה מעלה ארוכה ואינו פוסל כלל.

181. משנה בכורות לט: נפגם הזנב מן העצם, ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ד. ולכא' היינו כשהפגימה בעצם מגולה דאל"ה הוי מום שבסתר, וכמ"ש החזו"א בכורות סי' כ"ה סק"י לגבי פגימה בעצם. ושיעור הפגימה נתבאר לעיל הערה 64 שנחלקו בזה הראשונים, דרש"י והרע"ב סוברים דשיעורה בכדי חגירת הציפורן ובדעת הרמב"ם נקטו האחרונים ששיעורה בכל שהוא.

והנה דין זה נכלל במום דחרוץ בעצם שהובא להלן פרק י"א סעיף ח' שפוסל בכל העצמות ועי"ש פרטי הדין בזה. אולם בזנב יש חידוש מיוחד שגם בו פוסלת פגימה, וכמבואר בתו"כ אמור פרשתא ז' ה"א דילפי' מייתורא דאו שבור (ויקרא כ"ב כ"ב) דשבר פוסל גם בעצם הזנב. ולכא' הטעם שהוצרכו דרשה מיוחדת לזה הוא משום שהזנב אינו לגמרי מגוף הבהמה והו"א דמומים אלו לא יפסלו בו. וצ"ל שאחר שנתרבה שבר בעצם הזנב א"צ דרשא מיוחדת לפגימה בעצם, כיון שכבר נלמד שהזנב נחשב מגוף הבהמה.

182. כן איתא במשנה שם אבל לא מן הפרק, והכוונה שנפגם בחיבור שבין העצמות כמ"ש רבינו גרשום ובמהריק"ו על הרמב"ם שם. והטעם נתבאר ברש"י ורגמ"ה דבמקום זה הפגימה מעלה ארוכה. ועיין להלן סעיף י' שאם נחתך הזנב לגמרי, אפי' נחתך בין החוליות הוי מום.

183. במשנה בכורות לט: איתא שהיה ראש הזנב מפציל עצם, ופירשו הראשונים (הרמב"ם בפיה"מ ובפ"ב מאיסו"מ ה"ד, תוס' שם והרא"ש פ"ו סי' כ') דהכוונה שהיה מחולק לשני זנבות שבכל אחד מהם יש עצם, וכדאיתא בתוספתא פ"ד ה"ג. וכן מבואר ברמב"ן בהלכותיו פ"ו שכתב דמום זה נעשה מתחילת ברייתה, [ומוכח שפירש כדעת הראשונים, דאי ס"ל כפירוש רש"י דנקלף העור והבשר כדלהלן, הרי מום זה אינו נעשה מתחילת ברייתה]. וביאור זה הובא ברע"ב

בשר ברוחב אגודל, הרי זה מום.¹⁸⁵

זנב קצר

ה. בהמה ממין הכבשים שזנבה קצר ואין בו אלא שתי חוליות, הרי זה מום, ואם יש בו שלש חוליות אינו מום. ובהמה ממין העזים שזנבה קצר ואין בו אלא חוליה אחת, הרי זה מום, ואם יש בו שני חוליות אינו מום.¹⁸⁶

ו. עגל שאין זנבו מגיע לערקוב, לדעת רוב הראשונים הרי זה מום.¹⁸⁷ ונחלקו הראשונים היכן מקום הערקוב. יש שכתבו שהוא במקום החיבור שבין עצם הירך לשוק, והוא המקום שבגמל בולטת עצם¹⁸⁸, ויש שכתב שהוא במקום החיבור שבין הארכובה לשוק, ואם אינו מגיע עד לאותו מקום הרי זה מום.¹⁸⁹ ויש מהראשונים שכתבו שבכל

185. משנה בכורות לט: ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ד. ושם איתא בסתמא מלא אצבע, אולם בגמ' דף מ. מבואר דהכוונה לשיעור גודל וכן הובא בטור יו"ד סי' ש"ט, וכתב הליקוטי הלכות דהרמב"ם ביאר שיעור זה בפיו"ז משבת הל"ו במה שכתב דשיעור אצבע בכל מקום הוא ברוחב גודל.

186. משנה וגמ' בכורות מ: ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ד, וכן הוא בטור יו"ד סי' ש"ט. ומשמע בגמ' דמום זה מצוי בהם רק כשהם קטנים, ומה"ט נקטו גדי וטלה ועגל. והנה כל דין זה הוא כשהיה הזנב קצר מתולדתו, אבל אם נחתך הזנב נתבאר דינו בסעיף י'. ועיין בספר תורת הקרבנות פרק א' סעיף י"א דין הכבשים שאין במינם אליה כלל.

187. במשנה שם מ: איתא דהוי מום, ואמרו חכמים כל מרבית עגלים כן, כל זמן שהן מגדילות הן נמתחות. ודעת רש"י (כפי שהובא בב"י וב"ח יו"ד סי' ש"ט ובתו"ט פ"ו מ"א, וכ"ה לפנינו) והרע"ב דחכמים לא פליגי וכוונתם שדרך העגלים שזנבם מגיע לערקוב ואח"כ גדל עוד, ומשו"ה אם אינו מגיע לערקוב הוי מום. וכן פירשו הרא"ש והרמב"ן שם כדמוכח מהא דהביאו משנה זו, וכן פסק הטור יו"ד סי' ש"ט. ועיין להלן דעת החולקים בזה.

188. כן פירשו רש"י והרע"ב שם את דברי הגמ' שם מא., והיינו החיבור שבין העצם השניה מפרסות הבהמה הנקראת שוק לעצם השלישית הנקראת ירך או קולית, וכמו שביאר התפא"י. וכדעה זו כתבו הראשונים בחולין עו. (עי' רש"י רמב"ן ורשב"א שם) שזהו המקום שכנגדו ניכר בגמל.

189. כן כתב הטור יו"ד שם דהכוונה בין העצם הראשונה הנקראת ארכובה לעצם השניה הקרויה שוק. והובאה מחלוקת זו בליקוטי הלכות, וכן משמע בפרישה שנחלקו

האופנים אינו מום.¹⁹⁰ מכל מקום יש שכתב שגם לדעה זו אם אין בו אלא שתי חוליות הרי זה מום.¹⁹¹

זנב עגול

ז. היה זנב הגדי [או הטלה] עגול כשל חזיר אעפ"י שהוא עב, לדעת רוב הראשונים הרי זה מום.¹⁹² [ויש שהצריך לדעת חלק מהאחרונים שיהיה עגול ודק כשל חזיר.¹⁹³] ולדעת כמה מהראשונים בכל האופנים אינו מום.¹⁹⁴

בזה רש"י והטור. [וצ"ב איך יבאר הטור את דברי הגמ' בחולין עו. ע"ש].

190. זהו דעת הרמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ד והסמ"ג ל"ת ש"טו שלא הביאו מום זה, וכמו שפירש הרמב"ם בפיה"מ דכוונת חכמים במשנה שם שאי"ז מום כיון שכך הרגילות בעגלים, ואח"כ כשהם גדלים הזנב ג"כ מגיע לערקוב.

191. כ"כ הרדב"ז שם במסקנת דבריו. והטעם דלא עדיף מטלה שכשאיין לו שלש חוליות הרי זה מום.

192. במשנה בכורות מ: איתא זנב הגדי שהוא דומה לשל חזיר, [ועי' רש"י ד"ה כריכא ורש"ש שם דרש"י לא גרס גדי כשאר ראשונים, ופירש דין זה בטלה. ולכא' לדינא אין נפ"מ בזה]. ופירש רב פפא בגמ' לא תימא דקטינא אלא דכריכא אע"ג דאלימא. ופירשו הראשונים עפ"י גירסה זו (רש"י ורמב"ה ורא"ש שם, טור יו"ד סי' ש"ט, וכ"ה בפ"י הרע"ב פ"ו מ"ט), דהיינו שהוא עגול כשל חזיר ואינו רחב כשל טלה וגדי אעפ"י שהוא עב כדרכו. ואם היה דק כשל חזיר ולא עגול כמוהו.

193. כן לשון הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ד דכריכא וקטינא פירוש עגולה ודקה, ונקטו הרדב"ז והלח"מ שם דגרס בגמ' לא תימא דקטינא אלא דכריכא וקטינא, ועיין להלן בהערה 195 שכן נקטו גם בשיטת הרמב"ם לפי גירסתו: אולם מדברי הכס"מ שם והב"ח יו"ד סי' ש"ט מבואר שלא סברו כדבריהם, אלא כמו שפירשו האחרונים (יתר הבז שהובא בספר הליקוטים, ערוה"ש סי' נ"ב סעיף י"ג ועוד) דהראב"ד גרס בגמ' לא תימא "דכריכא וקטינא" אלא דכריכא אע"ג דאלימא, [וכן גרס הרא"ש], ולפ"ז לשונו בהשגות מתפרש על תחלת הגמ', אבל אליבא דאמת אף בכריכא לבד הוי מום כדעת שאר הראשונים.

194. כן כתב הרדב"ז שם דלדעת הרמב"ם והסמ"ג (ל"ת ש"טו) דגרסו רכיכא ולא כריכא כמבואר להלן בסעיף הבא, אם היה הזנב עגול כשל חזיר אין זה מום כלל. ולפ"ז כן היא שיטת הרמב"ן בהלכותיו פ"ו דגרס רכיכא, [אולם הובא דבכת"י הגירסא ברמב"ן כריכא].

זנב רך

ח. היה זנב הגדי רך לדעת כמה ראשוניים הוא מום¹⁹⁵, [ויש מהם שהצריכו שיהיה רך ודק לדעת חלק מהאחרונים.¹⁹⁶] ולדעת רוב הראשוניים זנב רך אינו מום כלל.¹⁹⁷ ואם היה הזנב דק ראה הערה.¹⁹⁸

שבר בעצם הזנב

ט. נשברה אחת העצמות שבחוליות הזנב, הרי זה מום.¹⁹⁹

נחתך הזנב

י. נחתך הזנב לגמרי אפילו בין החוליות הרי זה מום²⁰⁰, ואם נחתך למטה מן החוליות אינו מום.²⁰¹

עור החופה

יא. נפגם העור החופה את גיד הבהמה [שהוא הכיס שהגיד מונח בו], הרי זה מום.¹ ובשיעור הפגימה

195. רמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ד וסמ"ג ל"ת שט"ו, וכתבו הנו"כ דגרסו בגמ' דרכיכא כמו שביאר הראב"ד בדבריו. וכן הוא ברמב"ן לפי הגירסא שלפנינו, והובאו דבריו בליקוטי הלכות. [והנה הלשון ברמב"ן לא תימא דרכיכא ואלימא אלא דרכיכא אע"ג דלא אלימא. וצ"ב הא במשנה איתא שזנבו דומה לשל חזיר, ומאי ס"ד לומר דמיירי באלימא, הא זנב החזיר אינו אלים אלא דק כדאיתא בראשונים כאן, וע"ע הר המוריה מה שתמה ע"ד הרמב"ן, וצ"ע]. ועיין דברי חמודות על הרא"ש פ"ו אות י"ד שכתב דאין הלכה כרמב"ם בזה משום שהוא יחידאה כנגד רש"י והראב"ד ורא"ש וטור. אולם בליקוטי הלכות לא הכריע בזה משום שברמב"ן מבואר כרמב"ם.

196. עי' רדב"ז ולח"מ שכתבו דהרמב"ם גרס לא תימא דקטינא אלא דרכיכא וקטינא, ופירש הלח"מ שזו כוונת הרמב"ם (והסמ"ג) רך ומדולדל כשל חזיר, דמדולדל היינו דק, [והיינו שיכול להתקפל ולהתנדנד הרבה מחמת דקותו]. ולדעת הרמב"ן אין מקור לזה. ואולם ביתר הבז שהובא לעיל כתב דודאי גירסת הרמב"ם היתה לא תימא דרכיכא וקטינא אלא דרכיכא אע"ג דאלימא, והוסיף שכן הלשון בדברי רב פפא בשאר המימרות הדומות לזה בסוגיא (בדף מ.), ולפי"ז מש"כ הרמב"ם מדולדל היינו פירוש של רך, [והיינו שיכול להתקפל ולהתנדנד הרבה מחמת רכותו], אבל אין צריך שיהיה גם דק. ועי' לעיל הערה 193 שכדבריו מוכח בכס"מ שם ובב"ח יו"ד סי' ש"ט.

197. כ"כ הרדב"ז שם דלראשונים שגרסו כריכא (רש"י רע"ב רא"ש וטור), אם היה הזנב רך אין זה מום כלל. ואולם בדעת רגמ"ה יש לדון בזה כדלהלן בהערה הבאה.

198. לעיל הערה 123 הובא מדברי הרדב"ז פ"ב מאיסו"מ סוף ה"ב ומהריק"ו שם ה"ה, שכל מקום שנקטה הגמ' בלשון כגון זו לא תימא דקטינא אלא דרכיכא אע"ג דאלימא וכיו"ב, ה"ה דקטינא לבד ג"כ הוי מום, ולפי"ז לדעת הראשונים וכן לרמב"ם וראב"ד [כפי מש"כ בכס"מ וב"ח וביתר הבז וערוה"ש דגרסי כשאר ראשונים], גם זנב דק לבד הוי מום, ואולם מדברי החזו"א בכורות סי' כ"ה סקט"ז ד"ה רש"י משמע שלא נקט כן, ולפי"ד אין מסוגיא זו מקור לפסול בזנב דק. ויש להוסיף דברגמ"ה פירש קטינא רכה, ולפי"ז אף לדעת הרדב"ז ומהריק"ו אין לשיטתו פסול בזנב דק, אולם זנב רך יחשב מום לפירוש זה, וכדעת הרמב"ם וסיעתו.

199. רמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ה, וציינו האחרונים (עי' ספר המפתח) שמקורו מדברי התו"כ אמור פרשתא ז' הי"א, דדרשו דין זה מיתורא דקרא "או שבור". וראה לעיל מה שנתבאר בזה.

וכתב החזו"א בכורות סי' כ"ה סקט"ז שמום זה שייך אפי' כשהעור והבשר קיימים, דמ"מ חשיב מום שבגלו כיון שניכר בשעת מלאכתו, [והיינו כשמכשכש בזנבו]. ואם נשבר הזנב בין עצם לעצם [ולא נחתך לגמרי כדן שהובא בסעיף הבא], לכא' אינו מום דאי"ז בכלל שבור, וכמבואר בדברי החת"ס שהובא לעיל ובהערה שם.

200. כ"כ בשו"ת תרומת הדשן כתבים סי' רמ"ד והובא להלכה ברמ"א יו"ד סי' ש"ט. וכן מבואר ברש"י בכורות לט: ד"ה מן הפרק (וברע"ב פ"ו מ"ה), כמו שכתבו הברכ"י יו"ד שם והמנחת ביכורים על התוספתא פ"ד ה"ג. והנה התרוה"ד למד דין זה מנפגם הזנב שהובא בסעיף א', ותמה בערוה"ש יו"ד סי' ש"ט ס"ט, הא שם אינו מום אלא כשנפגמה העצם ולא כשהיה הפגם בין העצמות, ומנ"ל לתרוה"ד דנחתך הוי מום אפי' בין הפרקים. אולם מדברי רש"י הנ"ל מבואר דהא דבנפגם בין העצמות ל"ה מום הוא משום דמעלה ארוכה, וע"ז סיים דכ"ז בנפגם אבל בנחתך כל הזנב הוי מום דהא בכה"ג ודאי אינו מתרפא, ולפי"ז מיושבים דברי תרוה"ד, דמנפגם הזנב יש ללמוד דכל שאינו מתרפא הוי מום אפי' הוא בין הפרקים.

201. כן מבואר בדברי התרוה"ד ורמ"א שם, וכן נקט הרדב"ז פ"ב מאיסו"מ סוף ה"ד, עי"ש שכתב דלא משכחת לה לפי שהחוליות מגיעות עד סוף הזנב, אבל אי משכחת שיש בשר למטה מן החוליות ל"ה מום משום דחוזר ומתרפא.

1. משנה בכורות לט: נפגם הזנב, וכ"ה ברמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ד. [ומה שנדפס בסמ"ג ל"ת שט"ו העור שחופה את גיד הנשה, הוא לכא' ט"ס, וצ"ל את גיד הבהמה].

יג. נפגם העור החופה את גיד הבהמה ואחר כך ניטל, יש שכתבו שאין הבהמה חוזרת להכשירה⁶, ויש שכתבו שאם יגדל העור ויחזור לכמות שהיה, הרי היא כשרה⁷. וראה בהערה מה שנתבאר בדין זה לדעת הראשונים⁸.

נפגם

יד. נפגם גיד הבהמה אינו מום⁹.

6. כ"כ תוס' בבכורות לח: ד"ה וסימך דאי נימא דמום המתרפא חשיב מום עובר, ע"כ הא דנפגם הזובן לא מיקרי מום עובר מפני שיכול ליטול כל הזובן, הוא משום דכיון שנפגם תחלה אין לו תקנה. ובחזו"א בכורות סי' כ"ה סקי"ט ביאר כוונתם דבכה"ג אין הזובן חוזר לקדמותו, ורק היכא דניטל ולא נחסר ממנו מעיקרא כלום חוזר לקדמותו. אמנם בשטמ"ק הנדפס מכת"י הובא בשם הרא"ש דהכוונה שמום הפגימה אינו מתרפא כלל, ומה שגדל שם העור שוב אחר שניטל כולו הוא עור חדש, ואין בזה רפואה לחסרון שנעשה קודם לכן.

7. כ"כ תוס' שם לצד שנקטו דמום המתרפא חשיב מום קבוע, דבאמת ניתן להכשיר מום זה ע"י נטילת הזובן.

8. עיין לקמן סעיף קי"ח ובהערות שם שדעת כמה ראשונים דמום המתרפא חשיב מום עובר, ולפי"ז ע"כ יבארו כמו שתירצו התוס' דבנפגם הזובן לא מהני תקנה להכשירה להקרבה. וכ"כ במעשי למלך פ"ב מאיסו"מ דף נא: דמהא דלא הזכיר הרמב"ם דניטל הזובן כשר מוכח שאין בזה עצה להכשיר את המום דנפגם הזובן, דאל"כ היה לו להזכיר דין זה. ואמנם אף לדעת הראשונים שהובאו שם דמום המתרפא חשיב מום קבוע, י"ל דאינה חוזרת להכשירה מכח הטעמים שהוזכרו לעיל, אלא שאין זה מוכרח לדבריהם.

9. גמ' בכורות לט:.. וברמב"ם לא הובא דין זה, אולם כתבו האחרונים (הר המוריה פ"ב מאיסו"מ אות י"ב ומעשי למלך שם דף נא:) דאף לרמב"ם אינו מום ולא הזכיר הרמב"ם אלא מה שהוא מום. ובשושנים לדוד בכורות פ"ו מ"ה וליקוטי הלכות דף לט: עין משפט אות ש' כתבו דזה נכלל במש"כ הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ח דנכרת הגיד היו מום, ומוכח דבנפגם אינו מום.

והטעם לזה, רש"י בדף לט: כתב דפגימה בגיד מעלה ארוכה, וכ"כ רבינו גרשום בסו"ד, אולם בתחלת דבריו כתב דהוי מום שבסתר כיון שהגיד מונח בתוך הכיס, וכ"ה בפיה"מ להרמב"ם. ועיין בערוה"ש סי' נ"ב סעיף י"א שכתב דלפי מש"כ רש"י חשיב מום עובר עד שתתרפא. אמנם בצ"פ הל' מתנו"ע עמ' 95 ובחזו"א בכורות סי' כ"ו סק"ט כתבו דכיון דהמום מעלה ארוכה אי"ז מום כלל וכמו שמצינו בכמה מקומות בדיני המומין, עיי"ש.

נחלקו הראשונים אם הוא בכדי חגירת הציפורן או בכל שהוא².

יב. ניטל העור החופה את גיד הבהמה אינו מום מפני שחוזר ומתרפא³. ונחלקו האחרונים בדין זה, יש שכתבו שאף שאינו מום הבהמה פסולה להקרבה, ועכ"פ עד שתתרפא דינה כבעלת מום עובר⁴, אולם מכמה אחרונים מוכח שהיא כשרה לגמרי⁵.

2. עי' לעיל הערה 93 שנחלקו בזה רש"י והרמב"ם, ושם הובא דבתוספתא פ"ד ה"ג איתא להדיא דשיעור פגימת הזובן בכל שהוא, ולפי"ז י"ל דמתוספתא זו הוציא הרמב"ם את שיטתו עיי"ש.

3. כן איתא בגמ' שם. והרמב"ם לא הביא הלכה זו, אולם כתבו האחרונים (הר המוריה שם אות י"ב ומעשי למלך שם דף נא:) שלא כתב הרמב"ם אלא את המומים הפוסלים, וממילא מה שאינו מום לא הוצרך להזכירו. ועיין רדב"ז שם וחסד"ד בכורות פ"ד ה"ג שכתבו שאין לתמוה איך יתכן דאם נפגם הזובן אינו מתרפא ואם ניטל כולו חוזר ומתרפא דכך קים להו לחז"ל.

והנה הרדב"ז חידש דאם נכרת הזובן [בסכין] הוי מום כמו בנפגם, ורק בניטל [ע"י זאב וכיו"ב] חוזר ומתרפא, והכריח זה בכוונת הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ח דמש"כ דנכרת הגיד הוי מום, ע"כ בבהמה היינו בנכרת הזובן, דאילו בגיד עצמו שאינו גלוי לא שייך מום, וכמו שכתבו רבינו גרשום בדף לט: והרמב"ם בפיה"מ דמה"ט נפגם הגיד אינו מום [והובא להלן בסעיף פ"ו]. ואמנם מדברי השושנים לדוד (לבעל חסד"ד) בכורות פ"ו מ"ה וליקוטי הלכות דף לט: (עין משפט אות ש') שהובאו בהערה 200, מבואר שדברי הרמב"ם בדין נכרת הגיד נאמרו על הגיד עצמו כפי שמשמע מסתימת הדברים, ולפי"ז אין מקור לחידושו של הרדב"ז לחלק בין נכרת לניטל הזובן דבכל גווניו אינו מום. ועיין להלן הערה 204.

4. כ"כ בשי למורא ושמן רוקח בכורות לח: בתוס' ד"ה וסימך, דודאי היכא דניטל הזובן אין הבהמה כשרה להקרבה מדאורייתא או מדרבנן, עיי"ש הטעם, ובמוסגר בשי למורא הובא דעכ"פ עד שתתרפא ודאי חשיבא כבע"מ עובר, וכן נקט בערוה"ש סי' נ"ב סעיף י"א.

5. כן מבואר ברדב"ז שם, וכ"ה בצ"פ הל' מתנו"ע עמ' 95, וכדבריהם משמע גם בהר המוריה אות י"ב ובשו"ת עמודי אור סי' ס"ט ובחזו"א בכורות סי' כ"ה סק"ט, [אולם בסקי"ד נסתפק החזו"א בזה, וצ"ב].

מעוך כתות נתוק וכרות

טו. נמעך הגיד ביד או על ידי חולי¹⁰, או שנכתת באבן וכיו"ב עד שנימוח¹¹, וכן אם ניתק ונחתך הגיד לגמרי או שנכרת ונשאר מחובר מעט למקומו, הרי זה מום.¹² ויש מי שכתב שכל אלו אינם פוסלים אלא בעור החופה את גיד הבהמה, אבל בגיד עצמו אין זה מום כיון שאינו גלוי.¹³

מעוך כתות נתוק וכרות

טז. נמעכו הביצים [או אחת מהן] ביד או על ידי חולי, או שנכתתו הביצים [או אחת מהן] באבן וכיו"ב עד שנימוחו, הרי זה מום.¹⁴ ויש שכתבו בדעת חלק מהראשונים שדווקא אם נמעכו או נימוחו כולם הוא מום.¹⁵ ואם נמעך או נכתת כיס הביצים בלבד אינו מום.¹⁶

10. ברש"י ויקרא כ"ב כ"ד פירש דמעוך היינו הנמעך ביד, והוסיף בהעמק שאלה שאילתא ק"ה אות ב' דה"ה בנמעך ע"י חולי.

11. כ"כ רש"י בכורות לט: בפירוש המום כתות.

12. ויקרא כ"ב כ"ד נתוק וכרות, גמ' בכורות לט: ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ח. ובפירוש נתוק וכרות נחלקו הראשונים לענין ביצים מה החילוק ביניהם, די"א שהחילוק הוא אם השליך הביצים לחוץ או שהשאירן בכיס (רש"י בכורות לג:): וי"א שהחילוק אם ניתקו לגמרי או שעדיין מעורים במקצת למקומם (תוס' שבת קיא. וכו"כ רש"י ויקרא שם ובכורות לט: וקידושין כה:), וי"א שהחילוק אם ניתקו כל הביצים או מקצתם (רגמ"ה מנחות נו: וסמ"ג ל"ת ש"ח דלא כרמב"ם שם). אולם כ"ז נפ"מ לענין סירוס אחר סירוס אבל לענין מומין לכא' בכל גווניו הוא מום, וכמבואר ברמב"ם שם דאפי' בביצה אחת הוא מום, ועיין בזה. ובאופן שנמעך מקצת הגיד והשאר נשאר שלם, עיין להלן הערה 206 מה שנתבאר בזה לענין ביצים, ולכא' ה"ה בגיד.

13. עיין רדב"ז פ"ב מאיסו"מ ה"ב שכתב דע"כ הא דנכרת הגיד הוא מום היינו בנכרת העור החופה את הגיד, דאילו בניד עצמו כיון שהוא בתוך הכיס הוא מום שבסתר, וכמ"ש רבינו גרשום והרמב"ם בפיה"מ לענין נפגם הגיד, והובאו לעיל בהערה 200. ולפי דבריו לכא' אף שאר המומין השנויים ברמב"ם כאן הוא דווקא בעור החיצוני ולא בגיד, והגם שיש לחלק דרך בנכרת שעדיין מעורה ועומד במקומו אין המום ניכר משא"כ במעוך וכתות ובנתוק לגמרי, מ"מ כן משמע לדבריו מסתימת לשונו של הרמב"ם שלא חילק בזה.

וכע"ז יהיה הדין לדעת המגיני שלמה שבת קיא. שיובא להלן בהערה 210, דרך אם ניתק הגיד והשליכו לחוץ או שכרת הכיס והגיד מעט ולא תפר אח"כ הכיס דהו מום גלוי חשיב מום, ובכה"ג נקט הרמב"ם דהו מום בביצים, אבל אם אין המום גלוי אינו מום. [ומסתבר דאף הרדב"ז מודה שבאופנים הנ"ל שניכר המום לגמרי יפסלו מומים אלו אף בגיד].

אמנם בפשטות כוונת הרמב"ם לגיד עצמו וכמשמעות רש"י ורגמ"ה בבכורות לט: דמיירי בגיד, וכן מוכח גם מדברי השל"ד וליקוטי הלכות שהובאו בהערה 200, וצ"ל דהא דחשיבי מומין שבגלוי היינו משום שהגיד תלוי ונופל מעט למטה ממקומו, וכמבואר בגמ' לט: לענין ביצים, ורק בנפגם

הגיד הוא מום שבסתר כיון שאינו ניכר כלל מבחוץ.

14. גמ' בכורות לט: ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ח. וע"ע במנ"ח מצוה רפ"ו ושו"ת הר צבי יו"ד סי' ר"ג שהביאו מדברי הרמב"ן (פ"ה דגיטין בספר הזכות דף כו. מדפי הרי"ף) דמהגמ' בעירובין סב: מוכח דהלכה כראב"י גם נגד רבים [ואף בברייתא], וכן נקט בספר תורת חסד (לבעל שמן רוקח) כלל ד' מכח דברי הגמ' ביבמות ל"ז, וכתבו שלפי דבריהם לכא' גם כאן הלכה כראב"י שאין מומים אלו פוסלים אלא בגיד ולא בביצים. ועי"ש שהוסיפו דלפ"ז אפשר שאין לסמוך על מום זה לענין התרת בכור.

וע"ע בשו"ת הרדב"ז ללשונות הרמב"ם תשו' אלף תס"ב שכתב דאף לפוסקים כראב"י במשנה ולא בברייתא, הכא כיון דת"ק בברייתא בקידושין שנשנו דבריו בסתמא סבר כראב"י, הלכה כוותיה. ומ"מ נקט הרמב"ם לענין מומים דהו מום אף בביצים, משום דמרבין ליה מקרא דכל מום רע, ועי"ש שדייק מהרמב"ם דכל מום שאינו בסתר לגמרי הוא מום.

15. במשנה בכורות מד: איתא דלדעת ר' ישמעאל הא דכתיב מרוח אשך לענין מומי אדם הכוונה שנמרחו אשכיו [היינו ביציו], והובא ברמב"ם פ"ח מביא"מ הי"ב.

וכתבו הקרי"ס שם והחזו"א בכורות סי' כ"ו סק"ו דמהא דכתב הרמב"ם מום זה רק אצל אדם, מוכח שאי"ז כמו מעוך וכתות שפוסל אף בבהמה כמ"ש בפ"ז ה"ח, והחילוק דבאדם הוא מום אפי' בנימוח מקצתו אבל בבהמה אינו מום אלא כשנימוח כולו, [וה"ה בנמעך דגרע מנימוח דאם לא נמעך כולו אינו מום בבהמה]. ובליקוטי הלכות שם מד: וצ"פ פט"ז מאיסו"ב ה"ח פירשו דברי הרמב"ם באדם באופן אחר, אמנם מדברי הסמ"ג ל"ת ש"ח והכס"מ פ"ח מביא"מ שם מבואר שלא פירשו כן, וכמ"ש החזו"א.

ואולם מדברי תוס' בכורות מג. ד"ה גבן הוכיח בליקוטי הלכות שם [וכן משמע בחזו"א] דמרוח אשך היינו מעוך וכתות דכתיבי הכא, וכן נקט הליקוטי הלכות בדעת רש"י [ורגמ"ה] שם מד:, ולפי דבריהם בכל גווניו הוא מום אף בבהמה בין כשנימוח כולו ובין כשנימוח או נמעך מקצתו, דלא מצינו מקור לחלק בזה.

16. כ"כ בליקוטי הלכות דף מד: אבל אם ניטל הכיס לגמרי הוא מום גמור כמבואר בדברי דוד עה"ת (ויקרא כ"ב

מבפנים, ראה הערה].

יח. ניקבו הביצים או הגיד אינו מום, וכן אם נחתכו או ניקבו חוטי הביצים אין זה מום.²⁰

חסרון

יט. בהמה שיש לה ביצה אחת בלבד, בין שיש לה שני כיסין כדרכה ובין שיש לה כיס אחד²¹, פסולה להקרבה.²² ונחלקו הראשונים אם נפדית

עה"ת ג"כ פירש את הפסוק כדעת רבי יהודה אף לפי דעת המגני שלמה, וצ"ע.

20. כ"כ בשו"ת אגרות משה אהע"ז ח"ג סי' ט"ו, והטעם דכיון שאינו ניכר חשיב מום שבסתר. וע"ע שו"ת בית יצחק אהע"ז ח"א סי' ל"ד אות ד' שדן בזה.

21. אופן זה שיש לה ביצה אחת וכיס אחד לא נתבאר בגמ' להדיא, וכתב בדברי שאול יוסף דעת יו"ד סי' ש"ט דיש לדון שבכה"ג לא יחשב מום, דכיון שלא נמצא לפנינו כיס בלי ביצה אין לפסול מחמת זה שחסר ביצה. [ועיי"ש דמה"ט לא דמי לגוונא דהיו לה שתי ביצים בכיס אחד והכיס השני ריק דמסתברא דפסול, דהתם כיון שאין ביצה בכיס השני הו"ל חסר ביצה]. ואמנם ברדב"ז על הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ח מבואר דפסולה משום דסו"ס חסר לה ביצה, וכן מדויק מדברי הרמב"ם שם. וכ"כ בשו"ת בת עיני סי' ט' ותפארת צבי סי' ס"ב (הודפס בבת עיני שם), והובאו דבריהם בדברי שאול שם.

22. גמ' בכורות מ. ורמב"ם שם, ונפסק בטור יו"ד סי' ש"ט, וכ"ש כשאין לה ביצים כלל כמ"ש הטור שם. ואם מיעך בכיס ובכסלים ויצאה הביצה למקומה הרי היא כשרה. [ובכה"ג יש לדון אם היה דינה מעיקרא כבעלת מום עובר או כבע"מ קבוע, ולכא' תליא במחלוקת הראשונים בדיון מום שיש לו רפואה, עי' להלן סעיף קי"ח, וכן משמע בשו"ת אגרו"מ אה"ע סי' י"ב. אמנם לפמ"ש המהריק"ו פ"ב מבכורות ה"ה ומהריט"א בכורות פ"ו אות נ"ה דחשיב מילתא דלא שכיחא שיש שם ביצה ושתצא למקומה ע"י מיעוך, לכא' דינו כמום קבוע לכו"ע, וכמבואר בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' שט"ז דאזלינן בזה בתר רוב].

ועיין כס"מ פ"ח מביא"מ הי"ב שדן דרך בנחסרה הביצה מתחלת ברייתה היו מום אפי' בחסר ביצה אחת, ולא באופן שנמעכה ביצה עי"ש. אמנם לכא' לא בא לאפוקי היכא שנחסרה הביצה אח"כ, דהא להדיא איתא ברמב"ם דכרות בביצים היו מום אפי' בביצה אחת, וכדלעיל סעיף פ"ט. וצ"ל דבא לאפוקי נמעכה ביצה אחת באופן שאינו פוסל בבהמה אלא באדם [דהא גם נמעכה ביצה אחת בבהמה היו מום], וכאופן שנתבאר בהערה 200 בשם הקרי"ס והחזו"א. ולפי"ז כל דבריו נאמרו לגבי מומי האדם בלבד. ואולם בשו"ת בית

ז. ניתקו או נכרתו הביצים [או אחת מהן] ממקום חיבורם, אפי' אם נשאר בכיס והם מעורים מעט למקומם [ותפר אח"כ הכיס] הרי זה מום.¹⁷ ויש מהראשונים שכתבו שאינו מום.¹⁸ ויש שכתב שגם הפוסקים שהוא מום לא נקטו כן אלא באופן שניכר המום וכגון שניתקו הביצים והוציאם מהכיס או שנכרתו הביצים אפי' במקצת ונשאר הכיס קרוע, אבל אם תפר את הכיס ולא ניכר המום מבחוץ אינו מום.¹⁹ [ואמנם עדיין יש לפסול מדין מחוסר אבר

כ"ד) והובא בשפתי חכמים השלם.

17. בבכורות לט: נחלקו בדיון זה ר' יוסי ור' יהודה ופסק הרמב"ם פ"ז מביא"מ פ"ח כרבי יהודה דהוי מום אף בביצים, וכן פירש רש"י עה"ת את הפסוק כר' יהודה. והטעם דל"ח מום שבסתר, מבואר בגמ' שם שהוא כיון שניכר שהביצים תלויים בכיס למטה ממקומם הרגיל. ועיין כס"מ שם וביאור הגר"א אהע"ז סי' ה' סקכ"ג וחזו"א בכורות סי' כ"ה סקי"ד שביארו בכמה אופנים מ"ט פסק הרמב"ם כר' יהודה דלא כרבי יוסי, וע"ע לקמן בהערה 210.

18. כן פסק המאירי קידושין כה: כדעת רבי יוסי דנתוק וכרות אינו מום בביצים, וכתב שכן דעת חכמי ההר, וכ"כ הסמ"ג ל"ת ש"ח בשם יש אומרים. וטעמו של רבי יוסי מבואר בגמ' בבכורות שם דכיון שהביצים קיימים בכיס הוי מום שבסתר, ולא אמרינן דניכר המום בחוץ במה שתלויים בכיס משום שפעמים גם כשאין הביצים כרותים הם תלויים כך. [וכן הדין לסוברים להלכה כדעת ראב"י שכל המומים הללו אינם פוסלים בביצים, ראה לעיל הערה 205]. ואמנם מסוגיית הגמ' בבכורות מוכח דמ"מ יש לפסול בכה"ג משום מחוסר אבר מבפנים, וכ"כ החזו"א בכורות סי' כ"ה סקי"ד במסקנת דבריו, עי"ש.

19. כ"כ בספר מגני שלמה שבת קיא. דגם הרמב"ם פסק כרבי יוסי, דעד כאן לא נחלקו התנאים אלא באופן שהמום נסתר וכגון שתפר אח"כ הכיס [וכן איתא להדיא בפ"י רגמ"ה בכורות לט:], אבל אם ניכר המום כאופנים שנתבארו בסעיף, לכו"ע הוי מום, דדמי לנתוק וכרות בגיד דהוי מום לכו"ע כדאיתא בבכורות לט: ועיי"ש שיישב בזה את סתירת דברי רש"י, בפירוש נתוק וכרות (עי' לעיל הערה 203), ויישב את קושיית תוס' בשבת שם על רש"י. ולפי דבריו לא נחלקו הראשונים כלל, דלכא' באופן שהמום ניכר גם המאירי וסיעתו שפסקו כר' יוסי מודו דהוי מום, וכמ"ש הרא"ש בקידושין פ"א סי' ל' דכשנתקן מן הכיס לגמרי לכו"ע הוי מום שבגלו. ובאופן שאינו ניכר ל"ה מום לכו"ע, ואין הבהמה נפסלת אלא משום מחוסרת אבר מבפנים.

ואולם בכס"מ וביהגר"א וחזו"א שהובאו בהערה 208 מבואר דהרמב"ם פסק כר' יהודה וכן מבואר בסמ"ג שם, וברש"י

כיס אחד

כא. היו שתי ביצי הבהמה בכיס אחד, והוא באופן שניכר בכיס הביצים שאינו חלוק באמצעו כדרכו אלא נעשה לגמרי ככיס אחד, הרי זה מום.²⁷ ואם ניכרת חלוקתו מעט כמו שנראה חלוק באדם, יש שכתבו בדעת חלק מהראשונים שהוא מום.²⁸

אחת גדולה או אחת קטנה

כב. היתה ביצה אחת גדולה ואחת קטנה, אפילו היתה הגדולה כפלים מהקטנה אינו מום.²⁹

על מום זה, דעת רוב הראשונים שנפדית²³, ויש אומרים שאם יש לה שני כיסין אינה נפדית אלא אם הושיבוה ומיעכו בכיס ובכסלים הסמוכים ואם לא יצאה הביצה השניה לכיס ניתן לפדותה.²⁴ [ויש מהאחרונים שנקט שאין אנו בקיאים במיעוך זה ואי אפשר להתיר על ידו.²⁵]

יתור

כ. בהמה שיש לה שתי ביצים בכיס אחד וביצה אחת בכיס השני, ראה בהערה מה דינה.²⁶

אפרים אה"ע סי' ב' סוד"ה אך ומעשי למלך פ"ז מביא"מ ה"ח לא פירשו כן בדעת הכס"מ וצ"ע.

23. כ"כ הרמב"ן בהלכות בכורות פ"ו והרא"ש פ"ו סי' ב', וכן פסק הטור יו"ד סי' ש"ט וכדעת ת"ק בבכורות שם.

24. כ"כ הרמב"ם פ"ג מבכורות ה"ה, וכתבו הב"י יו"ד שם ודברי חמודות על הרא"ש שם אות ה' דפסק כר"ע דצריך למערך, ואם מיעך ולא יצאה הביצה למקומה אפי' היתה דבוקה לכסלים הוי מום, ומבואר ברמב"ם שם שאם לא מיעך ושחט אין לה היתר כלל ותיקבר. ועיין מהר"ט אלגאזי על הרמב"ן שם אות נ"ה שכתב עפ"י דברי המהר"י קורקוס בהלכות בכורות שם, די"ל דהרמב"ם פסק כת"ק דא"צ לכתחילה למערך, ומשום דלא חיישין שיש שם ביצה דהוי מילתא דלא שכיחא, ולכך לא הזכיר הרמב"ם שצריך למערך, ומ"מ אם לא מיעך אסורה. והטעם בזה צ"ל כמ"ש בשו"ת חוט המשולש בתשובות הגרא"י סי' ג' דמדברי חכמים צריך למערך וממילא אם לא מיעך הו"ל כבהמה שלא הותרה עפ"י חכם שאסורה. [אולם לפי"ז י"ל דכ"ז רק בבכור שצריך ראיית חכם, אבל בשאר קדשים לא מצאנו שצריך ראיית חכם, ויש בזה סתירה בדברי הצ"פ דבהל' כלאים עמ' 40 כתב דצריך ראיית חכם ובהל' מתנו"ע עמ' 94 נקט דאין צריך]. ואם אין לה אלא כיס אחד ובתוכו ביצה ומקום הכיס השני חסר, לכא' הוי מום גמור ונפדית מיד דבכה"ג אין שייך להצריך מיעוך. ודין בהמה שיש לה שתי ביצים בכיס אחד יתבאר בסעיף צ"ג.

25. עיין שו"ת בת עיני סי' ט' שנקט שאין אנו בקיאים במיעוך זה, אולם בשו"ת תפארת צבי סי' ס"ב (שהודפס שם) נחלק עליו.

26. עיין שו"ת חת"ס אה"ע סי' ט"ו שדן בכה"ג באדם לענין פצו"ד, ועיקר הנידון בזה לגבי בהמה אי אמרי' בזה יתר כנטול דמי. ונראה דדין זה תלוי במה שכתב שם כע"ז, דאי נקטינן בדין יתר כנטול דסוף שניהם ליפול הוי מום, אבל אי אמרינן כדעת הסוברים דרק האבר היתר יפול וישאר המקום נקוב וחסר אין לפסול, דהא נקב בכיס הביצים אינו מום, ואף אם ישאר הכיס נפוח אינו מום אלא באדם כהא דאיתא

בבכורות מד: רוח באשכיו והובא ברמב"ם פ"ח הי"ב לגבי מומי אדם. וע"ע צ"פ הל' מתנו"ע עמ' 95 שדן בזה.

27. גמ' בכורות מ., רמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ח וטור יו"ד סי' ש"ט. והיינו כמו שפירש רש"י שם דבהמה ניכר להדיא שחלוק כיס הביצים מתוכו לשנים כיון שיש באמצע שורה עמוקה, ובאופן שנראה כיס הביצים אחד הוי מום. [ואם היו שתי הביצים בכיס אחד והכיס השני ריק, נתבאר לעיל בהערה 212 בשם השואל ומשיב דפסולה].

28. כתבו האחרונים (שו"ת בת עיני סי' ט' ותפארת צבי סי' ס"ב) דדין זה תלוי אי באדם ג"כ חשיב שיש לו ב' כיסין או לא, ונחלקו בזה הראשונים דלהלן, דאי אמרי' דמיקרי חלוק א"כ מום זה שייך אף בו, וכיון שבאדם אינו מום עד שיראה ככיס אחד לגמרי ה"ה בבהמה אינו מום עד שיראה כן ולא כשנראה חלוק כמו באדם. אולם אי' אמרי' דבאדם לא שייך מום זה כיון שאין בו חלוקה גמורה לב' כיסין, א"כ כל שנראה שכיס הבהמה חלוק כמו באדם הוי מום.

ובעיקר הנידון אי באדם שייך מום זה נחלקו הראשונים, דמדברי הרמב"ם שם מוכח דאף באדם איכא פסול בזה כמ"ש המהר"י קורקוס שם, וכ"כ התו"ט בכורות פ"ו מ"ו ובשו"ת בת עיני שם בדעת רש"י בדף מ. ד"ה שני כיסין, אולם בתוס' דף מג. ד"ה הא מבואר שאין מום זה שייך באדם כמ"ש המהר"ט פ"ו אות נ"ד, וכן נקטו בשו"ת תפארת צבי שם ובחזו"א סי' כ"ה סק"כ בדעת רש"י שם.

29. במשנה בבכורות מ: איתא דלרבי יהודה הוי מום ורבנן פליגי עליה, ופסקו הרמב"ן והרא"ש שם כרבנן, וכ"ה בטור יו"ד סי' ש"ט. ועיין מהריק"ו פ"ב מאיסו"מ ה"ב שכתב שכן הדין לדעת הרמב"ם שם, דרבנן נקטו דבין באוזן ובין בביצים לא הוי מום. ובחזו"א בכורות סי' כ"ה סקי"ח כתב דהרמב"ם לא גרס כלל דין ביצה גדולה וקטנה במשנה, ולדידיה לכו"ע אי"ז מום.

הראשונים נראה שאין זה מום.³⁵ ויש שכתבו שאף הפוסלים לא פסלו אלא כשניטל ממנה האם, ובאופן זה היא פסולה לכל הדעות מדין מחוסרת אבר מבפנים³⁶, והובא להלן פרק ד' סעיף י"ב.

טומטום

כו. טומטום שאין ידוע אם הוא זכר או נקבה [משום שמקום הזכרות או הנקבות שבו מכוסה בעור], יש אומרים שהוא פסול להקרבה³⁷, ואם הקדישו אינו קדוש קדושת הגוף ודינו כמקדיש טריפה שיבואר בפרק ד' סעיף כ"ד.³⁸ ולדעה זו יש מהאחרונים

כג. היו ביציה [או אחת מהן] קטנות משיעור פול, יש אומרים שהוא מום³⁰ ויש חולקים.³¹

נפגם

כד. נפגמה שפת נקב האם, הרי זה מום.³² ובשיעור הפגימה נחלקו הראשונים אם היא בכדי חגירת הציפורן או בכל שהוא.³³

מסורסת

כה. נקבה שנתקלקלו איברי ההולדה שלה, יש מהראשונים שחידשו שהוא מום³⁴, ולדעת שאר

35. עיי' בר"ש וראב"ד על התו"כ שם שפירשו את התו"כ לענין איסור סירוס, וכ"ה לדעת הרמב"ם פט"ז מאיסו"ב הי"א לפי מה שכתב בביהגר"א אה"ע סי' ה' סקכ"ה דמקור דבריו שם מדברי ת"ק בתו"כ שם, וע"כ דמירי לענין איסור סירוס. ואף שיש לומר דכיון שנתרבה לאיסור סירוס, א"כ זה נכלל בקרא דלא ירצו לכם, [וכן י"ל לדעת המ"מ בהלכות איסו"ב שם דלת"ק חייב על סירוס נקבות זכרים, וא"כ אפשר שנתרבה לגמרי גם לענין הקרבה], מ"מ כן משמע מסתימת הרמב"ם בהלכות איסו"מ שלא הביא מום זה בבהמה. ועיין עוד במש"ח שם בסו"ד ובביאור הח"ח על הגהות הגר"א בתו"כ שם, שנקטו דאין זה מום כלל כיון דהוי מום שבסתר. 36. כ"כ בהגהות מהרי"ד על התו"כ שם ובקונטרס הלכות המחודשות מהגר"י הוטנר [על תו"כ עם פי' רבינו הלל] אות רס"ד, שכוונת הסמ"ג לפסול בסירוס דנקבה היינו בניטלה האם. וכן נראה מדברי המלבי"ם בהתורה והמצוה שם שפירש כך את דברי התו"כ, והובא להלן פרק ד' סי"ב בהערה.

37. רמב"ם פ"ג מאיסו"מ ה"ג, וכדאיתא בתו"כ ויקרא נדבה פרשתא ג' והובא בבכורות מב. דממעטין מקראי דטומטום ואנדרוגינוס פסולים להקרבה, וכן פסק הגר"א בכורות מה: במנין המומין. [וראה להלן סעיף קל"ז שדעת הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ח שהם נחשבים גם כבעלי מומין, ונפ"מ לדין שנתבאר שם, אמנם אף בעוף שאין המום פוסל בו ס"ל לרמב"ם דפסולין וכדלהלן סעיף קל"ח]. וכתבו האחרונים שאף שבכל התורה נחשב הטומטום לספק זכר ספק נקבה, וכדעת רב חסדא בבכורות מא: וכמ"ש הרמב"ם פ"ב מבכורות ה"ה ובכמה דוכתי, מ"מ הכא נתמעט מקראי דפסול לגמרי, [וזוהו דלא כרב חסדא שלא גרס טומטום בברייתא שבגמ', ועיי' לח"מ ומרכבה"מ פ"ד מאישות הי"א].

38. רמב"ם פ"ג מאיסו"מ ה"י. ומקורו מהא דאיתא בתמורה יז. ויבמות פג: דלמ"ד דטומטום פסול לקרבן, א"א להקדישו בקדוה"ג כלל. וכן לענין תמורה גרע מבעל מום שחלה עליו תמורה, וכמבואר ברמב"ם פ"א מתמורה הי"ז.

30. כ"כ המהריק"ו פ"ב מאיסו"מ ה"ב במסקנת דבריו ובחסד"ד בכורות פ"ד ה"ג דפחות מפול הויא כמי שאינה ופסולה משום חסרון.

31. כ"כ בדברי חמודות על הרא"ש ספ"ו דבכורות אות י"ח דמסתימת דברי הטור יו"ד שם משמע דעד פול לאו דווקא אלא אפי' פחות מפול כשרה. וכן נקט שם בדעת הרמב"ם דס"ל דהא דהכשירו חכמים בברייתא אפי' עד כפול היינו באוזן, אבל בביצים לא הודו כלל וא"כ אפי' פחות מפול כשרה. [וכ"ה לדעת החזו"א שהובא לעיל דלרמב"ם לכו"ע אין בביצים מום כלל].

32. משנה בכורות לט: נפגמה העריה של נקבה, ופירשו רגמ"ה שם ורש"י חולין יז: דהיינו שנפגם בשפת נקב בית הרחם.

33. בגמ' בחולין יז: איתא דפגימת אוזן בבכור ופגימת מום בקדשים שיעורם בכדי חגירת הציפורן, ופירש רש"י דפגימת מום בקדשים היינו פגימה זו דשייכא רק בנקבה ולא בבכור. אולם הרמב"ם השמיט גמ' זו, ולכאו' י"ל דהוא לשיטתו שנקט בשאר הפגימות דשיעורם בכל שהוא וכדלעיל הערה 93. ועיי' שאפשר שפסק כן עפ"י התוספתא בבכורות פ"ד ה"ג, והטעם כתבו האחרונים דכל מה שנכלל במום דחרוץ כך שיעורו.

34. איתא בתו"כ אמור פ"ז הי"ב דלרבנן ילפינן מקרא דאף הנקבות בסירוס, ולר' יהודה אין הנקבות בסירוס, וכתבו הסמ"ג ל"ת ק"כ והיראים סוף מצוה שמ"ב דת"ק מירי לענין פסול הקרבה, ונראה מדברי הסמ"ג דקיי"ל כת"ק [מדהקשה מדבריו על הרמב"ם עיי"ש]. ועיי' בקרבן אהרן שם שנקט דאף לר' יהודה הוי מום ולא נחלקו אלא לענין איסור. ובטעם הדין כתבו המנ"ח מצוה רצ"א אות ט' והמש"ח אמור עה"פ כי משחתם בהם, דאף דהוי מום שבסתר, מ"מ כן ילפינן מקרא. [והמנ"ח צידד ליישב בעוד אופן דע"י הסירוס נעשה פגם בנקב בית הערוה וא"כ הוי מום גלוי. אך צ"ע דא"כ זהו המום השנוי לעיל, ואף אם לא תסתרס, כיון שנעשתה שם פגימה הרי היא פסולה, ומהו שכתב התו"כ דהנקבות בסירוס].

ולדעה זו נחלקו הראשונים באומר אם הוא זכר יתקדש לעולה ואם היא נקבה תתקדש לשלמים⁴⁴, יש שכתבו ששוחטין אותו ובודקין אחר השחיטה אם הוא זכר או נקבה⁴⁵, ויש אומרים שירעה עד שיפול בו מום או עד שיתברר אם הוא זכר או נקבה.⁴⁶

אנדרוגינוס

כז. אנדרוגינוס שיש בו זכרות ונקבות⁴⁷, יש אומרים שהוא פסול להקרבה⁴⁸, ואם הקדישו אינו קדוש

שכתבו שאפילו אם ביציו מבחוץ פסול³⁹. ואם נקרע ונמצא שהוא זכר או שהיא נקבה, ראה בהערה מה דינו.⁴⁰

ויש אומרים שהוא כשר להקרבה⁴¹, ואם מטיל מים במקום זכרות דינו כזכר, וכשר בכל הקרבנות הבאים מן הזכר.⁴² ואם מטיל מים במקום נקבות הרי הוא ספק זכר ספק נקבה, ואינו כשר אלא לשלמים [ותודה] בלבד.⁴³

44. או שהקדיש עובר בבהמת חולין ואמר אם הוא זכר יהיה עולה ואם נקבה תהיה שלמים דקיי"ל כרבנן דרשב"ג בתמורה כד: דדעתו נמי על טומטום [כמבואר בשו"ע חו"מ סי' רנ"ג סעיף כ"ז], שאם נולד טומטום דינו תלוי במחלוקת זו. וכן אם הקדיש טומטום לקרבן סתם לפי מה שנתבאר בפרק י"ב סעיף י"ח שהמקדיש זכר בסתם הרי הוא עולה ומקדיש נקבה בסתם הרי היא שלמים.

45. כ"כ תוס' תמורה כד: שם.

46. כן נקט היד רמה שם דירעה עד שיפול בו מום [ואחר שיפדנו יהיו דמיו ספק עולה ספק שלמים וצריך לחללם על דמים אחרים] או עד שיתברר מינו.

47. עיין תפארת ישראל שבת פ"ט (בועז אות ב') שכתב שמי שגידו אטום ונמשכת מראש הגיד בליטה כעין חוט עד למטה באמצע כיס הביצים ושם יש לו נקבות כראוי ומשם מטיל מימיו, הוא האנדרוגינוס האמור בכל מקום. אולם בשו"ת אבנ"ז יו"ד סי' שכ"ב כתב דאנדרוגינוס הוא מי שיש לו גיד במקום הנקבות בפנים [וכשמתקשה יוצא לחוץ] ומטיל מימיו מהגיד דרך הנקבות, ע"ש. ויל"ע אי פליגי לענין דינא.

48. רמב"ם פ"ג מאיסו"מ ה"ג ומקורו מהתו"כ ויקרא נדבה פרשתא ג' והובא בבכורות מב. דאנדרוגינוס נתמעט מקראי דפסול להקרבה, וכן פסק בפ"ב מבכורות ה"ה דלענין בכורה אינו קדוש כדעת רבנן בתראי במשנה בכורות מא. והטעם כתבו האחרונים דאף שבכל התורה פסק דאנדרוגינוס הוי ספק זכר ספק נקבה, מ"מ הכא נתמעט מקראי וחשיב לענין בכור וקדשים כברייה בפני עצמה, עי' לח"מ ומרכבה"מ פ"ד מאישות הי"א. וע"ע חסד"ד בכורות פ"ד ה"ה שפירש דרק באדם פסק הרמב"ם בכל דוכתי דהוי ספק זכר ספק נקבה משום דרובם אינם בריה, אבל בבהמה רובם בריה ומה"ט נקט דאינם קדושים בבכורה ובקדשים כלל, דלא חיישינן למיעוט שאינם בריה.

וכדעת הרמב"ם דאנדרוגינוס פסול לקרבן כתב הגר"א בכורות מה: במנין המומין, אולם בדעת השו"ע ראה להלן הערה 314.

39. עיין מנ"ח מצוה ר"פ ושו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' רח"צ שכתבו בדעת הרמב"ם [והשו"ע] שלא כתב דטומטום שביציו מבחוץ חשיב זכר, דס"ל שאין דינו כזכר גמור משום דהוי ספק אנדרוגינוס, ע"ש. ולפי"ז הכא נמי ייפסל מספק שמא הוא אנדרוגינוס דפסול לדעת הרמב"ם כדלהלן בסעיף הבא.

40. עיין בספר פסקי הלכות יד דוד (לר"ד מקרליו) ח"א הל' אישות פ"ב הלכה כ"ה (דף כ"ד) שכתב דהמיעוט שנתמעט טומטום בקדשים הוא משום שצריך שיתברר מינו בשעת לידה, וממילא אף אם נקרע אח"כ פסול להקרבה, וכדרשות הגמ' ב"ב קכו: לענין עוד דינים. וכ"כ בצפנת פענח תנינא (עמ' 100).

41. כן דעת תוס' תמורה כד: ד"ה קסבר וב"ב קמא. ד"ה אלא, וכ"כ התור"ד שם קמ: ויד רמה שם אות כ"ב דלמ"ד טומטום ספק הוי, הרי הוא כשר לשלמים, וכמבואר בגמ' בבכורות דלרב חסדא [דקיי"ל כוותיה] דטומטום הוי ספק, ע"כ לא גרסינן בברייתא טומטום והוא כשר להקרבה.

42. שו"ע יו"ד סי' שט"ו סעיף ב', דטומטום המטיל מים במקום זכרות הוי ודאי זכר. וזהו עפ"י מסקנת הגמ' בכורות מב: וכמ"ש הרמב"ן והרא"ש שם סוף פ"ו וטור יו"ד שם. ומבואר בשטמ"ק שם אות ה' דבכה"ג כשר אף להקרבה. [ולכאוף אף רש"י שם שנקט דחשיב כבעל מום, לא נחלק על השטמ"ק לדעת רב חסדא]. ודעת הרמב"ם פ"ב מבכורות ה"ה דבכל גווני טומטום הוי ספק זכר ספק נקבה, ועי' כס"מ שם מש"כ ליישב דבריו.

43. כמבואר בשו"ע שם דבכה"ג טומטום הוי ספק כדעת רב חסדא שם מב: דס"ל הואיל ואישתני אישתני, והיינו דחיישינן שהוא זכר ומה שמטיל מים במקום נקבות הוא משום שנהפכה זכרותו לנקבותו, וכן פסקו הרמב"ן והרא"ש שם, ודלא כריו"ח דס"ל שהיא נקבה ודאית. ועיין שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' רח"צ שכתב בתו"ד דסברא זו דהואיל ואישתני אישתני היא מדאורייתא, ונפ"מ שאם הקדישו לחטאת הבאה נקבה הוי ספק חולין, לדעת הרמב"ם פ"ד מפסוה"מ הי"ח דהמקדיש זכר לחטאתו אינו קדוש כלל.

נולדו מבהמת קדשים

כח. טומטום ואנדרוגינוס שנולדו מבהמת קדשים הרי הם קדושים בקדושת אמם.⁵² ונחלקו הראשונים בדינם, יש שכתבו שהם בעלי מומים וניתן לפדותם מיד⁵³, ודעת רוב הראשונים שאינם נחשבים בעלי

ס"ל לרי"ף דלא קיי"ל כברייתא בגמ' דמעטין אנדרוגינוס לענין קרבנות, [אלא כדעת התור"ד דהוא כשר לשלמים], ורק לענין בכורה אינו קדוש מהטעם הנ"ל. ואולם בעצי ארזים אה"ע סי' מ"ד סקי"א כתב דדעת הרי"ף כרמב"ם, וישב בארוכה את כל פרטי הסוגיא לדבריהם. ולפי דבריו גם לשיטת הרי"ף אנדרוגינוס אינו כשר לקרבן ואם הקדישוהו אינו קדוש וכדעת הרמב"ם.

ועל פי זה נראה בדעת השו"ע דלפי מה שפסק כמ"ש הרא"ש דמעיקר הדין בכור אינו קדוש כלל לדעת הרי"ף, יהיה דין האנדרוגינוס לענין קדשים תלוי בתירוצי האחרונים כדלעיל, ואולם כיון דנקט הרא"ש דיש להחמיר בבכור כדעת הסוברים שהוא קדוש מספק, ה"ה לענין קדשים אם הקדישוהו קדוש, דיש לחוש לדעות שהוא ספק זכר ספק נקבה. ועי' בכל זה.

52. כן איתא בתמורה כה. דלמ"ד ולדות קדשים ממעי אמן הן קדושים חלה עליהם קדושת אמן, וכן פסק הרמב"ם פ"ד מתמורה ה"ח. [ועיין מאירי נדה מא. שפסק דולדות קדשים בהוייתן הן קדושים, ולפי"ד הוה חולין גמורים כמבואר בתוס' זבחים קיד. ד"ה קסבר ונדה שם]. ומשמע מדברי הרמב"ם שם דבכה"ג קדושים קדוה"ג וכמ"ש במרכבה"מ פ"ד מאישות ה"א, וכ"ה בתוס' זבחים קיד. שם, וכן מוכח מהגמ' בתמורה יז, אולם המקד"ד בקו"א סי' ג' סק"ג והחזו"א תמורה סי' ל"ב סק"ט כתבו בדעת הרמב"ם דאינם קדושים אלא בקדושת דמים בלבד, וצ"ע.

53. כ"כ הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ח ופ"ג מאיסו"מ ה"ג והסמ"ג ל"ת ש"ח, וכן פירש הלח"מ בדבריו בהלכות תמורה שם, וכר' ישמעאל בבכורות מא. דאמר אין לך מום גדול מזה, וסבירא להו דכוונתו אף על טומטום כמ"ש רבינו גרשום שם ודלא כרש"י במשנה. [ואמנם לשון הגמ' שם דטומטום לית ביה מומא, ורק לענין אנדרוגינוס דנה הגמ' במה נחלקו התנאים במשנה שם אי חשיב מום].

ועיין לח"מ בהלכות איסו"מ שם ובפ"ד מאישות ה"א שהקשה מדברי הרמב"ם פ"ב מבכורות ה"ה שכתב דטומטום קדוש מספק בקדושת בכור ויאכל במומו לבעליו, ומשמע דצריך להמתין שיפול בו מום. וכתבו האחרונים (חק נתן בכורות מא, מרכבה"מ בהלכות אישות שם וח"י הגר"ז בכורות מב:) דו"ל שכוונתו שיאכל במום זה לבעליו, והוסיף הגר"ז דמשי"כ הרמב"ם במומו היינו כל זמן שמומו עליו, ולא אחר שנקרע ונמצא זכר. ועי"ש במרכבה"מ שכתב עוד לחלק בין בכור לקדשים, וכע"ז כתב בקדשי יהושע סי' רפ"ט.

קדושת הגוף ודינו כטריפה שיבואר בפרק ד' סעיף כ"ד.⁴⁹ ויש אומרים שהוא כשר להקרבה, וכיון שיש בו ספק אם הוא זכר או נקבה אי אפשר להקריבו אלא לשלמים [ותודה] בלבד.⁵⁰ וראה בהערה שיש לדון מהי דעת השו"ע בזה.⁵¹

49. רמב"ם פ"ג מאיסו"מ ה"י, ומקורו מהגמ' בתמורה יז. ויבמות פג: דלמ"ד דאנדרוגינוס פסול לקרבן, א"א להקדישו בקדוה"ג. וע"ע יד רמה ב"ב קמ: אות כ"ב שכתב ג"כ דאנדרוגינוס שהוקדש לקרבן אינו קדוש כלל משום דחשיב בריה בפ"ע. אמנם הרמ"ה לשיטתו דס"ל בכל התורה דחשיב בריה כמו שהובא בשמו בריטב"א נדה כח:; וכדעת הרמב"ן בקו"א ליבמות וספ"ו דבכורות, וא"כ לפי מה שפסק השו"ע כרי"ף והרמב"ם דחשיב ספק (עי' ביהגר"א אהע"ז סי' קע"ב סקי"ח), ודאי לא קיי"ל כדעת הרמ"ה בזה.

50. כ"כ התוס' רי"ד ב"ב קמ: דלמ"ד אנדרוגינוס ספק זכר ספק נקבה הרי הוא כשר לשלמים. וכן פשטות הסוגיא בבכורות מב. דהברייתא שממעט אנדרוגינוס מקדשים ס"ל דחשיב בריה כדעת רבנן בתראי שם מא, ולדין דקיי"ל דאנדרוגינוס הוי ספק ליכא למימר דנתמעט מקרא דלא אתי קרא למעוטי ספיקא, אלא קדוש בבכורה מספק וכדעת ת"ק במשנה שם, וממילא לענין קדשים יהיה כשר להקריבו לשלמים. [וכן אם הקדישוהו לשאר קרבנות הרי הוא קדוש, מלבד בקרבן חטאת, לשיטת הרמב"ם שהמקדיש זכר לחטאתו אינו קדוש כלל].

51. הנה השו"ע ביו"ד סי' שט"ו ס"ג נטה מדעת הרמב"ם שנקט דאנדרוגינוס אינו קדוש בבכורה, וכתב דיש להחשיבו כספק בכור, וכמ"ש הרא"ש ספ"ו מבכורות דאף שמעיקר הדין אינו קדוש לדעת הרי"ף כפי שיובא להלן, מ"מ יש לחשוש לשיטת החולקים שהוא קדוש מספק, וכדעת ת"ק במשנה בדף מא. שם. והובאו דבריו בטור וב"י ביו"ד שם. ויש לברר אם ניתן להוכיח מזה אם דעתו לענין קדשים ג"כ שלא כדעת הרמב"ם.

ונראה שפרט זה תלוי במה שביארו האחרונים את דברי הרא"ש, דהנה הרא"ש כתב דלדעת הרי"ף שנקט דאנדרוגינוס נחשב בכל התורה ספק זכר ספק נקבה, יהיה הדין לענין בכורה דאינו קדוש כלל וכסברת רבנן בתראי במשנה בדף מא. דחשיב בריה. [וכן דעת הרמב"ם כפי שהובא לעיל, אולם כבר נתקשו האחרונים למה לא פסק כת"ק דחשיב ספק לענין בכור וכמו בכל התורה, וישבו באופנים שונים]. והקשו האחרונים מנ"ל להרא"ש דהרי"ף יסבור בזה כדעת הרמב"ם, הא בפשוטו כיון דקיי"ל בכה"ת דהוי ספק, גם בבכורה צריך להיות קדוש מספק. וכתב המהר"ט אלגאזי פ"ו אות נ"ח דצ"ל דמלבד ספק זכר ספק נקבה יש מיעוט שהם בריה בפ"ע ומיעוט זה מצטרף לנקבות, ושוב הצד שהוא זכר הוי מיעוט, ומה"ט אינו קדוש בבכורה כלל. ולפי"ז

מומים⁵⁴, וכן נקטו הפוסקים להלכה⁵⁵, ולפי דבריהם אי אפשר לפדותם עד שיפול בהם מום, וראה הערה⁵⁶.

הדין בעוף

כט. עוף שהוא טומטום ואנדרוגינוס, דינו תלוי במחלוקת הראשונים שהובאה לעיל בדין בהמת טומטום ואנדרוגינוס.⁵⁷

54. כן כתבו הרמב"ן ספ"ו דבכורות והשטמ"ק בדף מב: אות ה' לענין טומטום, וכן נקטו תוס' תמורה כד: ד"ה קסבר, תוס' רי"ד ב"ב קמ: ויד רמה שם אות כ"ב. וכ"ה ברא"ש ספ"ו דבכורות דקיי"ל כת"ק במשנה שם מא. דאנדרוגינוס לא חשיב בעל מום. [ולכא' אף רש"י בדף מב: שנקט דטומטום חשיב בעל מום מודה דלרב חסדא ל"ח מום, וכמו שמשמע מדבריו במשנה דאף לר' ישמעאל טומטום אינו בע"מ, וכפשטות הסוגיא בדף מא. שהובאה בהערה הקודמת].

55. עיין ב"י יו"ד סי' שט"ו שהביא את דברי הרא"ש דאנדרוגינוס לא חשיב בע"מ, ולפי"ז מש"כ בשו"ע סעיף ב' וסעיף ג' דטומטום ואנדרוגינוס דינם כספק בכורים ויאכלו במומן לבעלים, היינו כשיפול בהם מום, וכמו שדייק הלח"מ בלשון הרמב"ם [והקשה מכח זה סתירה בדבריו], וכן נקט הש"ך שם סק"ח וסק"ט. וכן דעת הגר"א בכורות מה: במנין המומין, דאין דינם כבעלי מומין ואינם נפדים עד שיפול בהם מום.

56. הנה מדברי הפוסקים שנקטו להלכה דאנדרוגינוס לא חשיב בע"מ, לכא' אין להוכיח דס"ל דגם לצד שהוא נקבה אין זכרותו נחשבת מום, שהרי כתבו כן לגבי בכור דאינו קדוש אלא לצד שהוא זכר, ובזה פסקו דנקבותו אינה נחשבת מום וכדאיתא בגמ' הטעם דהוי חרוץ במקום בשר. ולפי"ז בקדשים יש לדון לפוסלו מהקרבה מחשש שהוא נקבה וזכרותו תחשב מום. אמנם מדברי התור"ד שהובא בהערה 317 שכתב דטומטום ואנדרוגינוס כשרים להקרבה, יש להוכיח שאף לצד שהוא נקבה לא חשיב בע"מ.

57. בדין זה נחלקו רבנן ורבי אליעזר בבכורות מב. ויבמות פג: דלת"ק הוו בריה בפ"ע ופסולים לקרבן כמו בהמה, ולר"א הא דבהמה נתמעטה מהקרבה אפילו בשלמים היינו משום דבעינן זכר ודאי ונקבה ודאית, אבל בעוף שלא נאמר בו זכר ונקבה כשרים. ופסק הרמב"ם בפ"ג מאיסו"מ ה"ג ופ"ז מפסוה"מ ה"ד כת"ק דפסולין בעוף ומשום דהוו כמין בפ"ע. וביארו האחרונים (רדב"ז בהל' פסוה"מ שם, אבהא"ז בהל' איסו"מ שם וכע"ז בחי' הגר"ח סטנסיל אות שנה), דאף דדעת הרמב"ם דחשיבי ספק זכר ספק נקבה, ס"ל דלא הוכשרו בעוף אלא הזכר והנקבה שהוכשרו בבהמה, וכיון דטומטום ואנדרוגינוס נמתעטו מחמת ספיקם להחשב כמין בפ"ע לענין קרבנות בהמה, ממילא פסולים אף בעוף שלא

נאמר בו לשון זכר ונקבה. [ועיין ברדב"ז שם שכתב דטומטום בעופות ניכר במה שאינו בא על אחרים ואין אחרים באים עליו, ואנדרוגינוס ניכר במה שהוא בא על אחרים ואחרים באים עליו].

ואם הקדיש עוף טו"א משמע ברמב"ם בהל' פסוה"מ שאינו קדוש קדוה"ג וכמו שדייק מדבריו הגראמ"מ שך זצ"ל בבית המדרש גליוני הרמב"ם פ"ג מאיסו"מ ה"י, ודינו כדין הקדיש עוף מחוסר אבר, עיין לעיל סעיף קל"ד והערה 297. אמנם מחוס"א מתחילת ברייתו תלוי במחלוקת כמבואר בסעיף ק"ל. ולדעות החולקות שם בדין עוף מחוס"א וסבירא להו דקדוש קדוה"ג, אפשר שגם כאן יסברו כן.

ואמנם לדעת הראשונים שהכשירו בהמת טומטום ואנדרוגינוס להקרבה, ודלא כרבנן ור"א שנקטו דמתמעטי מקראי, אלא ס"ל דדינם כספק זכר ספק נקבה כמו בכל התורה, לכא' אף בעוף יהיו כשרים להקרבה. ועיין לעיל הערה 314 מה שנתבאר בדעת השו"ע.

לימוד הקדשים מקרב את הגאולה

בטרם פתח מהר"ם שפירא מלובלין את שערי ישיבתו המפורסמת, התלבט רבות בדבר שיטות הלימוד, והחליט לערוך סיור בישיבות הליטאיות, שם ייפגש עם זקני ראשי הישיבות וידבר עמם על אופן דרך הלימוד שאותו הוא מעוניין להנהיג בישיבת חכמי לובלין.

מחוז חפצו הראשון היה ישיבת ראדין, תחת הנהגתו של זקן הגאונים בעל ה"חפץ חיים" מייסדה ומחוללה של הישיבה. שבוע ימים נמשכו ההכנות מצד הנהלת הישיבה כדי לקבל את הרב בכבוד הראוי לו.

קבלת הפנים כשהגיע הרב לתחנת הרכבת היתה נלהבת, ונשלח גם שליח מיוחד מטעם החפץ חיים שהיה חלוש ולא היה ביכולתו לקבל פניו באופן אישי.

בביתו של החפץ חיים מתקבל הרב בלבביות יתירה. הח"ח שואלו פרטים ופרטי פרטים על מהות הישיבה ודרך עבודתה, וכו'. כאשר שומע הוא, שבדעת הישיבה לערוך שעור עיון בסדר קדשים, שמח החפץ חיים באופן מיוחד. הוא מצטט בפני האורח משפטים שונים מספריו ומביא אסמכתאות שונות על כך **שדרך הלימוד**

של סדר קדשים הוא אחד מהגורמים המקרבים את הגאולה.

ברגע ששומע החפץ חיים שמספרם של לומדי הדף היומי כבר מגיע לרבע מיליון, מבקש הוא להודיעו כאשר יגיע הלימוד לסדר קדשים. **"כאשר המון כזה ילמד**

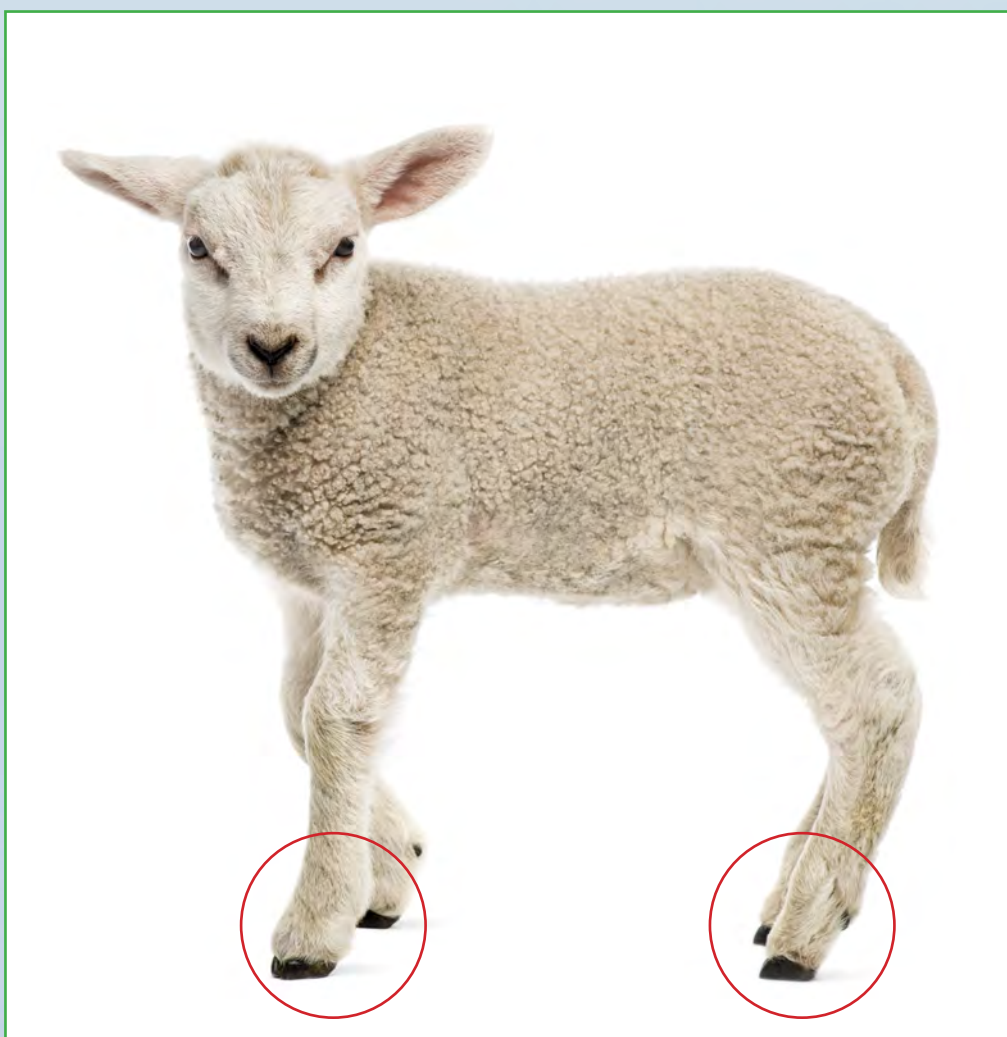
סדר קדשים - מעיר הוא, אז מובטח להם שהם יקרבו את הגאולה!"

(מאיר עיני ישראל ח"ד 61)

פרק ט

מומי הפרסות

פרק ט
מומי הפרסות

מראה כללי של פרסות הרגליים

129. חמור

128. כבש

131. פרסות חמור עגולות, וקלוטות דהיינו שאינן נחלקות לשני חלקים.

130. מראה כללי של פרסת רגל הבהמה. הפרסה מחולקת לשני טלפיים.

132. חמור

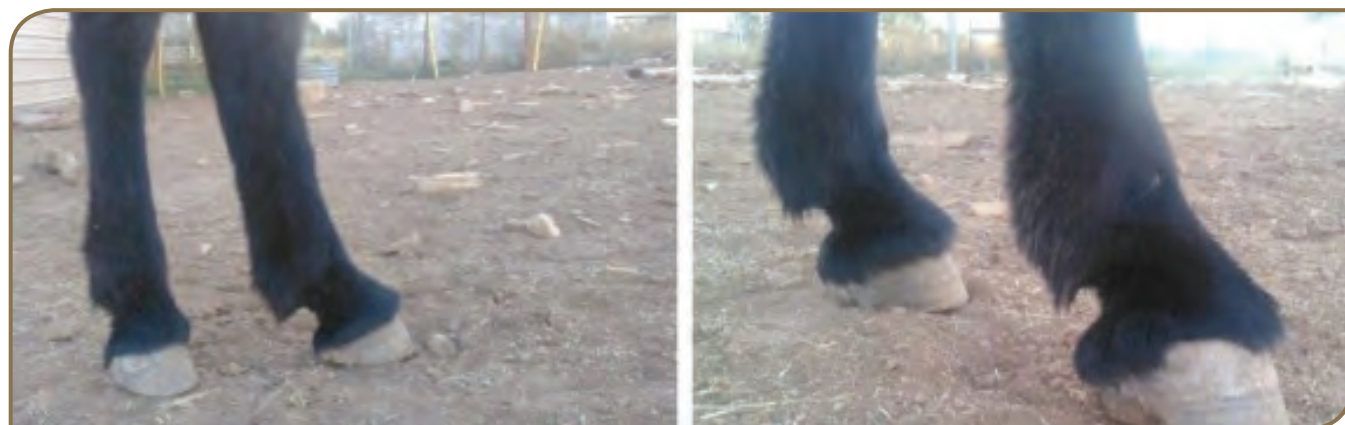
פרסה עגולה

א. היתה אחת מפרסות הבהמה עגולה כשל חמור, אעפ"י שהיא סדוקה כדרכה הרי זה מום.²⁰²

פרסה קלוטה

ב. היתה אחת מפרסותיה קלוטה [היינו שאינה סדוקה] כשל חמור, אעפ"י שאינה עגולה הרי זה מום, וזהו קלוט האמור בתורה.²⁰³ (תמונה 133, 134,

135)

133. פרסות חמור עגולות וקלוטות, דהיינו שאינן נחלקות לשני חלקים

135. פרסה של כבש מובדלת לכל אורכה לשם המחשה

134. שני טלפיים של כבש מופרדות

מקורות ומראי מקומות לעיון פרק ט - מומי הפרסות

פרסה עגולה

א. היתה אחת מפרסות הבהמה עגולה כשל חמור, אעפ"י שהיא סדוקה כדרכה הרי זה מום.²⁰²

פרסה קלוטה

ב. היתה אחת מפרסותיה קלוטה [היינו שאינה סדוקה] כשל חמור, אעפ"י שאינה עגולה הרי זה מום, וזהו קלוט האמור בתורה.²⁰³

202. משנה בכורות מ. ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ה, והובא בטור יו"ד סי' ש"ט. ועי' חזו"א בכורות סי' כ"ה סקט"ז שנסתפק אם מום זה פוסל מחמת השינוי שדומה למין אחר או דהוי בכלל קלוט. וברדב"ז שם נקט דהוי בכלל קלוט, אולם כתב דמהרמב"ם משמע שאינו נכלל בגדר קלוט.

203. רמב"ם שם, ומדברי מהריק"ו והרדב"ז שם משמע שזה נכלל בדברי הגמ' על המשנה שם, דכיון שאמר רב פפא דאפי' עגולה וסדוקה הוי מום, כ"ש דלא סדוקה הוי מום, עי"ש. ועי' בהר המוריה אות כ"ב שנקט מכח דברי רב פפא להיפך, דאין פסול קלוט אלא בפרסה עגולה אבל אם היתה קלוטה ולא עגולה אינו מום, (וכ"כ בכתונת יוסף על הרמב"ם), וביאר כן בכונת הרמב"ם שמה שכתב קלוטה

היינו עגולה וכל דבריו אחד הם. [ולדבריו צ"ל דאין לפוסלו אף מדין שינוי שנתבאר בבכורות ג: דכל שדומה למין אחר הוי מום. ושם הטעם לזה דבדבר שאין ניכר כ"כ אין פסול מחמת השינוי, וזהו שנתחדש בדברי רב פפא]. אמנם בליקוטי הלכות דף מ. עין משפט אות ח' האריך לדחות דבריו, והוכיח כן מהסמ"ג ל"ת שט"ו שמנה מום דפרסה קלוטה מלבד המום דפרסה עגולה, [ושנה דבריו בביאור לתו"כ אמור פ"ז ה"ו], וכדבריו נקטו החזו"א שם והגרי"ז בבכורות שם, וכדעת מהר"י קורקוס והרדב"ז. וכן מבואר מדברי רש"י ורגמ"ה בדף מג. ד"ה קלוט.

פרק י

מומי הטלפיים

פרקי
מומי הטלפיים

מראה כללי של הטלפיים

137. שני רגלי הבהמה שבכל רגל שני טלפיים.

136. רגל של הבהמה עם שני טלפיים. ניכר שגבול הטלפיים הוא עד המקום שמתחיל לצמוח שיער.

138. שני טלפיים מופרדות מעט. בתמונה זו ניכר הגבול של העצם שבתוך הטלפיים, ואם ניטל רק הטלף העוטף בלי העצם - כשרה.

ניטלו הטלפיים

א. ניטלו טלפי הבהמה [אפילו מרגל אחת]²⁰⁴ עם חלק מעצם הזכרות שבתוכם, הרי זה מום.²⁰⁵ (תמונות 139, 140)

ונחלקו הראשונים אם זהו דווקא בניטל רוב עצם הזכרות או אפילו מעט ממנו.²⁰⁶

ב. ניטל טלף אחד משני הטלפיים שברגל אחת, כתבו האחרונים שגם באופן זה הוא מום, ואם סופו לחזור ולגדול, הרי זה מום עובר.²⁰⁷ (תמונה 141)

ג. ניטלו טלפי הבהמה בלי עצם הזכרות שבתוכם, כשרה.²⁰⁸ (תמונה 142)

139. ניטלו שני הטלפיים עם העצם שבתוכם.

140. ניטל הטלף עם מעט מהעצם.

142. ניטל הטלף בלי העצם שבתוך הטלפיים.

141. ניטל טלף אחד עם רוב העצם.

מקורות ומראי מקומות לעיון פרק י - מומי הטלפיים

ניטלו הטלפיים

א. ניטלו טלפי הבהמה [אפילו מרגל אחת]²⁰⁴ עם חלק מעצם הזכרות שבתוכם, הרי זה מום.²⁰⁵

ונחלקו הראשונים אם זהו דווקא בניטל רוב עצם הזכרות או אפילו מעט ממנו.²⁰⁶

ב. ניטל טלף אחד משני הטלפיים שברגל אחת, כתבו האחרונים שגם באופן זה הוא מום, ואם סופו לחזור ולגדול, הרי זה מום עובר.²⁰⁷

ג. ניטלו טלפי הבהמה בלי עצם הזכרות שבתוכם, כשרה.²⁰⁸

204. עי' שו"ת דברי מלכיאל ח"א סי' ס"ג שכתב כן כדבר פשוט.

205. גמ' בכורות מד. ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ה.

206. לעיל בדיני הקרניים הובא בשם הדברי מלכיאל שנחלקו בזה רש"י והרמב"ם דלרש"י אפילו ניטל מעט מהעצם הוי מום, ולרמב"ם רק בניטל רובו כמדויק בדבריו. ועי"ש בהערה שמפשטות דברי הגמ' משמע כרש"י, וכן מבואר בר"ש והרא"ש בפרה פ"ב מ"ב לענין קרניים.

207. כן נקט השואל ומשיב בדברי שאול יוסף דעת יו"ד סי' ש"ט סוף סעיף ב', וכ"ה בשו"ת דברי מלכיאל שם מד"ה אמנם, [והיינו אפי' לדעת הרמב"ם, דלרש"י ודאי סגי שניטל חלק מעצם הזכרות אפי' מצד אחד]. ובסוף התשובה כתב הדברי מלכיאל דהיכא שחוזר וגדל להיות כבתחילה אין לפדותו או להתיר הבכור מכח זה.
208. כמבואר בבכורות מד. בסוף העמוד שם.

פרק יא

מומין שבכל הגוף

מוכרחים להתכונן למשיח

באחד מהפרסומים שהפיץ הח"ח בשנת תרפ"ז בענין זה כתב: **אנו חייבים לכן לעשות ככל שביכלתנו להכין את עצמנו עם ידיעת קדשים ובית המקדש**, זה מוטל במיוחד על הכהנים והלויים... אבל אפילו יהודים אחרים מלומדים בתורה, צריכים להיות מומחים בתחום הזה כדי להיות לעזר ועצה לכהנים. אכן - כותב הח"ח - שלחתי שאלונים לרבנים, לברר כמה כהנים גרים בעריהם החשובות, כמה מהם תלמידי חכמים, כמה יכולים ללמוד באופן עצמאי, כמה אמנם "מבינים בלימוד" אבל זקוקים לת"ח שילמדו אותם את העבודה המעשית במקדש.

כשהמכתבים האלה נשלחו, שאל רבי מרדכי בער רויטבלט - חתן אחותו של הח"ח - את דודו הגדול, האם אין לחשוש שלמכתבים אלה עלולה להיות תוצאה הפוכה - של חילול ה', כשתחשף האמת עד כמה דורנו רחוק מלהיות עסוק בעניינים אלו?!

"לא! לא!" - מחה הח"ח - "אנחנו מוכרחים להתכונן למשיח".

מעניין שהתגובה הכי מפורטת למכתבו של הח"ח הגיעה מהגאון רבי יצחק זאב סאלאוויצ'יק זצ"ל ה'בריסקער רב', המפרט במכתבו את המספר המדויק של כהנים בבריסק שהיו גדולי תורה, כמה מהם תלמידי חכמים מוכרים, כמה "מלמדים" אפשריים גרים בבריסק, המסוגלים ומוכשרים ללמד את הכהנים סדר עבודתם, כמה מאלה יעשו זאת תמורת שכר הולם וכמה מהם ילמדו בחינם, כמה כהנים מיוחסים יש בבריסק וכמה רק "מוחזקים" בייחוס...

(הגרממ"י זקס זצ"ל חתן הח"ח)

פרק יא מומין שבכל הגוף

גרב וילפת

א. היה בבשר הבהמה שחין יבש מבפנים ומבחוץ, הרי זה מום קבוע, וזהו גרב האמור בתורה.²⁰⁹ ואם היה לח מבפנים ומבחוץ, הרי זה מום עובר ואינה נפדית עד שיפול בה מום קבוע.²¹⁰

ב. אם היה השחין יבש מבפנים ולח מבחוץ, הרי זה מום, ולדעת רוב הראשונים היא הילפת האמורה בתורה.²¹¹ ואם היה לח מבפנים ויבש מבחוץ, יש שכתבו שהוא מום קבוע²¹² ויש שכתבו שהוא מום עובר.²¹³

ג. יש מהראשונים שכתבו שילפת האמורה בתורה היא מין ממיני השחין והיא כעורה וקשה, ובזמן שאין לה רפואה הרי היא מום קבוע, ובאופנים שיש לה רפואה נחשבת למום עובר.²¹⁴

ד. הגרב והילפת הפוסלים בבהמה שיעורם בכל שהוא.²¹⁵ וראה הערה.

143. תמונה להמחשה

144. יבלת בגב השור - להמחשה

יבלת

ה. יבלת שבגוף הבהמה אם יש בה עצם הרי זה מום.²¹⁶ ואם אין בה עצם אפי' יש בה שער אינו מום.²¹⁷ (תמונות 144, 145)

ו. יבלת שיש בה עצם נחשבת מום קבוע, ואפילו לאחר שנחתכה ניתן לפדות את הבהמה על מום זה.²¹⁸ ויש שכתבו שאם חתך את היבלת הוכשרה הבהמה להקרבה.²¹⁹

שדרה עקומה

ז. בהמה ששדרתה עקומה עד שנראית כשתי שדראות, יש מכשירים²²⁰ ויש פוסלים.²²¹

145. יבלות בגוף הבהמה - להמחשה

חרוץ בעצם

ח. כל עצם שבגלוי שנשברה (תמונה 146) או נפגמה (תמונה 147, 148) הרי זה מום.²²² אבל עצמות הצלעות (תמונה 149) שנשברו (תמונה 150) או נפגמו אינם מום, כיון שאינם בגלוי.²²³

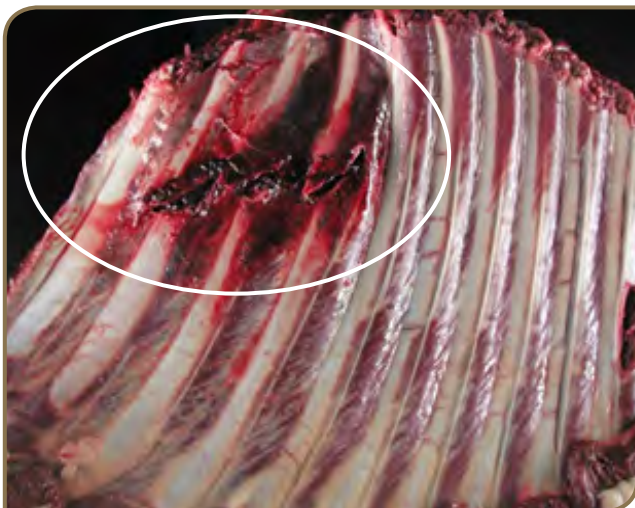
146. שבר בעצם הרגל

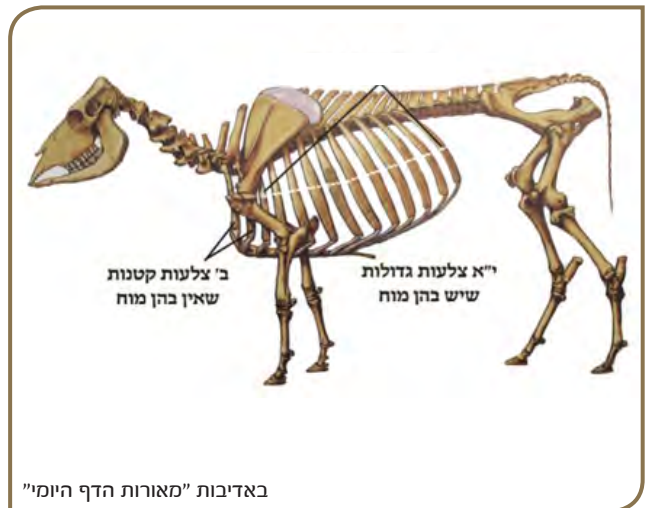
148. פגימה בעצם הרגל

147. תמונת הרגל שהעור והבשר נקלפו, לא נראית פגימה בעצם.

150. שבר בצלעות אינו מום

באדיבות "מאורות הדף היומי"

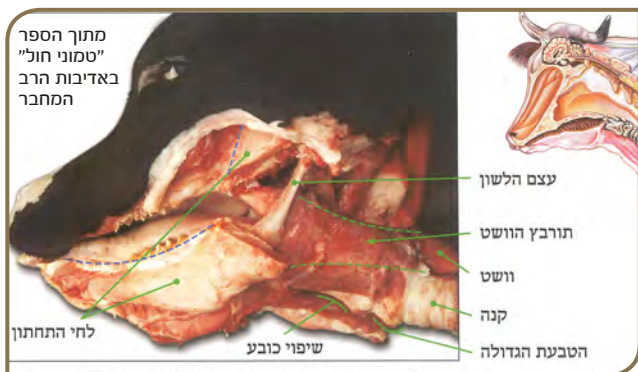
149. תרשים עצמות הבהמה

151. נחתך הקנה עד חציו

152. נחתך רוב הקנה. ניתן לראות בביור ע"י ההשתקפות בסכין

152א. נתקלף העור שבצואר הבהמה ונתגלו הסימנים

נחתך הבשר או העור

ט. נחתך בבשר הבהמה עד מקום העצם אינו מום.²²⁴ ויש אומרים שהוא מום עובר.²²⁵ [ויש שחידשו שאפילו נחתך העור הרי זה מום עובר.²²⁶]

י. נחתך הקנה (תמונה 151) עד חציו, נחלקו האחרונים אם הוא מום עובר או שאינו מום כלל.²²⁷

יא. נחתך רוב הקנה או מיעוט הושט (תמונה 152) הרי זה מום קבוע.²²⁸

יב. אם נפרד ונקלף העור שבצואר הבהמה ונתגלו הסימנים (תמונה 152א), יש שכתבו שהבהמה נפסלה מהקרבה²²⁹, וראה בהערה שנחלקו האחרונים אם ניתן לפדות על מום זה.

פסול זקנה

יג. בהמה זקנה שידיה ורגליה רותתין כשהיא עומדת מחמת זקנה, פסולה להקרבה מן התורה,²³⁰ ואינה נפדית עד שיפול בה מום קבוע.²³¹

פסול חולה

יד. בהמה חולה שרועדת מפני חליה ותשות כחה פסולה להקרבה²³², ואינה נפדית עד שיפול בה מום קבוע.²³³ וכן אם אינה יכולה לעמוד מפני החולי פסולה²³⁴, אבל אם אינה יכולה לעמוד מחמת שיש לה כאב ברגליה, כשרה.²³⁵

טו. בהמה שחלתה ונסתכנה ואין לה רפואה אלא אם יקיצו את דמה באופן שתהיה בעלת מום, יש מהראשונים שכתבו שדינה כבעלת מום קבוע, ומ"מ אינה נפדית על מום זה²³⁶, ויש שכתבו שנחשבת בעלת מום עובר.²³⁷

פסול מזוהמת

טז. בהמה שגופה מסריח מחמת ריח רע, הרי היא פסולה להקרבה ואינה נפדית עד שיפול בה מום קבוע.²³⁸ אבל אם יש לה זיעה ואין גופה מסריח או שהיה לה ריח הפה אינה נפסלת.²³⁹

פסול שינוי

יז. בהמה שאחד מאיבריה משונה משאר הבהמות ודומה לשל בהמה או חיה אחרת, אפילו היה צמר הכבש דומה לשל עז (תמונה 153, 154), הרי זה מום.²⁴⁰ והוא שיהיה השינוי באיבר מתחילת ברייתו.²⁴¹

יח. בהמה שמראה גופה משונה או שהיתה שוטה או שיכורה, כשרה להקרבה.²⁴²

153. צמר כבשים

154. שיער עיזים

עצה טובה לזרז את ביאת המשיח

פעם אחת לפני שבני הישיבה נסעו לבתי הוריהם לבין הזמנים של חודש ניסן עברה שמועה בישיבה שהחפץ חיים מבקש שניכנס אליו טרם נסיעתנו.

באנו אליו לביתו ואנו רואים שלצדו כבר יושבים ראשי ישיבות ומשגיחים ומנהלי ישיבות שהוא זימן אליו, כהגה"ק רבי אלחנן וסרמן זצוק"ל ורבי שלום מאיישישוק והרב "השותק" מסטוצ'ין ועוד.

כשנכנסו הבחורים פתח רבנו הח"ח ואמר לנו כדברים האלה: הלא הזמנים אלו הם כבר ימי עקבתא דמשיחא (- הח"ח היה עושה בפנינו את החשבון שעפ"י כל המבואר בחז"ל על זמני עקבתא דמשיחא הרי שהכל כבר התקיים וזה הזמן שלנו, כך אומר ר' קלמן כבדרך אגב.) רואים את זה כבר בחוש, נו, "ותקננו עצה טובה מלפניך", הרבש"ע נתן לי עצה טובה במוחי - כך אמר לנו הח"ח - איך לקדם ולזרז את ביאת משיח. דהנה היות ובוועד הישיבות רשומים שמונת אלפים בחורים בני תורה מהישיבות, הוא מבקש אם כן מכל בחור ובחור שנוסע כעת לבית הוריו לחודש ימים שיקבל על עצמו ללמוד כל יום פרק משניות אחד בסדר קדשים.

ואמר לנו כך: תעשו את החשבון, 8000 פרקי משניות מסדר קדשים בעניני בית המקדש החרב עולים ובאים לפני כסא הכבוד ונצבים לפני הקב"ה, איזה רושם זה יעשה למעלה! איזה רעש נעשה בשמים, איזה רעש! **וכשלומדים קדשים - המשיח הח"ח - זה מעלה לזכרון לפני השי"ת שיש גם בית המקדש! והקב"ה, כשיראה**

שאנו עושים את שלנו, ודאי יעשה גם את שלו וישלח לנו את משיח צדקנו! וכשהוא דיבר על זה - מציין ר' קלמן - הוא דיבר עם כל הלב! ולא הסתפק בכך אלא החתים על הדבר את כל הרבנים שנכחו שם לצידו באותה שעה עפ"י הזמנתו, החתים את רבי אלחנן וסרמן, את רבי שלום מאיישישוק, את ה"שותק" מסטוצ'ין ואת כל מי שנכח שם, וכמובן את כל הבחורים, ואח"כ שלח את זה לוועד הישיבות ולכל הישיבות. אבל אנחנו בראדין לא הסתפקנו בהתחייבויות - אומר הרב פרבר - אלא כל בחור ישב ולמד באותו חודש כל יום ויום פרק שלם בסדר קדשים!

(מאיר עיני ישראל ח"א עמ' 211 בשם הרב קלמן קלונימוס פרבר זצ"ל תלמיד הח"ח)

מקורות ומראי מקומות לעיון פרק יא - מומין שבכל הגוף

גרב וילפת

א. היה בבשר הבהמה שחין יבש מבפנים ומבחוץ, הרי זה מום קבוע, וזהו גרב האמור בתורה.²⁰⁹ ואם היה לח מבפנים ומבחוץ, הרי זה מום עובר ואינה נפדית עד שיפול בה מום קבוע.²¹⁰

ב. אם היה השחין יבש מבפנים ולח מבחוץ, הרי זה מום, ולדעת רוב הראשונים היא הילפת האמורה בתורה.²¹¹ ואם היה לח מבפנים ויבש מבחוץ, יש שכתבו שהוא מום קבוע.²¹² ויש שכתבו שהוא מום

209. ויקרא כ"ב כ', גמ' בכורות מא. ורמב"ם פ"ז מביאת מקדש ה". ושיעור השחין הפוסל יתבאר להלן סעיף ד'.

210. משנה וגמ' שם והובא ברמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ז. ועיין במשנה בכורות מה: דבהמה שיש לה נגע כשרה להקרבה.

211. בגמ' בכורות שם איתא דזהו הגרב שהוזכר בקללות דפרשת כי תבא (דברים כ"ח כ"ז) שאין לו רפואה, וכתבו תוס' שם ד"ה ה"ג שזו ילפת הכתובה בתורה במומי בהמה, ועליה נתבאר בגמ' שהיא חזזית המצרית. וכ"כ רש"י עה"ת בפר' אמור שם ובתוס' בכורות לח: ד"ה וסימנך והרע"ב פ"ו מי"ב. וכ"ה בפ"י הר"ש והראב"ד בתו"כ אמור פרשתא ג' הט"ו ופרשתא ז' ה"ג. ועיין להלן שהרמב"ם פירש לדעת רוב האחרונים דילפת היא חזזית המצרית היא מין אחר של שחין, אמנם הלח"מ בפ"ב מאיסו"מ ה"ז כתב בדעתו כמ"ש הראשונים.

והנה גירסת המהרי" קורקוס והכס"מ פ"ז מביא"מ ה"י והתוי"ט פ"ו מי"ב בגמ' שם דלח מבפנים ויבש מבחוץ הוא הגרב שהוזכר בקללות במשנה תורה. וכתב המהריק"ו דמ"מ אף יבש מבפנים ולח מבחוץ הוא בכלל זה. ואולם הרבה אחרונים כתבו שיש להגיה בכס"מ (עיין חק נתן בכורות מא. וליקוטי הלכות שם עין משפט אות ו', מרכבה"מ ויצחק ירנן על הרמב"ם שם), ונקטו שאף ברש"י פר' כי תבא יש להגיה כן, וכדמוכח מדבריו בסוגיא בכורות ובפר' אמור, וכן הוכיחו מהגמ' בב"ק דף פ: ע"ש.

212. עי' מהריק"ו וכס"מ ותוי"ט שכתבו לפי גירסתם בגמ', ששחין זה הוא השחין שהיה במצרים המוזכר בקרא בפרשת כי תבא, וכיון דכתיב שם "אשר לא תוכל להרפא"

עובר.²¹³

ג. יש מהראשונים שכתבו שילפת האמורה בתורה היא מין ממניי השחין והיא כעורה וקשה, ובזמן שאין לה רפואה הרי היא מום קבוע, ובאופנים שיש לה רפואה נחשבת למום עובר.²¹⁴

ד. הגרב והילפת הפוסלים בבהמה שיעורם בכל

ע"כ הוי מום קבוע. ומדבריהם מוכח דאין זו ילפת שהיא חזזית המצרית, וכמו שכתבו האחרונים בדעת הרמב"ם. וכ"כ בשושנים לדוד פ"ו מי"ב ובהר המורה שם אות ל"ב דאף שהגירסא בגמ' דידן דהשחין שהיה במצרים הוא היבש מבפנים ולח מבחוץ, מ"מ אף באופן זה הוא מום קבוע.

וע"ע בשטמ"ק בכורות שם אות כ"ז ובמזבח כפרה בשם הרא"ש (ובחק נתן) שכתבו דאפשר שאין מום כזה במציאות, וביאר הרא"ש שאין דרך השחין להתייבש מבחוץ כל זמן שיש לחות מבפנים.

213. כ"כ במרכבה"מ ויצחק ירנן על הרמב"ם שם דמין זה שלא הוזכר בגמ' לגירסא דידן הוי מום עובר בלבד. ועיין רש"י (הובא בספר הליקוטים פ"ב מאיסו"מ ה"ז) שכתב דבעל ילפת שהוזכר במשנה בדף מא. שהוא חזזית שאינה מצרית כדאיתא בגמ' שם [והוא מום עובר], היינו שחין זה הלח מבפנים ויבש מבחוץ. אולם הרע"ב פ"ו מי"ב כתב דחזזית שאינה מצרית הוא מין שחין אחר שיש לו רפואה. [וכ"ה לדעת רוב האחרונים ברמב"ם דחזזית בין מצרית ובין שאינה מצרית הוא מין אחר כדלהלן בהערה הבאה].

214. זו דעת הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"י [והסמ"ג ל"ת ש"ח] לדעת רוב האחרונים (עיין כס"מ, מרכבה"מ, בית ישחק, יצחק ירנן ושמחת עולם שם), דחזזית המצרית שהיא הילפת שבתורה, אינו שחין מצרים שהוזכר בגמ' שהוא יבש מבפנים ולח מבחוץ, וביאר המרכבה"מ שם דמה שכתב הרמב"ם שהיא קשה היינו שהיא מצרית, וכעורה הכוונה שהיא שחורה, והבית ישחק ביאר שהוא מין שחין בולט ולכך הוא כעור עי"ש. ולפי"ז כתבו דחזזית שאינה מצרית הוא ג"כ מין זה שכשיש לו רפואה חשיב מום עובר. [ואם אינו מתרפא מאליו אלא ע"י רפואות, נתבאר דינו לעיל פרק א' סעיף ה']. וזהו שלא כדברי הלח"מ פ"ב מאיסו"מ ה"ז, עי"ש באחרונים ובחק נתן בכורות מא. שהשיגו על דבריו.

שהוא.²¹⁵ וראה הערה.

יבלת

ה. יבלת שבגוף הבהמה אם יש בה עצם הרי זה מום.²¹⁶ ואם אין בה עצם אפי' יש בה שער אינו מום.²¹⁷

ו. יבלת שיש בה עצם נחשבת מום קבוע, ואפילו לאחר שנחתכה ניתן לפדות את הבהמה על מום זה.²¹⁸ ויש שכתבו שאם חתך את היבלת הוכשרה

הבהמה להקרבה.²¹⁹

שדרה עקומה

ז. בהמה ששדרתה עקומה עד שנראית כשתי שדראות, יש מכשירים²²⁰ ויש פוסלים.²²¹

חרוץ בעצם

ח. כל עצם שבגלוי שנשברה או נפגמה הרי זה מום.²²² אבל עצמות הצלעות שנשברו או נפגמו

219. כן משמע במאירי פסחים סה: ועיין שו"ת חזון נחום ח"א סי' ק"ל ושבט הלוי ח"ה סי' נ"א שנקטו בדעת הרמב"ם דמהני חתיכה ליבלת שיש בה עצם, [וכתבו דשיטת הרמב"ם שאף מום שיש לו רפואה חשיב מום קבוע, ובחזון נחום הוכיח כן מדברי המרכבה"מ פ"ב מאיסו"מ ה"ח ע"ש]. וכן משמע מקושיית תוס' בבכורות שם שצדדו דהגמ' בעירובין קג. ובפסחים סה: מיירי ביבלת שבגוף, והוכיחו מזה דאף דהוי מום קבוע מהני בה חתיכה, ומשמע דלא נקטו כדעת התוספתא דל"ח רפואה כלל, [וא"כ לשיטות דמום שיש לו רפואה חשיב מום קבוע שפיר י"ל דמיירי ביבלת שבגוף]. ועיין בשבט הלוי שם שביאר לדעה זו את דברי התוספתא דלא כאחרונים שהובאו לעיל.

ודיני חתיכת היבלת בשבת ויו"ט לדעה זו יתבאר בדיני הכנת הבהמה להקרבה.

220. כן דעת הרמב"ם פ"ח מביא"מ ה"י שמנה מום זה בין המומין המיוחדים לאדם, ומבואר דס"ל דלא הוי מום בבהמה.

221. כ"כ החק נתן בכורות מג. וליקוטי הלכות שם מג: בדעת תוס' בדף מג. שכתבו בד"ה הא וד"ה גבן, דמום זה שלדברי רבי חנינא בן אנטיגנוס הוא גבן האמור בתורה שייך אף בבהמה. ועיין בליקוטי הלכות שם שתמה על דעת הרמב"ם בזה. אמנם החזו"א בכורות סי' כ"ו סק"ה כתב דאף הרמב"ם מודה דלרחב"א הוי מום בבהמה, אלא דלא קיי"ל בזה כוותיה, וכל מה שהוא פסול באדם זהו משום שאינו שווה בזרעו של אהרן. ולפי"ז כתב דאף לדעת תוס' לדינא לא יפסול מום זה בבהמה.

222. דין עצם שנשברה מבואר בתו"כ אמור פרשתא ז' הי"א, והובא ברמב"ם פ"ז מביא"מ ה"ט [ולעיל פרק ז' סעיף ו'] לענין עצמות הידיים והרגלים. ובחי' הגרי"ז בכורות מ: נקט דה"ה שאר עצמות וכונן אם נשברה עצם הגולגולת דכיון שהיא גלויה הוי מום, [ואם נשברה באופן שנעשית טריפה, כדאיתא בשו"ע יו"ד סי' ל' ס"א ובדברי הפוסקים שם, אינה נפדית דאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים]. וכל זה אף בכה"ג שהשבר בעצם מכוסה בעור ובשר, דמ"מ אם ניכר ע"י מלאכתה שיש לה שבר הוי מום, כמבואר לעיל בשם החזו"א בכורות סי' כ"ה סק"י.

215. כ"כ הרמב"ם פ"ז מביא"מ ה"י וסמ"ג ל"ת ש"ח. ועיין בפ"י הר"ש והראב"ד לתו"כ אמור פרשתא ז' הי"ג שכתבו דהא דאיתא בבכורות מג. דגרב מאיס טפי מילפת הוא משום שהגרב גדול ורחב כדינרי זהב והחזיית דקה כעדשה. [אלום רש"י ורנמ"ה שם ביארו באופ"א]. ויש לעיין אם כוונתם שזהו השיעור הפוסל בגרב וחזיית, אבל בפחות מזה אינו נחשב מום כיון דלא מאיס, או שכך הוא הדרך אבל לענין דינא בכל גווי הוי מום, ובפרט די"ל דרק אי לא כתיב ילפת הו"א שאינה מום מטעם זה כמו שנתבאר בגמ', אבל אחר דכתיב ילפת אף גרב פוסל בפחות משיעור זה. ועיין בזה.

216. גמ' בכורות מ: ורמב"ם פ"ז מביא"מ ה"י, וכ"ה בטור יו"ד סי' ש"ט. ועיין חסד"ד בכורות פ"ה ה"ב שחידש דכ"ז רק אם לא היתה היבלת כשנולדה, אבל אם היתה בה מלידתה לא הוי מום כלל.

217. כן איתא בגמ' ובטור שם דבכה"ג חשיב דלדול בעלמא שאין דינו כמום וכמבואר במשנה בדף מה: ובחסד"ד שם נקט דמ"מ לכתחילה אין מקריבין אותה עד שיחתכו את היבלת, וזהו הדין האמור בעירובין קג. ופסחים סה: דמהני חתיכת היבלת בבהמה, אמנם מדברי תוס' בבכורות לח: והמרכבה"מ שיובאו להלן מוכח שלא כדבריו.

218. כן איתא בתוספתא בכורות פ"ד ה"ב, ופירשו בחסד"ד פ"ה ה"ב ובמרכבת המשנה פ"ט משבת ה"ח הטעם משום שהיא חוזרת וצומחת, וכ"ה בחזו"א בכורות סי' כ"ה סק"יט ע"ש שהוכיח סברא זו.

ומכח תוספתא זו הוכיח במרכה"מ שם דע"כ הא דמהני חתיכת יבלת בבהמה להכשירה לקרבן כדאיתא בעירובין קג. לפרש"י שם ובפסחים סה: היינו ביבלת שבעין וכמסקנת תוס' בכורות לח: ד"ה וסימנך, אבל ביבלת שבגוף לא מהני חתיכה ומהטעם שנתבאר. [ולפי זה גם לסוברים דמום שיש לו רפואה חשיב מום קבוע, לא מהני חתיכת היבלת שבגוף ונימא דכל זמן שלא נחתכה חשיב מום קבוע, דהא מבואר בתוספתא דל"מ חתיכת היבלת כיון שאי"ז מעביר את המום [כלל].

אינם מום, כיון שאינם בגלוי.²²³

נחתך הבשר או העור

ט. נחתך בבשר הבהמה עד מקום העצם אינו מום.²²⁴ ויש אומרים שהוא מום עובר.²²⁵ [ויש שחידשו שאפילו נחתך העור הרי זה מום עובר.²²⁶]

י. נחתך הקנה עד חציו, נחלקו האחרונים אם הוא מום עובר או שאינו מום כלל.²²⁷

ודין נפגמה העצם נתבאר במשנה בכורות מ: לענין עצמות הידיים והרגלים והובא ברמב"ם פ"ז מביא"מ הי"א לענין כל העצמות שבגלוי. וברש"י שם נתבאר דמיירי שניכר המום, והיינו כמ"ש החזו"א שם שנקלפו העור והבשר עד שנראית הפגימה בעצם.

224. כן איתא בגמ' בכורות מא. דאין חרוץ בבשר, וכן מבואר בלח"מ פ"א מפסוה"מ הי"ד בדעת הרמב"ם דאינו נחשב אפילו מום עובר, [וכמשמעות דבריו בפ"ז מביא"מ הי"א דאין חרוץ פוסל אלא בעצם], וכ"ה בפנים מאירות וקר"א ושפ"א זבחים כו. דלא כשטמ"ק שהובא בהערה הבאה. וע"ע בפ"י קנין פירות עמ"ס עבדים לגרמ"ק שליט"א את פ"ח שכתב דלפ"י ה"ה אם ניטלו ראשי דדין שבבהמה אינו מום.

ושיעור הפגימה לכאול תלוי במחלוקת הראשונים אם הוא בכל שהוא או בכדי חגירת הצפורן, עיין לעיל הערה 64. [ובאופן שנפגם פחות מהשיעור, עדיין יש לפוסלו מהקרבה מחמת החיתוך בבשר, לדעות בסעיף י' הסוברות שזה נחשב מום עובר]. ואמנם לכאול אף באופן שלא נחסר מהעצם כלום אלא רק נסדקה בשיעור כל שהוא הוא מום באופנים שנתבארו לעיל בפרק ב' סעיף ד' (ועי"ש עוד בהערה בסוף סעיף ג'), וכן בניקבה העצם חשיב מום, שהרי דין חרוץ כולל גם סדק ונקב, כמבואר בדיני ריס העין והחוטם ושפת הפה שג' מומים אלו פוסלים בכולם מטעם חרוץ.

225. זהו דעת השטמ"ק בזבחים שם את ג' דחרוץ בבשר חשיב מום עובר, [והא דאיתא בגמ' דאין חרוץ בבשר צ"ל דאינו נחשב מום קבוע לשחוט עליו דבזה מיירי הגמ' שם, אבל מ"מ הוא מום עובר]. ועיין בחזו"א יו"ד סי' ג' סקט"ז שתמה על דברי השטמ"ק ונשאר בצ"ע. ולפי דברי השטמ"ק יליע באופן שחתך יבלת הפוסלת את הבהמה מהקרבה, אם צריך להמתין עד שתתפרא במקום החיתוך, כיון דלכאול עדיין יש בה מום עובר [כשיש בה בשר]. ובחזו"א בכורות סי' כ"ה סק"ט נקט לשיטתו דא"צ להמתין כיון שאין זה מום כלל. וכן משמע מהגמ' בעירובין קג. ופסחים סה: ורמב"ם פ"ט משבת ה"ח דמיד אחר חתיכת היבלת לא חשיבא בעלת מום כלל.

223. דין נשברו עצמות הצלעות מבואר בתו"כ אמור שם ותוספתא בכורות פ"ד ה"ד, והובא ברמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ד. [ומש"כ האו"ש שם ובשו"ת או"ש ליקוטים סי' ג' דלדעת היראים סוף סי' שמ"א הוא מום עובר, צ"ב למעיין בדבריו]. ודין נפגמו מבואר ברמב"ם פ"ז מביא"מ הי"א. ועיין בחזו"א שם שהקשה דלכאול באופן שנפגמו ע"כ מיירי דנקלפו העור והבשר ונראית הפגימה בעצם (כדלעיל בהערה הקודמת), וא"כ מה נפ"מ בהא דעצמות הצלעות אינן גלויות, הא המום גלוי ונראה לכל, ועי"ש שצייד לבאר את התוספתא באופן שלא נראה המום, ודלא כמו שמוכח מדברי הרמב"ם.

226. כן נקט ר"ת בספר הישר סי' תמ"ג, [ומדברי האחיעזר ח"ב סי' ל"ה את ה' משמע שנקט כן גם בדעת תוס' בחולין כח:]. אולם בספר המכריע סי' ה' נחלק על דבריו, וכתב דרק בעור האוזן שהוא אבר חשוב פוסלת פגימה, ועיין לעיל הערה 27 שמדברי הרמב"ם הוכיחו האחרונים דאף באוזן ל"ח מום עובר, וכן נקט החזו"א אף בדעת רש"י עי"ש. וכן הוכיח בתרועת מלך סי' מ' את כ"ג מדברי היראים סי' רפ"א שהקשה למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף היכי משכח"ל חיוב כרת על שחוטי חוק, הא בשעה שהתחיל בשחיטה נעשית הבהמה בעלת מום ואינה ראויה להתקבל בפנים. ומדלא הקשה לכו"ע מכח הפגימה בעור שפוסלת אף קודם שהתחיל בשחיטה, מוכח שנקט דאין בזה אפי' מום עובר, ובכה"ג מתקבל הקרבן בפנים.

וכתבו האחרונים (חסד"ד על התוספתא ומעשי למלך בהלכות ביא"מ שם) דכ"ז כשאינה טריפה, אבל באופן שנשברו רוב הצלעות הגדולות לצד השדרה, היא טריפה כמבואר בשו"ע יו"ד סי' נ"ד, ופסולה לקרבן מחמת זה.

ועיין בשו"ת או"ש שם שכתב דלדעת הפוסקים (עיין לבוש וב"ח ביו"ד שם) דאפי' שנשברה עצם אחת מהצלעות בבהמה צריך לבדוק אם ניקבה הריאה, יהיה דין זה תלוי במחלוקת רש"י והשטמ"ק זבחים עד: אם יש לפוסלה מדין הקריבהו נא לפחתך או שאין להקריבה רק מחמת ספק חולין בעזרה [כשהוקדשה אחר שנשבר הצלע דהוא ספק טריפה], ופרטי הדינים בזה הובאו בספר תורת הקרבנות פרק ד' סעיף כ"א עי"ש.

227. בגמ' בחולין ל. מבואר דבכה"ג לא חשיב מום קבוע, וכמו שמבואר בתוס' הרא"ש שם דעד שישחט רוב הקנה ל"ח בע"מ קבוע. ונחלקו האחרונים מה דינה, החת"ס בחולין שם והרש"ש שם כט: נקטו דלדעת תוס' שם כח: שכתבו דפירוד העור הוא מום, ה"ה היכא דנשחט חצי הקנה

ולפ"י אף דמעיקר הדין בבהמה הקלו בזה הפוסקים, מ"מ בעוף שצריך בכה"ג בדיקה מדינא כדאיתא בשו"ע סי' נ"ג ס"ב וס"ג, יהיה תלוי בנידון זה. [ועי"ש ברמ"א ובש"ך דאין אנו בקיאים בבדיקה במקום דאיכא ריעותא, וא"כ לכאול אי אפשר להקריבו לכו"ע].

וראה בהערה שנחלקו האחרונים אם ניתן לפדות על מום זה.

פסול זקנה

יג. בהמה זקנה שידיה ורגליה רותתין כשהיא עומדת מחמת זקנה, פסולה להקרבה מן התורה²³⁰, ואינה נפדית עד שיפול בה מום קבוע.²³¹

פסול חולה

יד. בהמה חולה שרועדת מפני חליה ותשות כחה

והנה מדברי רעק"א וחת"ס ורש"ש שהובאו לעיל מבואר שמדין זה שכתבו התוס' יש ללמוד דגם נחתך חצי הקנה הוא מום, אולם בשו"ת בית אפרים שהובא לעיל כתב דיש לחלק בין הפרדת העור שאינו דרך שחיטה לחצי קנה פגום שהוא דרך הכשר שחיטה. וע"ע בדבר אברהם ח"ג ריש סי' ג' [בשם אחיו בעל נאות יעקב וכ"כ בשו"ת שבט הלוי שם], די"ל דרק באופן שהזכירו שם שאחר שקילף העור מפריד בין הסימנים כדי לבדוקם כמ"ש השטמ"ק שם, הוא מום, אבל באופן שנחתך עד אמצע הקנה בלבד יתכן שאינו מום כלל. וחילק בעוד אופן דאפשר שרק כשחתך בעור כל השיעור הנצרך לבדיקת הסימנים הוא מום, אבל בחתך כשיעור הנצרך לשחיטה אינו מום.

230. משנה בכורות מא. ורמב"ם פ"ז מביא"מ הי"ב. וגדר זקן נתבאר ברמב"ם שם ובמל"מ פ"ב מאיסו"מ ה"ו שהוא משעה שהיא רותתת, וכשיעור זקנה הפוסלת בכהן כדאיתא בחולין כד: ועי"ש ברש"י שכתב דהיינו שידיו ורגליו רותתין מאין כח, ואולם ברגמ"ה שם כתב שמרתתין ידיו, ומבואר דסגי שידיו מרתתין אף שאינו רועד ברגליו. [ואפשר דרק בכהן אם ידיו מרתתין כיון שאינו יכול לעבוד היטב פסול, אבל בבמה צריך שירתתו ידיה ורגליה. ועיין בזה].

ועיין תוס' ב"ק קי. ד"ה דכי שמבואר בדבריהם דאין כהן נפסל בזקנה אלא מדרבנן, וכ"כ בדעתם בשו"ת שער אפרים סי' ל"א בהגה"ה מן המחבר וחקרי לב או"ח ח"א סי' מ' ושמתח עולם בהל' ביא"מ שם, ודלא כרמב"ם והחינוך והסמ"ג שהוא מה"ת כמ"ש שם. [ובידי דוד ב"ק שם פי' דבריהם באופ"א]. אמנם י"ל דכ"ז בכהן אבל בבמה מודו תוס' דהוי מה"ת דהא ילפינן בבכורות מא. מקרא דפסולה להקרבה, והא דהקשו האחרונים אמאי אין למדין אדם מבהמה לענין זה, י"ל שהוא משום שפסול זה לא נכתב בפרשת המומין. [ועי' בשו"ת בית יצחק אהע"ז ח"ב סוף סי' פ"ד ועוד אחרונים שהקשו על הרמב"ם אמאי יליף אדם מבהמה לענין זה].

231. משנה שם ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ו. ועיין בספר תורת הקרבנות פרק ב' סעיף ט"ו דיני בהמה שעברו שנות ההקרבה שקבעה לה התורה.

יא. נחתך רוב הקנה או מיעוט הושט הרי זה מום קבוע.²²⁸

יב. אם נפרד ונקלף העור שבצואר הבהמה ונתגלו הסימנים, יש שכתבו שהבהמה נפסלה מהקרבה.²²⁹

חשיב מום עובר. אולם החזו"א יו"ד סי' ג' סקט"ז כתב דלא חשיב מום כלל, [ונידון זה תלוי במה שביארו האחרונים דברי התוס' דף כח:]. ועי"ש בחזו"א שכתב דאף אם אינו עומד להתרפא, מ"מ כיון דקיי"ל אין חרוץ בבשר הרי אין לזה דין מום כלל. ובשו"ת בית אפרים או"ח סי' כ"ג כתב דאינו מום כלל משום שכך הוא דרך הכשר השחיטה, עי"ש.

ועיין עוד בחי' רעק"א שם כח: שביאר דמש"כ התוס' בדף כט: דחצי קנה פגום אינו מום, היינו כשהכניס חוד הסכין עד אמצע הקנה ולא קרע בצואר כשיעור שחיטה דבכה"ג אינו מום כלל או דהוי עכ"פ מום עובר עד שיתאחה העור שעל הקנה. ומשמע שנקט דאם קרע בצואר כשיעור שחיטה הוי מום קבוע מכח דברי התוס' שם בדף כח: [וזוהו לשיטתו להלן דכוונת תוס' בדף כח: למום קבוע, אמנם האחרונים נחלקו עליו].

228. כן מבואר בחולין ל. דעי" תחילת השחיטה נעשית הבהמה בעלת מום ונדחית מהקרבה. ומבואר בתוס' הרא"ש שם דעד שישחט רוב הקנה אינו נעשה בע"מ קבוע, וכ"כ החת"ס שם ובחזו"א יו"ד סי' ג' סקי"ד וסקט"ז דהמום נעשה כשהיה החתך ברוב קנה או במיעוט ושוט, וכן משמע מחי' רעק"א שם כח: עי"ש. [וכן מוכח מתוס' שם כט: ד"ה כגון שנקטו דחצי קנה פגום ל"ח מום, והרש"ש שם הקשה מסוגיא זו דמבואר דתחילת השחיטה חשיב מום, אמנם לפי"ד תוס' הרא"ש והאחרונים לק"מ]. וכתב החזו"א דאף דאין חרוץ בבשר, הכא הוי מום טפי כיון שנשחטו חלק מהסימנים.

ויש להוסיף דמום זה אינו מתיר לפדות את הבהמה כיון שנעשית טריפה, ואין פודין את הטריפה להאכילה לכלבים.

229. כן כתבו תוס' חולין כח: סוד"ה אתא [המתחיל בע"א] דאין מום גדול מזה, וכן דעת הרשב"א חולין יא: ומלשון התוס' משמע דחשיב מום קבוע כמ"ש בשו"ת שבה"ל ח"י קדשים סי' מ"ו, וכן מבואר בדברי רעק"א שם, ועי"ש דלכא' באופן זה אינו עומד להתרפאות. והטעם דלא חשיב חרוץ בעור או בבשר, משום שזה נחשב מום בסימנים עצמם כיון שנתגלו. אולם בחת"ס שם ל. ובשו"ת אחיעזר ח"ב סי' ל"ה אות ה' ועוד הרבה אחרונים נקטו דכוונתם למום עובר, וע"ע בשו"ת בנין ציון החדשות סי' צ"ח ובחזו"א שם סקט"ז שכתבו דודאי אי"ז מום כלל, ולא נפסל לקרבן אלא משום הקריבהו נא לפחתך. [ונפ"מ בזה לענין עוף, דבנחלת צבי יו"ד סו"ס נ"ז כתב דהוי מטעם הקריבהו ומה"ט פוסל אפי' בעוף, אמנם במקור ברוך ח"א סי' י"ט נחלק עליו וכתב שאינו אלא מום עובר, ואין העוף נפסל בזה].

בעלת מום עובר.²³⁷

פסול מזוהמת

טז. בהמה שגופה מסריח מחמת ריח רע, הרי היא פסולה להקרבה ואינה נפדית עד שיפול בה מום קבוע.²³⁸ אבל אם יש לה זיעה ואין גופה מסריח או

וכן דעת הרמב"ם פ"ב מבכורות הי"ג דחשיב מום קבוע, לפי מה שפירשו בדבריו הלח"מ שם והגר"א בביאורו ליו"ד סי' שיי"ג סק"י, [וכן יש לדון לביאורי שאר האחרונים בדעתו מלבד המהריט"א]. וכן צידד המהרי"ט אלגאזי בכורות פ"ה אות מ"ב (או"ק ה') בדעת הבה"ג, וכן משמע ביראים סי' שד"מ בתירוץ הראשון כמ"ש באחיעזר ח"ב סי' ל"ג אות ה'. והנה בעיקר הא דחשיב מום מבואר מדברי התוס' שאין זה מדין חולה, שהרי הקשו מ"ט אין פודין עליו. ומוכח דהטעם משום שמוכרח שיעשו בה מום קבוע וכמו שנראה מדבריהם שם, וכעיי"ז איתא ברש"י בכורות ל: ד"ה הכל שאין מום גדול מזה שהרי ימות. וכן נקט באוה"ח דברים י"ז א' שבהמה שמוכרחים לכרות לה אבר, נחשבת בעלת מום גם קודם שנכרת האבר. אולם החזו"א בכורות סי' כ"ד סק"ב והגר"י מנחות נו: נתקשו בסברא זו, ובהעמ"ש שאילתא ו' אות ה' הקשה עוד דהוי מום שבסתר, ופירשו בדעת הרמב"ם דפסול מטעם חולה, (וכ"ה בשו"ת אבני"ז יו"ד סי' תי"ב אות י'), והיינו כשאינה יכולה לעמוד דאפי' אינה רועדת דינה כחולה כדלעיל. וע"ע חזון יחזקאל בכורות פ"ג ה"ז שנקט שאי"ז מום כלל דהא אינו רועד מחמת חליו, אלא שכיון שמן הסתם לא יקריבוהו היות והוא הולך למות, הותר להטיל בו מום, אבל אם הקריבו כשר. ודבריו צ"ע, דהא בתוס' מבואר בתי' הראשון שמדאורייתא נפדה, ובדעת הרמב"ם שם ג"כ נקטו האחרונים (עיין סהמ"פ) שלא הותר להטיל בו מום במתכוין ודלא כלח"מ, וצ"ע.

237. כ"כ תוס' שם בתי' השני והרא"ש בכורות פ"ה סי' ד' והשטמ"ק מנחות נו. אות ט' דחשיבא בע"מ עובר כיון שיש לה רפואה ע"י הקזה, [ואף שע"י ההקזה תהיה בעלת מום קבוע, מ"מ בזמן שעדיין לא הקיזו את דמה אינה נפדית מחמת מומה כיון שיש לה רפואה], וכן נקט היראים שם בתירוץ השני. וכתבו המהריט"א בכורות פ"ה אות נ"ב והחזו"א סי' כ"ו סוף סק"ב שדעה זו סוברת כמו שצדדו התוס' בכורות לח: ד"ה וסימנך דמום המתרפא חשיב מום עובר. וכן נקט המהריט"א אלגאזי פ"ה אות מ"ב שם בדעת הרמב"ם פ"ב מבכורות הי"ג דחשיב מום עובר, עיי"ש שביאר דמה"ט אסר הרמב"ם להטיל בו מום בכוונה, כיון דאיסור הטלת מום בבוע"מ עובר הוא מה"ת דלא כדעת הרא"ש שם. [ולדעה זו לכא' הטעם דחשיב מום מחמת שהיא חולה].

238. משנה בכורות מא. ורמב"ם פ"ז מביא"מ הי"ב, והא דאינה נפדית מבואר בפ"ב מאיסו"מ ה"ו.

פסולה להקרבה²³², ואינה נפדית עד שיפול בה מום קבוע.²³³ וכן אם אינה יכולה לעמוד מפני החולי פסולה²³⁴, אבל אם אינה יכולה לעמוד מחמת שיש לה כאב ברגליה, כשרה.²³⁵

טו. בהמה שחלתה ונסתכנה ואין לה רפואה אלא אם יקיזו את דמה באופן שתהיה בעלת מום, יש מהראשונים שכתבו שדינה כבעלת מום קבוע, ומ"מ אינה נפדית על מום זה²³⁶, ויש שכתבו שנחשבת

232. בכורות מא. ורמב"ם פ"ז מביא"מ הי"ב. ועיין או"ש פ"ד משחיטה סוף הי"ז שכתב דאם רועדת מסיבת טבעה ולא מחמת זקנה או חולי, אינה בכלל אלו, אבל באדם הרי הוא פסול משום שאינו שווה בזרעו של אהרן, עיי"ש. ויל"ע בבהמה אם תפסל מדין הקריבהו נא לפחתך.

233. משנה שם ורמב"ם פ"ב מאיסו"מ ה"ו.

234. דין זה מתבאר מתוך דברי האחרונים (חת"ס חולין ח. ד"ה מותר, שו"ת שואל ומשיב חמישאה סי' כ"ח ועין יצחק יו"ד סי' ד') שכתבו דבהמה מסוכנת פסולה לקרבן מדין חולה. ומשמע בדבריהם דאף שאינה רועדת מחמת חליה כמו שהצריך הרמב"ם, מ"מ דינה כחולה, והטעם י"ל דרק היכא דיכולה לעמוד אינה נחשבת כחולה בכל גופה אא"כ רועדת, אבל מסוכנת שאינה יכולה לעמוד נחשבת כחולה בכל גופה, וכן משמע בעין יצחק שם. [וכסברא זו יש להוכיח מהחזו"א והגר"י שהובאו להלן]. וע"ע בשו"ת הרי בשמים מהדורא ה' סי' מ"ח שכתב דה"ה אם אינה יכולה לעמוד מחמת אובצנא (שבת קו:) שהוא עייפות וחולשה, דינה כחולה. ועיי' מאירי כתובות עה. שכתב דחולה היינו שאינו יכול לעמוד מפני חליו שהוא רותת ורועד, וצ"ב כוונתו.

235. כן איתא בשו"ת רעק"א סי' פ"ג דמי שגוררת רגליה מחמת שגרונא (חולין נא). אי"ז מום כלל, והובא בשו"ת באר יצחק יו"ד סי' ו'. וביאר הבאר יצחק דהטעם שאינה נחשבת חולה מחמת זה שאינה יכולה לעמוד, הוא משום שאין החולי בכל גופה אלא רק ברגליה. [ועיין לעיל פרק ה' סעיף ז' ובהערה, מה שהובא בשם שו"ת או"ש סי' ט"ו שבהמה שניטלו כל שיניה דינה כחולה ופסולה לקרבן, ועיי"ש היטב הדעות בזה. ומשמע שנקט דחולה מיקרי מי שהוא בגדר חולה אף שאין החולי בכל הגוף, וצ"ע].

236. כ"כ תוס' בכורות לד. סד"ה אילימא בתי' הראשון, ומבואר שם שאפי' לא תמות מחמת חוליה אלא שלא תתרפא ממנו לעולם עד שיקיזו לה במקום שעושה מום, דינה כבעלת מום קבוע. והוסיפו דמ"מ אין הבכור נשחט [ואין הקדשים נפדין] על מום זה גזירה אטו בהמה תמימה, שכיון שאין בה עכשיו מום גמור, יבואו להתיר אף בהמה תמימה שלא במום, ולא דמי לשאר בעלי מומין.

יח. בהמה שמראה גופה משונה או שהיתה שוטה
או שיכורה, כשרה להקרבה.²⁴²

שהיה לה ריח הפה אינה נפסלת.²³⁹

פסול שינוי

יז. בהמה שאחד מאיבריה משונה משאר הבהמות
ודומה לשל בהמה או חיה אחרת, אפילו היה צמר
הכבש דומה לשל עז, הרי זה מום.²⁴⁰ והוא שיהיה
השינוי באיבר מתחילת ברייתו.²⁴¹

242. משנה בכורות מה: הכושי הגיחור הלבקן הקיפח
והננס והשוטה והשיכור ובעלי נגעים, פסולים באדם וכשרים
בבהמה. וכתב הרדב"ז פ"ב מאיסו"מ ה"ח דכשרין אפילו
לכתחילה. [אמנם לכא' הבא להביא מן המובחר צריך
להביא בהמה נאה, כמבואר בספר תורת הקרבנות פרק ה'
סעיף ד'].

ובפירוש קיפח נאמרו כמה ביאורים, רש"י בגמ' שם כתב
שהוא גבוה ודק וקומתו נכפפת מחמת כן, והרמב"ם פ"ח
מביא"מ הי"ד ובפיה"מ פירש שהוא ארוך ביותר, ובערוך
ערך גבה הביא עוד ביאור. ולפי"ז משמע שכל אלו כשרים
בבהמה, [וכן איתא בתוס' מנחות פז. ד"ה שגובהן שהקריבו
לקרבן התמיד כבשים גבוהים מאד]. וה"ה שאר שינויים
בגופה וכמו שכתב הרמב"ם שם דמי שגופו גדול או קטן
מאיבריו הוא מום המיוחד לאדם, ומוכח מדבריו שבבהמה
אינו מום.

239. כ"כ השטמ"ק כתובות עה. ודייק כן מדברי רש"י
שם. וכן נקט החזו"א בכורות סי' כ"ז סק"ב והוכיח שכן דעת
הרמב"ם בהלכות ביא"מ שם.

240. כדאיתא בבכורות ג: וברש"י שם דכל שינוי בבהמה
שנראה כמו בבהמה אחרת אפי' בדבר אחד הוא מום, ומבואר
ברש"י שם דאפי' היה הצמר [שלא נולד עמה] דומה לשל
עז שהוא כשר ג"כ להקרבה, הוא מום. ודין זה נכלל בדברי
הרמב"ם פ"ג מאיסו"מ ה"ה דנדמה במקצת [וי"א אף נדמה
גמור] פסול כבעל מום קבוע שאין לך מום גדול מן השינוי.
ועיין בספר תורת הקרבנות פרק ד' מסעיף ל"ח והלאה מה
שהובא בזה. וראה שם בהערה שיש שנקטו בדעת הרמב"ם,
דמ"מ אין עוברים בהקדשו והקרבנו על לאו דמקדיש
ומקריב בע"מ, משום דניתקו הכתוב לעשה.

241. כ"כ בשו"ת צפנת פענח ח"א סי' צ"ד עי"ש.

פרק יב

מומי העוף

פרק יב מומי העוף

155. נחטטה עינה

כבעל מום או כמחוסר אבר. אמנם לשיטת המכשירים מחוסר אבר מתחילתו [כלהלן בסעיף הבא], אין דינו אלא כדין בעל מום שנתבאר לעיל בסעיף א'.²⁵⁵

ו. עוף שהיה מחוסר אבר מתחלת ברייתו, יש שכתב שדינו תלוי במחלוקת ראשונים.²⁵⁶

ז. עוף שיש בו אבר היתר, יש שכתבו שפסול כדין חסר בו אבר.²⁵⁷

אפרוח שיצא מביצת מחוסר אבר

ח. אפרוח שיצא מביצת עוף מחוסר אבר, כשר למזבח.²⁵⁸

נעשה מחוסר אבר לאחר ההקדש

ט. עוף שנעשה מחוסר אבר לאחר שהוקדש לקרבן, אין לו פדיון שלא נאמר פדיון בדבר שנתקדש קדושת הגוף אלא בבהמה.²⁵⁹

מומים הפוסלים בעופות

א. כל המומים שנאמרו בבהמה, כשרים בעוף.²⁴³ ויש אומרים שכל מום מגונה פסול²⁴⁴, [ויש שכתבו שמדברי חכמים כל המומים פוסלים בעוף חוץ מדוקין שבעין.²⁴⁵] ואולם עוף שהוא מחוסר אבר, הרי הוא פסול להקרבה כמפורט להלן בסעיפים הבאים.²⁴⁶

יבש אחד מכנפיו

ב. עוף שיבש אחד מכנפיו או אבר אחר שלם פסול להקרבה.²⁴⁷ ושיעור היבשות, שיעורו הוא כדי שינקב ולא יוציא דם²⁴⁸ [וראה הערה.²⁴⁹] ויש שכתבו בדעת אחד הראשונים שהשיעור ביבשו כנפיו הוא כשאינו יכול לעוף בהם, ובשאר איברים שיעורו כדלעיל.²⁵⁰

נסמית עינו

ג. עוף שנסמית עינו פסול, ופירשו הראשונים שזהו דווקא בנחטטה עינו.²⁵¹ (תמונה 155)

ויש שכתבו שאפילו לא נחטטה עינו, כל שהוא סומא באחת מעיניו הרי הוא פסול.²⁵²

נקטעה רגלו או אבר אחר

ד. עוף שנקטעה רגלו פסול.²⁵³ (תמונות 156, 157)

והוא הדין במחוסר אבר אחר, (תמונה 158) וראה הערה.²⁵⁴

ה. היתה רגלו קלוטה [שאין לו פיסוק בין אצבעותיו], (תמונה 159) יש בדבר ספק אם נחשב

הקדיש מחוסר אבר

י. הקדיש עוף מחוסר אבר למזבח, יש אומרים שלא חלה עליו קדושת הגוף אלא קדושת דמים למזבח, וימכר [ואינו צריך העמדה והערכה²⁶⁰] ויביא בדמיו קרבן.²⁶¹ ויש אומרים שחלה עליו קדושת הגוף ואין לו פדיון.²⁶² ולענין אם יש מלקות במקדיש ומקריב עוף מחוסר אבר, ראה הערה.²⁶³

157. חסרה אצבע. החץ מסמן למקום האצבע החסרה וראה הערה לסעיף ד'.

156. נקטעה רגלו

159. אפרוח שאין לו פיסוק באצבעות

158. ניטל החרטום

מקורות ומראי מקומות לעיון פרק יב - מומי העוף

הרי הוא פסול להקרבה כמפורט להלן בסעיפים הבאים.²⁴⁶

יבש אחד מכנפיו

ב. עוף שיבש אחד מכנפיו או אבר אחר שלם פסול להקרבה.²⁴⁷ ושיעור היבשות, שיעורו הוא

הרמב"ם רפ"ג מאיסו"מ לא משמע כן.

246. גמ' קידושין כד: ורמב"ם פ"ג מאיסו"מ ה"א. ופסול זה הוא בין בנעשה ע"י אדם ובין ע"י חולי כמ"ש המנ"ח מצוה רפ"ו אות ד', ואם נולד כך, ראה להלן סעיף ו'. ומקור הפסול מבואר בקידושין שם שהוא מקרא דמן העוף, ואולם ברש"י זבחים לה: כתב דפסול מדין הקריבהו, ע"ש מה שביארו האחרונים בדבריו.

והנה בדעת הרמב"ם נקטו הרבה אחרונים דאינו פסול מתורת מום [ומשום דלא הוכשרו בעוף אלא מומים קטנים], אלא כדמשמע בדבריו שם דהוי מטעם חסר, (עי' רדב"ז פ"ג מאיסו"מ ה"ז, שיטה מקובצת החדש בחולין כג., מנ"ח מצוה רפ"ה אות י"ד ומצוה רפ"ז אות ג', זכר יצחק סי' מ"ד אות ב', חי' הגרי"ז זבחים לה: ושו"ת אגרו"מ או"ח ח"א סי' ח' ט'. וכן כתבו בשטמ"ק ובחי' הגרי"ז שם בדעת רש"י). וכן משמע בתוס' מעילה יב. ושטמ"ק שם אות מ'.

ואולם באגרו"מ שם הביא משו"ת קנאת סופרים לגרש"ק (והוא בהשמטות לשו"ת שנות חיים תשו' נ"א) דפסול מתורת מום, וכ"ה לשון רש"י חולין כג. ד"ה בבהמה והלח"מ פ"ג מאיסו"מ ה"ג, וכן נקטו בשטמ"ק ובזכר יצחק שם בדעת תוס'. [ולכא' כן דעת החינוך מצוה רפ"ו לפ"מ שכתב המנ"ח בדעתו דפסול זה נתמעט מקרא דתמים יהיה לרצון האמור בבהמה. אולם נראה שבמסקנת דבריו לא נקט כן, ע"ש]. וע"ע להלן הערה 255 עוד בענין זה.

247. קידושין כד: וזבחים סח: ועיין ערוה"ש סי' נ"ג סעיף ד' דזהו ביבש הפרק הסמוך לגוף, דאם יבש הפרק הראשון כשר, דלא הוי עיקר האבר. והטעם בפסול זה, כתב המאירי בקידושין שם דהוא מטעם חסר כיון שהיבש כמי שאינו, וכ"כ האחרונים. אולם הרשב"א שם הביא בשם הראב"ד דהכא יבש פסול משום שכל כחו של העוף בכנפיו.

והנה לדעת הראשונים נראה דאין חילוק בין יבש הכנף ליבש אבר אחר, דכל אבר שיבש הרי הוא כמי שאינו, אמנם לדעת הראב"ד יהיה זה תלוי במחלוקת האחרונים אם לשיטתו

מומים הפוסלים בעופות

א. כל המומים שנאמרו בבהמה, כשרים בעוף.²⁴³ ויש אומרים שכל מום מגונה פסול²⁴⁴, [ויש שכתבו שמדברי חכמים כל המומים פוסלים בעוף חוץ מדוקין שבעין.²⁴⁵] ואולם עוף שהוא מחוסר אבר,

243. כדאיתא במנחות ו. וחולין כג. ועוד מקומות. והיינו כגון דוקין שבעין ושאר מומין שנכתבו לעיל, כמבואר בזבחים לה: ושאר דוכתי.

ויש לדון אם חולה ומזוהם ג"כ כשרים בעוף, שהרי גם הם בכלל המומין כמבואר ברמב"ם פ"ז מביא"מ הי"ב. ועיין בשו"ת אבנ"ז (או"ח ח"א סי' נ"ח אות ט"ו) שנקט דודאי חולה פסול גם בעוף, דהא בקרא דהקריבהו מפורש חולה, ובעוף ג"כ נאמר הקריבהו כמ"ש הכס"מ רפ"ג מאיסו"מ, וכ"כ החת"ס בחולין ת. ד"ה מותר. ולכא' ה"ה מזוהם. [ולענין זקן ראה בספר תורת הקרבנות פרק ב' סעיף כ' שנתבאר דאם הוא רועד ותש כחו פסול אף בעוף]. וע"ע לעיל הערה 229 בדין פירוד העור בעוף.

244. כן שיטת רש"י זבחים פה: דאין עוף כשר אלא בדוקין שבעין וכיו"ב דאינו מום מגונה, אבל במגונה פסול מדין הקריבהו. ולשיטתו פשוט דכ"ש חולה ומזוהם שפסול. וכן הוכיח המגיה לספר המכריע סי' ה' מדברי המכריע שם, וע"ש שכתב דלדבריהם הוא פסול מדאורייתא, דקרא דהקריבהו הוא גילוי על הפסוק דמן העוף, וכמ"ש בטהרת הקודש זבחים לה: ועיין קרן אורה שם שכתב דמדברי הרמב"ם רפ"ג מאיסו"מ משמע דלא סבירא ליה כרש"י בזה. [ויעויין בעזרת כהנים על התו"כ ויקרא (פרשתא ו' ה"ג) בתוספות העזרה שנקט דלכו"ע יש לפסול מום מגונה מדין הקריבהו, אלא שזה רק במקדושו בזמן שהוא מגונה, אך אם הקדושו ואח"כ נפל בו מום מגונה הרי הוא כשר, ודייק כן מהא דמנחות ו. ע"ש. וכתב עוד דבזה א"ש הא דאיצטרך קרא בבכורות מא. לזקן חולה ומזוהם ולא סגי בקרא דהקריבהו, דזה בא ללמד שהבהמה נפסלת אף בהקדישו קודם לכן שאין בזה משום הקריבהו. ויל"ע בזה לדינא].

245. כ"כ תוס' זבחים לה: לחד תירוצא. ואולם בראשונים מבואר שלא נקטו כדעה זו, עי' ראב"ד בתו"כ צו פ"א ה"ט ותוס' זבחים עז: ד"ה הכא, וכן משמע ברש"י דף פה: שלא הוסיף דכולם פסולים מדרבנן, וכ"כ הקר"א שם פה: דמדברי

בני יונה

תור

כנפיו הוא כשאינו יכול לעוף בהם, ובשאר איברים שיעורו כדלעיל.²⁵⁰

נסמית עינו

ג. עוף שנסמית עינו פסול, ופירשו הראשונים שזהו דווקא בנחטטה עינו.²⁵¹

ויש שכתבו שאפילו לא נחטטה עינו, כל שהוא סומא באחת מעיניו הרי הוא פסול.²⁵²

250. כן מבואר בדברי האבני"ז או"ח ח"א סי' א' ונחל איתן סי' ח' ס"ג סקי"א שכתבו דכל מה שנראה בדברי הראב"ד דפסול יבש אינו אלא בכנף ולא בשאר איברים, ומשום דע"י שיבש אין הכנף ראוי לעוף בו, זהו רק היכא דלא יבש כ"כ עד כדי שינקב ולא יוציא דם או שתהא נפרכת בציפורן, אבל כשהגיע לשיעור זה, בכל האיברים חשיב כמי שאינו ופסול. ומבואר דהכא מיירי באופן שאינו יכול לעוף בהם, ולפי"ז אף ביבש מקצת הכנף כל שאינו ראוי לתשמישו פסול.

251. במשנה זבחים סח: איתא שנסמית עינו, וכתבו התוס' שם (וכ"ה בתוס' ושיטה לא נודע למי קידושין כד:): דהיינו שנחטטה עינו דבזה נחשב מחוסר אבר אבל נסמית לא, וכלשון הברייתא בקידושין כד: וכן נקט הר"ש בתו"כ (ויקרא פרשתא ו' ה"ג) ובביהגר"א שם הגיה כן בדברי התו"כ. וכן פירשו המנ"ח מצוה רפ"ו אות י"ב והר המוריה פ"ז מפסוה"מ אות ו' ושו"ת בית שלמה אה"ע תשו' קמ"ט בלשון הרמב"ם שכתב נסמית עינו. ויש להוסיף דאפי' היה סומא מתחילתו וחטטו עינו, נפסל אף למכשירים מחוס"א מתחילת ברייתו, וכדמוכח בקידושין כד:.

252. כן כתבו הגרי"ז זבחים סח: ושו"ת באר משה

כדי שינקב ולא יוציא דם²⁴⁸, [וראה הערה²⁴⁹]. ויש שכתבו בדעת אחד הראשונים שהשיעור ביבשו

יבש כמי שחסר או שאינו נפסל אלא מתורת מום, שלדעת האגרות משה שהובא בהערה הבאה שפסל מדין חסר, הרי זה שייך בכל האיברים, אולם לשיטת האמרי יושר סי' י"ד ומנחת אלעזר ח"ג סי' נ"ז שהביא שם שהראב"ד פסל מתורת מום כיון שיבש אינו נחשב כחסר, אין זה אלא ביבשה גפה ולא בשאר איברים, שרק בכנפיו חשיב מום גדול הפוסל גם בעוף גם ביבש. וע"ע להלן הערה 250 מה שהובא מכמה אחרונים לחלק בזה בין שיעור יבשות שנחשב כמי שאינו לפחות משיעור זה, ונפ"מ לכאורה שבשיעור שאינו נחשב כמי שאינו שנפסל רק מתורת מום, אי"ז אלא בגפה ולא בשאר איברים כלל.

248. כן מבואר במנ"ח מצוה רפ"ו אות י"ב ובערוה"ש שם ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"א סי' ח' ט', וזהו עפ"י דעת הרמב"ם והסמ"ג שזהו שיעור יבש בבהמה כדלעיל פרק ב' סעיף ט', ועי"ז נחשב כמי שאינו. [וכדעה זו סתם בליקוטי הלכות בכורות לז. כפי שהובא לעיל]. וכתב האגרו"מ שגם לדעת הראב"ד שדין זה הוא משום שכל כחו של העוף בכנפיו, אי"ז אלא טעם למה רק בכנף פוסל יבשות, אולם גם לדידיה הגדר בזה דהוי מחוסר אבר כמ"ש בלשונו שם, וא"כ כדי שיחשב כמי שאינו צריך שיהיה יבש בשיעור זה. וראה להלן בהערה 250 בשם האבני"ז והנחל איתן מה שכתבו בדעת הראב"ד.

249. עיין לעיל פרק ב' שם ובהערה 46 שדעת הבה"ג והטור [והרא"ש לדעת הב"ח] דיבשה אזנו היינו רק ביבשה עד כדי שתהא נפרכת בציפורן, ולשיטה זו לכאוף גם כאן זהו השיעור.

נקטעה רגלו או אבר אחר

ד. עוף שנקטעה רגלו פסול.²⁵³

והוא הדין במחוסר אבר אחר, וראה הערה.²⁵⁴

ה. היתה רגלו קלוטה [שאינן לו פיסוק בין אצבעותיו], יש בדבר ספק אם נחשב כבעל מום או כמחוסר אבר. אמנם לשיטת המכשירים מחוסר אבר מתחילתו [כלהלן בסעיף הבא], אין דינו אלא כדין בעל מום שנתבאר לעיל בסעיף א'.²⁵⁵

(סלבודקה) יו"ד סי' מ"ד בדעת הרמב"ם, וכן נקטו בערוה"ש סי' נ"ג סעיף ה' ובשו"ת דברי מלכאל ח"א סי' ס"ג בדעת רש"י דסומא פסול מדין הקריבהו, [וע"ע טהרת הקודש זבחים לה: שדייק בלשון רש"י שם דדווקא אם נעקרה העין מעט ממקומה הוי מום].

253. קידושין כד: זבחים סח: ורמב"ם רפ"ג מאיסו"מ. וכתב הר"ש על התו"כ שם שאפי' מחוסר אצבע אחת ברנלו חשיב מחוסר אבר. ועי' בנחל איתן שם שנקט דנשברה רגלו ולא נקטעה ג"כ חשיב מחוס"א, אבל לא בנשברה עצם האצבע.

254. כן משמע בראשונים וברמב"ם שם דגדר הפסול בכל אלו הוא משום מחוסר אבר, וא"כ כל שהוא מחוסר אחד מאיבריו פסול. [וכן מבואר בדברי דוד עה"ת ויקרא כ"ב כ"ד הו' בשפתי חכמים השלם, דאם ניטל כיס הביצים מהעוף פשיטא דפסול]. וברש"י מעילה ח: בתוס' ד"ה אמר כתב שאינו פסול אלא במחוסר אבר שלם ולא במקצת אבר. [אמנם כתב המקד"ד סי' ל"ב סק"ב דמ"מ אינו יוצא בעוף זה ידי חובתו או נדרו משום דסו"ס אינו שלם, ועי' בספר תורת הקרבנות פרק ד' הערה 28].

ודעת האגרו"מ או"ח ח"א סי' ח' ט' דלשיטת הראב"ד בקידושין כד: אין פסול מחוסר אבר בעוף אלא בג' האיברים השנויים שם שהם איבריו העיקריים של העוף, אבל בשאר איברים שנחסרו אינו נפסול. אולם לפי מה שהובא לעיל מדברי האבנ"ז והנחל איתן בביאור דעת הראב"ד, אין חילוק בין האיברים. [ולגבי מחוסר אבר מבפנים בעוף, ראה בספר תורת הקרבנות פרק ד' סעיף י"ז, וראה עוד שם לגבי שאר פסולים אם פוסלים בעוף, ונתבאר כל אחד במקומו].

255. הירושלמי בסוטה פ"ט ה"ה נסתפק אם קלוטה בבהמה פסול רק מתורת מום או גם מדין מחוסר אבר, וכתב המנ"ח מצוה רפ"ו אות ב' שיש בזה נפ"מ לגבי עוף. אולם כתב בחי' הגרז"ס קדשים עמ' שכ"ב שדעת הירושלמי דמחוס"א פסול אף מתחילת ברייתו. ולפי"ז לדעת המכשירים בכה"ג (עפ"י הבבלי כמ"ש שם), אין בזה ספק כלל והרי הוא ככל המומין שנתבאר דינם לעיל בסעיף א'.

ו. עוף שהיה מחוסר אבר מתחלת ברייתו, יש שכתב שדינו תלוי במחלוקת ראשונים.²⁵⁶

ז. עוף שיש בו אבר היתר, יש שכתבו שפסול כדין חסר בו אבר.²⁵⁷

אפרוח שיצא מביצת מחוסר אבר

ח. אפרוח שיצא מביצת עוף מחוסר אבר, כשר למזבח.²⁵⁸

נעשה מחוסר אבר לאחר ההקדש

ט. עוף שנעשה מחוסר אבר לאחר שהוקדש לקרבן, אין לו פדיון שלא נאמר פדיון בדבר שנתקדש קדושת הגוף אלא בבהמה.²⁵⁹

הקדיש מחוסר אבר

י. הקדיש עוף מחוסר אבר למזבח, יש אומרים שלא חלה עליו קדושת הגוף אלא קדושת דמים למזבח, וימכר [ואינו צריך העמדה והערכה]²⁶⁰

256. במנ"ח מצוה רפ"ו אות ד' כתב לתלות דין זה במחלוקת הרמב"ם והחינוך, דלרמב"ם שמחוס"א בעוף נתמעט משום שהוא חסר, ה"ה הכא פסול מטעם זה, אבל לחינוך שם שנתמעט מקרא דתמים, הכא שנולד כך חשיב תמים. ובחי' הגרז"ס שם תלה דין זה במחלוקת הבבלי והירושלמי, והוכיח מהגמ' בקידושין כד: דמחוסר אבר מתחילת ברייתו כשר, ולכך לא נפסל העוף במה שהיה סמוי מתחלתו אלא במה שנחטטה עינו, [וכדמוכח מדמיון הגמ' לעבד שיוצא לחרות בנחטטה עינו אף שהיה סומא מקודם לכן, עיי"ש].

257. כן כתב בחומר בקודש פ"ב סעיף ל"ו, וכמו שנתבאר בבכורות לט. לגבי בהמה שפוסל בה מחוסר אבר מבפנים. ועיי"ש בגמ' שזהו אף בנולדה כך, והובא בספר תורת הקרבנות פרק ד' סעיף ט"ז עיין שם בהערה.

258. כדין כל פסולי הקרבה כמבואר ברמב"ם פ"ג מאיסו"מ הי"ב

259. גמ' מנחות ק: והובא ברמב"ם פ"ו מאיסו"מ ה"ד ובתוס' מעילה יב. ד"ה אבל.

260. כן מבואר ברמב"ם שם ופ"ה מערכין ה"ט דעוף אינו בכלל העמדה והערכה, וכן דייק המנ"ח מצוה שני"ג אות ה' מדבריו בערכין שם הי"א. ועיי"ש שכתב דזהו משום דלא קיי"ל כליו דבע"מ מעיקרו הוי בכלל העמדה והערכה (וכפי שהובא לעיל פרק א' סעיף ט'), דלדעת לוי אף עוף צריך העמדה והערכה כדמשמע בתוס' מנחות ק: ד"ה העופות, עיי"ש.

ויביא בדמיו קרבן.²⁶¹ ויש אומרים שחלה עליו קדושת הגוף ואין לו פדיון.²⁶² ולענין אם יש מלקות

והנה בבהמה בעלת מום שהוקדשה לקרבן, נקטו האחרונים עפ"י דברי הרמב"ם דבעי הערכה כמבואר לעיל פרק א' סעיף ח', אמנם עוף אינו טעון אפי' הערכה כמשמעות הרמב"ם שם, וכ"כ בספר בתי כהונה פט"ו ממעה"ק ה"ו, וביאר דזה מתמעט מקרא עי"ש. וע"ע שמחת עולם ואבהא"ז פ"א מאיסו"מ ה"י מש"כ בזה.

261. כן מבואר בתוס' מנחות ק: ד"ה העופות דבכה"ג אינו קדוש קדושת הגוף ויש לו פדיון. וכן משמע ברמב"ם פ"ז מפסוה"מ ה"ד שנקט דאפי' בשאר פסולים שבעוף, לא חלה עליו קדושה. [ולדעת הרמב"ם אפשר שלא תחול עליו אפי' קדו"ד, ועי' בספר תורת הקרבנות פרק ד' הערה 135]. ולכאוי הא דחלה עליו קדו"ד היינו באופן שאמר הרי זה לעולה, אבל באמר הרי זה עולה דינו כמקדיש בע"מ ובהמה טמאה דלא אמר כלום כדאיתא במשנה בתמורה כז; [ואמנם לדעות שהובאו לעיל בפרק א' שבע"מ שהוקדש בלשון זו עולה, קדוש בקדו"ד להביא בדמיו כל קרבן שירצה, עדיין יש לדון בעוף אם דינו כבע"מ לענין זה או כבהמה טמאה דלא אמר כלום כמובא בספר תורת הקרבנות פרק ד' סעיף קנ"ז, עי"ש]. וע"ע בהערה הבאה.

262. כן מוכח מדברי השטמ"ק בכורות יד: אות ו', ועיין קדשי יהושע סי' רע"ח שהאריך בזה. וע"ע בספר עבודת דוד סוטה מו. שהביא שכן נקט הגר"מ הלוי בשם אביו הגר"ח, דלפי מש"כ בספרו פ"ג מאיסו"מ ה"י שכל הטעם שלא חלה קדוה"ג בבע"מ הוא משום שעומד לפדיון, ממילא בעוף שאינו בר פדיון תחול עליו קדוה"ג. ועי"ש עוד מש"כ בזה.

במקדיש ומקריב עוף מחוסר אבר, ראה הערה.²⁶³

263. עיין בשטמ"ק החדש חולין כג. שכתב דאי מחוסר אבר בעוף פסול מטעם מום, לוקה על הקרבתו והקדשתו, [וכן משמע במנחות פה: דכל שפסול מטעם מום דינו כבע"מ לענין זה], אבל אם אינו מתורת מום אלא הוא פסול חדש דינו כשאר פסולי הקרבה דלדעת הרמב"ם פ"ג מאיסו"מ ה"ז אינו לוקה עליהם, וכן איתא להדיא ברדב"ז שם, [והרדב"ז נקט שם שהוא פסול חסר, וראה לעיל הערה 246 הדעות בזה]. ויש לדון דאף לדעת רש"י חולין פ: והרמב"ן בהוספות לסה"מ ל"ת ד' ובחולין שם שנקטו דבכל הפסולין לוקה משום חמשה שמות, היינו דווקא בפסולי קרבן בהמה אבל בעוף י"ל דאינו לוקה כלל, וכדאיתא בברייתא בחולין שם מנין לכל הפסולים שבשור ושבשה וכו'.

[וע"ע במקד"ד סי' ל"ד סק"ב ושפ"א מנחות פה: שצדדו דדין זה תלוי בספק הגמ' במנחות שם, ומשמע מדבריהם שאי"ז תלוי אי פסולו מטעם מום או לא, אמנם החזו"א מנחות סי' מ"ב סקכ"ו ביאר דספק הגמ' שם תליא בהא גופא אי הפסול מדין מום או לא].

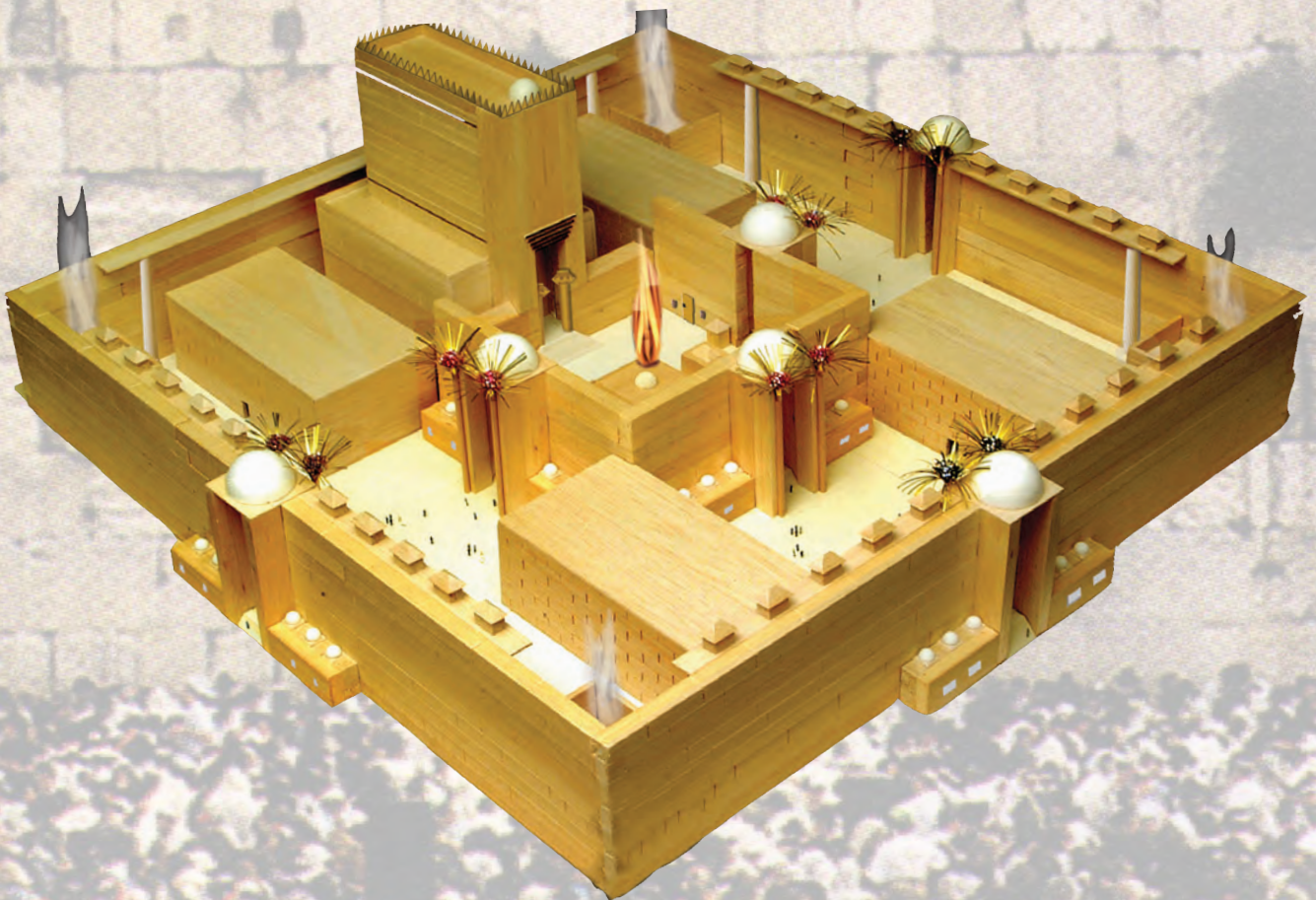
מתוך שיעור המחשה מיוחד בדיני קרבנות העוף

האם אתה מוכן?!

כשהמשיח יבוא - היה החפץ חיים שואל כהן - ובית המקדש ישוב ויבנה, האם אתה מוכן לבצע את תפקידיך בתור כהן? אל תצפה מאליהו הנביא שילמדך סדר הקרבנות, הוסיף, הוא רק יברר את הספיקות שיתעוררו לך אחרי שתלמד!

החפץ חיים היה משוכנע בצורה מוחלטת שאנחנו על סף ביאת משיח, והתלהבותו לעודד את לימוד הקרבנות וסדר העבודה מצאה אצלו ביטוי שחזר על עצמו באין ספור צורות. מכיון שלימוד קדשים היה נדיר אפילו בישיבות, הוא פירסם את קונטרסו "תורה אור" בענין לימוד קדשים שיהיה נוגע למעשה בצורה רחבה לאחר ביאת משיח.

(זכרונות הגרממ"י זקס זצ"ל חתן הח"ח, הובא במע"י)

נספח

הלכות מעשר בהמה

הנה הוא בא...

ר' אברהם שחורי מת"א, שלמד בבחרותו בישיבתו של הגאון רבי דוב בעריש איינהורן זצ"ל אב"ד ור"מ אמסטוב, מספר מזכרונותיו את העובדא דלהלן:

בתקופה שלמדתי באמסטוב עסקו בישיבה בלימוד מסכתות מסדר קדשים, זאת בעקבות הכרוז שהתפרסם אז מטעמו של החפץ חיים, להגביר הלימודים בסדר קדשים, כהכנה לביאת המשיח ובנין אריאל... עקב כך התעורר בלבי חשק עז לנסוע ראדינה לזכות לחזות בכהן הגדול מראדין בעבודתו, ולאחר נטילת הרשות מראש הישיבה הג"ר דוב בעריש זצ"ל שהסכים לרעיוני, נסעתי לראדין על מנת לראות את החפץ חיים.

כאשר חזרתי וסיפרתי לו מה שראו עיני, כיצד החפץ חיים מתעטף בחדרו בחלוק חגיגי, וניגש אל החלון כשמדבר על עצמו: "הוט גייט ער... הוט גייט ער... ביסטו שוין גרייט?!!" (הנה הוא בא... הנה הוא בא... האם הנך כבר מוכן לקראתו?!) והכל בבית יודעים למי הוא מתכוון - למשיח צדקנו, התפעל הג"ר דוב בעריש בלי גבול, ובשיעור הבא סיפר את הדברים בפומבי לכל בני הישיבה...

(מרביצי תורה מעולם החסידות" חלק א עמ' רחצ)

נספח

הלכות מעשר בהמה*

פרק א

מצות מעשר בהמה והחייבים בה

- א. מצות עשה למי שיש לו בהמות, לעשר בהמותיו, שנאמר: וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קדש לה'.
- ב. יש אומרים שמן התורה מצוה זו אינה בתורת חיוב, אלא רשות למי שרוצה לקיים אותה, ואחרים סוברים שהיא מצוה חיובית.
- ג. מעשר בהמה נוהג בין בארץ ובין בחוץ לארץ.
- ד. יש אומרים שמעשר של חו"ל אינו קרב, וקדוש רק להאכל במומו לבעלים.
- ה. הזמן הקובע שהמעשר יחשב "מעשר חו"ל" לענין שאינו קרב לפי הסוברים כן, דנו האחרונים האם הוא שעת לידת הבהמות, או שעת הפרשת המעשר.
- ו. מעשר בהמה נוהג בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית, ודוקא מדין תורה, אבל חכמים גזרו שלא לעשר מעשר בהמה בזמן הזה, מפני התקלה.
- ז. עבר ועישר בזמן הזה, הרי זה מעשר, וימתינו עד שיהיה בו מום, ויאכלוהו.
- ח. הכל חייבים במעשר בהמה, אף הכהנים, ויש מי שאומר שכהנים פטורים.
- ט. נשים חייבות במעשר בהמה.
- י. קטן פטור ממעשר בהמה, ומכל מקום אפוטרופוס יכול להפריש מעשר בהמה מבהמות של יתומים קטנים.
- יא. מופלא הסמוך לאיש שעישר את בהמותיו, הדבר ספק האם חל המעשר.
- יב. גוי שעישר מעשר בהמה, לא חל המעשר.

פרק ב

שימוש בבהמות בלא מעשר, ותקנת גרנות למעשר

- א. מעשר בהמה אינו טובל, ומותר למכור ולשחוט כל מה שירצה בלא מעשר.
- ב. חכמים קבעו שלש גרנות (כלומר זמנים המחייבים במעשר) למעשר בהמה, ומשהגיע זמן הגורן אסרו למכור ולשחוט עד שיעשר.
- ג. אינו חייב לעשר מיד כשהגיע זמן הגורן, (אלא שהוא אסור למכור ולשחוט בלא מעשר וכמו שנתבאר).
- ד. עבר ושחט קודם הגורן הרי זה מותר.
- ה. אין איסור לעשר קודם זמן הגרנות.
- ו. ואלו הם זמני הגרנות: חמשה עשר יום קודם הפסח, וחמשה עשר יום קודם עצרת, וחמשה עשר יום קודם החג (שהם יום אחרון של חדש אדר, ויום שלשים וחמש של ספירת העומר, ויום אחרון של חדש אלול).
- ז. חל אחד מזמני הגורן בשבת, שאי אפשר לעשר בשבת, אפשר שמקדימים את הגורן לערב שבת.
- ח. היו לו עשרה טלאים בזמן הגורן וקבען הגורן באיסור שחיתה ומכירה, אף אם נתמעטו אחר כך כגון שמתו מקצתם ואין בהם כדי מעשר, לא פקע מהם איסור המכירה והשחיתה, וימתין עד שיצטרפו לגורן אחר ויעשרם.
- ט. בהמה שהיא מחוסרת זמן, דהיינו בתוך שבעה ימים מלידתה, יש שנראה מדבריו שאף על פי שעדיין אינה חייבת במעשר בהמה, הגורן קובע אותה ואסור למוכרה ולשחטה.

* עקב ריבוי ההערות הקשורות להלכות מעשר בהמה הבאנו בחוברת זו רק את תמצית ההלכות, והרוצה להרחיב בסוגיה זו יוכל לעיין בקובץ "תורת הקרבנות הלכות מעשר בהמה" שיצא לאור ע"י מכון "תורת הקרבנות", והוכנס למאגרים התורניים השונים.

פרק ג

המצטרפים לחיוב מעשר

- א. הבקר והצאן אינם מצטרפים לעשרה לחיוב מעשר, וכן כשיש לו הרבה בהמות אין לעשר מבקר על צאן או להיפך.
- ב. אבל הכבשים והעזים מצטרפים לעשרה, ומעשרים מזה על זה.
- ג. החדש והישן (דהיינו בהמה שנולדה בשנה זו ובהמה שנולדה בשנה אחרת), אינם מצטרפים ואינם מתעשרים מזה על זה.
- ד. יש אומרים שבדיעבד אם עישר בהמה של שנה זו על של שנה אחרת, חל המעשר, מפני חומרת הקדשים.
- ה. ראש השנה (שבו מתחילה שנה חדשה) למעשר בהמה: יש אומרים שהוא א' בתשרי, ולפיכך כל הנולדים מאחד בתשרי עד כ"ט באלול הבא מצטרפים ומעשרים מאלו על אלו, ואם נולדו חמשה טלאים בכ"ט באלול וחמשה בא' בתשרי שלאחריו אין מצטרפים.
- יש אומרים שראש השנה למעשר בהמה הוא א' באלול, ולפיכך אם נולדו חמשה טלאים בכ"ט באלול וחמשה טלאים בא' בתשרי שאחריו מצטרפים.
- ו. הכל תלוי בזמן הלידה, שבהמה שנולדה בשנה זו, אע"פ שהיתה מחוסרת זמן, ולא מלאו לה ז' ימים עד שנה הבאה, הרי היא נחשבת משנה שעברה.
- ז. מעשר בהמה מצטרף במרחק ששה עשר מיל, דהיינו שאם היו לו עשרה בהמות בתוך ששה עשר מיל חייב במעשר.
- ח. אבל אם היו לו חמשה בירושלים וחמשה בעכו, שהם רחוקים זה מזה יותר מששה עשר מיל, אינם מצטרפים ופטורים מן המעשר.
- ט. היו שלשה עדרים, שבין כל אחד ואחד מהם ששה עשר מיל, ונמצא שבין החיצונים מכאן לחיצונים מכאן יש ל"ב מיל, והעדר האמצעי ביניהם: אם היו חמשה מכאן וחמשה מכאן ותשעה באמצע מצטרפים, וכן אם היו תשעה מכאן ותשעה מכאן ואחד באמצע מצטרפים, ומביא ומעשרן באמצע.
- י. אבל אם היו חמשה מכאן וחמשה מכאן ואחד באמצע אינם מצטרפים.

- יא. היו לו חמשה בארץ וחמשה בחוץ לארץ, יש אומרים שמצטרפים, ויש אומרים שאין מצטרפים.
- יב. היו לו חמשה עשר טלאים, חייב להכניס את כולן לדיר, ומוציא עשרה ומקדש העשירי, והחמשה הנשארים יצטרפו לגורן אחר, ואסורים בשחיטה ומכירה.

פרק ד

החייבים והפטורים במעשר בהמה

- א. מעשר בהמה נוהג בבקר ובצאן. הצאן כולל את הכבשים ואת העזים.
- ב. הכל נכנסים לדיר להתעשר, בין תמימים ובין בעלי מומים.
- ג. הרובע והנרבע המוקצה והנעבד האתנן והמחיר נכנסים לדיר להתעשר, וכן הנוגח נכנס לדיר להתעשר.
- ד. אבל הכלאים אינו נכנס לדיר להתעשר, וכן הנדמה, ואפילו אם יש לו מקצת סימנים דומה לאמו.
- ה. יוצא דופן אינו נכנס לדיר להתעשר.
- ו. מחוסר זמן אינו נכנס לדיר להתעשר, והיינו עד יום השמיני ללידתו, ובליל שמיני יש אומרים שמתעשר.
- ז. הטריפה אינה נכנסת לדיר להתעשר, ויש שנסתפקו שאפילו אם נחתכה רגליה מן הארכובה ולמטה (שאינה טריפה בכך) אינה נכנסת להתעשר.
- ח. היתום, והוא שמתה אמו או נשחטה בשעת לידתו, אינו נכנס לדיר להתעשר.
- ט. טומטום ואנדרוגינוס יש אומרים שנכנסים לדיר להתעשר, ויש אומרים שאינם נכנסים.
- י. בהמת קדשים אינה נכנסת לדיר להתעשר.
- יא. בהמת פסולי המוקדשים שנפדו, נסתפקו האחרונים האם נכנסת לדיר להתעשר.
- יב. כל בהמה שיש בה ספק אם היא בת מעשר או לאו, פטורה מן המעשר, לפיכך טלאים שנתערב בהם יתום או לקוח וכיוצא בהם הרי כולם פטורים.
- יג. בספיקא דדינא, יש אומרים שמתעשר מספק, והאחרונים הוכיחו שאינו מתעשר.
- יד. יש אומרים שאפילו אם יש רוב שחייבת במעשר, מכל מקום פטורה, שגם רוב נחשב ספק, והוא הדין לספק ספיקא.

פרק ה

מעשר בהמה בלקוח ובשותפות

- ד. יש שכתב שקודם שסוקרו בסיקרא מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש מעשר.
- ו. אסור להוציא בעל מום בעשירי בכוונה, שנאמר לא יבקר בין טוב לרע, ויש אומרים שאפילו כשאינו בעל מום אסור לכוין להוציא טלה מסוים.
- ז. לא מנאם בשבט, או שלא סקר את העשירי בסיקרא, אין זה מעכב והרי אלו מעושרים.
- ח. מנאם רבוצים או עומדים, הרי אלו מעושרים, אבל אם לא מנאם כלל אלא שהיו לו עשרה טלאים ונטל אחד מהם, או שהיו לו מאה ונטל עשרה, אין זה מעשר.
- ט. מנאם במחשבה יש אומרים שחל המעשר.
- י. יצאו בפתח זה אחר זה ולא מנאם כלל, יש אומרים שהעשירי מעשר, ויש חולקים.
- יא. מנאם למפרע, דהיינו שלראשון קרא עשירי ואח"כ מנה תשיעי שמיני וכו' ולעשירי קרא אחד, הרי זה מעשר.
- יב. העשירי מאליו קדוש, שהיוצא עשירי אפילו אם לא קראו עשירי נתקדש, ואפילו אם קראו תשיעי, או שקראו אחד למנין הבא.
- יג. היו עשרה טלאים ויצאו תשעה ונשתייר העשירי בדיר, נתקדש מאליו בדיר אפילו קודם שיצא, ואם היו יותר מעשרה ולאחר שמנה תשעה נשארו שנים או יותר בדיר לא נתקדש העשירי מאליו, עד שיצא אחד מהם ויתקדש ביציאתו.
- יד. כיון שיצא העשירי ראשו ורובו נתקדש, והוא הדין לכל המנויים שכשיצא ראשו ורובו הרי הוא כמנוי לכל דבר.
- טו. יצא מיעוטו או שלא יצא כלל, אינו קדוש מאליו, ומכל מקום אם קראו עשירי נתקדש.
- טז. קרא לעשירי קדש או שהראה עליו באצבעו, יש להסתפק האם נתקדש בכך.
- יז. אמר על העשירי שיהיה חציו מעשר, אינו קדוש לחצאין.
- יח. מנאן זוגות זוגות, או שלשה שלשה, או חמשה חמשה, מקדש את הכת העשירית.
- יט. יצאו שנים כאחת, כגון שיצאו השישי והשביעי, או הראשון ושני כאחת, מונה אותן לשנים כאילו יצאו בזה אחר זה, ויש אומרים שאם הראשון והשני יצאו כאחת מונה את כולם זוגות זוגות ומקדש את הזוג העשירי.
- א. הלקוח והניתן במתנה פטורים ממעשר בהמה.
- ב. אפילו אם המוכר עצמו חזר ולקחן, נשארו בפטורן.
- ג. אין פטור לקוח חל אלא אם לקחן בזמן שהם ראויים להתעשר, לפיכך אם לקח עשרה עוברים במעי אמן, או בהמות מחוסרי זמן (בתוך שבעת ימים ללידתן), נכנסים לדיר להתעשר.
- ד. שותפים פטורים ממעשר בהמה, בין באותם הבהמות שנשתתפו בהם, ובין בבהמות שנולדו להם בשותפות, ויש אומרים שאין השותפים פטורים אלא בבהמות שנשתתפו בהם, אבל מה שנולד לאחר מכן חייב במעשר בהמה.
- ה. אחים שירשו מאביהם בהמות ועדיין לא חלקו, חייבים במעשר בהמה, בין במה שירשו ובין בנולדים להם לאחר מכן, ויש אומרים שבבהמות שירשו פטורים ובמה שנולד להם לאחר מכן חייבים.
- ו. חלקו וחזרו ונשתתפו פטורים, אפילו חלקו גדיים כנגד גדיים ותיישים כנגד תיישים, ועשרה כנגד עשרה.
- ז. יורש אחד שירש את מורישו, אינו נחשב לקוח וחייב במעשר בהמה, ויש מי שפוטר.
- ח. כהנים שנפלו להם עשר בהמות מגזל הגר פטורים ממעשר בהמה, שמתנות כהונה דין מתנה יש להם והמקבל במתנה פטור מן המעשר.

פרק ו

כיצד מעשרים

- א. כיצד מעשרים: כונס את הצאן או הבקר לדיר, ועושה פתח קטן כדי שלא יהיו יכולים לצאת שנים כאחד.
- ב. ומוציאן ע"י שמעמיד את אמותיהם מבחוץ והאמהות גועות והטלאים יוצאים לקראתן, ולא יוציאם בידו, שנאמר: כל אשר יעבור, ולא שיעבירוהו.
- ג. ומונה את היוצאים בשבט, ואומר אחד שנים שלשה ארבעה וכו', והיוצא עשירי סוקרו בסיקרא, ואומר הרי זה מעשר.

- הששה הנותרים בפתח אחר, או שנשתיירו בדיר, או שיצאו משני הפתחים בבת אחת, הארבעה הראשונים והארבעה השניים נפטרו במנין הראוי, והששה מצטרפים לגורן אחר.
- כה. היו תשעה עשר טלאים בתוך הדיר ויצאו תשעה בפתח זה ותשעה בפתח אחר, העשירי קדוש מאליו בדיר, וכל השאר פטורים.
- כו. וכן אם היו תשעה עשר טלאים ומנאם זוגות זוגות, ולאחר שיצאו ט' זוגות נשאר העשירי, הרי הוא קדוש וכולם פטורים.
- כז. היה מונה וקפץ אחד מן המנויים לתוך הדיר, ונתערב באלו שעדיין לא נמנו, נפטרו כולם, שכל אחד מהם הוא ספק שמא הוא המנוי שנפטר במנין הראוי, והספיקות פטורים ממעשר בהמה.
- כח. קפץ אחד מן המעושרים לתוך הדין ונתערב באחרים, כולם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומם לבעלים.
- כט. יש מי שאומר שאם קפץ אחד מן המנויים לתוך הדיר, ולא נתערב בשאר הבהמות אלא ידוע מי הוא, ויצא שוב פעם שניה מהפתח, הוא מבטל את המנין, ומתחילים למנות מנין חדש מהבא אחריו, וכל הקודמים נפטרו במנין הראוי.
- ל. נחלקו האחרונים האם מועילה שאלת חכם (התרת נדרים) לבטל מעשר בהמה.
- לא. נשאל על המעשר, לסוברים שמועילה שאלה ומתבטל המעשר, דנו אחרונים האם צריך לחזור ולעשר שוב.

פרק ז

טעות בקריאת שם מעשר

- א. טעה וקרא לתשיעי עשירי, או שטעה וקרא לאחד עשר עשירי, נתקדשו. לפיכך אם טעה וקרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שלשתם מקודשים.
- ב. ואין דיניהם שוים, אלא העשירי קרב מעשר, והתשיעי נאכל במומו לבעלים ואינו קרב, והאחד עשר קרב שלמים, וכל דין שלמים עליו.
- ג. קרא לשמיני עשירי או לשנים עשר עשירי אינם קדושים.

- כ. יצאו שנים כאחת ומנאם אחד, התשיעי והעשירי מקולקלים, ודינם יתבאר בהערה.
- כא. היה מונה והפסיק המנין מפני חבירו שדבר עמו או שחשכה לילי שבת, הרי זה חוזר ומשלים מניינו אחר כן.
- כב. מנין הראוי פוטר, כיצד, היו לו עשרה טלאים והכניסן לדיר ומנה שמונה ואח"כ מת אחד מן הנשארים או יצא בפתח אחר שלא נתקדש העשירי, פטורים אלו שמנה כבר משום שבשעה שמנאם היה המנין ראוי למעשר.
- כג. היו לו עשרה טלאים והכניסן לדיר והיה מונה והולך ומת אחד מאותם שכבר מנה, מונה ומשלים עליהם ומקדש את העשירי, ואם מת אחד מאלו שבתוך הדיר, אלו שמנו פטורים מפני שנפטרו במנין הראוי, ואלו שבתוך הדיר מניחם לגורן אחר עד שיצטרפו לאחרים.
- כד. היו לו ארבעה עשר טלאים, ויצאו ארבעה בפתח זה ואח"כ עשרה בפתח השני, הארבעה הראשונים פטורים במנין הראוי, והעשרה האחרונים נתקדש העשירי שלהם וכולם פטורים.
- ה. יצאו ארבעה בפתח זה ואח"כ ששה בפתח השני ואח"כ ארבעה בפתח הראשון, אין כאן עשירי (שהרי לא יצאו עשרה באחד מן הפתחים), והארבעה וששה הראשונים פטורים שכל אחד מהם נפטר במנין הראוי, והארבעה האחרונים מצטרפים לגורן אחר.
- ו. יצאו ששה בפתח זה ואח"כ שמונה בפתח השני, הששה הראשונים פטורים במנין הראוי, והשמונה מצטרפים לגורן אחר.
- ז. יצאו ששה בפתח זה ואח"כ ארבעה בפתח השני ואח"כ ארבעה בפתח הראשון, הששה הראשונים והארבעה האחרונים מעושרים כדין ונתקדש העשירי, והארבעה שיצאו בפתח השני מצטרפים לגורן אחר.
- ח. יצאו ארבעה בפתח זה ואח"כ ארבעה בפתח האחר ואח"כ יצאו ששה בפתח הראשון, הארבעה הראשונים והששה האחרונים מעושרים כדין ונתקדש העשירי, והארבעה שיצאו בפתח השני נפטרו במנין הראוי.
- ט. יצאו ארבעה בפתח זה וארבעה בפתח זה ויצאו

- בזה, וירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומם לבעלים.
- ד. יצאו תשעה ונשארו שנים בדיר, והוציא העשירי את ראשו וקראו אחד עשר, וחזר לדיר ונתערבו, ואח"כ יצאו כאחד וקרא לשניהם עשירי, הרי הם עשירי ואחד עשר מעורבים זה זה.
- טו. אין האחד עשר עושה תמורה. וכל שכן התשיעי.

פרק ח

הקרבת מעשר בהמה ואכילתו

- א. מעשר בהמה נשחט בעזרה, ודמו טעון מתנה אחת על המזבח.
- ב. מתנה זו, יש אומרים שנעשית בזריקה (כלומר מרחוק ובכח), ויש אומרים שנעשית בשפיכה (כלומר מקרוב ובנחת).
- ג. לאחר הזריקה מקטירים את אימוריו.
- ד. שאר הבשר נאכל לבעלים בכל ירושלים, לשני ימים ולילה אחד, ואין לכהנים בו כלום אלא כולו לבעלים.
- ה. מעשר בהמה אינו טעון סמיכה, ואינו טעון נסכים.
- ו. מעשר בהמה בעל מום, בין שנפל בו מום לאחר שנתקדש ובין שנתקדש כשהוא בעל מום, דינו כפסולי המוקדשים שנפדו שמותר לשוחטן ולאוכלן בכל מקום, ועד שישחטו אסורים בגיזה ובעבודה.
- ז. מי שיש לו מעשר בהמה, הרי הוא עובר על איחור הקרבתו משום "בל תאחר" בשלשה רגלים, ומשום מצות עשה "ובאת שם והבאת שם" ברגל ראשון.
- ח. על איחור הפרשת מעשר בהמה, דהיינו שיש לו בהמות החייבות במעשר ולא עישר אותם, אינו עובר בכל תאחר, ויש אומרים שעובר.

פרק ט

איסור גאולה ומכירה

- א. אסור לפדות או למכור מעשר בהמה, שנאמר: "לא יגאל".
- ב. עבר ופדאו אינו פדוי, וכן לענין מכירה אם עבר ומכרו אינו מכור, וכן אם קידש בו אשה אינה מקודשת, ויש מי שאומר שבדיעבד מקודשת.

- ד. קרא לתשיעי או לאחד עשר עשירי בכוונה, הרי הם מקודשים, ודנו אחרונים האם יש איסור לעשות כן בכוונה.
- ה. תשיעי ואחד עשר אינם קדושים אלא בדיבור אבל לא במחשבה.
- ו. שליח ששלחוהו לעשר וטעה, בין בתשיעי ובין באחד עשר, אין מתקדש אלא העשירי בלבד, שלא עשה שליח לטעות ולהפסיד אלא לקדש כראוי.
- ז. אין האחד עשר קדוש אלא אם כן נעקר שם עשירי מן העשירי, כגון שקרא לעשירי תשיעי או אחד עשר, אבל אם קרא לעשירי עשירי ואח"כ קרא לאחד עשר עשירי, אינו קדוש, וכן הדין אם שתק בעשירי ונתקדש מאליו, ואח"כ קרא לאחד עשר עשירי, אינו קדוש.
- ח. יש אומרים שאם קרא לתשיעי תשיעי ואחר כך קרא לעשירי תשיעי, אין זה עקירת שם עשירי הימנו, ואם קרא אח"כ לאחד עשר עשירי לא נתקדש.
- ט. התשיעי קדוש אפילו אם לא נעקר שם עשירי מהעשירי.
- י. התשיעי קדוש אפילו אם לבסוף לא נתקדש עשירי כלל, כגון שמתו הנשארים בדיר או יצאו בפתח אחר.
- יא. אין קדושת אחד עשר חלה אלא על דבר הראוי ליקרב, אבל אם יצא בעל מום באחד עשר וקראו עשירי לא נתקדש.
- יב. יצאו שנים בתשיעי (דהיינו לאחר השמיני, כשהיה התשיעי צריך לצאת), אם קראם תשיעי, הרי הם עשירי וחולין מעורבים זה בזה, וירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומם, והגוזז ועובד באחד מהם אינו לוקה.
- ואם קראם עשירי, עשירי ותשיעי מעורבים זה בזה, וירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומם, והגוזז ועובד באחד מהם לוקה.
- יג. יצאו שנים בעשירי, אם קראם עשירי, הרי הם עשירי ואחד עשר מעורבים זה בזה, וירעו עד שיסתאבו ויפדה את האחד עשר שהוא שלמים בכל מקום שהוא ויביא בדמיו שלמים, ושניהם יאכלו במומם לבעלים.
- ואם קראם אחד עשר, עשירי וחולין מעורבים זה

- המכירה בשחוט הוא מדרבנן, התירו משום השבת אבידה ליתומים.
- ג. עבר ומכר או פדה אינו לוקה, ויש אומרים שאם מכר לוקה.
- ד. איסור המכירה הוא בין תמים ובין בעל מום, בין חי ובין שחוט, ובעל מום לאחר שחיטה מותר מן התורה במכירה ואיסורו הוא מדרבנן, ויש מי שאומר שבעל מום אפילו מחיים אין איסור מכירתו מן התורה אלא מדרבנן.
- ה. תמים שחוט יש אומרים שאיסור מכירתו מדרבנן, ויש אומרים שהוא מן התורה.
- ו. בהמת מעשר ששחט בה שני סימנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת, יש אומרים שנוהג בה איסור מכירה מן התורה, ויש אומרים שדינה כשחוטה שהאיסור מדרבנן.
- ז. איסור הפדיון הוא בין בתם ובין בבעל מום.
- ח. כשם שאסור למוכרו כך אסור לקדש בו את האשה, אבל ליתן אותו במתנה מותר.
- ט. איסור המכירה לאחר שחיטה הוא דוקא על הבשר, אבל מותר למכור את העור והחלב והדם והעצמות והגידים והקרניים והטלפים והגיזה, ומותר להבליע דמי הבשר בדמי העור והחלב והגידים ולמכור הכל בהבלעה, ובעצמות מותר להבליע רק במקום שדמיהם יקרים.
- י. מעשר בהמה בעל מום שחוט של יתומים, מותר למוכרו כדרכו בלא הבלעה, שכיון שאיסור
- יא. אפילו במקום שמותר למכור מעשר בהמה (כגון בשל יתומים כמבואר לעיל בסעיף הקודם), מכל מקום אינו נמכר באטליז (דהיינו בשוק) ואינו נשחט באטליז אלא מוכרו בביתו בצנעא, וכן אינו נשקל בליטרא. יש אומרים שאיסור זה הוא מן התורה, ויש אומרים שאינו אלא מדרבנן.
- יב. אין איסור לשקול אלא בליטרא, אבל כנגד חתיכת בשר אחרת שנשקלה, או כנגד הכלי מותר.
- יג. יש אומרים שאין שוקלים מנה כנגד מנה במעשר.
- יד. איסור מכירת מעשר הוא על המוכר, ונחלקו האחרונים האם גם הלוקח עובר.
- טו. איסור הפדיון הוא בין אם פדאו הבעלים ובין אם פדאו איש אחר.
- טז. יש להסתפק בכמה שיעור האיסור לענין פדיון ומכירה.
- יז. תמורת מעשר אינה נמכרת ואינה נפדית.
- יח. תשיעי שקראו עשירי אסור בלא יגאל, אבל אחד עשר שקראו עשירי דינו כשלמים לכל דבר ונגאל.
- יט. מעשר בהמה יש אומרים שהוא ממון גבוה ויש אומרים שהוא ממון בעלים, לענין לחייב את הבעלים על נזקיו.

קרבן בעז"ה יצא לאור דיוסק מרתק על הבכורות ביישוב בית הגלגל

בכור בהמה טהורה בזמן הזה

שיפור בצליעה וייתכן כי השבר יתרפא לגמרי ובוודאי אינו נחשב מום מובהק הניכר לכל. בסוגיא מבואר שבזמן הזה אין להתיר אלא במום מובהק ועל ידי ג' בקיאים.

מכירה לאינו יהודי - שותפות עכו"ם פוטרת מן הבכורה. נחלקו האמוראים בגמרא בדף ג. אם מספיקה מכירת אזון או שצריך דבר העושה אותו נבילה או טריפה. בדף ג: נתבאר שמכירה לגוי אינה ראויה כיון שמפקיעה את הקדושה. תוס' בדף ג: כתבו שבזמננו עדיף למכור לגוי כדי שלא יבוא לידי תקלה, וכן פסק בשו"ע יו"ד סימן ש"כ סעיף ו'.

בבית חגלה נולדה גם נקבה, ועל כן ביצעו מכירת קנה ווהט לגוי וכפסק הש"ך שיש להחמיר לכתחילה ולמכור לגוי דבר שעושה אותו נבילה או טריפה.

ביישוב בית חגלה שליד ריחו נולדו שני עיזים בכורים, עקב תקלה שלא בוצעה מכירה של חלק מן האם לגוי. במעמד גדול שהתקיים

על מנת שישמרו על קדושת הבכור סימנו אותו בצבע

בחדש ניסן תשע"ט ניתנו שני הבכורים לכהנים. העיזים אסורים בגיזה ועבודה עד שיפול בהם מום קבוע ואז יותר לשחטם, ויש בזה פרטי דינים רבים שנתבארו במסכת, ויבוארו בס"ד במצגת מיוחדת שתתפרסם בימים הקרובים. כמובן, לא ניתן לפדות את הבכורים כפי שנאמר בתורה: "אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קודש הם".

מסירת בכור אחד לכהן

לאחד הבכורים שנולדו בבית חגלה נשברה הרגל יום לאחר הלידה. שבר ברגל הוא מום כמבואר במשנה בדף מ. לאחר מכן השבר התאחה אך הבכור עדיין צלע מעט. כמבואר הניכרת בזמן הליכה נחשבת למום. למקום ירדו רבנים חשובים שליט"א לבדוק את המום, והם הכריעו כי למרות שברור שיש צליעה יש להמתין ולעקוב אחר מצב הרגל, ואכן, במועד כתיבת השורות נראה כי יש

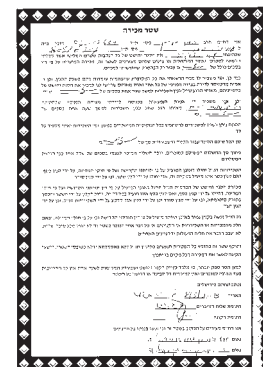
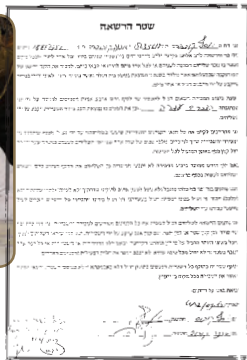

מסירת בכור שני לכהן

הרבנים בבדיקת רגלו השבורה של הגדי

המכירה מתבצעת ע"י שליח בדומה למכירת חמץ. בתמונה נראית כתיבת ההרשאה.

המכירה לגוי

לאחר שהכהנים קיבלו את העיזים הם חזרו ונתנו אותם מתנה לבעלי המשק, הדבר מותר וכפי שמבואר בגמ' בדף לא. שבכור בזמן הזה הוא ממון כהן ויכול ליתנו ולמכרו בין תם ובין בעל מום. על הדיר נתלה שלט המיידע את המבקרים על קדושת הבכורים והזהירות הדרושה.

את המום, והם הכריעו כי למרות שברור שיש צליעה יש להמתין ולעקוב אחר מצב הרגל, ואכן, במועד כתיבת השורות נראה כי יש

הרבנים בבדיקת רגלו השבורה של הגדי

לשכת הכהנים

מטרת 'מכון תורת הקרבנות' היא להעמיד תלמידי חכמים שיעסקו בסוגיות עד ההלכה למעשה ויוכלו לענות לשאלות בידי המקדש והקרבנות

בסוף חיי החפץ חיים זצוק"ל (בשנת תרצ"א, שנתיים לפני פטירתו) היתה לו תכנית חדשה, וכפי שידוע זו התכנית האחרונה שלו, לייסד "לשכת הכהנים" שמטרתה להושיב מספר הגון של תלמידי חכמים שיתעסקו רק בלימוד סדר קדשים ודיני עבודת הקרבנות, כדי שיהיה לכהנים ממי לשאול את דיני הקודש והמקדש.

לצורך זה שלח שליח מיוחד לנדיבים בעיר הסמוכה ריגא, וכתב להם באריכות על גודל הענין החשוב, [ראה חלק מהמכתב במסגרת], וביקש ששייגו לכל הפחות מאה אנשים שיתנו לא פחות ממאה דולר כל אחד, אך לא עלתה בידו כיון שלא היה בכוחותיו להגיע אליהם בעצמו.

כעת בזמננו שאנו קרובים יותר לזמן הגאולה, יש לקוות שיתמלא רצון החפץ חיים זיע"א, ויהיו הרבה תלמידי חכמים שיעסקו בבירור הסוגיות, ויוכלו להשיב הלכה בכל פרטי עבודת הקרבנות.

בס"ד בחורף תשע"ו הוקמה חבורת 'לשכת הכהנים', כאשר כל כהן קיבל חוברת לימוד על עבודה מעבודת המקדש, ובירר את הלכותיה עד תומם.

בשלהי חודש ניסן תשע"ו התקיים בס"ד כינוס "פתאום יבוא" לחיזוק לימוד הלכות הקודש והמקדש, בהשתתפות גדולי

הרבנים ולומדי חבורת "לשכת הכהנים".

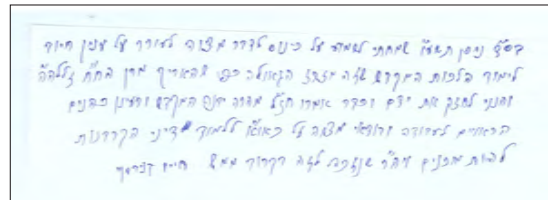
במהלך הכינוס השמיעו הרבנים שליט"א דברים נלהבים בחשיבות בירור וליבון דיני הקרבנות, ויצאו בקריאה נרגשת לציבור הלומדים - כהנים לויים וישראלים, שכל אחד ואחד יטול על עצמו לברר סוגיות עד ההלכה, ולכל הפחות נושא אחד בהלכות הקודש והמקדש, כדי שעל ידי כולם יבורר כל פרטי הדינים לאשורם, וכפי שהאריך מרן החפץ חיים זצ"ל בגודל הענין. לרגל הכינוס המיוחד יצאו גדולי ישראל במכתבים נרגשים, לעורר על חיוב לימוד הלכות הקרבנות כהכנה לבין בית המקדש.

מכתב ברכה ממרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א

Rabbi Moshe Sternbuch Chief Rabbi of the Orthodox Rabbinical Courts Roshi HaYeshiva D'Ramat Jerusalem	משה שטרנבוך ראב"ד לכל מקילות האכסניום ראש הישיבה ברמת א' מח"ס מנצח ומנצח חרות חסונות ומונחות ועוד קמ"ח ויושלים ח"ו
כ"ו ניסן תשע"ו	
שמחתו ותגל לבי, כשאני רואה פעילות הנעשים לעורר בני תורה ללמוד הלכה למעשה בעניני קרבנות, ולחבר ספרים לעורר ולחדש הלכה למעשה.	
ובב"מ (קיד) רש"י מביא ללמוד סדר קדשים שנוגע למעשה, דה"ח הנעשים בהלכות עבודה בכל מקום מעלה עליהם הכתוב כאילו התקיימו בבית המקדש, לכן כשולמדי היום קדשים כאילו מקיימים ממש ע"ש.	
לכן הוזמנת לכל אחד הקרובים קרבנות ממש, ואני מצווין לעשות לישועה כל יום, ומי שמצפה בודאי משתדל להקדים ללמוד מה לעשות.	
לכן אני מצטרף לגדולי תורה ששיבתו הלימוד קדשים כמ"ש.	
ונזכה בזה להחיש ביאת משיח צדקנו	
ואני מצפה בכליין בהתקיימות המשיח שמים מרובים	

מכתב ברכה ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א לרגל כינוס "פתאום יבוא" כ"ו בניסן תשע"ו

בס"ד ניסן תשע"ו

שמחתי לשמוע על כינוס לדבר מצוה לעורר על ענין חיוב לימוד הלכות המקדש, שזה מזרז הגאולה כפי שהאריך מרן הח"ח זללה"ה, והנני לחזק את ידם, וכבר אמרו חז"ל מהרה יבנה המקדש ובעיני כהנים הראויין לעבודה, ובודאי מצוה על כאו"א ללמוד דיני הקרבנות להיות מוכנים, ויה"ר שנזכה לזה בקרוב ממש.

חיים קניבסקי

רשימת חוברות 'לשכת הכהנים' ו'לשכת הלויים' ללימוד והשקעה עצמית לקראת בנין בית המקדש

לשכת הכהנים

רשימת 16 חוברות הלימוד

הלכות תמיד בין הערביים, קרבנות שבת, ר"ח והמועדים

א.	תמיד בין הערביים וקיץ המזבח
ב.	תמידין ומוספין בשבת והזוכים בהם
ג.	אפיית לחם הפנים
ד.	סידור לחם הפנים
ה.	חלוקת ואכילת לחם הפנים
ו.	זמן וסדר הקרבת מוספי ראש חודש
ז.	זריקת דם חטאת
ח.	הקרבת אימורין
ט.	זמן וסדר קרבנות הרגלים והעובדים בהם
י.	קצירת העומר והכנת השעורים לקרבן
יא.	הקרבת העומר וכבש שעמו
יב.	הכנת שתי הלחם
יג.	הקרבת הקרבנות בחג השבועות
יד.	שאיבת המים לניסוך ודיני ערבה במקדש
טו.	דיני ניסוך המים
טז.	שיר של יום בחול, בשבת ומועדים

רשימת 18 חוברות הלימוד

הלכות עבודת השחר במקדש

א.	לבישת בגדי כהונה, בילוש העזרה, הוצאת הדשן
ב.	ארבע פייסות ומי הזוכה בהם
ג.	עשיית והקרבת מנחת חביתין
ד.	קידוש ידיים ורגליים
ה.	תרומת הדשן ודישון מזבח הפנימי
ו.	סידור מערכות ושני גזרי עצים
ז.	הכנת תמיד וביקורו
ח.	שחיטה
ט.	קבלה
י.	הולכה
יא.	זריקה ושפיכת שיריים
יב.	הטבת והדלקת המנורה
יג.	הפשט ניתוח והדחת קרביים
יד.	הולכת האיברים ומליחתם
טו.	ק"ש וברכות השתחוואה וברכת כהנים
טז.	הקטרת הקטורת ומנחת נסכים
יז.	הקטרת האיברים
יח.	ניסוך היין והתקיעות

לשכת הלויים

רשימת 8 חוברות הלימוד

הלכות עבודת הלויים במקדש

א.	הכנת הלויים לעבודה / דיני השירה
ב.	השיר בפה ובכלים / תקיעות שעל הקרבנות
ג.	סדר השירה / הכשרים לשירה
ד.	מזמורי השיר: - השירים בתמיד של שחר - השירים במוסף - השירים בתמיד של בין הערביים - השירים בשאר הקרבנות
ה.	דיני הגפת שערים / הכשרים והפסולים להגפת דלתות
ו.	דיני שמירת המקדש / הכשרים לשמירת המקדש
ז.	בדיקת המשמרות ובילוש העזרה / מקומות השמירה ודיניה כפי שהיה בבית שני
ח.	עבודת שירות / עבודת משא / דינים הנוהגים באנשי משמר

כהן או לוי החפץ להשקיע באחת מעבודות התמידין והמוספין או בעבודת הלויים במקדש,
יכול לקבל חוברת ללימוד עצמי ללא עלות בטל: 077-2261034 (להשאיר הודעה בשלוחה 8)
או בדוא"ל: korbanot@okmail.co.il

עשור לפעילות מכון "תורת הקרבנות"

תשס"ט - תשע"ט

כנסי המחשת עבודות הקרבן

בהדגמה חיה

כנס המחשה להקרבת קרבן עולה עם הפשט וניתוח האיברים כ' תמוז תשע"ג

כנס המחשה להקרבת קרבן פסח

עם הוצאת אימורין בקרבנות השונים אדר ניסן תשע"ד

כנסי המחשה לבירור

עשיית המנחות, חביתין, מאפה תנור ועוד כ"ח תשרי תשע"ה

כנסי המחשה לבירור

הדברים הנאכלים בקרבן

אדר ניסן תשע"ה

כנסי המחשה לבירור

דיני הקרבת חטאת ועולת העוף

אדר ניסן תשע"ו

כנס המחשה

לבדיקת המומין במקדש וקבלת כל הדם

אור לה' חשוון תשע"ז

כנסי המחשה

לבדיקת המומין במקדש, הוצאת אימורין

בקרבן פסח ותנופה בשלמי שמחה

ניסן תשע"ז

כנס המחשה להכנת חמשת מנחות הנדבה

אדר תשע"ח

כנס המחשה לסדר הקרבת הפסח

בב"ב, ירושלים, מודיעין עילית ואשדוד,

בית שמש, ביתר עילית, זכרון יעקב

ניסן תשע"ח - תשע"ט

כנסי המחשת פרק איזהו מקומן - ב"ב

סיון תשע"ח

כנסי המחשה סדר עשיית המנחות

חשוון תשע"ט - אדר ב' תשע"ט

כנסי המחשה ברחבי הארץ ללימוד

סדר השחיטה ובדיקת טריפות באיברי הבהמה

טבת - שבט תשע"ט

כנסי המחשה ללימוד דיני מליחת הבשר ומתנות

הכהונה זרוע לחיים וקיבה וראשית הגז

אדר - ניסן תשע"ט

כוללי 'עבודת הקרבנות'

בכוללי 'עבודת הקרבנות' עמלים אברכים בני עליה מובהקים בסדר קדשים בעיון, במטרה להגיע לבירור הסוגיות עד ההלכה למעשה.

ישיבת בין הזמנים "ממלכת כהנים"

בישיבת בין הזמנים "ממלכת כהנים" מבררים ביתר שאת את הלכות הקודש והמקדש גם בימי בין הזמנים, בנשיאות הרבנים הגאונים רבי יוסף הכהן רפפורט, רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א

כנסים מקומיים וארציים

אסיפת ראשי הכוללים שליט"א

לביסוס וחיזוק לימוד קדשים בעיון אליבא דהלכתא י"א שבט תשע"ב

כנס חיזוק ללומדי הכוללים

בהשתתפות מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל ב' ניסן תשע"ב

כנס כהנים ארצי "עמדו כהנים לעבדתכם"

בהשתתפות גדולי הרבנים והאדמו"רים הכהנים שליט"א מכל רחבי הארץ אשר השמיעו ברמה את דברי מרן החפץ חיים זצוק"ל על חובת לימוד הלכות הקודש והמקדש לכהנים כ"ד ניסן תשע"ד

כנס "והשב את העבודה"

לחיזוק אמירת פסוקי התמיד והבנתם י"ח תמוז תשע"ה

כנס "פתאום יבוא" ללומדי לשכת הכהנים

לרגל סיום הלימוד בחבורות 'לשכת הכהנים' כ"ו ניסן תשע"ו

כנס "פתאום יבוא" ווממה ירושלים

לחיזוק לימוד קדשים וטהרות אליבא דהלכתא כ"ז ניסן תשע"ז

כינוסי הכנה ללימוד קדשים לרגל תחילת מס'

זבחים בלימוד הדף היומי

ניסן-אייר תשע"ח

הוצאת גליונות חודשיים

גליונות חודשיים המשמשים כבמה נרחבת לכל לומדי קדשים להלכה, מופצים בהיכלי התורה ובתי הכנסת, בתפוצה רחבה. ניתן להשיג במכון 'קובץ גליונות' (שנים תשע"ב - תשע"ז)

קן מלגות 'לאסוקי שמעתתא'

מאות מלגות בסכומים של עשרות אלפי שקלים חולקו לאברכי הכוללים על סיכומי סוגיות בסדר קדשים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

חברות 'לשכת הכהנים' ו'לשכת הלויים'

שאלות ומראי מקומות 'לשכת הכהנים' הלכות תמידין ומוספין [מחולק ל-34 חברות] ו'לשכת הלויים' הלכות עבודת הלויים במקדש [מחולק ל-8 חברות], בהכוונת הגר"ד כהן שליט"א. חברות יחודיות לכל כהן ולוי החפץ להיות מוכן לעבודת המקדש, נועד ללימוד והשקעה עצמית.

שיעורים ברחבי הארץ

שיעורים רבים בדיני הקרבנות, עבודת התמיד, עבודת יוה"כ, ניסוך המים, מנחת העומר, שתי הלחם, הבאת ביכורים ועוד, מתקיימים בכל רחבי הארץ לקראת ימי המועדים ובשאר ימות השנה

גליונות 'תורת הטהרה'

גליונות "שאל נא" ו"אמור ואמרת" להחדרת לימוד הלכות הטהרה וטומאת כהנים

הוצאת ספרים וחיבורים

בעניני הקודש והמקדש

ספרי הלכה מקיפים

אוצר דינים 'תורת הקרבנות' (כרך א') הלכות הבאת הקרבן / 'שער הקרבן' הלכות קרבן פסח / 'שער הקרבן' עבודת יוה"כ

חברות 'אוצר דינים תורת הקרבנות'

סדר עבודות התמיד ושבת ור"ח / הלכות הוריות / הלכות שגגות / הלכות מעשר בהמה / הלכות ארבע עבודות הקרבן / קרבנות מועדי השנה / קרבנות חג השבועות ושתי הלחם / קרבנות חודש תשרי / הלכות פרועי ראש שתויי יין קרועי בגדים ומחוסרי בגדים / הלכות מחצית השקל תרומת הלשכה ותרומה חדשה / הלכות קרבן שנדחה מהקרבה / עבודת הלויים במקדש / הלכות הפסולים לעבודה במקדש / הלכות אונן בעניני הקודש והמקדש

קבצים תורניים אליבא דהלכתא

קבצים תורניים המכילים מאמרי הלכה ודיונים רבים בנושא הלכות הקרבנות, מאת טובי הלומדים. עד כה יצאו לאור: חמשה קבצים בעניני מסכת זבחים / בעניני מסכת בכורות / בהלכות קרבן פסח ועניני מסכת כריתות / בעניני מסכת מנחות

חיבורים בעניינים שונים

משמרת הקודש עמ"ס יומא / משמרת הקודש עמ"ס מנחות / סדר עבודות הקרבן בקצרה / סדר עשיית קרבן פסח בקצרה / ההנהגה באכילת קרבן פסח / אחר כותלנו / פתאום יבוא / מראי מקומות לכ-100 סוגיות לפי סדר הקרבת המנחה

דיסקים להמחשה

קרבן פסח א מהדורה חדשה - מההבאה עד הצליה (עם הוצאת אימורין בכל הקרבנות) / ב - הכנת הקרבן לאכילה / ג - הדברים הנאכלים בקרבן / ד - דיני צליית הפסח / קרבן עולה (כולל הפשט וניתוח) / הקרבת קרבן חטאת העוף ועולת העוף / המחשת פרק "איזהו מקומן" / דיסק סדר עשיית המנחות / דיסק סדר השחיטה ובדיקת טריפות / דיסק פרק "אלו טריפות" / דיסק חולין ג' פרק גיד הנשה / דיסק מליחת הבשר וצליית הכבד / דיסק זרוע לחיים וקיבה, ראשית הגז ושילוח הקן / דיסק מנחת חביתין

הקו לשמיעת שיעורי "מכון תורת הקרבנות" בעניני עבודת בית המקדש בימי המועדים ובכל השנה במערכת "קול הלשון":

03-6171111-1-2-3-2-4

שלוחה 1 - שיחות חיזוק ללימוד קדשים להלכה. שלוחה 2 - שיעורים בעבודת הקרבנות עם המחשה. שלוחה 3 - שיעורים בעניני קרבנות המועדים. שלוחה 4 - שיעורי רבי יוסף הכהן רפפורט שליט"א בספר עבודת הקרבנות ובעניני המועדים. שלוחה 5 - שיעורי הרב יעקב משה כהן שליט"א בספר עבודת הקרבנות. שלוחה 6 - שיעורים מרבנים שונים בהלכות הקרבנות. שלוחה 7 - שיעורים על סדר עבודת התמיד מלומדי לשכת הכהנים. שלוחה 8 - שיעורי הרב יוסף נסים כהן שליט"א.

קו המכירות של המכון: **077-2273333** ליצירת קשר בדוא"ל: korbanot@okmail.co.il

ניתן לתרום למכון "תורת הקרבנות" בכרטיס אשראי בעמדות "נדרים פלוס" ו"קהילות" המותקנות בבתי הכנסת ברחבי הארץ. כמו כן ניתן לתרום במענה אוטומטי 24 שעות ביממה 03-7630585 יש לציין שלוחה מס' 447.

הצטרפות למהפכה

רשימת האפשרויות להרחבת לימוד דיני הקרבנות לקראת הגאולה

[דרושים: כהנים לויים וישראלים המכינים את עצמם לעבודת בית המקדש, על ידי לימוד הדינים כהוראת מרן החפץ חיים זצ"ל]

צורת ההצטרפות			
03-6189607 פקס: 03-6439022	פתיחת כולל ללימוד סוגיות עד ההלכה (לפנה"צ, אחה"צ, ערב, שישי, מוצ"ש, בין הזמנים)	1.	כולל
03-6189607 פקס: 03-6439022	ניתן לקבל מראי מקומות לראשונים ואחרונים במאות סוגיות מסודר לפי סדר הקרבת הקרבנות: בהמות, עופות ומנחות	2.	מראי מקומות להלכה
korbanot@okmail.co.il	סיכום סוגיות בעיני הקודש והמקדש עם פסקי הלכות, ניתן לשלוח למכון בדוא"ל לתועלת הרבים.	3.	סיכומי סוגיות להלכה
054-8420161	ישיבת בין הזמנים "ממלכת כהנים", לפרטים והצטרפות:	4.	ישיבת בין הזמנים
052-7655009 e036166932@gmail.com	הקמת שיעורים בהלכות הקודש והמקדש, שיעורים יומיים, שבועיים, לקראת המועדים (בענייני: ק"פ, מנחה"ע, שתה"ל, סדר עבודת יו"כ, ניסוך המים וערבה, הדלקת המנורה)	5.	שיעורי הלכה
052-7653813	ניתן לפתוח קבוצה ללימוד ספר 'עבודת הקרבנות' בעיון. שיעור או קבוצה העוסקים מדי יום יכולים לקבל סבסוד לקניית הספרים.	6.	מסגרת לימוד
077-2261034 להשאיר הודעה בשלוחה 8	ניתן לקבל חוברת 'לשכת הכהנים' ללימוד והשקעה עצמית בעבודה אחת מעבודות הכהנים. פירוט 34 החוברות בעמודים הקודמים	7.	חוברות לימוד לכהנים
052-7128266	מבחינת לכהנים של ארגון 'כהנים לעבודתם' לפי סדר ספר 'עבודת הקרבנות' עם הסוגיות מתוך ה'ליקוטי הלכות'	8.	הצטרפות למבחינת לכהנים
077-2261034 להשאיר הודעה בשלוחה 8	ניתן לקבל חוברת 'לשכת הלויים' ללימוד והשקעה עצמית בעבודה אחת מעבודות הלויים. פירוט 8 החוברות בעמודים הקודמים.	9.	חוברות לימוד ללויים
052-7655009 e036166932@gmail.com	שליחת הערות וסיכומים לגליון החודשי במייל, או הצטרפות לקבלת הגליון בדואר או במייל.	10.	גליון חודשי
052-7619185	ניתן לארגן כינוסי חיזוק והתעוררות ללימוד הלכות הקרבנות בכל איזור.	11.	כנוסי חיזוק
052-7619185	ניתן לארגן כנוסי המחשה, מצגות בעיני הקרבנות בכל איזור.	12.	כנוסי המחשה
052-7653813	ניתן לרכוש ספרי הלכה, חוברות ועוד, בהלכות הקרבנות (רוב הספרים, החיבורים והגליונות נמצאים באוצר החכמה ובמאגר הספרים היברו בוקס)	13.	רכישת ספרים וחוברות
07722-73333	ניתן לרכוש חוברות המחשה ודיסקים של מפעל 'מראה כהן'.	14.	רכישת חוברות המחשה ודיסקים
052-7653813	הצטרפות למוקדי המכירה בכל רחבי הארץ	15.	מוקדי מכירה
03-6439022 פקס:	הצטרפות למענה תשובות להלכה בנושא מסוים מדיני הקודש והמקדש (בטל' או במייל)	16.	מורי הוראה
054-8495411	הצטרפות לנציגי ההפצה בכל רחבי הארץ, של הגליונות החדשיים, גליונות חיזוק, וגליון זה	17.	הפצת גליונות

כהן, לוי וישראל!

אל תפסיד את הרכבת! אל תחכה לביאת המשיח כדי ללמוד את דיני המקדש! הצטרף עוד היום לאחת האפשרויות, והרחב באיזור מגוריך את לימוד דיני הקרבנות לקראת הגאולה לתרומות למפעלי המכון: 03-7630585 קוד 447

הדיסקים המרתקים של 'מראה כהן' על מסכתות זבחים, מנחות וחולין

הנלמדים בתקופה זו בסדר הדף היומי

**אמצעי המחשה מגוונים ומעניינים
בהסרטה חיה ובהירה במיוחד בליווי הסבר מפורט**

המחיר לדיסק: 25 ₪ בלבד

להזמנות: 07722-73333

בטל' זה ניתן להשיג את כל מוצרי ההמחשה של מפעל 'מראה כהן'

עד עכשיו יצאו לאור בס"ד בסדרת 'השב את העבודה':

חוברת על פרק "איזהו מקומן", חוברת על סדר עשיית המנחות, חוברת על סדר השחיטה ודיני הטריפות.
דיסקים לצפייה: דיסק על פרק איזהו מקומן, דיסק על סדר עשיית המנחות וסדרת דיסקים על סדר השחיטה ודיני הטריפות, גיד הנשה, מליחה ונושאים נוספים השנויים במסכת חולין.

לפרטים על חוברות ודיסקים נוספים היוצאים לאור, יש להתעדכן בשלוחה 6

הדיסקים המרתקים של 'מראה כהן'

על דיני מליחת הבשר

בדיסק מתבארים דברי הגמרא הקשורים להכשרת בשר הבהמה והעוף על ידי מליחה וצלייה בהסרטה חיה ובהירה במיוחד בליווי המחשבות והסבר מפורט

המחשה ייחודית של הפשטה המשד לאמילה
מליחה - צלייה

בדיסק מופיעים קטעי הסרטה המבארים ומסווגים בהמשך חיה חיה חלקים מהגמרא הנענים להסרת בשר העוף והבהמה לאמילה ע"י המליחה, שלב אחד שלב סוגי המלח והכנות השויה המליחה, הניפוץ וההדחה, וצליית הכבד.

מגויי נספח על ניקור הבהמה (באופן חלקי וכללי) מהחלב וחומי דם, גיד הנשה הפנימי והחיצון והקנקנות

בדיסקים הבאים יומשו: **מליחת הבשר והסרת העיסקים**

אורך: למעלה מ-120 דקות
דיסק צפייה

מראה כהן
מכון מורשת
מכון מורשת

כל הזכויות שמורות. אין להתעתק או לפרסם ללא אישור מפורש.

07722-73333

המחשה ייחודית של חביתתי פתן גדול
ומנחת חינוך

הסרטה חיה של עבודות המנחה: הבאת השמן, הסולת והלבונה, מדידה, חציית המנחה, חלוקה ל"ב חלות, בלילה, רביכה (חליטה), לישה, טיגון, אפייה בתנור, [חציית החלות להרמב"ם], פתיחה, נתינה בכלי שרת, נתינת הלבונה, הגשה, העלאה למזבח, מליחה, הקטרה.

דיסק צפייה

מראה כהן
מכון מורשת
מכון מורשת

כל הזכויות שמורות. אין להתעתק או לפרסם ללא אישור מפורש.

07722-73333

על חביתתי כהן גדול

בדיסק מתבארים דברי הגמרא הקשורים למנחת חביתתי של כהן גדול ומנחת חינוך בהסרטה חיה ובהירה במיוחד בליווי המחשבות והסבר מפורט

המחשה ייחודית של קרבן פסח

בדיסק מופיעים קטעי הסרטה המבארים וממחישים בהמשך חיה חיה את סדר הקרבת קרבן פסח:

ההבאה, הקדוש, ההכנות, השחיטה, עבודות הדם, הפשט העור, הוצאת האימורים, המנה הצלחה, ששור של ריטון.

בדיסק חבא ימושו בע"ה דיני צליית הפסח, אבילת הפסח ופירוש החלקים הנאכלים.

אורך: כ-130 דקות
דיסק צפייה

מציגת חדשה
בזמנה ליטאת

מראה כהן
מכון מורשת
מכון מורשת

כל הזכויות שמורות. אין להתעתק או לפרסם ללא אישור מפורש.

07722-73333

על דיני קרבן פסח

בדיסק מתבאר סדר הקרבת קרבן פסח בהסרטה חיה ובהירה במיוחד בליווי המחשבות והסבר מפורט

המחיר לדיסק: 25 ₪ בלבד

להזמנות: 07722-73333

כאל' זה ניתן להשיג את כל מוצרי ההמחשה של מפעל 'מראה כהן'

לפרטים על חוברות ודיסקים נוספים היוצאים לאור, יש להתעדכן בשלוחה 6

כל הזכויות שמורות ©

מכון "כלים למקדש"

כלים למקדש הינה עמותה העוסקת ביצירת עזרים, הפעלות והרצאות ללימוד הלכות בית המקדש וקדשיו

דיסקים שיצאו לאור

עבודת יום הכיפורים

הכוהן הגדול בכל עבודת יום הכיפורים. ע"פ מסכת יומא ומפרשיה הרבים

השוואת המקדשות ובית כנסת

השוואת המשכן, בתי המקדשות ועבודתם - לבין בית הכנסת של ימינו

סדר עבודת ערב פסח

סדר חגיגה י"ד וערב פסח כולל הפשט

סדר עבודת התמיד שבכל יום

שיעור הממחיש את סדר העבודות בכל יום בבית המקדש

דוגמה לנושאי הרצאות

מבוא לקדשים – מסלול הסוקר את עיקרי בית המקדש והמשכן כדי לאפשר התמצאות על פי הכתובים בתורה. לאחר מכן מוצגים כל סוגי הקרבנות בפרשה

יומא – תיאור כל עבודת יום הכיפורים עם הכוהן הגדול. החלפת בגדים, הגרלה עם קלפי וגורלות על דמוי שעירים. סדר העבודה ומיקום הכה"ג בכל מקום במקדש

ביכורים – סימון הביכורים בשדה (עזרים רבים) הבאת הביכורים עד הר הבית וסדר הנפת הביכורים. הבאת שלמים מדרום בית המקדש והנפת אימורים.

תמיד – כל מסכת תמיד לפי סדר המשנה והגמרא. סקירת כל העבודות בבית המקדש מהלילה דרך ההשכמה, עבודת ההיכל ועבודות הקרבן בפרטות. פרטים רבים אודות מבנה המקדש.

פסח – סדר עבודת תמיד של בין הערביים והצגת עבודת ישראל כולל הפשט וניתוח פרטני. הצגת שורות הכסף והזהב של הכהנים ותרגולם. תיאור חגיגה י"ד וט"ו.

שבועות – סקירת עבודת שתי הלחם עם תיאור מפורט של הלחמים. סדר עבודת היום והנפה ממש של שתי הלחם והכבשים. ולבסוף - מוסף היום.

מקדש מעט – השוואה של המבנה והכלים של בתי המקדשות לבית הכנסת שלנו היום. מבוא לקרבנות וטעמיהם. על פי פוסקים ראשונים ואחרונים ובני זמננו.

מיועד: לכוללים, ישיבות, ישיבות בין הזמנים, תלמודי תורה, סמינרים, סיומים

להזמנות הרצאות, דיסקים ושיעורים:

מייל: y0548432073@gmail.com

פקס: 077-3179104

טל: 054-8432073

עד כה הופיעו חוברות ההמחשה בסדרת

והשב את העבודה

על המסכתות

זבחים מנחות וחולין

הכוללות מאות תמונות צבעוניות מרהיבות
בהמחשה מלאה ומבוארת

זבחים -
אזל
מהמלאי

בעז"ה
בהמשך יופיעו
חוברות על המסכתות:
תמיד, מדות, יומא
ופסחים.

החוקרו שיחישו
אך מציון עשאים
הקשורים אלהוה
המקדש!

לפרטים ולרכישה ברחבי הארץ:
07722-73333

ניתן להשיג גם בחנויות הספרים הבאות:

ירושלים: חנות ספרים גירסא זכרון משה רח' חפץ חיים 13 • בני ברק: חנות ספרים סאטמאר רח' קדושת יום טוב 7

ויה"ר שנזכה לראות בבנין בית המקדש וסדר העבודה בקרוב בימינו אמן